

POLLEN

" MARKSİST BİR EKOLOJİ HAREKETİ İÇİN "



Made by 

Gerçekler Yeşile Boyanmaz!

**Dosya: Sosyalist Siyaset ve Ekoloji/ Cerattepe, Kazdağları, Akbelen/ Sandras'ta Maden Ocağı Tehditi/
İklim Mülteciliği/ Tarımın Tarihsel Gelişimi/ Whitehead, Ekoloji, Toplum/ Climaximo Portezkiz'le
Glasgow Anlaşması Üzerine/ Degrowth ve Sosyalizm/ Ekoloji ve Gençlik/ Hayvan Özgürlüğü/ Film: Bir
Boru Hattı Nasıl Patlatılır ?/ Karaburun Bilim Kongresi'nden**

içindekiler



Akbelen

4 Akbelen'den Cudi'ye Cudi'den Dikmece'ye özgürlük!
Tuğçe Ceylan

5 Direnişten Notlar
Mansur Karaca

7 Cerattepe, Kazdağları, Akbelen
"Yine dene yine yenil" ne zamana kadar?
Cemil Aksu

Yerelden

13 Muğla'da Doğa Katliamı Sürüyor: Sandras Dağında
Patlatmalı Maden Ocağı Tehditi
Bilge Cansu Saltık

Söyleşi

79 Climaximo Portekiz'den Mariana ile İklim Adaleti Hareketi
ve Glasgow Anlaşması
Burak Doğancıoğlu

Çeviri

83 Degrowth sosyalizmi kemer sıkmak mı demektir?
Richard Seymour

Film Tanıtım

88 "Bir Boru Hattı Nasıl Patlatılır?" Filmi Üzerine Kısa Bir
Değerlendirme
Ayşe Altun

41 "Sosyalist Siyaset ve Ekoloji" Dosya Söyleşileri

43 Alınteri Gazetesi

48 Devrimci Proleterya Sitesi

60 ESP

65 Mücadele Birliği

68 SYKP

72 UMUT-SEN

16 Kuraklık ve İklim Mülteciliği
Derya Sever

18 Varlıktan Kıtığa; Geleneksel Tarımdan Endüstriyel
Tarıma
Abdullah Aysu

30 Tarımın ve Ekolojinin Tarihsel Yolculuğu:
İnsanlık ve Doğa Arasındaki İlişki
Şerif Güler- Ramazan Polat

36 Whitehead, Ekoloji, Toplum: Anti-Kapitalist Bir Deneme
N. Toygar Ateş

85 Gençlik Ekoloji Hareketinin Neresinde?
Beyda Ceylan

87 Canlı Dostlarımızı Ne Zaman Hatırlıyoruz?
Tuğçe Ceylan

92 Karaburun Bilim Kongresindeydik

Bizi okuyun: www.polenekoloji.org

Bize katılın: Polen Ekoloji Kolektifi kayıt formu



@polenekoloji



bilgi@polenekoloji.org
polenekoloji@gmail.com

Polen Dergi'de yayınlanan yazıların fikri sorumluluğu yazarlarına aittir.

Merhaba;

Kolektif çalışmanın gücüyle; Marksist ekoloji savunusunu ve mücadelesini biraz daha büyütmenin coşkusu taşıyan bir dergi ile sizlerleyiz.

Son sayımızdan bu yana,

Ülkenin pek çok yerindeki direnişlerde fiili olarak yer aldık;

Enternasyonal dayanışma ağları ve Türkiye'deki ekoloji mücadelesine gücümüz yettiğince katıldık;

Seminerlerde, Munzur Festivali gibi yerel buluşmalarda, Karaburun Bilim Kongresinde sunumlarımızı yaptık.

Dernek kuruluş sürecimiz tamamlandı, enstitü kuruluşu çalışmalarımız sürüyor.

Tüm bunların sonucu diyebileceğimiz dolu dolu bir sayı hazırladık.

Güz sayımız;

Akbelen Direniş alanındaki deneyimlerini bizlere aktaran Tuğçe Ceylan ve Mansur Karaca'nın yazıları ile başlıyor. Ekoloji mücadelesinin geçmiş deneyimlerinde öne çıkan eğilimleri, Cemil Aksu, Akbelen Direnişi özgülünde ele alıp; Cerattepe ve Kazdağları direnişleri ile olan benzerlik/farklılıkları da katarak tartışıyor.

Bilge Cansu Saltık yazısında, Muğla'da Sandras Dağı çevresindeki maden projeleri ve Damla Madencilik'in maden arama ruhsatlarına karşı, Sandras'ı Koruma Platformu ile birlikte sürdürülen mücadeleden gelişmeleri ve verileri paylaşıyor.

İklim adaletsizliğinin en açık şekilde görüldüğü olgulardan olan iklim göçü ve iklim mülteciliğini, Derya Sever, yazısında konu alıyor. Bu sayımızda, tarım politikalarına ekolojik boyutuyla birlikte odaklanan iki değerli yazı yer alıyor: Abdullah Aysu, yazısında Türkiye'de tarımsal üretimin gelişimini ele alırken; Şerif Güler ve Ramazan Polat ise, kaleme aldıkları yazıda "tarımın, insanlık tarihi boyunca yolcuğunu" doğa ve insan ilişkileri boyutlarıyla birlikte inceliyor.

"N. Toygar Ateş'in "Whitehead, Ekoloji, Toplum: Anti-Kapitalist Bir Deneme" başlıklı yazısında ise, oldukça eleştirel bir felsefi perspektifi okuyoruz.

"Sosyalist Siyaset ve Ekoloji" konulu dosyamızda sosyalist parti ve örgütlerle nesnel toplumsal koşullar, ekoloji mücadelesi ve sosyalist mücadele üzerine konuştuğumuz söyleşileri okuyacağız.

Climaximo Portekiz'den Mariana Rodriguez'le iklim adaleti hareketi ve Glasgow Anlaşması süreci hakkında, Burak Doğancıoğlu'nun yapmış olduğu söyleşiyi de bu sayımızda göreceksiniz. Richard Seymour'un küçülme ve sosyalizm üzerine iyi bir tartışma yürüttüğü "Degrowth sosyalizmi kemer sıkamak mı demektir?" başlıklı yazı ise, Müge Ertürk'ün çevirisiyle yer almakta.

Doğanın Çocukları'ndan Beyda Ceylan yazısında, gençliğin ekoloji mücadelesiyle ilişkisini irdeliyor. Hayvanlara yönelik zulüme ve hayvan sömürüsüne karşı mücadelenin nasıl olması gerektiğini, Tuğçe Ceylan, yazısında sorguluyor.

Film tanıtım köşemizde, Andreas Malm'ın aynı adlı kitabından yola çıkılarak çekilen "Bir Boru Hattı Nasıl Patlatılır?" filmi hakkında Ayşe Altun'un kaleme aldığı değerlendirme yazısına yer veriyoruz.

Sayımızda ayrıca, 17. Karaburun Bilim Kongresi'nde sunumlarımızı yaptığımız Polen Ekoloji oturumuna dair haberimizi de bulacaksınız.

Önceki sayılarımızda yer verdiğimiz "Almanak" çalışmasını ise, 2023 yılı ekolojik yıkım raporu olarak ayrı bir çalışma şeklinde sunacağımızı söylemek isteriz.

Dünyanın ve Türkiye'nin her yerinde gezegen ve doğa için direnenleri, hak alma mücadelesini omuzlayıp büyütenleri selamlıyoruz.

Görüşmek dileğiyle...



Akbelen'den Cudi'ye Cudi'den Dikmece'ye özgürlük!

Tuğçe Ceylan

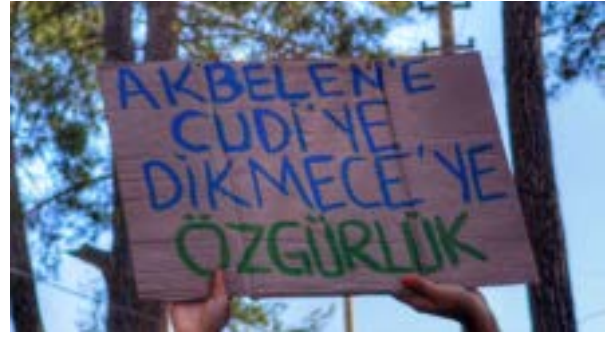
Muğla'nın Milas ilçesi İkizköy'de yer alan 740 hektarlık geniş alanı kapsayan Akbelen Ormanı, Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından 2018 yılında Limak Holding'e bağlı YK Enerji şirketine verildi. 2019 yılında ise İkizköy halkı, Akbelen Ormanı'nın katledilmemesi için, linyit maden işletmesi açmak isteyen YK Enerji şirketine dava açtı. İkizköy halkı, 16 Temmuz 2019'da yaşam nöbetine başladı, dört yıldır süren bu direniş ve mücadele devam ediyor.

24 Temmuz 2023 günü, faşist şefliğin koruduğu kolladığı Limak Holding ve ortağı İÇTAŞ sabaha karşı 05.30'da onlarca jandarma ve TOMA yığarak, dört senedir ormanların, ağaçların katledilmemesi için direnen İkizköylüleri abluka altına aldı. "Beşli Çete"den Limak Holding 'in kesim ekipleri, TOMA ve jandarma koruması eşliğinde alana girerek ağaçları katletmeye başladı. Ağaçların kesilmemesi için direnen İkizköylülere ve yaşam savunucularına biber gazı, tazyikli su sıkıldı; yaşam savunucuları darp edildi, işkenceyle gözaltına alındılar. Orman katledilmesin diye ağaçlara sarılan halka müdahale edildi, ağaçlara sarılan halka düşmandılar.

Birçok kentten yaşam savunucuları direnen İkizköylüler'e katıldı, ekolojik yıkıma karşı direnişe geçti. Ben de direnişin beşinci gününde Akbelen'e gidenlerdenim.

Akbelen'e gittiğim o gün, halka kurulan barikatların arkasında, yerde yatan kesilmiş ağaçlar vardı; katlettikleri ağaçlar boylu boyunca yerdeydi... Barikata doğru "O ağaçlar sizden hesap soracak!" diye bağırdım. Evet, o ağaçlar hesap soracak; katledip yok ettikleri ne kadar ağaç orman varsa onlardan hesap soracaklar. Belki çok da uzak olmayan bir gelecekte adalet diye bir şeyin var olduğu Türkiye ve Kürdistan'da; rant, sermaye ve talan uğruna katledip yok ettikleri ağaçların ormanların hesabını halk önünde verecekler.

Bizler barikatta direnirken, alana gelen vekiller de oldu. Burjuva muhalefet partisi CHP'nin milletvekili



Mahmut Tanal, barikatta direnen bizlere parmak sallayarak, oradaki halka aptalmış gibi davranarak şovunu yaptı ve hızlıca alandan ayrıldı. Tanal halkla dalga geçerken, halkın gerçek vekillerinden Yeşil Sol Parti milletvekili Burcuğül Çubuk, halkla birlikte barikatta durdu; ağaçlar, ormanlar katledilmesin diye barikatta direnirken darp edilip kolundan yaralandı.

Akbelen direnişinin başını çeken kadınlardı. İkizköylü kadınlar, ormanın katledilmemesi; yaşadıkları köylerin yok olmaması; doğdukları topraklara zehir saçılmaması için dört yıldır mücadelede... İkizdere'den İkizköy'e ekoloji mücadelesinde kadınların rolü hep çok büyük.

Türkiye ve Kürdistan'ın dört bir yanında faşist devlet ormanları katletmeye; yok etmeye devam ediyor. Akbelen'de ağaçlar kesilirken bir yandan Cudi yanıyor! Faşist devletin inkarcı, sömürgeci politikaları yüzünden Cudi'de halkın yangını söndürmek için müdahale etmesi engelleniyor. Hatay Dikmece'de ise, tarım arazilerinin ve zeytinliklerin TOKİ'ye ve inşaat şirketlerine verilmesine karşı halk direnişte... Akbelen direnişinde olduğu gibi Dikmece'de de halk darp edildi; işkenceyle gözaltına alındı.

Ormanları, ağaçları korumak, savunmak onlara göre suç, şirketlerin katledip yağmalayıp servetlerine servet katması serbest!

Halkları yoksulluğa, sefalete, açlığa sürükleyen faşist şeflik, şirketleri zenginleştirmek için elinden geleni yapıyor. Ormanlar ve oradaki ekosistem umurlarında değil; onların umurlarında olan daha fazla ve daha fazla kâr!

Öyleyse biz de sermaye hırsı üzerine kurulu bu düzene karşı, Akbelen'den Cudi'ye Cudi'den Dikmece'ye ormanları, ağaçları, doğayı, hayvanları, yeryüzünü, havayı, suyu, toprağı savunmaya devam edeceğiz. Ta ki kapitalizm yıkılana dek!

Direnışten Notlar

Mansur Karaca

Muğla Milas'ta bulunan Akbelen Ormanı'nın kesimi, köylülerin, bilim insanlarının, aktivistlerin tüm itirazlarına rağmen 24 Temmuz sabah 5:30'da başladı.

Kesim haberini alır almaz, İzmir'den Muğla'ya birkaç arkadaş yola çıktık. Bizi, Milas otogarından bir başka arkadaş özel aracıyla aldı ve ormana ulaştırdı. Kısa mesafelik yol boyunca dört adet jandarma çevirmesine girdik ve kimliklerimiz kontrol edildi. Bu kontroller bölgeye gidiş zoraştırıyordu.

Ormana vardığımızda bizi, kalabalık bir jandarma topluluğu ve TOMA'lar karşıladı. Tekrar kimlik kontrolünden geçip, direniş çadırına ulaştık.

Direnış alanında, jandarma hariç 100'e yakın kişi vardı. Bu kişileri tarif edebilmek için onları üç farklı gruba ayırmak istiyorum. Köylü ve yerel insanlar, başından beri köylülerle ve yerel halkla çalışma yürüten kişiler ki bu kişilerin arasında akademisyen, avukat ve politik insanlar da vardı. Üçüncü grupta ise biz çevreciler, hayvan özgürlükçüleri, aktivistler ve her kesimden ve meslekten orman savunucuları vardı.

Kesim başlamıştı ve hiç zamanımız yoktu. Bir an önce eylem planlaması yapmalıydık. Hepimizin aklında çeşitli fikirler, eylem planları vardı ve bunları konuşmak, kolektif olarak karar almak için toplantı ihtiyacımız vardı. Daha sonra çoğunluğunun köylülerden, diğerlerinin de az önce bahsettiğim ikinci gruptaki kişilerden oluşan bir komitenin olduğunu öğrendik. İlerleyen günlerde bu topluluk kendilerine komite yerine koordinasyon denilmesini uygun görecektlerdi. Bu komite, az sayıda kişinin karar aldığı; eylem planlaması yaptığı bir yapıydı. Dışarıdan komiteye girişler, güvenlik gibi sebeplerden dolayı istenmiyordu. Komite içerisinde bana referans olan biri vardı, ayrıca bağlı olduğum kurum olan Polen Ekoloji'yi de tanıyorlardı. Ben de bunlara dayanarak, alanda bulunan, anarşist ve sosyalist arkadaşlarımı temsilen komite toplantılarına girmek istedim ama kabul edilmedi. Bu bahsettiğim talebim yaklaşık on gün sonra kabul görecekti.



Köylülerin planı şuydu; kalabalıkları direniş alanına çekmek, sesimizi yurt içine, yurt dışına ve her kesimden siyasetçiye duyurarak, onların belirlediği çizgide eylemler planlamak. Bu eylemlerin, uzlaşmacı ve pasif eylemler olduklarını zamanla gördük. Bu tarz eylem pratiklerini tercih etmelerinin nedenleri de jandarmanın eylem alanını ve eylem çadırını zapt etme ihtimalinin korkusu ve hareketin imajı idi. Alanda bulunan kişilerden bazıları, komitenin bu tutumuna hak verirken, içerisinde benim de bulunduğum bazı kişiler de onlarla aynı fikirde değildi. Bizler bir problemin, o problemi yaratan unsurlarla çözülemeyeceğine inanıyorduk. Daha önce bahsettiğim ikinci gruptan kişiler ise, köylülerle bizim aramızda bir yerdediler ve zaman zaman arada kaldıklarına tanık oldum. Kesimi durdurmaya yönelik direniş böyle bir ortamda başladı.

Jandarma bize kin ve nefretle saldırırken, onlarca kişiyi yaralarken, basın mensubu arkadaşlarımızın türlü emeklerle aldıkları ekipmanlarını TOMA sularıyla kullanılmaz hale getirirken, her zaman bize sakin olmamızı söyleyen bizi yatıştırmaya çalışan birileri vardı. Bu konuda jandarmadan daha etkiliydiler. Yol kapama, oturma tarzı eylemlerin birçoğu jandarma komutanı ile planlandı ve kontrollü bir şekilde son buldu. Bu durumlar kendi içimizdeki tartışmaları her defasında alevlendirdi ve bu yüzden gidenler, mücadeleyi sonlandıranlar oldu.

Jandarma müdahaleleri her zaman çok sert oldu. Yakın mesafe biber gazı, jop, kalkan kullanımı, TOMA suyunun içine konulan, vücudu ve gözleri

yakan kimyasallar, barikatta dahi olmayan köylü ve yaşlıların da etkileneceği türden gaz kapsüller atmalar, ormanlık alana tüfek ile atılan kapsüller, işkence ile gözaltına alma, gözaltında kötü muamele... Bunlar şiddetin fiziksel kısmıydı ve bir de psikolojik şiddet vardı. Örnek olarak; kamp alanı her gün artan bir şekilde, gerek barikatlarla gerek askerlerin fiziksel olarak, yirmi dört saat kalkanlarıyla orada bulunmasıyla abluka altındaydı. Alandaki kişi sayısı en az 70 en fazla 1500 olarak değişiklik gösterdi ve 1 adet tuvalet vardı. Tuvalete gitmek için askerlerin abluvasından geçiliyordu ve bu durum bizlerde stres yaratıyordu. Bu sebeple hasta olan arkadaşlarımız vardı. Temizlik için ihtiyacımız olan su traktörle geliyordu ve asker traktörün alana girmemesi için elinden geleni yapıyordu. Bunun için de mücadele vermek zorunda kaldık. İçme suyu ve yemek taşıyan araçlar içeriye hiç alınmadı, kendimiz taşıdık. Elektrik problemi hep vardı ve özellikle basından arkadaşlarımız ekipmanlarını şarj etme konusunda zorluk yaşadılar. Alana birkaç kilometre mesafede bulunan bir gözlemci vardı. Bu işletme şarj konusunda bize çok yardımcı oldu ve düşünu kullanmamıza izin vererek hem bize moral verdi hem de olası hastalıkların önlenmesine yardımcı oldu. Elbette bu yaptıklarının bedelini ödedi ve Limak koruyucusu devlet tarafından çeşitli soruşturmalara maruz kaldı.

Alanda, iletişim özgürlüğümüz de engellendi ve jammerlar tarafından telefon hatlarımız işlemez hale geldi. Alana her girişimizde kimlik kontrolü yapıyordu ve bunun yanı sıra isimlerimiz ve kimlik numaralarımız askerler tarafından kağıtlara yazılmak suretiyle fişlemeye maruz kalıyorduk. Sermaye- devlet işbirliği ile yapılan usulsüzlüklerin miktarı ve rahatlığı beni fazlasıyla şaşırttı.

Çeşitli yerlerden yemekler geliyordu, mutfakta canla başla çalışan insanlar vardı. Biz veganlar için bölge halkından yemekler gönderenler oldu, Animal Save Movement 4-5 gün yetecek yemek ve mutfaka erzak gönderdi, İzmir Foça'dan Vegan Çiftlik gelip bize mutfak kurdu ve hem taze, sıcak yemek tükettik hem de moral oldular.

Jandarmanın psikolojik, fiziksel baskıları ve kendi içimizde yaşadığımız, pasif direniş yanlıları, aktif direniş yanlıları olarak isimlendirebileceğim anlaşmazlıklarla baş etme yöntemleri geliştirdik. Orman savunucuları arasında çok renkli insanlar vardı. Şiirler okundu, şarkılar bestelendi, müzik ve dans vardı. Moramız düşse de yükseltmeyi bildik ama 29 Temmuz sabahı uğradığım psikolojik işkenceyi unutamayacağım.

29 Temmuz sabahı saat 5:00 sularında alandaki nöbetçi arkadaşın sesine uyandım ve ellerinde kalkanlarla askerlerin çadırlarımızın yanına kadar gelip çevremizi sardıklarını gördüm. Uykumuzda yakalanmıştık ve alana hapsolmuştuk. Ardından testereler çalıştı ve çevremizdeki ağaçlar tek tek gürültüyle düşmeye başladı. Her bir ağaç düştüğünde feryatlar yükseliyordu ve çoğumuz ağlıyorduk. Ağlıyorduk çünkü bir ağacın değerinin ne olduğunu, düşen her ağaçla birlikte yüzlerce, binlerce canlının da düştüğünü biliyorduk. Bu değer için para karşılığının olmadığını biliyorduk.

Akbelen ormanı birkaç gündür kesiliyordu bunu biliyorduk ama yanı başımızdaki ağaçların kesimi, testerenin benzin kokusunu duymak, testereyi tutan kişilerin yüzlerini görmek beni çok etkiledi. Devletin orada olma nedeni kafamdaki devlet algısını daha da belirginleştirdi. Ağaçlar kesildikten sonra jandarmanın sığınacağı gölge kalmadı ve bizim tarafımızda bulunan ağaçların gölgesine sığınma çabaları ironikti.

16. günümün sonunda alanı terk ettim.





Cerattepe, Kazdağları, Akbelen...

“Yine Dene Yine Yenil” Ne Zamana Kadar?

Cemil Aksu

Aykut Çoban, beş yıldan fazla zaman önce Bir+Bir sitesine yazdığı “ ‘Yine Dene Yine Yenil’ Nereye Kadar?” başlıklı yazıda ekoloji mücadelesinin geçmiş denemelerinde ağır basan üç eğilim saptamıştı.

Bunlardan ilki, hareketin tekil-sorun odaklı olmasıydı. Yani ekolojik sorun (için şöyle diyordu): “etkinlik kaynaklı (termik santral, çimento fabrikası, taş ocağı), tahribata bağlı (orman, kıyı, mera tahribi), kirliliğe dayalı (hava, su, toprak kirliliği), risk tanımlı (nükleer, GDO) olarak sorun saptanması ve mücadelenin de buna göre şekillenmesiydi. Böyle anlaşıldığında, mücadelede yer alanların ekolojik sorunları kavrayışı tekil bir projenin ötesine geçemeyecektir. Sorun yıkıcı bir projeye indirildiğinde mücadelenin talebi bellidir: o tesisin engellenmesi, devletin verdiği izinlerin mahkemelerce iptal edilmesinin sağlanması.”

İkinci eğilim ise, “yerelliğin aşırı önemsenmesi”: “Yerelliğe kerameti kendinden menkul bir değer yüklenirse, yerel dar görüşlülük (parochialism) bir boyunduruk gibi mücadelenin yerel, bölgesel, ulusal ölçekler arası genişleyici hareketini kısıtlayacaktır.

Üçüncü eğilim ise, “yereldeki çevre/yaşam mücadelesinin siyasetler-üstü olduğu iddiası.”

Aykut Hoca bu eğilimleri belirledikten sonra, “[g]eçmiş mücadele pratikleri sonuç vermezse nereye kadar tekrarlanabilirler? Değişkenleri değiştirmeden değişim mümkün mü? Yeni bir siyasetin yakıcı gerekliliğinin açığa çıktığı şu günlerde ekoloji mücadelesindeki eğilimleri gözden geçirmenin tam zamanı. Yerelliğe yapılan aşırı vurguyu, sorun odaklı yaklaşımı, siyasetten imtina eden “siyaset-üstüçülüğü” nasıl aşabiliriz? Beraber düşünelim” çağrısı yapmıştı. Aykut Hocanın bu yazısının Polen Ekoloji Kolektifinin de “kuruluş gerekçesi” olduğunu belirtmek isterim. Durumdan vazife çıkardık!

Bu yazıda, Muğla’da devam eden “Akbelen Direnişi” özgülünde, Cerattepe ve Kazdağları direnişleri ile benzerlikleri/farklılıkları da katarak, yukarıdaki “eğilimleri” tartışmaya çalışacağız.

Sonuncusundan başlarsak, harekette “siyasetler üstülük” savunusunun büyük oranda gerilediği; fakat “Politik olan nedir, yerel ya da küresel bir ihtilafın tarafı olarak ekoloji mücadelesini nasıl politikleştiririz?” sorusuna cevap bulmakta henüz bir aydınlığın olmadığı ileri sürülebilir. Bununla beraber, bir meşruiyet edası olarak, “siyasetler üstülük”e referans verilmesini de küçümsemek gerekir. “Siyasetler üstülük”, ekolojik sorunların (yerel ya da küresel) “herkes”i etkilediği, buna karşı da herkesin birliğini, desteğini (ki bu destek arayışı, kimi zaman “karşı tarafı da dinleyelim” denilerek iktidara mensup kişi ve kurumlardan medet ummaya kadar varabiliyor) almak gerektiği tezine dayanır. Yeşil düşüncenin ilk yıllarından itibaren bağrında taşıdığı ideolojik kanser hücrelerinden biridir bu. Nitekim yaklaşık yarım asırdır da bu teze dayanarak “kurumlar içinden” bir mücadele ile kapitalistleri ikna etmeye çalışıyorlar, iklimi kurtarmaları için. Varsın devam etsinler.

Biz de “siyasetler üstülük” savunusu için; yerel direnişlerin –aslında genel olarak bütün toplumsal tekil hareketlerin güçsüz, örgütsüz -güç, örgütlülük gibi konuları biraz sonra politikadan ne anladığımızı tartışırken ele alacağız- olmasından hareketle en azından iktidar karşısında bütün (sağcısı, solcusu, komünisti...) muhalif güçlerden destek almaya dayanan bir “taktik”tir diyebiliriz. Bu “taktik”in dayanağı gerçek, bir olgudur: Bütün yerel/tekil sorun odaklı direnişler (işçi, kadın, çevre, vb.); devlet, sermaye, medya vb. ağlarına, son derece örgütlü, güçlü şirketlere ve hükümet/iktidar/devlete (bunların her birinin yerine göre farklı şeyler olduğunu göz önünde bulunduralım) kafa tutmaktadır. Dolayısıyla kendilerine destek sunacak her türlü girişime “taktik açıklık” göstermek, mücadeleyi büyütme açısından doğru bir “taktik” gibi gözükmektedir.

Fakat bu “taktik” ancak yerel/tekil sorun odaklı bir bakış açısıyla meşrulaştırılabilir. Çünkü burada ağacı kurtarıırken ormanı kaybetme durumu ile karşı karşıya kalmaktayız. Nasıl mı?

Burada birinci ve ikinci eğilimleri yeniden hatırlayarak, “herkes”in desteğini kazanmak pratikte bazı konuların tartışılmasının “paranteze alınması” (örneğin Kürt sorunu, faşizm, türcülük), bazılarının (örneğin HDP’li vekillerin) direniş alanında daha az görünmesi ve bazılarının başka yerlerdeki beyanlarının tersi pratiklerinin açıkça tartışılıp

teşhir edilmemesi (örneğin CHP’nin ya da İP’nin başka yerlerde şirketlerle iş birlikleri, ZP’nin ırkçı faşistliği) olarak zuhur etmektedir. Bu aslında “gerici uzlaşma”dır. Kendi yerelimizi (köyümüzü, toprağımızı, “ormanımızı”, “suyumuzu”) kurtarmak için burjuva “muhalif” partilerin ya da TEMA, WWF gibi “STK”ların sermaye karakterlerinin “yeşile boyanması”na yarayabilir. Bunun sayısız örneği var. Akbelen direnişinde bunu farklı biçimlerde gördük. Şirket yöneticilerinin bizzat bazı STK’ların mütevelli heyetinde ya da destekçiler grubunda yer aldığını gördük. Ve buna karşı da sadece –yerel/tekil sorun odaklı bakışın bir sonucu olarak- teşhir olan o kişilerin ya da şirketin mütevelli heyetlerinden çıkarılmasını sağlamakla sınırlı bir teşhir faaliyetinin esas alındığını da gördük. Sanki mütevelli heyetinde ya da destekçiler grubunda yer alan diğer şirketler/kişiler gerçekten “doğa dostu”, “çevre dostu” imiş gibi.

Burada yanlış anlaşılmayı önlemek için küçük bir açıklama yapmak gerekiyor. Bir örgüt (ister çevre platformu ister bir sendika olsun) kendilerini haklı bulduklarını söyleyenlere sözlerine sahip çıkmaları için çağrıda bulunabilir, onları harekete geçmeleri için zorlayabilir. Örneğin kendine solcu, “doğa dostu” vb. yakıştırmayı yapan bir örgüte, “E hadi o zaman, işçilerin/doğanın haklarını savunmak için neden harekete geçmiyorsun?” diye tazyikte bulunulabilir. Ama bunun da şerhleri vardır. Örneğin, her ne olursa olsun, ırkçı faşist bir partiden ne işçi ne de doğa hakları için destek istenebilir; böyle bir partinin görüldüğü her yerde teşhir edilmesi gerekir.

Siyasetler üstülük tezinin pratikte direnişin “ana muhalefet” partilerinin ve/ya onların o ildeki vekillerinin inisiyatifine bırakılması şeklinde tezahür ettiğini de belirtmek gerekir. Siyasetler üstülük iddiası esas olarak sosyalistlere konulmuş bir yasaktır. Sosyalist partilerin, hele ki HDP’nin sürece dahil olmasının, direnişin meşruluğunu daraltacağı “bilinci”nin bir dışavurumudur. Aynı zamanda bir siyaset yapma yasağı koymadır. Tartışmanın yasaklanmasıdır. Bu nedenle de anti-demokratiktir.

Bu direnişlerin tekil/sorun ortadan kalktıktan sonra hiçbir demokratik bakiye bırakmamasının nedeni de burada yatmaktadır. Direniş bittikten sonra herkes eski hayatına dönmektedir. (İçlerinden bazılarının milletvekili, belediye başkanı, muhtar olma girişimlerini saymazsak.)

“Siyasetler üstülük” iddiasının, özellikle işlerin sarp sardığı anlarda, tam tersi noktaya savrulduğunu da görüyoruz. Karşılaşılan sorunların çözümü için milletvekilleri, ana muhalefet partisi lideri ya da sözcülerinin kapısını aşındırma, direniş alanlarına vekillerin ziyaretlerinin örgütlenmesi gibi... Devletle (yerelde vali ya da kaymakamla) karşı karşıya geldiği her durumda vekillerin gelip yolu açması bekleniyor. Oysa “yeni toplumsal hareketler” olarak teorisi yapılan bu hareketlerin en önemli özelliği, (kurumsal siyasetin katılımcılığa kapalı olması sebebiyle) yurttaşın kendi yaşamı ile ilgili konularda doğrudan söz söylemesi, hak arama, ezcümle “doğrudan demokrasi” olduğunu söyler.

Yurttaşın kendi öz örgütlenmesi ile sorunların üstesinden gelemediği her durumda milletvekilleri devreye girecek ve yurttaşların yıkamadığı, aşamadığı barikatları vekiller sayesinde açarsa o zaman “temsili siyaset”e geri dönmüş oluyoruz. Fakat bu geri dönüşün de işe yaramadığı açık. Halkın yüklenip yıkamadığı hiçbir barikatı milletvekilleri açamaz, yıkamaz. Çoğu durumda ise, bu aracılık pozisyonları kitlenin öfkesinin dindirilmesi, soğutulması, “gazının alınması” şeklinde olmaktadır.

Cerattepe direnişinin yenilgisinden elbette çok ders çıkarmamız gerekirdi. Ama maalesef ders çıkarmak için kimse Cerattepe direnişi ile ilgilenmedi. Bu direnişin temel dersi, devlet konusundaydı. Cerattepe operasyonu konusunda aylar öncesinden Ankara’da toplantı yapıldığı, ölüm pahasına da olsa şirketin iş başı yapmasının sağlanacağı, şirketin bir taşeronu tarafından bize haber verilmişti. Cerattepe direnişinin yirmi yıl boyunca başarılı olmasının arkasındaki temel saikler, halkın kararlı direnişi kadar, devlet ve bakanlıklardaki “bağlantılar”, Ankara’daki Artvinli bürokrasinin rolü, şirketlerin genelde Kanadalı olması gibi faktörler vardı. Yeşil Artvin Derneği çatısı altında bir araya gelen bir avuç insan, bütün bu koşullardan yararlanarak, halkın bilinçlenmesini sağlayarak mücadeleyi bu noktaya getirmişlerdi. Cerattepe direnişini özellikle Karadeniz’de ve Türkiye’deki çevre direnişinin öncü güçlerinden biri yapmışlardı. Ama AKP’li yıllarda bütün bunlar değişti. Bürokraside kadrolaşma sayesinde ulusalcı, “Atatürkçü”, bunlardan olmazsa dahi işini hakkıyla yapan bürokrat ve memurlar tasfiye edildi ya da birçoğu dönemin ruhuna uyum sağladı, hepsi “girişimci” oldu. Yasalar, mahkeme heyetleri değiştirildi. Ve ihale AKP’nin “Beşli Çetesi”nin lideri Cengiz Holding’e geçti. Üstelik Artvin’de belediye seçimlerini de AKP kazandı.

“Hak, hukuk, adalet” sadece Kürtler ve komünistler için değil AKP’li olmayan herkes için geçersiz hale geldi. İstediginiz kadar “Artvin’den vatan haini çıkmaz” diye milliyetçi nutuklara sarılın, işe yaramazdı artık. Yani bütün veriler “Artvin halkının ezilip geçilmesi” için şartların uygunluğunu gösteriyordu.

En az dört ilden polis, jandarma ve “özel hareket polisleri” getirilerek yığınak yapıp “Operasyon” için düğmeye basıldığına ise, kişisel araçlarla Cerattepe’ye giden dağ yolunun kapatılması dışında kimsenin planı yoktu. “Dışarıdan” giden bizim de bir planımız ve buna uygun bir hazırlığımız yoktu. Daha Gezi’nin dumanları tüterken yanımıza “Talcid”, “limon” dahi almadan barikata koşmuştuk. Üstelik vekilin kitleyi valilik önüne çağırmasıyla birlikte aramızda o dağ yollarını bilen de kalmamıştı. Ve sonuçta yenildik. Yenildik. 20 yıllık direniş üç günde “ezilip geçildi.”

Cerattepe direnişinde, Cengiz İnşaat’ın iş makinelerinin önü madene giden dağ yolunun başında halk tarafından kesildi. İlk günden itibaren direnişin temsiliyetini CHP milletvekili ve MHP milletvekili aday yaptı.

CHP vekili vali, bakan vb. kurumlarla görüşme yaptığını, yapacağını söyleyerek gece yarısına kadar halk bekletildi. İkinci günün sabahı da vekil, valilik önünde açlık grevi başlattı ve bütün kitlenin de valilik önünde toplanmasını istedi. Yani Cengiz’in iş makinelerinin beklediği ve maden ocağına giden dağ yolu açıldı, dağ yolunda bir avuç direnişçi kaldı. Büyük çoğunluğu Artvin’in ilçelerinden gelenlerin olduğu dağ yolundaki bir avuç direnişçi gün boyu jandarmaya direndi, defalarca barikat kurdu ama jandarmanın gazlı saldırıları karşısında geri çekilmek zorunda kaldı her defasında. Dağ yolunun ikiye ayrıldığı bir mevkide şirketin araçlarının kullanacağı yolun hangisi olacağı konusunda direnişçiler yanıltıldı. Jandarma ve şirketin araçları onların barikat kurduğu yoldan değil, diğer yoldan giderek maden sahasına gitmeyi başardılar. Sonrasında jandarma bütün dağ yollarını kapatarak karakol kurdu. Vekil ve onun peşine takılanlar da valilik önünde protestolarına devam ettiler. Sonrasında dönemin başbakanı Davutoğlu açıklama yaparak “mutabakat sağlanıncaya kadar” madende faaliyetin başlamayacağını ifade etti. Ama bir kere “Artvin halkı ezilip geçilmişti” ve şirketi o dağdan indirecek hiçbir kuvvet kalmamıştı. Keza sonrasında CHP il başkanı ve bir akrabasının halk direnişteyken Cengiz İnşaat ile iş birliği yaptığı da ortaya çıktı. Ve daha birçok rezillik...

İşte burada politikanın nasıl kavrandığı, bir sorunu nasıl politikleştirileceği konusuna geliyoruz. Buna bağlı olarak yerellik, öznellik sorunlarına...

Politiklik genel olarak “hükümet karşıtlığı” olarak dar biçimde telakki ediliyor. Dolayısıyla “hükümet”, somutta “AKP karşıtı” söylemler politiklik için yeterli sayılabiliyor. Benzer bir sorun “anti-kapitalistlik” için de söz konusu. (Herkes “anti-kapitalist” olduğunu ileri sürebiliyor, “ekoloji mücadelesi anti-kapitalisttir” cümlesi her bildiriye geçiriliyor. “İklimi değil sistemi değiştir” diyerek geçen, ama “sistem”in ne olduğunu bir türlü zikredilmeden geçen yarım asırlık “yeşil hareket” sürecinden sonra bildirilerde “kapitalizm”, “sermaye” gibi kavramların boylu boyunca zuhur etmesi elbette çok önemli ve belli bir mücadelenin sonucudur.)

Politikanın “hükümet karşıtlığı” olarak darlaştırılması ve de anlamının negatifleştirilmesi birçok açıdan sorunludur. Politika en başta etimolojik olarak, kentin (polis'in) yönetimine katılma pratiğidir.

Bu açıdan demokrasinin tanımı ile doğrudan bağlantılıdır. Demokrasinin en bilinen tanımı, halkın kendi kendini yönetmesidir. Politika bu yönetim işine katılmadır. Aslında politika bu anlamıyla yerel çevre/ekoloji hareketlerine içkin bir özelliktir. Çünkü ekolojik adaletsizliğe/ihtilafa neden olan her eylem, eylemden etkilenen yurttaşların fikri, onayı alınmadan, çoğu durumda onların iradeleri “ezilip geçilerek” hayat bulur. ÇED süreçlerinde “halk toplantısı” gibi burjuvazinin demokrasicilik oyununun temelinde de bu yatar. Burjuvazi bununla halkın katılımını biçimselleştirmeye çalışırken, onların bilgilendirilmesi ve görüşünün alınması ama işlerin de yürütmesinin sağlanmasını amaçlarken; halk da bu hakkın gerçek olarak yerine getirilmesi için mücadele alanına çevirir. Yani ekolojik ihtilaflara neden olan her olay aynı zamanda anti-demokratik bir yaklaşımdır, demokrasi sorunudur.

Politika, kentin/kendinin yönetime katılmak ise, ekolojik yıkıma, ihtilaflara neden olan bir eylemin, projenin (“yatırım”) vb. toplumsal koşullar (öznesi, siyasi iktidarla yani devlet ile bağlantıları, eylemin ortaya çıkış koşulları) bakımından ele alınarak aydınlatılmasına ve bununla da yetinmeyerek aynı/benzer toplumsal koşulların başka sorun/olay/eylemlerde yarattığı ihtilafların taraflarını, mağdurlarını görmeye ve en nihayetinde de aynı toplumsal koşulların mağdurları (“ezilenler”) arasında ontolojik ve/ya politik ortaklık kurmaya yönelik bir çalışmadır. Dolayısıyla sadece

“yukarı”ya yönelik değil “aşağıya, sağa sola doğru” da bir harekettir.

Toplumsal alanı farklı (uzlaşan ve çatışan ve bunların farklı bileşenlerinden oluşan) çok sayıda stratejiye sahip öznelerin manyetik alanı olarak tanımlayabiliriz. Politika, bu çoklu stratejilerin birbirleri üzerindeki etkilerini, en başta da “iktidar” dediğimiz güç merkezi olan ‘devlet’in stratejisini, bunlardaki değişimleri hesaplayarak, öngörerek, yorumlayarak kendi stratejini yenileme sanatıdır. “Doğru”, “haklı” olmak politika da hiçbir zaman kazanmak için veri değildir. Sıkça söylendiği gibi politika güçle yapılır, güçler alanıdır.

Kadın hareketinin bir sloganı olan “bireysel olan politiktir” düsturunu “yerel olan politiktir” olarak da devam ettirebiliriz ve politik olan her şeyin toplumsal olduğunu söyleyebiliriz. Dolayısıyla yerel/tekil bir sorundan nüksetmiş olsa bile olayın toplumsal bağlarını ortaya koyan bir program, bu programa bağlı olarak, olay etrafında diğer toplumsal kesimleri, sınıfları, grupları saflaştırmayı esas alan bir strateji ve stratejinin hayata geçmesi için de taktik, örgütlenme, söylemler geliştirilmesi gerekir. İşin en zor kısmı belki doğru taktiklerin belirlenmesindedir, çünkü taktik anlık gelişmelere bağlı olarak değişen bir öğedir. Bazen taktik başarı stratejik yenilgiyi getirebilir çünkü. Ağacı kurtarmaya çalışırken ormanı kaybetmek olarak ifade edilen durum budur. Tersinden de bazen taktik “geri çekilme” stratejik bakımdan zaferi getirebilir. Fakat bu konuda en az zarara uğramak için programatik ve stratejik görüş açısının güçlü olması gerekir. (Daha fazla Sun Tzu’yu, General Engels’i, Moskova Önlere’yi okumamız gerekiyor.)

Yerel/tekil sorun odaklı olarak da olsa ortaya çıkan hareketin “ormanı kurtarma” stratejisine bağlı kalması demek, ilk olarak, dost ve düşman ayrımını da yerel, kısa vadeli çıkarları temelinde değil, uzun vadeli çıkarlarını esas alarak, “toplumsallık” üzerinden davranması demektir. İkinci olarak, olayın toplumsal siyasal bağlarını hedef alarak, aynı toplumsal siyasal sistemin mağdurlarıyla ortaklık kurmayı (mücadeleyi toplumsallaştırma) hedefler. Yani hızlı bir şekilde yerellik ve tekil sorun odaklı olmaktan kurtulmayı hedefler. İkincisinin doğal bir sonucu olarak, hareketin iç demokrasisini kurmaya çalışır. Meclisler, forumlar, komiteler vb. ile direnişi “birkaç çevreci”nin eylemi olmaktan çıkararak daha fazla “ezilen”in sürecin öznesi olmasını sağlar.

Bu tartışmada yerellik ve özne sorunu nerede durmaktadır?

Her eylem, ölçek anlamında yerel ve tekildir. Her yerel/tekil de belli özgünlükler içerir. Sorun bu özgünlüklerin silinmesi değil, bir yerelde eyleyenlerin birer İkarus'a dönüşmesi, yereli kendisini hapseden bir kaleye çevirmesidir. Halbuki politiklik, sınırları yıkmak demektir. Ölçek olarak yerelde olsa bile, çünkü yerel de oldukça heterojendir, tekil sorun odaklı olmaktan kurtularak, yerelde gerçek bir bölünme yaratmaktadır. Akbelen ormanının kesilip kesilmemesinin bütün Muğla'yı bölen bir etken haline getirilmesidir ya da Akbelen'i sadece İkizköylü'lerin değil memleketin meselesi haline getirmektir.

Cerattepe'nin, Kazdağları'nın ya da Akbelen'in bir "memleket meselesi" olması kuru bir söylem değildir. Olaya dahil olan özneler (şirketler, valiler, mahkemeler, medya, saray, devlet, BM, WWF, TEMA, vb.), bütün bunların hayat bulmasını sağlayan koşullar (üretim ilişkileri) vb. bakımından somut olarak böyledir. Bu yüzden "Kazdağları hepimizin", "Her yer Kazdağları" sloganları da bu gerçekliği ifade eder.

Peki "Kazdağları/Akbelen hepimizin" ve "Her yer Kazdağları/Akbelen" ise bu mücadelenin öznesi kimdir?

Yerel/tekil sorun odaklı direnişlerde özne sorunu çok netameli bir konu. Çokça karşımıza çıkan özne-destekçiler/dışarıdan gelenler ("dışarıdan gelenler" aynı zamanda ekoloji hareketi dışından gelenleri -sosyalist partileri- de kapsıyor) arasındaki ayrımın kalın şayak bir hale getirilmesi direnişlerin başarısızlıklarında ciddi bir faktör. Konuyu daha rahat tartışmak için makro bir ölçekten örnek verelim. Kanal İstanbul Projesi'nde yerel ve özne kimdir? KİP'e karşı mücadelede, kanalın geçtiği güzergâh "yerel" ve bu güzergahta yaşayanlar da "özne" olarak tanımlanabilir mi? Kanal İstanbul gibi bir projede velev ki, güzergahta yaşayan yurttaşlar Kanal'ın yapılmasını istiyor, bu durumda ne yapmak gerekecek? Akbelen direnişinde de madene karşı çıkan köylüler ile madeni isteyen köylüler ve işçilerin karşı karşıya geldiğini gördük. Ki bu çoğu saldırıda yaşanan bir durumdur. Bazı durumlarda direnişin fitilini ateşleyenlerin de, direnişin, kontrollerinden çıkma eğilimi gösterdiği durumlarda direnişi sonlandırması ya da direnişten ayrılması gibi sorunlarla da karşılaşabilmekteyiz. Olayların bütün çeşitliliği içinde özne sorununun verili değil, bizzat olayın içinde kurulduğunu görmek gerekiyor. Yerel ve tekil sorun odaklı bir olayda, olayın bütün toplumsal yükünü yerelin, "bir avuç" köylü ya da "çevreci"nin üzerine yükleyen bir

özne anlayışı "yerelin kendiliğindenciliği"ne düşmektir. Bu yaklaşım yereli yüceltirken, ezer. Demokrasiye sığınırken demokrasiyi, eylem yaparken eylemi apolitikleştirir. Direnişi korumayı amaçlarken onu yalnızlaştırır ve düşman için kolay bir yeme dönüştürür.

Bu noktada, yinelemek pahasına, Kazdağları direnişinin öznesinin çokluğuna işaret etmek gerekir. Alamos Gold'a karşı direnişte birçok özne vardı ve bunlar kendi aralarında ve içlerinde de heterojendi. Kirazlı mevkiinde nöbeti başlatanlar, nöbeti sürdürenler farklı öznelerdir ve nöbetli direnişi sürdürenler de yerellik bakımından çokludur; Kazdağları'nın eteğinde yaşayanlar ile memleketin başka yerlerinden gelenler bir aradadır, aynı şekilde, örgütlü olarak oraya gelenlerle kendiliğinden gelenler de bir aradadır. İkinci olarak Alamos Gold'a karşı direnişin -gene heterojen- bir öznesi de Kazdağları İstanbul Dayanışması'dır. Ve oldukça farklı bir öznedir.

Hem Kirazlı'daki nöbetin bir parçasıdır hem İstanbul'daki dayanışmanın öznesidir. Yani sadece destekçi değildir. KİD, direnişten sonra kurulan Kazdağları Ekoloji Platformu'nun da kurucularından ve bileşenlerinden olmuştur. Ayrıca nöbetli direnişe katılmasa bile başka "yerel" ve "dışarıdan" öznelerin sürece katkılarında bahsetmek gerekir. Alamos Gold'a karşı mücadelenin zaferinin arka planında bütün bu çabaların olduğunu görmek gerekir. Elbette ülkedeki siyasi güç dengesindeki o dönemde gerçekleşen yerel seçimlerde AKP'nin Ankara'da ve özellikle İstanbul'da yenilgiye uğraması, proje sahibi şirketin "yabancı" olması ve taşeronunun güçlü olmaması gibi faktörler ve başka rüşvet çarklarının da süreçte belli payları olduğunu unutmamak, öznelciliğe düşmemek gerekir. Söylenbilir ki, bu tarz bir direniş Akbelen'de gerçekleştirilememiştir. Bunun nedenleri üzerinde tartışmak, "yine dene yine yenil" döngüsünden kurtulmak için hayati önemdedir.

Bir direnişin gücü, örgütlülüğü demokrasiyi ne kadar pratikleştirdiği ile başka bir deyişle politikleşmesiyle orantılıdır. Tekillikinde her olay bu açıdan bir meditasyondur. Demokrasi için kurucu eylem alanıdır. Herhangi bir direnişin, eylemin başarısının kriterini sadece o tekil sorunda şirketin engellenmesi, ÇED izninin iptali vb. değil, demokrasi kapasitesini, bilincini, örgütlülüğünü, ekoloji hareketi bakımından da ekolojik bakış açısını, örgütlenmeyi vb. ne kadar geliştirdiği ile ölçmek gerekir. "Ormanı kurtarmak" için gerekli bakış açısı da budur.

Tartışmaya “ara” vermeden önce, yerel/tekil sorun odaklı bir direnişle “dışarıdakiler”in, yani sosyalist partilerin ilişkilene tarzları hakkında bazı tespitlerde bulunmak yerinde olacaktır.

Toplumsal -kendiliğindenci- hareketler ile sosyalist partiler arasındaki ilişkinin zamansallığı, niteliği, “diyalektiği” sosyalist teoride hep aktif bir tartışma konusu olmuştur. “Dışarıdan bilinç taşıma”, “yerellik”, “öznel[lik]” bu tartışmada da karşımıza çıkar. Bizzat sosyalist partiler kendi rol ve misyonlarını ele alışları, büyük oranda ekoloji hareketindeki “yerelcilik,” “tekil/sorun odaklılık” ve “siyasetler üstülük” eğilimleriyle sakatlanmış durumdadır. Yerelcilik, tekil/sorun odaklılık ve siyasetler üstülük eğilimleriyle bu hareketler partilerin kendilerine tabi, destekçi olmasını talep ederken, partiler de direnişlere destek olmayı pragmatist, biçimsel olarak ele almaktadır. Bir hareketin başarıya varması için ne yapması gerektiği üzerine fazla mesai harcamadan direniş alanını birkaç saatliğine ziyaret, bir iki üyesini direniş alanında görevlendirmek gibi yaklaşımlar sıkça karşımıza çıkmaktadır. Yerel direnişler,

direnişin gerçek öznesinin yerel yani kendilerinin olduğunu iddia ederken diğer taraftan da “milletvekilleri”nin direnişin önüne geçmesi için de çağrı yapmaktan geri durmazken, partileri temsilen alana gelen milletvekilleri de kendilerini direnişin öznesi olarak görmek yerine bir iki günlük katılımı sınırlı bir performans ortaya koymakla yetinmektedirler. Burada ciddi bir gerilim, itme-çekme alanı olduğu çok açık.

Bir sosyalist partinin kendiliğindenci hareket karşısındaki rolü ve misyonu, hareketin taleplerinin, (varsa) yeni örgütlenme tarzlarının, araçlarının toplumsallaştırılması ve hareketin başarısı için başka zamanlarda, diyarlarda, alanlarda başka öznelerce verilen mücadelelerin deneyiminden oluşan “tarih bilinci”ne dayanarak politik, örgütsel vb. öneriler geliştirmesini, bu önerilerini hareket halindeki kitle ile tartışmanın (gerçek bir diyalog) yol ve yöntemlerini geliştirmeyi, diyalogun sonuçlarına da - çünkü her zaman “öncü”nün dediği kabul görmez- alçakgönüllülükle katlanmayı ve diyalogu kurarken verdiği sözleri yerine getirmekten geri durmamayı gerektirir.





Muğla'da Doğa Katliamı Sürüyor: Sandras Dağı'nda Patlamalı Maden Ocağı Tehdidi

Bilge Cansu Saltık

Doğamızı ve yaşam hakkımızı sistematik bir biçimde gasp eden kapitalist sermaye ve faşist rant açlığına karşı, Sandras'ta, Akbelen'de, Deştin'de, Muğla bölgesi ve ülke genelinde canlı bir ekosistem, su kaynakları, orman alanları; bozulmaz bir bütün olan doğanın tümü için çevre örgütleri ve tüm duyarlı halk olarak yaşam mücadelemize devam ediyoruz. Köylünün kendi toprağından ve üretim yollarından koparılması, kapitalist çarka mahkum edilmesi tamamen ideolojik bir baskı ve köleleştirme politikasıdır. Doğaya karşı yapılan tüm saldırılar, doğanın metalaştırılarak insani faaliyetlerden koparılması, devletin korumakla yükümlü olduğu orman arazilerinde yangınlar ve bu arazilerin özel şirketlere tahsis edilmesi tüm bunların sonucu olarak halkın proleterleştirilmesi ile emeğin talanı, iç içe birlikte gelişen olgulardır. Muğla'da ve ülke genelinde birçok köyde artık tarım ve hayvancılığın önceki nesillere kıyasla neredeyse yok olduğu gözlemleniyor. Bunun yerine kendi toprağından ve üretim yollarından uzaklaşan köylü, fabrikalarda ve maden ocaklarında çalışmaktan başka şansı kalmadığını düşünerek, doğa katliamının getirdiği suni bir yokluk ile tehdit altında bırakılarak köleleştiriliyor.

Doğanın tamamı insan vücudunun bir devamı gibi, bu dünyadaki canlılar olarak hepimizi ilgilendiren

bir bütündür. Dolayısıyla yerel veya dışarıdan fark etmeksizin hepimizin sesi ve katkısı birleşik bir çevre mücadelesinin örülebilmesi için esastır. Aşağıda Sandras bölgesindeki maden ruhsatlarına karşı hukuki mücadele odaklı olarak oluşan Sandras'ı Koruma Platformu ile birlikte Damla Madencilik'in maden arama ruhsatlarına karşı başlatılan mücadelemizden gelişmeleri ve verileri paylaşacağım.

Damla Madencilik'in Ortaca bölgesindeki Çaylı, Gölbaşı köylerinde ve Köyceğiz Akyaka, Pınarköy bölgelerindeki patlamalı yeraltı krom ocağı ve maden arama projelerine Muğla Valiliği'nin verdiği ÇED gerekli değildir kararı iptali ve yürütmesinin durdurulması için bölge vatandaşları tarafından dava açılmıştır. 17 Eylül'de Köyceğiz merkezde gerçekleşen, Sandras'ı Koruma Platformu'nun organize ettiği güç birliği toplantısında tüm yerel STK'lar ve çevre direnişleri ile bir dayanışma çağrısı yapılmış ve sahada bilinçlendirme faaliyetleri örgütlenmeye başlamıştır.

Doğamızı ve yaşam hakkımızı sistematik bir biçimde tehdit eden sermaye ve rant açlığına karşı, sürdürülebilir bir ekosistem için yaşam mücadelemize devam ediyoruz. Anayasanın 56. maddesinde geçen ve Birleşmiş Milletler'ce de tanınan insan haklarımız olan sağlıklı, temiz ve sürdürülebilir bir çevrede yaşama hakkı her geçen gün yasalar hiçe sayılarak yeni maden proje ve talepleri ile ihlal edilmektedir. 48. Oturum, 13. İlke Kararında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi çevresel bozulma, iklim değişikliği ve sürdürülebilir olmayan kalkınmanın gelecek nesillerin yaşam hakkı dahil temel insan haklarını ihlal ettiğini açıkça belirtmiştir.

Sandras dağı, su kaynakları ,toprağı, barındırdığı tüm endemik ve çoğu tehlike altında olan bitki ve hayvan biyomları ile bölgemizin ana ve en önemli yaşam kaynağıdır. Bu bağlamda bölgedeki maden projelerinin bölgemize getireceği iddia edilen kamu yararı, aslen sadece şirketin faydasına olacaktır. Bölge doğasının ve su kaynaklarının korunarak gelecek nesillere aktarılması, sosyo-kültürel yapının, kırsal yaşam alanlarının ve toplumsal huzurun korunmasıyla elde edilecek kamu yararından daha üstün değildir. Aksine, maden projelerinin varlığı dahi bölgede hali hazırda süregelen kamu yararına açık bir tehdit oluşturmaktadır.

ÖÇK ve Doğal Koruma Alanları

Günümüzde iklim değişikliği ve genel kuraklığın boyutu nedeniyle ekosistemler üzerindeki stresi azaltmak ve ekolojik restorasyon çalışmalarını yaygınlaştırmak gerekmektedir. Buna rağmen baskılar devam etmekte, biyoçeşitlilik üzerindeki tehlikeler artmaktadır. Doğa Derneği'nin değerlendirmesine göre, proje alanları ve çevresi uluslararası kriterlerce belirlenen üç önemli doğa alanının kesiştiği bir bölgededir. Maden projeleri bu hassas ekosistemleri ve içerisindeki binlerce endemik canlıyı tehdit etmektedir. Maden ruhsat sahası ve işletme alanının bir kısmı, Köyceğiz-Dalyan Özel Çevre Koruma (ÖÇK) Alanı içinde kalmaktadır. Bölge aynı zamanda aşağıdaki haritada da görülebileceği üzere Önemli Doğa Alanı, Doğal Sit, Yaban Hayatı Geliştirme Sahası, Kartal Gölü Milli Parkı gibi doğal değerleri yüksek, korunan alanlarla iç içedir.



Flora ve Fauna

Doğa Derneği'nin bölgede yapmış olduğu Önemli Doğa Alanları araştırmasına göre bölgede 63 bitki taksonu ÖDA (tehlike altındaki biyolojik çeşitlilik) kriterlerine uyuyor ve bu bitkilerin dünya üzerindeki bilinen tek bir arada gözlemi Sandras namıdiğer Çiçekbaba Dağı'nda bulunuyor. Akdeniz

biyomuna özgü ve dar yayılışlı Lacerta oertzeni kertenkelesi, yine Akdeniz biyomuna özgü ve ülkemize endemik büyük esmer (Maniola megalis) ile nesli bölgesel ölçekte tehlike altında olan karagözlü mavi kelebek (Glaucopteryx alexis) de bölgede tehlike altındaki diğer türler arasında.

Sandras ekosisteminin bütünlüğü ve korunması anayasal hak ve sorumluluğumuzdur. Damla Madencilik Ortaca bölgesindeki Çaylı, Gölbaşı köylerinde ve Köyceğiz Akyaka, Pınarköy bölgelerindeki patlatmalı yeraltı krom ocağı ve maden arama projeleri yalnızca bu bölgelerde değil, Muğla genelinde geri dönülemez ekolojik yıkımlar oluşturacak, bölge için elzem olan zengin su kaynaklarını kurutacak ve yönünü değiştirecek, toprak ve habitat canlılığını büyük ölçüde tahrip edecektir.

Bitkisel Toprak & Canlılık

14 yıl sürecektir maden projesi için, milyonlarca yılda oluşmuş bitkisel toprak 54 dönümlük proje alanından 5 ay boyunca saatte 16 ton olmak üzere sıyrılacak ve canlılığını geri dönülemez şekilde yitirecektir. Madencilik Faaliyetleri ile Bozulan Arazilerin Doğaya Yeniden Kazandırılması Yönetmeliği'nin fiiliyatta gerçekten uygulanmadığı açıktır. Uygulansa dahi toprağın yeniden canlanması bilimsel olarak yüzyıllar alan bir süreçtir. Sondajlı maden aramalarında ÇED raporu kanunen gereklidir.

Yeraltı Suları & Su Kaynakları

Damla Madencilik proje tanıtım dosyasında kümülatif etki değerlendirmesi, kapsamlı ve gerçekçi bir çevresel ve hidrojeolojik değerlendirme yapmamış ve Proje Tanıtım Dosyasında belirtilen çevresel incelemeleri literatürün ötesine geçmemiştir. Jeoloji Yüksek Mühendisi / Tıbbi Jeoloji uzmanı Dr. Eşref Atabey'in raporuna göre; proje alanı dahilinde Gölbaşı ovası beslenme alanı, Kocabel ve Sıtma dereleri, Karanlık dere madensel atık ile kirlenme riski altındadır. Projenin gerçekleşmesi durumunda, maden galerileri ve dinamit patlatmalarıyla yeraltı su yolu bağlantıları kesilecek, bölgeye 200 m uzaklıktaki Kaklık su kaynağı, 50 adet su kuyusu, ve projeye 2 km mesafedeki Yuvarlakçay ve Muğla Dalaman sulama alanlarının da su seviyesi düşecek veya kuruyacaktır. Proje tanıtım dosyasında belirtilen 14 yıl boyunca, günde 6, ayda 180, yılda 1800 patlatma ile yılda 34.6 ton dinamit patlatması kaya kütlesi

yapılarını bozacak, yer altı su yollarını değiştirerek azaltacak ya da tamamen kurutacaktır.

Orman Arazisi Tahribatı

Daha önce açılmış maden ocaklarının, sıkça yaşanan orman yangınlarının, ve tüm işletme faaliyetlerinin bölgede yaratmış olduğu tahribat bütünsel bir çevresel etkiye sahiptir ve yadsınamaz. Anayasa'nın 169. maddesine göre devlet halihazırda mevcut orman alanlarını korumak ve orman alanlarının genişletilmesi için gerekli kanunları koymakla yükümlüdür. Çevresel tahribatın günümüzdeki hissedilebilir ve ölçülebilir etkilerine rağmen, TEMA Vakfı raporlarına göre "Muğla ormanlarının %33'ü ihale ruhsat alanlarına, %19'u işletme ruhsat alanlarına, %13'ü arama ruhsat alanlarına tahsis edilmiştir." Toplamda orman alanlarının yüzde 65'inin hukuksuzca rantta açıldığı açıkça görülmektedir. Maden projesinin gerçekleşmesi durumunda 11.000 kızılçam ağacı kesilecek, bölgedeki canlılar da yok olacaktır.

Doğal habitat, flora fauna ve ekosistemin tümüne zararlı olan, toprak yapısını, bölge tarım ve hayvancılık faaliyetlerini, su kaynaklarını tahrip eden, ve 1. grupta sınıflandırılan kesin kanserojen asbest salınımı sebebiyle insan sağlığını tehlikeye atan patlatmalı krom madeni projelerine Muğla Valiliğince verilen ÇED gerekli değildir kararını hukuksuz buluyor ve bu karara karşı bölge insanımızın açtığı davaları destekliyoruz.

Tüm ilgili devlet kurumlarından taleplerimiz:

- Damla Madencilik'in Arama ve Patlatmalı Yeraltı Krom Maden Ocağı projesi için Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) Gerekli Değildir kararının acilen yürütmesinin durdurulması, iptal edilmesi,
- Sandras Dağı eteklerindeki mevcut maden ocaklarının hemen durdurulması, tahrip edilen alanların düzeltilmesi ve yeniden ağaçlandırılması,
- Sandras Dağı'nda maden dahil telafisi mümkün olmayacak doğa tahribatına sebebiyet veren tüm faaliyetlerin durdurulması, yeni talepler ve kapasite artırım talepleri için "ÇED olumsuz" kararı verilmesi ve izinlerin iptal edilmesi,
- Anayasanın 59. ve 169. maddelerinin gözetilmesi,
- Türkiye'nin de taraf olduğu BERN sözleşmesine uyularak Sandras bölgesi içerisindeki Orman bakanlığınca koruma altına alınan yaban hayatın fiili anlamda da korunma altına alınması,
- "Kartal Gölü Tabiatı Koruma Alanı"nın Gökçeova Gölü de dahil olacak şekilde genişletilerek, Sandras Dağı'nın tamamı ve etki alanındaki çevresinin koruma altına alınmasıdır.

Tüm yaşam savunucularını ve vicdan sahibi halkımızı Çiçek Baba'nın, dağın ve çevre köylerin tüm sosyokültürel ve doğal yapısının, yaşayan ormanların, suyun, toprağın, binlerce canlıların meskeni Sandras ile dayanışmaya çağırıyoruz!



Kuraklık ve İklim Mülteciliği

Derya Sever

İçinde bulunduğumuz kapitalosen çağında neoliberal ve sömürgeci devletlerin yarattığı ekolojik yıkım en çok çağlarda sömürülen az ve orta gelirli ülkeleri iklim değişikliğine ve iklim felaketlerine karşı savunmasız bırakıyor. The Planetary Health Lancet'in 2020 raporuna göre¹ neoliberal devletler emisyonların %92'sinden sorumluyken, iklim değişikliğine en az neden olan coğrafyalar iklim değişikliğinin yarattığı felaketlerinden en çok etkilenenler ve etkilenecek olanlardır. İklim adaletsizliğinin açıkça görüldüğü bu gerçeklikte, iklim felaketleri kuraklık, seller, fırtınalar, yıllık yağış oranlarında belirgin düşüş veya yükseliş olarak kendini gösteriyor.

Deniz seviyesinin yükselişi, ani ve uzun dönemli iklim felaketleri ile yaşam alanlarının yok oluşu ve sağlıklı ve güvenli yaşamaya elverişsiz hale gelmesi halkları göç etmeye zorluyor. IPCC'nin 2022 raporuna göre² 2050 yılına kadar 1.2 milyarı aşkın nüfus iklim felaketlerine maruz ve ülke içi veya sınır ötesi yer değiştirmeye mecbur kalacak. 2021 yılında toplam 59 milyon ülke içi yerinden edilmiş halkların 5.9 milyonu çevre felaketlerinden dolayı³ Çevre felaketlerinden ülke içi göçü en çok Afganistan (kuraklık), Çin (sel), Filipinler, Etiyopya ve Güney Sudan yaşamıştır.

İklim felaketlerinden uzun dönemli ve derin etki bırakan kuraklık, su kaynaklarının azalması, yağışlarda önemli ölçüde azalma ve sıcaklıklarda artma, orman yangınlarındaki artış ve tarım arazilerinin kaybı, gıda yokluğu ve takip eden kıtlıkla beraber, toplumları yaşam alanlarını terk etmesine neden olmaktadır. Örneğin, Doğu Afrikada, 2022 yılında 37 milyon kişi kıtlıktan etkilendi. Bölgede yaşanan açlık ve kıtlığın sadece yıllardır süren iç savaş ve ekonomi nedeniyle olduğunu söylemek iklim krizinin ve kuraklığın etkilerini göz ardı etmek olur.

International Migration Review'da yer alan bir araştırma⁴, 16 farklı iklim değişikliği modeliyle 21. yüzyılın geri kalanında yaşanacak kuraklığı ve neden olacağı iklim göçünü analiz ediyor. Eğer Paris Anlaşması takip edilirse, yani iyimser senaryoya göre, önümüzdeki yıllarda kuraklık nedeniyle iklim göçü %200 artacak, eğer bilim insanlarının önerdiği politikalar uygulanmazsa %500 artacak. Çalışmaya göre eğer iklim değişikliğine karşı önlem alınmazsa kuraklık nedeniyle iklim göçünün en çok yaşanacağı ülkeler Nijerya, Mısır, Çin, Türkiye, Cezayir, Meksika, Fas ve Venezuela. Kuraklık nedeniyle yer değiştirme olasılığı bulamayacak nüfusun en yoğun olacağı ülkeler ise başta Türkiye, Meksika, Fas, Cezayir, Brezilya, Mali, ve Çin. Bu nedenle iklim değişikliği kaynaklı kuraklığa karşı alınacak önlem politikalarının en çok etki edeceği ülkeler de buraları olacak.



Türkiye’de yaşanan ve yaşanacak kuraklığa ve neden olacağı zorunlu yerinden edilmelere karşı bir önlemi ve politikası olmaması, her gün artarak devam eden ekolojik yıkım ve talanı göz önünde bulundurursak acil önlem alınması gerekiyor. Öyle ki Tarım ve Orman Bakanlığı’nın Ulusal Kuraklık Yönetimi Strateji ve Eylem Planında kuraklık nedeniyle zorla yerinden olma ile ilgili tek bir madde dahi yoktur.

İklim mülteciliği veya iklim nedeniyle yerinden edilme toplumların zorunlu olarak insanca ve güvenli yaşayabilecekleri alanlar arayışıdır; ancak uluslararası hukuk belgelerinde halen iklim mültecilerinin koruma altına alındığı bir statü bulunmamaktadır. İklim değişikliğine en çok neden olan neoliberal ülkeler ise, iklim göçünü şimdiden bir güvenlik sorunu olarak göstermeye, faşist ve ırkçı politikalarını uygulamak için bir zemin oluşturmaya başladılar bile. İklim krizinin önüne geçmek yerine faşist duvarlar örülmeye başlandı bile. Tüm bu şiddeti, felaketi, artık yaşanması mümkün olmayan toprakları geride bırakıp umutla yeni bir yaşam arayışına giren sığınmacıları ise ABD ve Avrupa’da militarize ve dijital güvenlik duvarları bekliyor. Bu ülkeler sömürdükleri hayatların umudunu da böylece bitiriyorlar. AB, mültecilerin hayatlarını korumak yerine sınır koruma ajansı Frontex’e milyarlarca Euro harcıyor. Bu militarize politikalar nedeniyle Akdeniz’de 1993’ten beri 40,555 kişi hayatını kaybetti.

İklim değişikliği nedeniyle yerinden edilenlerin çoğu tarıma dayalı veya doğada yaşam süren yerli ve etnik gruplar. Yerli topluluklar için, iklim kaynaklı yer değiştirme, hükümetlerin zorunlu kıldığı yer değiştirmelerinin hassas tarihinden ayrılamaz. Rojova’dan Amazonlar’a tarih boyunca özelleştirilen su kaynakları, mülksüzleştirme, ormansızlaştırma, kültürel kırım nedeniyle yerinden edilen halklar şimdi ise yine hükümetlerin sömürücü ve neoliberal politikalarının neden olduğu kuraklık nedeniyle zorunlu yer değiştirmek zorunda kalıyorlar. Bunun yanında, yaşadıkları topraklardan kentlere göç etmeye zorlanan halklar gettolaştırılıp hem ekonomik hem de psikolojik olarak fakirleştiriliyor.

İklim mülteciliğinden en çok etkilenenler ise kadınlar ve çocuklar. Patriyarkal sistemin getirdiği çocuklara ve yaşlılara bakma sorumluluğundan ötürü yer değiştiremeyen, ailesinden kopan,

opraktan yaşamını kazanırken her yıl daha az ürün alan ve sosyo-ekonomik durumu kötüleşen, iklim felaketlerinde ve göç yollarında cinsel taciz ve şiddete maruz kalanlar yine kadınlar ve çocuklar.

Yıllar boyu Birleşmiş Milletler ve uluslararası organizasyonlar dahil olmak üzere hükümetlerin “kuraklık” adı altında suyu özelleştiren ve suyu sömüren politikaları, fosil yakıt kullanımı ve çıkarımı, madencilik, yanlış sulama politikaları, ormansızlaştırma ve gün ve gün artan ekolojik yıkım, gerçek kuraklığa ve kıtlığa neden olmaktadır. Her ne kadar konu ile ilgili “adaptasyon” stratejileri geliştirilse de öncelikle dünyayı, doğayı ve emeği sömüren bu neoliberal sistemi yıkıp, iklim adaleti ışığında doğal kaynaklara fiyat etiketi yapıştırmadan, toplumların gıda egemenliklerini kazandığı, suyun, toprağın ve havanın müşterek olduğu bir yaşam tasarlama aciliyetindeyiz. Bunun yanında iklim felaketlerine karşı proaktif, toplumsal cinsiyet dönüştürücü uyum, afet riskinin azaltılması, erken uyarı, sosyal koruma ve sigorta önlemleri sağlayan politikalar geliştirmeliyiz. İklim mültecilerini koruyacak hem ulusal hem de uluslararası kanun ve statüler talep etmeli ve sınırlara örülen duvarları yıkmalıyız.

Referanslar:

- [1] IDMC Grid Report on Global Displacement, April-2022, “<https://www.internal-displacement.org/global-report/grid2022/#part1>”
- [2] IPCC 6.ci Analiz Raporu, İklim Degisikligi 2022, <https://www.ipcc.ch/report/ar6/wg2/>
- [3] Smirnov, Oleg, et al. "Climate change, drought, and potential environmental migration flows under different policy scenarios." International Migration Review (2022): 01979183221079850.
- [4] The 2020 report of The Lancet Countdown on health and climate change: responding to converging crises, 2021, “[https://www.thelancet.com/article/S0140-6736\(20\)32290-X/fulltext](https://www.thelancet.com/article/S0140-6736(20)32290-X/fulltext)”





Varlıktan Kıtılığa: Geleneksel Tarımdan Endüstriyel Tarıma

Abdullah Aysu

Büyük Bunalım (1929) ve ardından patlak veren Dünya Savaşı, Türkiye Cumhuriyeti yönetimine devlet inisiyatifiyle, az çok bağımsız ekonomi ve tarım politikaları izleyebilme fırsatı vermişti. Ancak Türkiye, emperyalist merkezin iç boğuşması sayesinde bulunduğu bu nefes alma fırsatını değerlendir(e)medi. Dünya (emperyalist) kapitalizminin krizi karşısında/sayesinde ele geçen sağlam temellere sahip bir ekonomi kurma imkânı, Türkiye devletinin sınıfsal yapısı yüzünden heba edildi. İktidar bloğundaki toprak ağalarıyla tefeci tüccar sermayesinin ittifakı, bu görel bağımsızlığın halkın yararına demokratik ekonomi ve tarım politikaları yönünde kullanılmasını “başarılı” biçimde engelledi. Büyük toprak sahipleri ve tefeci tüccar sınıf çıkarları gereği, toprak reformunu engelledi. Böylece etkinliği ve üretkenliği artacak bir tarım nüfusunun destekleyeceği güçlü bir iç pazarın oluşması heba edildi. Yerli sanayinin gelişmesinin önü tıkandı. İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sermaye ile yeniden ilişkilene imkânlarının artmasıyla bu sınıflar hemen eski rollerine döndü.

Savaşın bitişiyile uluslararası iklim ve koşullar bir kez daha köklü biçimde değişti. Emperyalist devletlerle şirketler, savaş yüzünden ihmal ettikleri

dünyayı sömürme işine yeniden ve daha yoğun bir şekilde yönelme “imkânı” buldu. Savaşın hemen bitişinden itibaren başlayıp çeşitli aşamalardan ve dönemlerden geçerek bugüne gelinen süreçte, Cumhuriyetin bunalım ve savaş yıllarının zorunlulukları nedeniyle kurduğu ve bütün çelişkilerine, tutarsızlıklarına, eksikliklerine rağmen özerk bir ekonomi ve tarım inşasının altyapısını oluşturmak için yararlanılabilecekken yararlanıl(a)madı. Buraya kadar anlattığımız kurumlar dünya kapitalist merkezlerinin çıkarları doğrultusunda işleyecek biçime önce dönüştürüldü, çıkarlarına uymayan engel olanlar işlevsizleştirildi ya da tasfiye edildi.

İkinci Dünya Savaşı (Paylaşımı) sonrası Avrupa’da, tabiri caizse taş üstünde taş kalmamıştı. İnsanlar açlıktan ve yakacaksızlıktan yitmekteydi. ABD, neredeyse savaşın tek galibi olarak çıkmıştı. Savaş bittiğinde dünya; bir tarafta ABD, diğer tarafta ise SSCB’nin yer aldığı iki kutba dönüşmüştü. Dünyanın kapitalist lideri değişmiş, ABD, İngiltere’den liderliği devralmıştı.

Bu liderlik değişimiyle dünya dengeleri yeniden oluştu(ruldu). Uluslararası iş bölümü tekrardan belirlendi. Savaştan kapitalizmin egemen gücü olarak çıkan ABD, bir taraftan savaş sonrası Avrupa ekonomisini canlandırmaya, diğer taraftan da uluslararası yeni işbölümü çerçevesinde “az gelişmiş” ülkelerde kapitalizmin yukarıdan aşağıya oluşturulması için politikalar geliştirdi.

II. Dünya Savaşı’ndan sonra, az gelişmiş ülkelere yardım konusu gündeme geldi, yardımlar

borçlandırma biçiminde verildi, fakat “insanlık görevi” diye propaganda edildi. Yani kapitalizmin klasik silâhı yanılısama yaratma ile ilerleme, yol alma yöntemi yine devredeydi. Yardımlardan/borçlandırmalardan amaçlanan, az gelişmiş ülkelerin sosyalizme kaymalarının önünü kesmekti.

“Yeşil Devrim”

Çiftçilerin doğayla ve doğada yaşayan canlılarla çatışması, üretim yapmaya başladığı andan itibaren başladı. Çiftçi olan/olmayan herkes bilir. Tarım doğaya bir müdahaledir. Çünkü çiftçiler, belirlenmiş bir alanda üretim yaparlar. Yani o alana doğadaki diğer canlıların girmesini istemez, hele yetiştirecekleri ürüne zarar verecek canlıları hiç istemezler. Tarım bu bakımdan, diğer canlılarla ve alan üzerindeki insanın dışındaki tüm canlı varlıklar ile bir çatışma halidir.

Başlangıçta tarım yapanlar doğayı izleyerek ve onu taklit ederek üretime başladılar ve doğayı sürekli izleyerek ve gözlemleyerek, gördüklerini uygulayarak tarımı geliştirdiler.

Bu durum ilk zamanlarda ekoloji için fazla bir sorun yaratmadı/yaratmıyordu. Zamanla tekerlek bulundu, eskiye oranla ıraklar daha yakın oldu. Tekerleğin tarımda kullanılmaya başlamasıyla çiftçilerin işleri biraz daha kolaylaştı. Tarımsal üretimin ilk dönemlerinde toprağı basit aletlerle işledi çiftçiler. Sonra toprakları öküz ve karasabanla, daha sonra at ve pulluk marifetiyle işlediler ve toprağıya tohumu elle saçarak ektiler. Bu yöntemle elde edilen ürünü orak veya tırpanla biçtiler, düven ile de başaktan daneyi ayırdılar. Ayırdıkları saman karışımı daneyi samanın arasında ayıklamak için yaba ve rüzgârdan yararlandılar.

En nihayet traktör kullanımına geçtiler. Toprağı traktörle işlemeye başladılar, işlenen toprağıya tohumları elle saçmak yerine traktörün arkasına bağlanan mibzerle ektiler. Biçim işinde orak ve tırpan yerine biçerdöver kullandılar.

Biçer biçtiği bitkinin sapını tarlaya bırakırken aynı anda daneyi de bitkiden ayırdı. Fakat tarıma motorlu araçların girmesiyle birlikte yoğun enerji kullanma zorunluluğı doğdu, tarımsal üretim makas değişti(rildi).

Motorlu araçların devreye girmesinden sonra bu kez çok su verildiğinde tarımda fazla verim verecek olan tohumlar kullanılmaya başlandı. Bunun üzerine bitki yetiştirmede iklim-yağış rejimine uyma yerine bitkiye su taşıma yoluna gidildi. Bu yönelim suya, dolayısıyla ekolojiye, biyoçeşitliliğe müdahaleyi de beraberinde getirdi. Ayrıca hibrit tohumlar topraktaki besin miktarını azalttı. Türkiye’de tarımda yoğunlaşan makine marifetiyle mera araziler, meralar sürülerek hayvan otlakları azaltıldı, tarımda bitkisel üretim, hayvan yetiştiriciliğı birlikteliğı çözülmeye başladı; çıktuları birbirine kullanıl(a)maz duruma sürüklendi. Tarım, (aile işletmeleri) dışarıdan girdi temin edici şirketlere muhtaç edildi. Hayvanlar meradan koparıldı, fenni yemlerle beslendi, tabiri caizse tarım çıkırından çıkarıldı. Yoğun enerji, hibrit tohum, sentetik gübre ve tarımda böcek öldürücü zehirlerin kullanılmasıyla sermayenin “yeşil devrim” diye süslemesi, gerçekte tarımsal üretimde bilimsellikten kopmaydı. Tarımdaki bu yeni yönelime, yol ayırımına Yeşil Devrim denilerek yıldızlandı, süslü sözlerle kutsandı. Shakespeare’in; “şeytan bir günah işleteceğı zaman işe önce günahı kutsallık zırhına sarmakla başlar” sözleri misali, bu yeni üretim modeline modern tarım denildi.

“Yeşil devrim”, aslında bir aldatmacaydı, illüzyondu, bilimsellikten ayrılmıyordu. Aynı zamanda tarıma ve doğaya yabancılaşma, bilge tarımdan¹ cahil tarıma² geçti. İlk başlarda -doğayı taklit ederek- yapılan tarım bilimselle yakındı. Çünkü “doğa bilim, bilim doğadır”. Tarımsal üretimde yeni politik yönelim sonrasında ülkemiz, bitkisel üretim yaptığı toprağında elde ettiği yemlerle ve merada beslediğı hayvanların gübresini tarlada pek kullanmadı. Tarlada yetiştirdiğı nitelikli yem bitkisiyle hayvanlarının besleneceğı yemi sağlamadı. Münavebe gibi sınılanmış bilgeliliğe ve

¹ Bilim, sanat gibi pratik amaçlara değil de yalnızca bilmek için bilmeye yönelir. Böylelikle bilim; en yüksek türden bilmedir ve sağladığı bilgi de en yüksek bilgidir. Biz bir şeyi nedenleri ve ilk ilkeleri ile bildiğimizde tam anlamı ile bilebiliriz; bize bu türden bilgiyi sağlayan da bilgeliktir.

² Cahil tarım, doğayı izlemeyi ve gözlemlemeyi bırakma, kutunun üzerinde yazılı olan oranda böceklerle tarım zehri, çuvalın üzerinde yazılı gübre karışımını kullanma, ürettiğın üründen ayırdığın tohumluğu değil şirketler tarafın satışa sunulan tohumu kullanmanın adıdır. Üretim konusunda çiftçinin kafa yorması, ilgilenmesini değil, sadece önüne konulan yapan bir kol emekçisine dönüşmesi hadisesidir.

bilgi paylaşımına dayalı yöntemlerle hastalık ve haşerelere karşı mücadele etmek yerine, üretim girdilerini gelişmiş ülkelerden satın almak durumunda bırakıldı. Marshall Planı'nda diğer az gelişmiş ülkeler gibi Türkiye'ye de reva görülen üretim girdilerinde dışa bağımlı tarım ülkesi olma rolünden başka bir şey değildi. Oysaki Türkiye tarımı için doğru olanın sanayi ve tarımı eşzamanlı geliştirmek ve tarımını, üretim girdilerinde dışa bağımlı kılmamaktı.

Bu yeni tarım pratiğinde (endüstriyel tarımda) toprak "besleyicisi" olarak kimyasal gübreye, gübrenin eriyip bitki tarafından alınabilmesi için suya ihtiyaç doğurdu. Kamu, sulama altyapı yatırımları yapmaya mecbur oldu. Kamunun Birinci Beş Yıllık Planında sulanan alan, 1.115.000 hektar³ İkinci Beş Yıllık Plan'da bu alan 1.549.000 hektar⁴ olarak tahmin edilmektedir o dönemlerde. Kamunun yatırımının yanı sıra olanağı olan çiftçiler suyu çıkarmaya ve tarlasına taşımaya girişti. Bu nedenle çiftçiler santrifüj tulumaları ve motopomplar almak zorunda kaldı. Yıllara bağlı santrifüj ve motopomp satın alma sayısı arttı. 1952 yılında santrifüj sayısı 3670 adet, motopomp sayısı 4.0007 adet iken 1967 yılında santrifüj sayısı 22.860'a motopomp adedi 66.660'a yükseldi. 5

Artıya bağlı olarak santrifüj tulum ve motopomp sanayisi (şirketleri) üretimini artırdı. Buradan şirketler çiftçinin sırtından bol kazançlar elde ettiler.

Endüstriyel tarım benimsedikçe, devletin eğitim ve yayım desteği ile yayıldıkça, suni gübre kullanım miktarı arttı. Suni gübre sağlayıcıları başlangıçta kamu, sonraları tek başına şirketler tarafından üretildi ve çiftçilere satıldı. Çiftçilerin hayatına giren suni gübre şirketleri kazanan, suni gübre kullanarak üretim yapanlar soyulan taraf yaptı. Suni gübre kullanımı 1938 yılında 1.376 ton iken 1967 yılına gelindiğinde 1.535.278 ton oldu. 6 Suni gübreler sayesinde hibrit tohum verimliliği artmaktaydı, başka türlü yüksek verim vermiyordu, kullanmak gerekti. 2023 yılına geldiğimizde kimyasal gübre kullanımı 5-5,5 milyon tona erişti;

toprak bozuldu, yeraltı, yerüstü suları kirlendi, iklim değişikliğini bu kimyasallar arttırdı. Bu yolla elde edilen ürünlerin besin değeri düştü.

Fakat suni gübre, sadece yetiştirilen bitkiyi değil ana bitki dışında toprakta tohumları bulunan diğer otları/bitkileri de çoğalttı. İstenmeyen bu otları imha etmek için ilaç kullanma zorunluluğu doğdu. Otların artmasına paralel olarak sayıları artan böceklerle karşı kimyasal ilâç-zehir kullanmak gerekti. Kimyasal ilaç kullanım miktarı 50 bin tonu aştı; ürünler ilaç kalıntılı oldu, sağlık sorunları arttı, su ve toprak kimyasal ilaç kullanımıyla kirlendi.

İlacı kullanmak için ilaç serpmeye makinelerine ihtiyaç doğdu. Endüstriyel tarımın yayılmasına bağlı olarak ilaç serpmeye makinelerinin imalat ve satışı arttı. Bir yandan ilaç şirketleri sattığı ilaç (zehir) karşılığı diğer yandan ilaç serpmeye makineleri üreticisi firmalar, çiftçinin ürün parası daha cebine ulaşmadan bir bölümünü aldı. 1953 yılında mayi halindeki ilaç serme makine sayısı 16.483, toz halinde ilaç serpmeye makine adedi 3.152 iken bu sayılar 1967'de sırasıyla 134.210 ve 34.610'a yükseldi.⁷

Bu tarz üretim, geniş ölçekli arazilerde kazançlı olabildiği için büyük traktörler, biçerdöverler daha birçok âlet ve ekipmanların kullanılmasına ihtiyaç oldu. Artan traktör miktarı oranında petrol kullanma zorunluluğu doğdu, tarımda yoğun enerji kullanımı başladı, çiftçinin her geçen gün enerjiye ayırmak/vermek zorunda kaldığı pay sağlayıcısı olan şirketler tarafından arttırıldı. Endüstriyel tarım için gerekli olan alet makine ve yedek parça fiyatları ile onları çalıştırmak için gerekli mazot ve elektrik fiyatları ve üretici firmaların bu girdilere mütemadiyen yaptıkları zamlarla çiftçiler iliklerine kadar sömürüldü. Traktör sayısı 1936'da 961 adet iken 1967'de 74.982'ye, biçer-döver sayısı 1936'da 104 iken 1967'de 7.840'a çıktı.⁸ 1978'de 286 500'e⁹ yükselen traktör sayısı, günümüzde hem makine kullanımı hem sayısı hem çeşidi arttı. 2020 yılı itibarıyla Türkiye'deki traktör parkı 1.442.209 olmuştur.¹⁰

³ Kalkınma Planı, Birinci Beş Yıl, s.174

⁴ Kalkınma Planı, İkinci Beş Yıl, s.310-311

⁵ Suat Aksoy; Türkiye'de Toprak Meselesi, s.82, Gerçek Yayınevi

⁶ Suat Aksoy; a.g. e, s.83

⁷ Suat Aksoy; a.g.e, s.83

⁸ Suat Aksoy; a.g.e. s.83

⁹ Kaynak: Ercan Tezer; Tarımda Mekanizasyon, s.363, Türkiye II. Tarım Kongresi, 19-22 Ekim 1981

¹⁰ Tarım ve Makine Sanayi etkileşim Raporu; s.165, TARMAKBİR, Haziran 2021

Şöyle:

- İnek, koyun-keçi sağım makineleri,
- Keçi koyun kırkım makineleri,
- Patates, yer fıstığı sökümleri,
- Ayçiçeği, pamuk biçerdöverleri,
- Çapa makineleri, kùltivatörler, frezeler, sed yapma makineleri, ürünleri dondan korumak için sisleme makineleri, meyve-sebze tasnif ve ambalajlama makinaları,
- Soğuk hava depoları, soğuk taşıma araçları,
- Aspir, kolza, ayçiçeği yağlı bitkilerden yağ çıkartma makineleri,
- Yonca, fiğ, yeşil mısır gibi hayvan yemlerini ve çayır otlarını biçme, toplama, kurutma, balyalama makineleri gibi enerji gerektiren daha yüzlerce çeşit...

Tarımsal ilaç, gübre, alet ve makineler dış ülkelerden sağlandı. Çiftçilerin tarımsal kredi ihtiyacı ilk başlarda (endüstriyel tarıma geçildiğinde) kamu tarafından karşılanıyordu. Bu girdilerin kullanımının yaygınlaştırılması için devlet zirai donatım kurumları aracılığıyla yabancı girdi sağlayıcı şirketlerden satın aldı, onlara paralarını peşin verdi, çiftçilere açtığı kredilerle sonradan tahsil etti. Bu nedenle tarımsal kredi miktarının artış oranını, endüstriyel tarımın yaygınlığını gösteren bir termometre olarak değerlendirmek yanlış olmaz.

Krediler artan makine sayısına bağlı olarak sürekli arttı. Artan kredi miktarından faydalananlar büyük oranda orta ve büyük ölçek toprakların sahipleri olan ağalar oldu. Onlar bu kredilerle semirirken küçük aile çiftçiliği yapan üreticiler elekten geçiyordu, eleğin gözeneklerinden düşenler, yalın yapıdak kentin yolunu tuttu. 1940 yılında tarımsal kredi miktarı 50 milyon lira iken 1967'de 5 milyar 551 milyona ulaştı.¹¹ 2023'lerde kredi miktarı 300 milyar TL'yi aştı.

Peki, bunca çaba, verimliliğin artmasına katkı koydu mu ya da tarıma ve tarımcıya yarar sağladı mı? Hani Anadolu'da bir söz vardır; atılan taş, ürkütülen kurbağaya değdi mi? Başka bir deyişle kimyasal üretim girdilerinin kullanılması için harcanan onca çaba, bu uğurda saçılan onca para karşılık buldu mu?

Bunun için işlenen toprak miktarına ve bu topraklardan elde edilen verimliliğe bakmak

gerekir. Yoksa elde edilen ürün artışı işlenen toprağının ölçeğinden mi kaynaklı? Önce işlenen toprak ölçeğine bakalım.

Cumhuriyetin ilk yıllarında (1928) çiftçiler, 6 milyon 500 bin hektar arazi işliyordu, 70'lere gelindiğinde bu ölçek 24 milyon hektara merdiven dayadı¹², neredeyse 4 kat arttı. Peki, bu toprak nereden sağlandı? Çoğu traktör alma gücüne sahip toprak ağalarının çayır ve meraları işlemeleri-talanıyla gerçekleşti. Başlangıçta bu arazilerin talanını devlet engellemedi, göz yumdu, sonra talan edilen bu toprakları ağalara tapularını vererek, talana yasal kılıf geçirdi. Bu toprak gaspı, birinin bir yerden alelade -haksız biçimde- bir şey almasından farklıydı; yönetenler (hükümetler) devleti toprak düzeni/düzensizliği üzerinden adaletsiz bir temelde inşa ediyorlardı aslında. 1928'de 46 milyon 298 bin hektar olan çayır ve mera miktarı 1967'de 26 milyon 135 bin hektara geriledi.¹³ Çayır meraların amaç dışı kullanımından (maden ve enerji şirketleri, konut, turizm şirketlerinin hükümetler destekli talanıyla) kaynaklı ölçeği şimdilerde (2023), 12 milyon hektarlara kadar düştü.

Gelelim üretim girdilerinin üzerinden verimlilik durumuna. Öncelikle tarım hava koşullarına bağlıdır. Bunu kabul etmek durumundayız. Tarımsal üretimde hava koşullarına bağlı olarak verim dalgalanmaları yaşanır. Bu doğaldır, eşyanın tabiatı gereğidir.

Şimdi vereceğim bilgiler kimyasala dayalı endüstriyel tarım verileridir, onun sonuçlarıdır. Doğal üretim ile kıyaslaması az da olsa yapılabilir. Kimyasal girdilerin yoğun kullanılmadığı 1940'larda hava koşullarına bağlı olarak buğdayın hektara verimi 928 kg, 1948'lerde 1086 kg olmuş. Kimyasal üretim girdileri yoğun enerji kullanımının başladığı 1964 yılında hava koşullarına bağlı olarak 1.054 kg, 1967 yılında 1.250 kg hektara verimlilik elde edilmiş.¹⁴

Evet. Verimlilik üzerinden endüstriyel tarım için koparılan fırtına; "modernliktir, dünyayı aklıktan kurtaracaktır, medeniyettir" söylemleriyle muhalefet etmesi gereken aydınları da kendilerine yedekleyip, engelsiz/muhalefetsiz biçimde üretim arenasına giren kimyasal tarım modelinin verimliliği bu mu olmalıydı? Sürdürülen yoğun enerjili, kimyasal kullanımına dayalı, ekolojiji

¹¹ Suat Aksoy; a.g.e. s.83

¹² Suat Aksoy; a.g.e. s.74

¹³ Suat Aksoy; a.g.e, s.75

¹⁴ Suat Aksoy; a.g.e. s.77

tahrip eden modele tersten bakalım; bunca çaba, harcama, kamunun işgücü enerjisi, ıslah ve geliştirmeye ayrılmış/verilmiş olsaydı, sonuç ne olurdu? Bu bilinmiyor, çünkü kimyasala dayalı üretim modeli baş tacı yapılmıştı, onun dışındaki üretim tarzları ikellik olarak propaganda ediliyor, itibarsızlaştırılıyordu. Islah çalışmaları ve çabaları değersiz olarak görülüyor, önem verilmiyordu.

Türkiye'nin 1950'li yıllara dek kapalı ve çoğunlukla kendi gereksinimlerine yönelik üretim biçimi, bu tarihten sonra kabuk değiştirdi ve uygulanan ekonomik politikalar nedeniyle dışa bağımlılık arttı.

Şehir nüfusundaki artış hızı, köy nüfusundaki artışın önüne geçti. Kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı incelendiğinde de 1946-1960 döneminde kırsal nüfusun toplam nüfus içindeki payı azaldı.¹⁵ Kırsal nüfusun toplam nüfusa oranı 1945'te yüzde 75 iken 1960'da yüzde 68,08'e geriledi.¹⁶ Bugün kırsalda yaşayan nüfus oranının yüzde 8'ler civarında olduğunu da buraya ayrıca not edelim.

Kişi başına düşen milli gelir artmaya, tarımın GSMH (Gayri Safi Milli Hasıla) içindeki payı ise azalmaya devam etti. Tarımın GSMH içindeki payı, 1946'da yüzde 46 iken 1960'da yüzde 38'e geriledi.¹⁷ Bugün (2023) bu oran tek haneli rakamlara düşmüş, yüzde 6'lar civarındadır.

Dönemin ekonomi politikaları gereği, girdilerden sulamaya, kredisinden pazarlamasına kadar birçok hizmet (yol ve elektrik gibi genel hizmetleri saymazsak) köye geldi, üretim arttı, pazarla bütünleşme hızlandı. Ancak bu gelişmeler ağırlıklı tefeci-tüccar ve büyük toprak sahibine yaradı.

Marshall Planı'yla öngörüldüğü gibi Ziraî Donatım Kurumu (ZDK), Tarım Kredi Kooperatifleri (TKK) ve Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri (TSKB) çok uluslu şirketlerin traktörünü, tohumluğunu, ilacını, gübresini sattı; Ziraat Bankası da çiftçilere ziraî krediler vererek çokuluslu şirketlere ait girdilerin satışını kolaylaştırdı.

Oysaki tarımsal Kamu İktisadî Teşebbüslerinin (KİT), Kamu İktisadî Kuruluşlarının (KİK) ve Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri'nin (TSKB) kuruluş amaçları kendi traktörünü, ilâcını, gübresini, tohumluğunu üretmek ve pazarlamaktı.

Ziraat Bankası, düşük faizli kredileri ile tefeci-tüccar ve büyük toprak sahiplerini finanse etti. Küçük köylü, kredilerden yararlanamadığından girdileri daha pahalı aldı. Büyük toprak sahiplerinin bir bölümü devletten ucuz kredi alıp, çiftçilere tefecilik koşullarıyla verip, kârlarına kâr kattı. Doğanın canlı organizmaları küçük çiftçiler borcunu ödemek için ürününü beklet(e)meden ve ucuza satmak zorunda kaldı. Tarım Satış Kooperatifleri ve diğer alım ofisleri büyük çiftçinin ürününü daha yüksek fiyatla aldı. Ayrıca büyük üreticiler, ürünün fiyatı yükselince satmak üzere bekletebilecek olanağa sahipken küçük üreticiler değildi. Bu konuda bir politika üretilmediği gibi devlet hizmetleri büyük çiftçilere getirerek/sunarak nispi rantlarını daha da arttırıyordu. Toprak ağalarının yanı sıra araçlar, tefeciler ve üretim girdisi sağlayan büyük tarım, mekanizasyon ve ecza şirketleri bu süreçte hızla güçleniyordu. Başka bir deyişle tarım için sosyal adalet isteyen Menderes'in politikası, tarım sektörü içinde adaletsizlikleri besliyor, eşitsizliği uçurumlaştırıyordu.

“Tarıma öncelik” tavsiyesinde bulunan Dünya Bankası Misyonu üyelerinden William H. Nicholls, daha 1955 yılında bu gelişmeyi şöyle değerlendirmekteydi:¹⁸

“1953'te Türkiye'nin tarımı makineleştirme programından doğrudan doğruya sadece 25.000-27.500 kadar çiftçi ailesi faydalanmıştır ki, bu yüzde 1'den biraz daha yüksek bir nispeti ifade eder. Sözü geçen ailelerin yıllık ortalama geliri muhtemelen 15.000 dolardan fazla olup, 1952 sonunda bütün çiftçilere dağıtılan resmi kredilerin en az yüzde 25'ini bu aileler almıştır... Türkiye -önce endüstride, sonra tarımda- 'vitrin' gösteriş tipi diyebileceğim bir ekonomik kalkınma politikası takip etmiş, yani geniş halk kitleleri aleyhine, ufak bir müstahsil gurubunu

⁵ Bkz. Toplam Nüfus, Kırsal Nüfus ve Kırsal Nüfusun Toplam İçindeki Payı, DİE Tarımsal Göstergeler, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Yayını, Ankara 1998.

¹⁶ Abdullah Aysu, Türkiye'de Tarım Politikaları, Özgün Yayınları, İstanbul 2001, s. 89.

¹⁷ Bakınız: 1923-1946 Yılları Arasında Kişi Başına Milli Gelir, DİE, DPT, Dünya Bankası verilerinden derlenmiştir.

¹⁸ W. H. Nicholls, Investment in Agriculture in Underdeveloped Countries, American Economic Review, Mayıs 1955. Aktaran: Kemal Karpat, Türk Demokrasi Tarihi, Timaş Yay., İstanbul 1967, s.261. ve Doğan Avcıoğlu, Türkiye'nin Düzeni, Tekin Yay., İst 1998, s.402-403.

son derece korumuş, yardım vermiş, şu veya bu şekilde imtiyazlandırmış ve bu suretle bunları vatandaşlardan pek azının katıldığı bir ilerlemenin sembolü haline getirmiştir. Oysaki bir yoksulluk denizi içinde birkaç imtiyaz adası, ekonomik kalkınmanın varlığını pek gösteremez.”

Sonuç olarak; 1945 yılından sonra egemen sınıflarca Cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte iktidar bloğu içinde yer alan küçük burjuva bürokratların artık yer almaması isteniyordu ve öyle oldu. İktidar bloğu; sanayi burjuvazisi, ticaret burjuvazisi, toprak ağalarının ittifakına dönüştü.

Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu¹⁹ sabote edilerek toprak reformu yapılamaz/işleyemez hale getirildi

Köylüler için üretilen politikalarda köylü yok sayıldı, söz ve karar sahibi olabilecekleri mekanizmaları yaratmak yerine, köylülerin adına kararlar alınmaya devam edildi.

Tarımın bağımsız örgütlenmesi için kurulan, tarımsal KİT'ler, KİK'lar, TSKB'leri ve Ziraat Bankası, kuruluş amaçlarını gerçekleştirmek yerine Marshall Planı'nın uygulama araçları olarak işlevlendirildi.

II. Dünya Savaşı sonrası hükümet olan her siyasal parti endüstriyel tarım modelini uygulamaya devam etti. Endüstriyel tarımın yanlışlığı ve yarattığı tahribatlar görmezden gelindi, hatta tek çıkar yol olarak görülüp değerlendirildi. Öyle propaganda edildi. Bu uğurda ıslah çalışmaları yapan kurumların ödenekleri kısıtlanarak, gerekli önem verilmeyerek etkisizleştirildi. Şirketlerin endüstriyel tarım için devletler seferber oldu, bu uğurda lise ve üniversitelerde eğitim müfredatları değiştirildi, fakat açlığa bir çözüm olmadığı, tersine açlığın ve kıtlığın yolunu asfaltladığı net olarak ortaya çıktı.

Küçük aile çiftçiliğinin ise verimi arttırdığı, açlığa kıtlığa çare oluşturduğu dünyadaki en üst perde kurumlar tarafından bile kabul edilmektedir artık. Birleşmiş Milletler Gıda Hakkı Özel Raportörü Oliver de Shutter'in, Birleşmiş Milletler Ulusal Konseyi 16. Toplantısı'na sunduğu ve 8 Mart 2011 tarihinde kamuoyuyla paylaşılan resmi raporu,

küçük çiftçilerin ekolojik yöntemleri kullanarak gıda üretimini on yıl içerisinde kritik bölgelerde iki katına çıkarabileceklerini gösteriyor. Yirmi Afrika ülkesinde uygulanan son projelerin, üç ile on senede verimi iki katına çıkardığını vurgulayan de Shutter, raporunda bu gerçeği “bugüne kadar ekolojik tarım projeleri ortalama verimi gelişmekte olan 57 ülkede %80, Afrika ülkelerindeki tüm projelerde ise %116 artırdı” diyerek ortaya koyuyor.

Bütün bu gerçeklere rağmen, endüstriyel tarımın bir üst versiyonu olan, onu aratacak yeni bir yol ayrımına gidiliyor şimdi. Küresel tarım, gıda ve ecza şirketleri gelinen yol ayrımında çiftçilerin “Dijital Devrim/Akıllı Tarım” yönüne sapmalarını istiyor.

Tarımda Dijital Devrim- Akıllı Tarım

Şimdilerde tarım, Akıllı Tarım adıyla bir hediye paketi gibi süsleniyor, göz alıcı hale getiriliyor, yıldızlanıyor ve öyle sunuluyor.

Peki, “Akıllı Tarım” Nedir?

Tarımsal verimliliğini artırmak için toprak ve ürün yönetimini, kaynakların daha ekonomik kullanımı ile **çevreye verilen zararın en aza** indirilmesini sağlayan tekniktir.

Bu kapsamda klasik üretimden vazgeçilerek, araziye homojen olmayan değişken bir yaklaşımla ele alan bir uygulama biçiminin hayata geçirilmesi hedeflenmektedir. Burada amaçlanan ana unsur, tarımsal üretimde uygulanan girdilerin, ihtiyaç duyulduğu yerde, zamanda, miktarda kullanılmasıdır.

Bu tanım tarım kapitalistlerinin kendi tanımları ve savunucuları olan yandaşlarının aktarımlardır.

Tarımda altını çizdiğim cümleyi aşağıya alalım şimdi. Sermaye ve yandaşları tanımlarında, “çevreye verilen zararın en aza indirilmesini sağlayan” diyor. Yani bugüne kadar kullanılan, size sattığımız tarımsal girdiler çevreye zarar veren girdiler olduğunu diyor, itiraf ediyorlar. Aynı kesim akıllı tarımın amacını da şöyle açıklıyor:

¹⁹ 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu kabul tarihi: 11.6.1945

²⁰ Oliver de Shutter, “Agroecology and Right to Food”, (A/HRC/16/49) aktaran: Ekin Kurtiç, www.karasaban.net

²¹ Çeşitli dillerde yayımlanan rapora www.karasaban.net, 22.1.2011(Erişim tarihi:29.9.2014)

Akıllı tarım, bir tarım işletmesinde ürün ekiminin yapıldığı alanda konumsal ve zamansal açıdan farklılık gösteren gereksinimlere, bu konum ve zaman kriterleri göz önünde bulundurularak yapılacak müdahaleyi esas alan modern bir tarımsal üretim teknolojisidir. Akıllı tarım, geliştirilmiş bilgi ve kontrol sistemlerinin kullanımıyla kaynak israfının önüne geçmeyi, ürünün brüt getirisini artırmayı ve üretimden kaynaklanan çevresel kirliliği en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Akıllı tarım teknikleri, toprak işlemeden hasada kadar bitkisel üretimin hemen her döneminde kullanılabilir. 22

Akıllı tarımın hedefleri arasında gübre ve ilaç gibi kimyasal girdilerinin azaltılması; bu kullanımların azaltılarak çevrenin korunması, yüksek miktarda ve kaliteli ürün sağlanması; işletme ve yetiştiricilik kararları için daha etkin bir bilgi akışının sağlanması ve tarımda kayıt düzeninin oluşturulması yer almaktadır. 22

Evet. İlk paragrafta, şöyle bir ibare var: "Akıllı tarım, geliştirilmiş bilgi ve kontrol sistemlerinin kullanımıyla kaynak israfının önüne geçmeyi," Peki, bizim bildiğimiz kapitalizm, kâr güdüsü ile hareket eden sistemdir. Yanlış mı biliyoruz? Hayır, öyle. Dijital tarımcılar kapitalist değiller mi? Kapitalistler!

Bir başka soru, Akıllı Tarım uygulamasında kimyasal kullanılmayacak mı? Kullanılacak, bu, altını çizdiğim paragrafta alenen belirtiliyor, ama az kullanacak. Yine soralım, bu kapitalizmle çelişiyor mu? Çelişiyor!

Ayrıca bu sistem madem bu kadar akıllı -ki öyle gözüküyor- niye kimyasal kullanılmayan bir üretim modelini öngörmüyor? Aklını buna niye yormuyor? Tarımda kimyasal kullanılmayarak onların "çevre" dediği benim "ekoloji" diyeceğim kaygıyı tümünden bertaraf etsek daha iyi olmaz mı? Bu konuda sözü bir bilim insanına bırakalım.

Hassas tarım her şeyi çözer mi? - Tayfun Özkaya

"Diyelim ki 10 dekarlık bir pamuk tarlanız var. Endüstriyel tarım yaptığımızı düşünelim. Önce toprak analizi yapmanız gerekiyor. Eğer toprak tarlanın değişik yerlerinde çok değişmiyorsa bütün tarlayı temsil edecek şekilde bir toprak örneği alırsınız. Daha sonra size ne kadar kimyasal gübre atacağımızı hesaplarlar. Dekara ne kadar tohum

atacağımız da benzer şekilde belirlenebilir. Hassas tarımda ise bu işler daha "hassas" olarak yapılır. Bu tarla örneğin 25 metre karelik parçalar halinde ele alınır. Coğrafi bilgi sistemi kullanılır. Kimyasal gübre ve tohum atan makine uyduya bağlı çalışır. Arazi üzerinde yürürken nerede olduğunu bilir. Bunun için önce, her 25 metre karelik birimden ayrı bir toprak örneği alınır. Gübre, tohum, su her birime ayrı bir miktarda uygulanır. Bütün bir tarlaya eşit miktarlarda atılan gübre ve tohum yerine her birime hassaslaştırılmış düzeylerde uygulama yapılır. Tabii hasat yapılırken de hasat makinası her birimin verimini ayrı ayrı belirleyerek coğrafi bilgi sistemine kaydeder. Sulama vb. uygulamalar için de benzer şeyler yapılabilir. Bu sistemde hem uygulanan gübre toplamda azaltılabilir hem de toplam verim arttırılabilir. Güzel mi? İyi de bu sistem endüstriyel tarıma son vermiyor. Kimyasal gübrenin hem masrafı hem de ekolojik olumsuz etkileri sonlandırılmıyor. Ayrıca bu sistemde uygulanan makineler toprağı ezmeye ve yapısını bozmaya devam ediyor. Ayrıca bunlar çok pahalı. Bu işlemlerin devleşmesini gerektiriyor. Köylüyü yok edecek bir süreç hızlanmaya başlıyor. Hâlbuki hiç kimyasal gübre ve tarım ilacı kullanmadan pamuk yetiştirmek mümkün. Dolayısıyla hassas tarım, bu uygulandığı şekilde sorunları çözmiyor. Burada verdiğimiz pamuk örneği bazılarına çok ters gelebilir. Çünkü pamuk dünyada en çok tarım kimyasalı kullanılan bitkilerden önde gelenlerindedir. Ancak pamuğu ekolojik üretmek mümkündür. Ülkemizde de bunu yapabilenler vardır. Peki, ileri teknolojiye karşı mıyız? Hayır. Ancak ileri teknoloji deyince mutlaka aklımıza birtakım makineler gelmemeli. Örneğin sadece elektrikli çit kullanarak bütüncül mera yönetimi yöntemi ile mera ıslah edebiliriz. Şüphesiz makinelere de karşı değiliz... Önemli olan teknolojiyi kimin ve ne amaçla geliştirdiğidir."

Ayrıca "akıllı tarımcılar" bu yeni devrimlerini bir fırsat olarak nitelendiriyorlar. Devrimlerinin sunduğu fırsatları da şöyle aktarıyorlar:

"Teknoloji kullanımında dünyanın yaşadığı son endüstriyel devrimin yani **Endüstri 4.0 sürecinin, tarım teknolojilerine olan yansımaları ile tarımsal verimlilik, çok daha üst bir seviyeye çıkmaktadır.** Bu süreçte, traktörler ve bağlı oldukları ekipmanların tüm üretim süreci boyunca birbirleriyle iletişimi söz konusudur. Dijital tarımla tarlanın hangi bölgesine ne ölçüde ve ne tür gübreler koyulması gerektiği, nasıl bir ilaçlama yapılacağı, bitkilerin sulama

²² <https://www.tarnet.com.tr/blog/nedir/akilli-tarim/> Erişim tarihi: 4.01.2021

²³ <https://www.tarnet.com.tr/blog/nedir/akilli-tarim/> Erişim tarihi: 4.01.2021

zamanı, toprağın durumu, tahmini hasat zamanı, detaylı ve gerçek zamanlı bir şekilde görebilmektedir. Böylelikle Tarım 4.0 uygulamalarını hızlandırmaktadır.

Akıllı tarım uygulamalarında; toprak analizi, toprak işleme, ekim, gübreleme, ilaçlama, ürün koşullarını izleme ve hasat işlemlerinin daha etkin bir şekilde yerine getirilmesinde “teknoloji”den yararlanılabilmektedir. Algılama, izleme, kontrol, veri transfer ve karar destek sistemleri akıllı tarım uygulamaları için gerekli olan teknolojilerdir.”²³

Yukarıda çizdiğim bölümde verimliliğin artacağı belirtiliyor. Soru şu olmalı diye düşünüyorum.

Akıllı Tarım öncesinde girdiler kimyasaldı, uygulanacak olan kimyasallar, üstelik bildik, aşına olduğumuz zehirler ve ekolojiyi tahrip eden, insan sağlığı için risk oluşturan, iklim krizini besleyen girdiler değil mi? Evet. Verim nasıl artacak? Sistemin sağlayacağı verilerle bu kimyasalların ulaşmadığı yerlerde de kullanılarak –ki o zaman kullanımı ve ona bağlı olarak tahribat oranı artacak- kullanım miktarı artmış olmayacak mı? Yani çok kullanılıyor da ondan mı verim düşük, az kullanmayı sağlayarak verim mi arttırılacak?

Akıllı tarımda kullanılacak teknolojik araçlar neler, savunucuları şöyle sıralıyor:

- Sensörler,
- Uzaktan algılama drone ve uydu teknolojileri,
- Yapay zekâ,
- Robot teknolojileri,
- Görüntü işleme teknolojileri sıralanabilir.

Sensörlerle toprağın ve havanın ısını ölçebilmek, sulama ve ilaçlama gibi işlerde daha bilinçli ve kararında uygulama yapmayı sağlıyor. Lokal meteoroloji istasyonları ile bölgesel tahminlere ulaşabiliyor. Böylece çiftçiler kendi bölgelerindeki hava şartlarına daha hâkim olarak karar alabiliyorlar.

Akıllı sulama sistemleri de yine hayatı kolaylaştıran ve su tasarrufu sağlayan teknolojilerden biri. Artık akıllı cep telefonundan bile kontrol edilebilen sistemler mevcut. Tarlaya gitme zahmetine ve masrafına katlanmadan çiftçiler buldukları yerden tarlalarını sulama şansına sahiplerUydu görüntü işleme sistemleri ile arazilerin verimliliğini ve bu verimliliği etkileyen faktörleri hiç araziye

gitmeden tespit edebilmemiz mümkün oluyor. Görüntü işleme teknolojileri ile hastalık ve zararlıları çok kolayca tespit edebiliyor.

Ayrıca akıllı tarım uygulamalarıyla tarlanın hangi bölgesine ne ölçüde ve ne tür gübreler koyulması gerektiği, nasıl bir ilaçlama yapılacağı, bitkilerin sulama zamanı, toprağın durumu, tahmini hasat zamanı, detaylı ve gerçek zamanlı bir şekilde görebilmektedir.²⁴

Varsayalım ki zehir kalıntılı üretime, küresel iklim değişikliğine katkısı, ekolojinin tahribine aldırılmadık (aldırmamazlık etmeyelim de; faraza diyorum). Bu araçlara ve olanaklara bedelsiz mi sahip olunacak? Küçük çiftçi nasıl sahip olacak, yararlanacak, hangi çiftçiler sahip olabilecek? Bedelli mi, bedelsiz mi olacak? Bedelli ise kim karşılayacak, devlet mi? Bunun neresi daha ucuz/olacak?

Devlet karşılayacaksa, bunu kullanarak yararlanacak olanlar, büyük toprak sahipleri ile kapitalist işletmeler olacak. O zaman devlet sadece tarımın sermayedarlarını desteklemiş olmayacak mı? Olacaksa bu adalet mi?

Ayrıca bu araç ve gereçlere güçlü kapitalist çiftçiler sahip olabilecek, sahip olma kullanma bilgisine sahip olmayan-olmayacak olan küçük aile çiftçiliği yapanlar tasfiye mi edilecek? Akıl bunun neresinde?

Gelelim konunun özüne; yoğun enerji ve kimyasala dayalı yeşil devrim-endüstriyel tarım çiftçiyi yaptığı işine-mesleğine yabancılaştırdı. Dijital Tarım-Akıllı Tarım ise çiftçinin birikmiş bilgisini, bilgeliğini, yani aklını tarımsal üretim sürecinden devre dışı bırakacak, tarımın bugüne kadar oluşmuş olan belleğini silecek/yok sayacak -en çok da kadınların-, yerine şirketlerin çıkarına çalışacak-işleyecek dijital aklı monte edecek. Başka bir deyişle tarımın on binlerce yılda oluşmuş belleğini yerinden alacak, akıldan yoksunlaştıracak (akılsızlaştıracak) yerine üretim girdileri sağlayan şirketlerin yararına bilgi yüklü dijitali bir bellek yerleştirecek.

İşte buna “Akıllı Tarım” deniyor. Bu yöntem küçük ve orta ölçekli çiftçiyi tarımın içindeki “yabancı bir otu ayıklar” gibi ayıklama işi. Bu akıllı tarım sürecine topraksız tarım eşlik edecek böylece tarım toprağın bağrından koparılacak.

²⁴ <https://www.tarnet.com.tr/blog/nedir/akilli-tarim/> Erişim tarihi: 4.01.2021

Topraksız Tarım

Küresel tarım, gıda ve ecza şirketleri tarımda yaptıkları “yeşil devrim”in şimdi “dijital devrim”, “akıllı tarım/hassas tarım” ile değiştiriyor. Devrim dedikleri bu değişimi topraksız tarım ile örtü altı üretimi kapsayacak şekilde genişletiyor. Şirketler yaptıkları devrimler ile kazançlarını katlıyor, çiftçileri çiftçilikten, bitkileri vatanları olan topraklarından koparıyor.

Oysa üzerinde yaşadığımız toprak, kültürümüzü belirleyen, canlılığı var eden yaşamın temel ögesidir. Yani toprak, sadece kum ve kilden oluşan bir yapı değildir.

Toprağın üzerinde gezinen birisi ayağının altında milyonlarca canlının yaşadığını hissetmez, bilmez. Oysa toprağı toprak yapan içinde yaşayan canlılardır. Toprakta yaşayan canlıların hemen hepsi birer geri dönüşüm uzmanıdır. Bitkilerin ölü bölümlerini, salgıladıklarını veya kavrularını öyle güzel işler ki buradan çıkan besinleri bitkiler tekrar geri alır.²⁵

Toprakta bitkinin yetişebilmesi için gerekli tüm besinleri hazırlayan birçok canlı yaşamaktadır. Bir gram toprakta, yaklaşık 600 milyon bakteri, 400 milyon maya, 100 bin yosun hücresi vardır. Bir hektar tarım arazisinin, en üst 15 cm kalınlığındaki katmanında, 20 bin kilogram mikroorganizma (canlı) bulunur; ayrıca, 370 kilo tekhücreli, 50 kilo ipliksi solucan, 10 kilo kuyruklu sıçrayanlar, 15 kilo halkalı solucanlar, 50 kilo kırkayak, 17 kilo böcek ve örümcek, 40 kilo yumuşakça, 4000 kilo solucan bulunmaktadır.²⁶

Vandana Shiva “Danimarka’da yapılan bir çalışmada, 1 (bir) metre küplük toprak analiz edildiğinde toprakta 50.000 küçük toprak solucanı, 50.000 böcek ve mayt ile 12.000 milyon yuvarlak solucan bulundu. 1 gram toprakta 30.000 protozoa, 50.000 alg, 400 bin mantar ve milyarlarca bireysel bakteri vardı. Toprak verimliliğini muhafaza edip yenileyen işte bu muhteşem biyoçeşitliliktir. İnsanlığı besleyebilmek için toprağı ve solucanlar da dahil, barındırdığı milyonlarca işçiyi beslemeliyiz” diyor.²⁷

İşte topraktaki canlıların ürettiği ana ve iz elementleri, güneşten vitaminleri alarak yetişen ürünlerin yerine “fabrikasyon” ürün imal etmek için topraksız tarım öneriliyor.

Topraksız tarım nedir?

Topraksız tarım, “Bitkilerin gelişimi için gerekli olan bitki besin elementi ve suyun kök bölgesinde, toprak dışında farklı katı veya sıvı ortamlar kullanılarak bitki yetiştiriciliğinin yapıldığı gelişmiş üretim tekniği” olarak tanımlanıyor.

Neden Topraksız Tarım?

Topraksız tarımın tercih edilmesinin sebepleri; toprak kaybı, toprak yorgunluğu, yabancı ot sorunu yaşanmaması ve su, gübre, ilaç gibi girdilerin en ideal şekilde kullanılması olarak sıralanabilir.²⁸

Toprağa ilişkin sayılan tüm olumsuzluklar, çok uluslu tarım, gıda ve ecza şirketlerinin nedeni olduğu, ürettiği ve biriktirdiği sorunlardır. Bu sorunları gideriyoruz ile girdi üreticileri şirketler toprağın bedelsiz bitkiye sunduğu besin maddelerini, para karşılığı doğrudan bitkiye vermek istiyor. İşte buna topraksız tarım deniyor. Toprağı kimin yorduğunun cevabı yok. Yabancı otun neden çoğaldığı yanıtız bırakılıyor. Su, gübre, ilaç gibi girdilerin ideali sentetik gübre ve böcek öldürücü zehir ideal mi ki; en ideal şekilde kullanılması deniliyor? Kirin, ideal kir ile çıkarılması mı veya önce yanlış yer/eleştir, sonra aynı yanlışın başkasını kullanmayı öner.

Topraksız Tarım Nasıl yapılır?

Topraksız üretim modeliyle, yapay bir ortamda, bitkilere fiziksel desteğin yanında, kök bölgesinde en uygun hava, su ve besin maddesi dengesinin sağlanması amaçlanmaktadır.

Toprak üretimin beşiğidir. Toprakta sentetik gübre, böcek öldürücü zehirler kullanılmadığı sürece bitkilerin kök bölgesinin hava, su ve besin maddesinin dengesini en iyi solucanlar ve diğer toprak canlıları sağlar. Kök bölgelerinin hava, su ve

²⁵ Andrea Mertiny, Doğa, çev. Sevtap Emir, İzmir: Tudem, 2007, s.36

²⁶ Hofmeister ve Garve'den aktaran: Kenan Demirkol, Küresel Emperyalizmin Kısacasında Akıllı Gıda

²⁷ Abdullah Aysu, Gıda Krizi, 2. Baskı, s.213. Metis Yayınları, yıl 2020

²⁸ topraksiztarimizmir.Org/topraksiz.tarim.nedir.aspx Erişim tarihi:04.01.2021

besin maddesi dengesini bozanlar yeşil devrim adıyla “bunlar iyidir” diyerek çiftçilere sentetik gübre ve böcek zehri satan küresel şirketlerdir. Şimdi toprağın bedelsiz ve doğal olarak bitkiye sunduğu besin maddelerini şirketler kimyasal biçimde ve para karşılığında satması için topraksız tarım parlatılıyor. İyi bir şeymiş gibi de anlatılıyor ve bu konuda yurt dışı projeler ve devlet destekleriyle benimsetilmeye çalışılıyor. Üniversiteler bu toplantıları salonlarında “bilim insanları” eşliğinde düzenleyerek yedekleniyor, yani yanlış, bilim sosuna batırılarak sunuluyor, ikram ediliyor.

Topraksız Tarıma Neden İhtiyaç Duyuluyor?

Topraksız kültürün ortaya çıkması ve yaygınlaşmasının çok sayıda sebebi vardır. En önemlileri artan nüfus ve toprak kaynaklı sorunlardır. Dünyadaki hızlı nüfus artışı sonucu tarım topraklarının artan nüfusun gıda gereksinimini sağlayamayacağı düşüncesi ilk sıradadır. Günümüzde 6,5 milyar olan dünya nüfusunun, 2050 yılında 9 milyara ulaşacağı ve yüzde 60-70 oranında daha fazla gıda gereksiniminin olacağı tahmin edilmektedir. Ülkemizde olduğu gibi dünyada birçok ülkede tarıma açılacak topraklar son sınırına dayanmıştır. Toprakların erozyon, çoraklaşma ve yerleşim yeri olarak kullanılması gibi nedenlerle tarım dışına çıkarılması gittikçe yaygınlaşmaktadır...”

Dijital-akıllı tarım, topraksız tarıma geçiş için yeşil devrimin yarattığı sorunlar önce sıralanıyor. Ancak “gelin bu teknolojik yanlışlardan vazgeçelim” denmiyor, yanlışlar yapılacak yeni yanlışla altlık yapılıyor. Aynı yeşil devrim döneminin temcit pilavı ısıtılıp tekrar önümüze servis ediliyor. Bakın yukarıda altını çizdiğim artan nüfusu beslemek olarak gerekçelendirilen durum “yeşil devrim”in de gerekçesiydi. Şu an dünya üzerinde yetiştirilen ürün ihtiyacın %110’u civarında, yani ürün fazlası var, azlığı yok. Ancak bir milyardan fazla insan açlık, 1 milyardan çok insan da gizli açlık çekiyor. Demek ki, sorun ürün yetmezliğinde değil, paylaşımında adaletsizlikte. Bu gerçeklik bir yana,

BM’nin yaptığı bir araştırma yeşil devrim adıyla uygulanan endüstriyel tarım sisteminin dünyayı açlığa doğru götürdüğü kanıtlanmışken, yeşil devrim ve onun bir üst versiyonu olan topraksız tarım niye?

Olivier De Shutter’e göre, “1960’lardan bu yana ‘yeşil devrim’ safsatasıyla uygulanan endüstriyel üretim tarzına (kimyasal gübre, kimyasal ilaç kullanımına dayalı üretim) gıda güvencesi gerekçe olarak gösterildi. Gıda güvencesi bir üretim sorunu olarak görüldü. Üretim ve verimi artırıp fiyatları ucuz tutarak sorunun üstesinden gel(in)eceği

düşünüldü. Bu yaklaşım dünyayı küresel çapta bir toplum sağlığı krizi ile yüz yüze getirdi. Açlık ve beslenme bozukluklarının yeterli düzeyde kalori-protein almakla önlenemeyeceğini, esas hedefin sadece karın doyurmak değil, çocukların fiziksel ve mental gelişmeleri ve erginlerin de sağlıklı ve üretken bir şekilde yaşayabilmeleri için gereken gıda ve mikro besinleri almaları (gerekir).

İklim Topraksız Tarım İçin Önemli Mi?

Sıcaklık, ışık ve oransal nem gibi iklim faktörleri, tüm bitkilerin yetiştiriciliğinde en önemli unsur olarak dikkat çekmektedir. Bitkilerin örtü altına alınarak normal yetiştirme dönemleri dışında, uygun olmayan iklim koşullarında yetiştirme tekniği olan seracılıkta, iklim faktörü daha fazla önem kazanmaktadır. Yetiştirilecek bitkinin isteklerine uygun iklim koşullarının sera içerisinde sağlanması ile yıl boyu üretim yapılabilir. Topraksız kültürün gerçekleştirildiği modern seralarda; ısıtma, ışıklandırma, havalandırma ve karbondioksit uygulaması ile söz konusu uygun ortam sağlanabilmektedir. Ancak özellikle ısıtma en önemli maliyet unsurunu oluşturmakta ve sınırlayıcı bir etkisi olmaktadır. Sera ısıtmasında enerji kaynağı olarak fosil yakıtların (fueloil, LPG, kömür, doğalgaz, vb.) yanı sıra, yenilenebilir enerji kaynakları (güneş enerjisi, jeotermal enerji, biokütle, vb.) da kullanılmaktadır. Fosil yakıtlar içerisinde kaliteli kömür kullanımı ekonomik olmakta, ancak jeotermal sıcak su kaynaklarının bulunduğu bölgelerde ısıtma maliyeti daha da düşmektedir. Ülkemizin jeotermal kaynak bakımından dünyada 7. Avrupa’da ise 1. sırada yer alması önemli bir avantaj olarak öne çıkmaktadır.

²⁹ Türk Tarım ve Orman- Tarım ve Orman Dergisi- Erişim tarihi:04.01.2021 Röportaj: Dr. Cevdet Fehmi Özkan

³⁰ Birleşmiş Milletler Gıda Hakları Özel Raportörü Olivier De Shutter’nün 26 Aralık 2011 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu’na sunduğu rapordan alınmıştır.

³¹ Dr. Cevdet Fehmi Özkan, Röportaj: Türk Tarım ve Orman- Tarım ve Orman Dergisi- Erişim tarihi:04.01.2021

Endüstriyel tarımın iklim değişikliğine neden olduğu biliniyor ve kabul görüyor artık. Yeşil devrim üretim girdileri topraksız tarımda kullanmaya devam edilerek iklim değişikliği ateşinin üzerine körükle gitmektir. Ayrıca üretim serada yapılacak, sera ısıtılması da fosil yakıtlarla sağlanacak, fosil yakıtlar iklim değişikliğinin bir diğer önemli sebebi. Türkiye'nin Jeotermal potansiyelini çözüm olarak düşünmek başka bir afete davetiye çıkarmak aslında. Jeotermaller küresel iklim değişikliğini tetiklemesinin yanı sıra bölge tarım topraklarının vafını bozarak kullanılamaz kılmakta, tarım topraklarını tahrip etmekte, çiftçiyi üretme hakkını Aydın ve Manisa Alaşehir örneklerinde olduğu gibi yok etmektedir.

Çokuluslu tarım, gıda ve ecza şirketlerinin telkinleriyle benimsetilmeye çalışılan ve merkezi devletin politikaları arasında kendisine yer edinmeye başlayan topraksız tarım devrim olmadığı gibi çözüm değil tam bir çözümsüzlüktür.

Tam da burada şunu belirtmek yerinde olur. Emekçiler ekonomik-demokratik ve sosyal yaşamını düzenlemek, insana yaraşır bir yaşam sürdürmek için daha bir devrim bile yapamadılar. Kapitalistler ise tarımda böyle durmaksızın devrim üstüne devrim yapıyor, “kesintisiz devrimler” çağını yaşıyorlar adeta(!)

Sömürülerini yaptıkları “devrimler” ile sürekli bir üst boyuta taşıyor, semiriyor. Topraksız Tarım olarak adlandıkları ve devrim olarak yaftalanan durum da şirketlerin örtü altı sebze yetiştiriciliğini, sebze imalatına dönüştürme hamlesidir. Bitkisel canlı yetiştiriciliğini terk ederek, imal etmeye “devrim” denerek süslemektir. Gel de William Shakespeare’i yine hatırlama! Shakespeare; “Şeytan bir günah işleteceği zaman, işe bu günahı kutsallık zırhına sarmakla başlar” der. Küresel tarım, gıda ve ecza şirketleri de her şeyin sonuna bir devrim kelimesi ekleyerek melanetlerini şirin göstermeye çalışıyor.

1950’li-1960’lı yıllar yeşil devrim adı altında endüstriyel tarımın allanıp pullanıp kamuoyuna sunulduğu yıllardı. Bu dönemlerde tarım zehri ile sentetik gübreler parlatıldı, satış ve kullanımı kamu tarafından desteklendi. Toplumun bütün kesimleri, karşı olması gereken aydınlar ve bilim insanları dahil yeşil devrimi benimsetmek için yarış içine girdi. Açlığa çözüm bulundu, iyi faydalı bir şey yapılmış gibi anlatıldı. İyi diye sunulan şeyin ekolojide yaptığı tahribat, insan sağlığına verdiği zarar yıllar sonra görüldü. Bu kez karşı çıkıldı, fakat bugün ne tahribatının önüne geçiliyor ne engellenebiliyor. Aydınların ve bilim insanlarının o gün destek, bugün karşı oldukları endüstriyel tarımın bir üst versiyonu olarak şimdi Akıllı Tarım-Dijital Tarım cilalanıp, parlatılmaktadır. Yani dijital tarım, kimyasal tarımdan vazgeçiş değil ki!

Topraksız tarım ise, örtü altı yetiştiriciliğinde ürün üretimi terk etme, ürünü imal etme çalışmasıdır. Yani topraksız tarım ile örtü altı yetiştiriciliğinde yapılmak istenen makas değişikliği daha iyi ürün üretme hedefli değil, bitkinin topraktan alması gereken beleş gıdanın dışarıdan hazırlanmış, para karşılığı kimyasallar şeklinde verilerek “ürün imal” etmektir. Tıpkı kumaş, kazak, çorap imalatı gibi... Aydınlar, üniversiteler, bilim insanları, yeşil devrimin ortaya çıktığı andaki propaganda edilmiş tarzını hatırlamanın, yarattığı tahribatı göz önüne getirmenin şimdi tam zamanı. Endüstriyel tarımın bir üst versiyonuna geçiş hamlesine karşı aydınlatma görevini yerine getirmeli bu sefer.

Başka bir deyişle bir yandan küçük aile çiftçiliği tasfiye edilirken aynı süreçte büyük toprak sahipleri ile kapitalist tarım işletmeleri için yeni bir tarım tarzı (akıllı tarım-topraksız tarım) inşa ediliyor. İnşa edilen bu yeni tarım tarzı ile doğa korunacak derken daha fazla tahrip edilecek, insan sağlığı zarar görecektir, küçük aile çiftçiliğinin tasfiyesi hızlanacak, küresel iklim değişikliği körüklenecek. Bu yanlışın üzerine yanlış ile gitmek değilse nedir!





Tarımın ve Ekolojinin Tarihsel Yolculuğu: İnsanlık ve Doğa Arasındaki İlişki

Şerif Güler

Ramazan Polat

Neolitik Çağın Başlangıcı ve Neolitik Düşünce Biçimi: Tarım Devriminin Zihinsel Temelleri

İnsanlık tarihi boyunca belirli dönemler, kültürel, ekonomik ve toplumsal değişimlerin anahtar noktalarını işaret eder. Mezolitik Çağın (20000-15000 yıl önce) başlangıcıyla birlikte buzul çağ etkisini yitirir ve doğa açılarak insanlığa yeni alanlar oluşturur. İklimin ılımanlaşması, bitki örtüsünün ve hayvanların değişmesine neden olmuş ve avcılık ve toplayıcılık pratiklerini etkilemiştir. Bu dönem yerleşik hayata geçişin başlangıcını işaret eder. İnsanlar daha önceki dönemlerde sürekli göçebe yaşarken, bu dönemde bazı topluluklar sabit yerleşimler kurmaya başlamıştır. Ana-atalarımız iklim değişikliğinin de etkisiyle mağara yaşamından kurtulup kabile hayatına geçer ve tarım-hayvancılık devrimine girerler. İnsan aklının esnek ve anlamlandırma yapısı bu devrimlerde belirleyici olmuştur.

Mezolitik Çağın devamında, uygarlık, kültür, tarım ve hayvancılık çağı olarak nitelendirilen Neolitik Çağın (15000-8000 yıl önce) başlangıcıyla beraber “Verimli Hilal” diye adlandırılan özellikle Toros-Zagros dağlarının eteklerinde ve bu dağlara komşu çöl bölgelerinde tarım yaygınlaşır. Bu bölgede –özellikle Amed, Riha, Botan, Behdinan’ ın bulunduğu çekirdek bölge- başlayan tarım ve köy hayatına ait sayısız yerleşke günümüz dünyasında ortaya çıkmaya başlamıştır. İnsanlık için “Süpernova” olarak tanımlanan bu yerleşim yerlerinin birçoğu günümüz Arkeolog, Tarihçi ve Antropologlar tarafından incelenip, her gün yeni bir bilgiye ulaşılmaktadır. Günümüzde yapılan araştırmalarda başta Göbeklitepe olmak üzere birçok höyükte insan türünün ilk yerleşik hayatı, köy, tarım, çiftçilik, hayvancılık, çanak-çömlek yapımı, yapı ustalığı, dokumacılık, ekmek yapımı ve hatta inanç merkezlerinin bu mekanlarda yaşam bulduğu ortaya çıkmaktadır. Yine bu dönemlerde toplumsal form eşitlikçi klandan anaerikil kabile düzenine geçiş yapar. Neolitik devrimlerin öncüsü Ana-kadın bu çağın baştan aşağıya yürütücüsü olur. Ana-kadın binlerce yıllık süreçte topluluğun bütün birikimlerinin temsilcisi, hafızası ve taşıyıcısı aynı zamanda çözüm mercii olur.

Yapılan tahliller, tarım devriminden önceki kabile sistemlerinin şimdiye kadar sanıldığı gibi ilkel bir konumda olmadığını, oldukça gelişmiş toplumsal yapılar olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu devrimin insanlık üzerindeki etkileri ve devrimi açığa çıkaran ekolojik toplumsal, ekonomik altyapı ise çok uzun bir süredir tahlil edilmeye çalışılmaktadır. Tarım devriminin nüfus, beslenme ve iklimin zorlu dayatmaları sonunda ortaya çıkmış zorunlu bir tarihsel aşama olduğu tezi yavaş yavaş terk edilmeye başlanmaktadır. Tarım devriminden sonra da toplayıcı-avcı yaşam tarzında ısrar eden ve çok uzun süreler bu yaşam tarzını sürdüren topluluk ve toplumların varlığı tarım devriminin zorunluluktan daha çok bir seçim olduğu tezini güçlendiriyor. Gerek Göbeklitepe' de açığa çıkan gerek diğer neolitik kazılarda açığa çıkan arkeolojik bulgular eşliğinde devrimde toplumsal zihin yapısının ve insan iradesinin aktif rol aldığı yorumları güçlenmiştir. Bu dönemin düşünüş biçimi olan mitolojik düşünme biçiminin devrimin zihinsel yapısını oluşturduğu her geçen gün daha fazla anlaşılmaktadır. Mitolojik düşünce ile canlı, organik doğa fikri zihinlere mitolojik tanrıça öğretileri ile kazandırılır. Zihinlerde kazanılmayan bir devrimin yaşama şansı imkânsızdır. Bu mitolojik düşünme biçiminin mimarı çok açıktır ki kadındır. Kadın, toplayıcılıktan elde ettiği bitki bilimini ve birinci doğa ile kurulan etkileşimli ilişkisini bu devrimin zemini yapmıştır. Göbeklitepe' nin bugünden bakarak cami, kilise gibi bir dini mabet olarak değerlendirmesi tarihe 21. yy kalıpları ile bakmakla ilgilidir. Göbeklitepe' nin o dönemin düşünme biçimi olan mitolojik düşünce ve duyu dünyasını üreten bir ideolojik merkez olma potansiyeli daha olasıdır. Bitki ve hayvan evcilleştirmenin birinci doğaya haddinden daha büyük bir müdahalesi olduğu savunulabilir. Fakat unutulmamalıdır ki neolitik dönem için bu, insanın da evcilleşmesiyle paralel gelişmiştir. İnsan, kendisi de evcilleşirken yanında bazı bitki ve hayvan türlerini de evcilleştirmiştir. Tabii ki tarım devrimine öncülük eden kadınların ve kadınlar öncülüğünde bu büyük devrime yol açan toplumların devrimin tüm olası sonuçlarını hesapladıkları ve öngördüklerini söylemek abes olur. Fakat tarım devrimiyle açığa çıkan sorunlarla baş etmek için yoğun bir çaba içinde bulunduğu söylenebilir. Açığa çıkan artık ürünün biriktirilmeyip paylaşılmasını teşvik etmek için enfazla dağıtanın, en fazla hediye edenin, en cömert olanın kutsandığı toplumsal yasa hala tarım toplumlarında işlemektedir. İnsanlığın neolitik dönemde diğer canlılarla kurduğu ilişkilerin diğer dönemlerde kurulan ilişkilerden daha eşitlikçi ve etkileşimli olduğu söylenebilir.

İnsanlık, Doğa ve Su arasındaki İlişkinin Evrimi

İnsanlık tarihini incelediğimizde, su kaynaklarının yaşamımızın merkezinde yer aldığını görmekteyiz. Bu önemli kaynak, Mezolitik ve Neolitik dönemlerde yaşanan ideolojik değişimlerle birlikte rollerini sürekli olarak değiştirmiştir.

Mezolitik dönemde, insanlar avcılık ve toplayıcılıkla geçimlerini sürdürüyordu. Bu dönemde su, temel bir yaşam kaynağıydı. Su havzaları ve nehirler, hem insanların hem de avcılarının hayatta kalmaları için hayatiydi. Ancak, burada su sadece bir gereksinimden ibaret değildi; aynı zamanda insanların doğal dünyaya bağlılığını ve bu bağı nasıl sürdürebileceklerini öğrenmeye başladıkları bir okuldur. Ancak tarihsel bir değişim rüzgârı esmeye başladığında, suyun gücü keşfedildi. Neolitik dönemde tarım devriminin başlamasıyla birlikte toprağı işlemek ve bitki yetiştirmek, yerleşik bir yaşam tarzının temelini oluşturdu. Bu dönemde su havzaları ve nehirler, sulama amaçları için kullanılmaya başlandı. Tarımın gelişmesi, su kaynaklarının verimli bir şekilde kullanılmasını gerektirdi ve bu, insanların doğal kaynakları daha bilinçli bir şekilde kullanma yeteneğinin bir yansımasıydı.

Su kaynakları sadece sulama için değil, aynı zamanda ulaşım ve ticaret için de önemliydi. Nehirler, ürünlerin taşınması ve pazarlara erişim için ideal birer yol haline geldi. İnsanlar, nehir vadilerine yerleşerek hem güvenliğin hem de ekonomik fırsatların tadını çıkardılar. Bu dönemler, ideolojik bir dönüşümün de yansımasıydı. İnsanlar, doğal kaynakları kontrol etme ve organize etme yeteneğini geliştirdi. Bu durum yerleşik toplulukların doğmasına, kültürlerin oluşmasına ve medeniyetin temellerinin atılmasına yol açtı. İnsanlar artık doğanın bir parçası olarak değil, onu yönlendiren ve biçimlendiren varlıklar olarak ortaya çıkmışlardı.

Mezolitik ve Neolitik dönemlerde su kaynaklarının rolü, insan medeniyetinin evriminde de kritik bir rol oynamıştır. Mezolitik dönemde su, temel bir yaşam kaynağı olarak işlev gördü ve insanlar doğal dünya ile nasıl uyum içinde yaşayacaklarını öğrendiler. Neolitik dönemde suyun tarım ve sulama için kullanılması, yerleşik yaşamın gelişmesine ve medeniyetin temellerinin atılmasına olanak sağlamıştır. Örneğin, Mezopotamya'da bulunan Fırat ve Dicle Nehirleri, sulama için kullanılarak Sümerler, Akadlar ve Babiller gibi ilk büyük uygarlıkların gelişimine büyük katkı sağlamıştır. Ayrıca, Mısır'da Nil Nehri'nin sulama

sistemleri ve Çin'de Yangtze Nehri'nin tarım için kullanılması gibi tarihsel örnekler, suyun insanlığın ilerleyişindeki hayati rolünü göstermektedir.

Ancak bu ilerleme beraberinde bazı sorumlulukları da getirdi. Suyun doğru kullanılması ve korunması, gelecek nesiller için bir zorunluluktur. Ekolojik su yönetimi, bu ideolojik evrimin bir parçası olarak daha da önem kazanmaktaydı. Gelecekte suyun akılcı ve adil bir şekilde yönetilmesi gerekecekti. Suyun sadece ekonomik bir kaynak olarak görülmekten çıkıp, ekolojik ve sosyal bir varlık olarak kabul edilmesi lazımdı. Suyun sürdürülebilir şekilde kullanılması, bireylerin ve toplumların gelecek nesillere bir miras olarak bırakabileceği en değerli varlıklardan biri haline gelmişti.

Mezolitik ve Neolitik dönemlerdeki su kaynaklarının dönüşümü, insanlığın yolculuğunda dikkate değer bir dönemeçtir. Bu dönemler, suyun yaşamımızdaki rolünün nasıl evrildiğini gösteriyor ve geleceğe daha bilinçli bir şekilde ilerlemenin ipuçlarını sunuyordu. Bu ideolojik dönüşüm, suyun bir kaynak olmanın ötesinde yaşamın ta kendisi olduğu gerçeğinin kabul edilmesini gerektirdi. Bu dönemde insanlar, sürdürülebilir su yönetimi kavramını modern anlamıyla bilinçli bir şekilde uygulamamış olmalarına rağmen, Neolitik dönemdeki yaklaşım daha yerel ve mevcut ihtiyaçlara dayandığı için su kaynaklarını temiz tutma, içme suyu ve sulama için kullanılabilir kılama çabaları görülmüştür.

Doğa ve İnsan: Tarımsal Faaliyetlerin Özgün İlişkisi

Tarım devrimi ile açığa çıkan en büyük gelişme gıda güvencesidir. Toplayıcı-avcı döneme göre gıda temin etmek için daha az zaman harcayan neolitik insanı, arta kalan zamanında sanatsal faaliyetlere yoğunlaşmış olmalıdır. O döneme ait takılar, süs eşyaları, bulunan heykeller bu yönlü kanıtı güçlendirmektedir. Tarımın sanat ve kültürle olan ilişkisi Kürtçe'de daha barizdir. Kürtçe'de "ÇAND" kelimesi hem sanat ve kültür hem de tarım anlamında kullanılır. "ÇANDIN" ise toprağa ekmek anlamında kullanılır. Bu anlamda tarımsal faaliyet sadece ekonomik bir faaliyet olmayıp birinci doğa ile yoğun bir ilişkilendirme ve bu ilişkiden açığa çıkan tarihsel bir kültür üzerinde yürür.

Kapitalist modernitenin doruğunda yaşadığımız şu zamanlarda, insanın doğaya yabancılaşma düzeyinin, tarımsal faaliyet içinde bulunan

toplumlarda daha az olduğu gözden kaçmamalıdır. Çoğunlukla ekonomik bir faaliyete dönüşmüş olsa da insanın tarımsal faaliyet içinde birinci doğa ile kurduğu ilişki daha eşitlikçidir. Anadolu ve Mezopotamya'da bu hafıza hala canlılığını korumaktadır. Aile büyüklerinin bir araya geldiklerinde geçmiş yâd etme ritüellerine eşlik eden şey, Duman, Belek, Reşo vb. onlarca hayvan adı ve yüzlerce ağaç adıdır. Birlikte yaşadığı her canlıya özelliklerine göre isim verilmesi bile doğaya daha özenli ve özgün bir yaklaşımın sonucudur. Bir fidanın toprağa dikilmesinden, ağaç olma sürecine kadar gösterdiği gelişmeleri izlerken duyulan mutluluktan, gölgesinden, meyvesinin güzelliğinden, heybetinden, yıllara meydan okumasından duyulan hayranlık, yapılan sohbetlerden anlaşılmaktadır.

Ancak günümüz insanın kurduğu kent ve metropoller sadece varlıklarıyla birinci doğanın ve diğer canlıların yok olmasına neden olmaktadır. Sürekli genişleyen alanları ve açığa çıkardıkları kirlenme ile kentler, sürekli olarak diğer canlıların yaşam alanlarına bir saldırı halindedir. Günümüzdeki "modern kentleşme" biçimi canlıların yaşam alanlarını kuşatma altına almanın dışında ekolojik köy yaşamının tarımsal ilişkilerle beslenen değerlerini, kültür ve kurumlarını silip süpürmektedir. Aynı zamanda insanın doğa ile bütünleşmesini ve kutsal bir yardımlaşma anlayışını ortadan kaldırmaktadır.

Kapitalist Modernite ve Tarımdan Kopuş: Ekolojik Trajedi

Tarımsal faaliyet içindeki 'modern' insanın birinci doğa ile kurduğu ilişkiye haklı ekolojik eleştiriler yapılsa da, mega kentler ve çevre felaketlerine neden olan endüstriyalizm gibi unsurlar, birinci doğaya yabancılaşmanın doruğunda olan insanlık için tarımsal faaliyetin hala ilerici, ekolojik ve birinci doğayla doğru ilişkilendirilmenin temelini oluşturduğunu göstermektedir. Bu anlamda özellikle kentlerin yeniden tarımla buluşturulması gereklidir. Tarım hala insanlık için doğadan öğrenmenin en önemli zeminidir. Nazım'ın Türk köylüsü için söylediği: "O, topraktan öğrenip kitapsız bilendir." sözü, tüm tarım toplumu için geçerlidir. Bu anlamıyla Tarım aynı zamanda bir ekoloji okuludur. Tarım birinci doğayla doğru -yabancılaşmadan kurtulmuş-, ikinci doğa ile üretici ve özgürleştirici bir ilişki potansiyeli taşımaktadır.

Tarımsal faaliyet, aynı zamanda dayanışmaya dayalı bir toplumsal kültür yarattığı için, bu kültürün zorlu emek süreçlerini içermesine rağmen, bireyi kapitalist modernite canavarı karşısında yalnız ve savunmasız bırakmadığı, yüzeysel gözlemlerle bile fark edilebilir. Kapitalist modernitenin doğaya yabancılaştırma, işçileştirme, işsizleştirme, açlıkla terbiye etme süreçlerinin tarımdan koparma süreçleriyle paralel geliştiğini görmek gerekiyor. Toplayıcı-avcı dönemden birikerek gelen tarımsal bilginin toplumdan çalınarak tekelleştirilmesi 21. yy bireyini kendi besinini bile sağlayamayacak konuma getirmiştir. İlk buğdayın, ilk arpanın evcilleştirildiği topraklarda toplumun açlıkla mücadele eder hale gelmesi bu trajedinin sonucudur.

Kapitalist modernitenin en büyük ekolojik saldırısı bin yıllardır varlığını sürdürmüş bitki ve hayvan türlerini, açığa çıkardığı üretim ve tüketim kültürü ile yok etmesidir. Ekolojik zenginliğin ve ekolojik evrimin ancak farklı türlerin varlığı ve özgürlüğü ortamında açığa çıkacağı bilinmektedir. Ancak ekonomik büyüme ve kâr hırsı, doğal dünyamızın hızla erozyona uğratılmasına neden oluyor. Bu yıkımın en somut örneklerinden biri, modern tarımın ekolojik etkileridir. Özellikle zirai kimyasalların yaygın kullanımı ve biyoçeşitlilik üzerindeki olumsuz etkileri, kapitalist modernitenin çevresel tahribatının örneklerindedir. Pestisitler, herbisitler ve sentetik gübreler gibi kimyasal maddeler, tarım endüstrisinin temel yapı taşları haline gelmiştir. Bu kimyasalların yaygın kullanımı, doğal dengeyi ciddi şekilde sarsmaktadır. Toprak zehirlenmesi, su kaynaklarının kirlenmesi ve yanlış kullanımı sonucu ortaya çıkan dirençli zararlı organizmalar, modern tarımın ekoloji üzerindeki olumsuz etkileri arasında kabul edilmektedir.

Kapitalist modernitenin açgözlülüğü, biyoçeşitliliği tehdit eden bir diğer faktördür. Büyük ölçekli tek tip tarım uygulamaları, yerel bitki ve hayvan türlerini tehlikeye atar. Monokültür tarımı, ekosistemleri dengesizleştirir ve yok olan canlı türlerine yol açar. Bu durum gıda güvenliği ve ekosistem için bir tehdit oluşturmaktadır. Bu anlamıyla toplumun yeniden tarımla buluşturulması, bir anlamıyla tarımın demokratikleştirilmesi ve yerelleştirilmesinin dolayısıyla yerelerde var olan bitki ve hayvan türlerinin de korunması demektir. Elbette ki bunun uygulanması da kendi içinde zorluklara sahiptir ve farklı toplumlarda farklı şekillerde yorumlanabilir. Bu yaklaşımın başarısı için toplumların ihtiyaçlarına ve koşullarına uygun çözümler geliştirmek önemlidir.



Yeşil Gelecek: Ekolojiyi Yeniden Tanımlamak ve Tarımın Yeniden Yapılandırılması

Günümüzde birçok hareket, ideoloji ve toplum, doğal çevreye olan ilişkisini yeniden düşünme yolunda ilerliyor. Tarıma ve dolayısıyla ekolojiye bakışta hem doğanın korunması hem de toplumsal adaletin önemini vurgulayarak ele almak gerekir. Ekoloji sadece ağaçları, nehirleri ve yaban hayatını koruma amacıyla ele alınmamalıdır. Doğa ile insan ilişkisini tarihsel ve kültürel bir bağlam içinde ele almak gerekir. Toplumun kendi yaşam alanlarındaki kültürü, doğa ile iç içe yaşamanın ve çevreye saygının temel bir unsurudur. Bu nedenle özellikle tarımda geleneksel bilgi ve uygulamalara saygı duyulmalı ve gelecek nesillere aktarılması gerekir. Ancak ekoloji anlayışının sadece geçmişini değil, aynı zamanda geleceği de kucakladığını bilmek gerekir. Doğal kaynakların ekolojik bir şekilde kullanılması ve adil bir şekilde dağıtılmasının yanı sıra, toplumun tüm üyeleri arasında eşitlik ilkesine dayalı bir ekonomik model benimsemeyi hedeflemek gerekmektedir. Tüm bunların yanında ekolojik direnişi teşvik etmek gerekir. Doğal yaşam alanlarının tahrip edilmesine veya çevresel sorunlara karşı halkların savunma amaçlı eylemleri desteklenmelidir. Bu, çevre tahribatına karşı bir cevap olarak ortaya çıkan özgün bir ekolojik aktivizm biçimini temsil eder.

Kısacası, ekolojiyi sadece doğayı koruma meselesi olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir bağlam içinde ele almak gereklidir. Bu, çevresel sürdürülebilirliği ve toplumsal adaleti birleştiren güçlü bir manifestoyu temsil eder ve diğer topluluklar ve hareketler için de bir ilham kaynağı olabilir. Çünkü doğanın korunması ile toplumsal refahın artırılmasının mümkün olduğunu gösterir.

Kapitalist modernitenin gelir eşitsizliği ve ekonomik sömürsünün yanı sıra toplumu çevresel sorunlarla da karşı karşıya bıraktığı bir dönemde, toplumun, demokratik modernitenin ahlaki-politik toplum boyutuyla ilk toplumdaki canlılığı yeniden oluşturmayı hedefleyip, herkesi yaşamın öznesi haline getirecek köprüler kurma görevi vardır. Yerel ekonomilerin güçlendirilerek toplumsal eşitsizliğin azaltılması ve toplumun değerlerine uygun adımlar atılması hedeflenmelidir. Tüm toplum için daha adil, ekolojik ve demokratik bir geleceğin inşasına katkıda bulunmak amaçlanmalıdır. Marksist perspektiften bakıldığında, toplumların tarım ve kendi kendilerine yetme konularında atması gereken adımlar, sadece ekonomik değil, aynı zamanda ideolojik bir boyut taşır. Karl Marx kapitalist üretim ilişkilerinin doğa üzerindeki tahribatı ile ilgili “Kar odaklı kapitalist sistem doğayı metalaştırır ve doğal kaynakları sınırsızca sömürür.” eleştirisi yapar. Bu yaklaşım, doğa ile insan arasındaki çelişkiyi vurgular ve sürdürülebilir bir toplum için alternatifler sunar. Bu alternatiflerden, doğal kaynakların kolektif mülkiyeti ve demokratik kontrolü çıkarımı yapmak mümkündür. Bu ideolojik boyutla hareket ederek, kapitalist modernitenin ekonomik sömürsüne karşı çıkarken, demokratik modernitenin katılımcı ve çoğulcu değerleri savunulmalıdır.

Kapitalist modernitenin doğal kaynakları tahrip ettiği ortadadır. Buna karşı bir tutumla yerel tarımı ve üretimi teşvik etmek gerekir. Yerel üreticilere

organik tarım yöntemlerini öğretmek ve kimyasal gübre kullanımını azaltmalarını teşvik etmek gerekir. Bu, toprakların verimliliğini artırırken aynı zamanda toprak ve su kaynaklarını koruma yolunda önemli bir adımdır.

Aynı zamanda yerel tohum çeşitliliğini korumak için tohum takas etkinlikleri düzenlemek, yerel bitki türlerinin yok olmasını engelleyerek biyoçeşitliliği destekler. Bu şekilde yerel üretimin teşviki ile ekonomik bağımsızlık artırılır. Aynı zamanda üreticinin ekonomik bağımsızlığı artırılarak kendi kendine yetme ve ekonomik dayanıklılık sağlanmış olur. Yerel ürünlerin üretimini ve tüketimini teşvik ederek uzun mesafe nakliyenin azaltılması hedeflenir. Bu şekilde karbon salınımı düşürülür ve yerel ekonomilere katkı sağlanır.

Sonuç olarak, tarımda kendi kendine yetme ve karbon salınımının azaltılması gibi önemli konularda somut eylemlerle, çevresel duyarlı tarım ve ekonomik bağımsızlık hedeflenir. İlerlememizin yolu, ekolojik bilinç ve dayanıklılığı teşvik ederek, kapitalist modernitenin çevresel ve toplumsal sorunlarına karşı bir cevap oluşturmak olmalıdır. Doğayla uyumlu bir tarım ve üretim modeli, ekolojik bir geleceğin temelini atabilir. Bu model, çevre bilinci, dayanıklılık ve toplumsal adaleti bir araya getirerek insanlığın daha iyi bir geleceğe doğru ilerlemesine yardımcı olabilir. Gelecek nesillere yeşil, adil ve sağlıklı bir dünya bırakmak için bu önemli adımları atmamız gerekiyor.



Whitehead, Ekoloji, Toplum: Anti-Kapitalist Bir Deneme

N. Toygar Ateş

Giriş

Tarih boyunca bilim ve felsefe alanındaki çetin çatışmalardan biri, doğayı (dolayısıyla insanı) varlık ya da ilişki temelli betimleyen perspektifler arasında yaşanmıştır. Bu yazılmamış yahut üzerinde pek durulmamış çatışma tarihinde, göz ardı edilen veya sistematik biçimde değeri düşürülen taraf her daim ilişki temelli yaklaşımlar olmuştur. Gerçekliğin jüri koltuklarında oturan mekanik-materyalist çatının yaklaşımları, hem alanlara hem de maddeye-doğaya dair sorgulanması güç önkabulleri ve metotları belirlemiştir. Fizikten biyolojiye, zihin felsefesinden psikolojiye, sosyolojiden siyasete dek çeşitli biçimlerde sürmektedir. Bu güce dayanarak her türlü alternatif yaklaşımı hurafe cephesine postalama, safсата hipotezler ve inançlarla eşitleme hamlesi de yaygındır.

Bir süreç filozofu olan Alfred N. Whitehead batı dünyasının, önceki üç kuşağın (1925) sınırlı bakış açısından mustarip olduğuna işaret etmiştir; “İki kötüden biri, her organizmanın çevresiyle hakiki ilişkisinin göz ardı edilmesi, diğeryse nihai amaçların irdelenmesinde önemine itibar etmemiz gereken çevrenin içsel değerini göz ardı etme alışkanlığıdır.” (Whitehead, 2018:251). Whitehead çağının (20.yy’ın ilk yarısı) göz ardı edilmiş düşünürleri arasında belki de en parlak olandır. Kavramlara ve sözcüklere biçtiği yeni anlamlar ile fizik, felsefe ve biyolojiyi derinden kapsayan bütünsel yaklaşımı okunmasını zorlaştıran bir sebep iken, geri plana atılmasındaki asıl unsur ilişkisel bir felsefe ortaya koyması ve mevcut paradigmaları sorgulamasıdır. Mekanik görüşlere karşı tavır alan Whitehead, aynı biçimde idealist düşüncelere de sırtını çevirmişti. Bir metafizikçi olduğu aşikardır. Ancak metafiziğin anlamı, mekanik yaklaşımın çizdiği sınırlardan ibaret değildir. Süreç ve ilişki temelli metafizik daha ziyade kendisini bilimle donatmış ve bilimle sınayan bir doğa felsefesidir, ancak sarsılmaz önkabulleri ve metotları her daim sorgulama eğilimindedir.



Sürekli şekil değiştiren mekanik yaklaşımlar özellikle kapitalist iş bölümü, makineleşme ve iktisadi aklın topluma yerleşmeye başladığı bu yana, hemen her koşulda sistemin ve hâkim etiğin yardımcısı olmuşlardır. Yardımcılık bazen aleni, sistemin yapısını rasyonalize edecek şekilde vuku bulurken; bazen örtük olarak, özgürlük ve eşitlik mücadelesini “gerçeklik jargonu” içerisinde eritmek üzere işlemiştir. Göz ardı edilmişlerden ve değerin düşürülmesinden diyalektik materyalizmin de nasibini aldığı aşikardır. Keza özellikle Engels bağlamındaki doğaya dair diyalektik yaklaşım - dönemi gereği hâlâ mekanik arkaplan varlıklarını koruyor olsa da- ilişkisel ve dinamik bir perspektiftir (her ne kadar ilerde takipçileri tarafından kendi özündeki dinamik değerler çarpıtılmış veya anlaşılammışsa da).

Kapitalizm gelişmeye başladığı günden bu yana insan özgürlüğü ve emeğini sömürmek üzerine temellendiği kadar doğa talanı ve israf üzerine de temellenmiştir. Mekanik cephede gelişen yaklaşımları da ideolojiye çevirerek, insan-insan ilişkisini belirlediği gibi insan-doğa ilişkisini de belirlemiştir. Doğayı ve insanı hammadde, meta stoğu, kâr kaynağı olarak gören sistem, kendisini her ne kadar insan-merkezci gibi öne sürmüş olsa da her zaman sermaye ve azınlık merkezidir. Bugün insan-merkezci bir yaklaşımın dahi ekolojik bozulmayı yumuşatabilmesinin imkânsız olduğu bir süreçte, kapitalist etiğin yeşil sermaye ve çevrecilik anlatılarının beyhudeliği daha iyi anlaşılacaktır.

Yıkımın, bozulmanın ve talanın vardığı boyut, üretim araçlarını daha eşitlikçi ve daha yeşil-duyarlı işletme çözümünü aşmıştır. İmdat frenini çekmemiz gereken zamanın üzerinden on yıllar geçmiştir. Sorun yalnızca sınıfsal el değiştirme, paylaşım ve ekososyalist bir küçülme değil kültür, felsefe, psikoloji, perspektif meselesidir. Velhasıl yeni bir yaşam sanatı geliştirmek zorunludur. Mevcut yaşam tipimiz, gündelik akışımız, bilgi edinim kaynaklarımız ve tarzlarımız, arzularımız ve ufkumuz, ilişki biçimimiz ve sıradanlaşan yabancılaşmalarımız, algımızı ve çevremizi kuşatan teknik, sermayenin, medyanın, prekaryatik emek

düzeninin ve anaakım psikolojinin eliyle kişiliklerimize yerleşen bireycilik ve rekabet, insanı ve doğayı görme biçimimiz ve birçok husus, varoluşsal canlılar olarak taşıdığımız tüm özgürlük ve yaratıcılık potansiyellerini bastırmakta ya da yok etmektedir (bu yabancılaşma ve sıradanlaşmalardan özgürlükçü kesim azade değildir).

“Tıpkı geçmiş dönemlerde olduğu gibi günümüzde de toplum hâlâ kokuşmaya devam ediyor, bu nedenle koruyucu bir eylem gereksinimi artık açıktan açığa duyumsanıyor.” (Whitehead, 1994: 137). Geliştirmek zorunda olduğumuz yaşam sanatında, Whitehead’in felsefesinin de katkısı olabilir.

Whitehead ve Ekoloji

Whitehead’in doğa felsefesini dar alanda aktarabilmek kelimenin tam manasıyla imkansızdır. Daha ziyade, eksikliği göze alarak bir potansiyele işaret etmeye çalışmaktayım. Whitehead çevre etiği de geliştirmemiştir, ancak organizma felsefesi doğa anlayışı geliştirebilmemiz için oldukça elverişlidir. Son olarak, ekonomi-politik sistemimiz yıkım, kriz, stres, rekabet, israf, ben-merkezcilik, yabancılaşma vb. kaynağı ise, bununla doğrudan bağlantılı olgulardan biri insan doğası ve dünyayla ilgili sorunlu önkabuller ile anlayışlara sahip olmamızdır. Sürdürülemez kapitalist gidişatı değiştirmek istiyorsak, dünyayı ve insanı görme biçimlerimizi temelden sorgulamamız gerekmektedir. Sorgulama çok geniş bir alan istediğinden, burada daha ziyade “değişim” adına Whitehead ve ilişkisel perspektiften söz edilmiştir.

Whitehead’de pan-deneyimsel diyebileceğimiz bir perspektif görürüz. Oluşta her unsur birbiriyle bağlantılı birer deneyim damlası olarak ağa gömülüdür ve etkileyen-etkilenen süreçlerdedir. Doğadaki her şey (farklı derecelerde) birbirine bağlıdır ve sürekli evrimleşme halindedir. Her gerçek varlık kendi eko-sistemine ve bağlamına bağımlıdır, ancak kendi kendine organizasyon halinde, katılmış yapıları aşma potansiyeline sahiptir: Belirlilik ile belirsizlik, kararlılık ile özgürlük tayfında salınmaktadır.

“Bir bil-fiil varlığın [gerçek varlık] nasıl oluştuğu, o bil-fiil varlığın ne olduğunu oluşturur; bundan dolayı bir bil-fiil varlıkla ilgili bu iki tanım birbirinden bağımsız değildir. Onun ‘varolan’ olması, onun oluşuyla oluşur. Bu, süreç ilkesidir.” (Whitehead, 2021: 68).

Whitehead evrenin statik nesnelere değil süreçlerden oluştuğunu, her şeyin sürekli gelişip dönüştüğünü, olay ve olaylar arası olduğunu öne sürmektedir. Ki artık ekosistemlerin sürekli gelişen ve değişen, birbirine bağlı süreçlerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Elbette bu belirsizliğin ve değişimin körlemesine radikal hale getirilmesi değildir, doğanın göz ardı edilen veçheleri öne çıkarılıyor olsa da belirlilik ve istikrar gözetilmektedir. Whitehead doğadaki organizasyonun önemini de vurgulamıştır; organizmaların sadece moleküllerden oluşan bir koleksiyon olmadığını, bütünsel bir yapıya sahip organize sistemler olduğunu savunmuştur. Bu kavram ekolojide de önemlidir; çünkü, farklı organizmalar ve çevreleri arasındaki karmaşık etkileşimleri anlamak için kullanılmaktadır. Ekolojik sistemler, bir organizmanın eylemlerinin diğer organizmalar ve çevre üzerinde kademeli etkiler yaratabildiği, karmaşık nedensel ağlarla betimlenmektedir. Yani tüm canlıların bu süreçlerin bir parçası olduğunun (ve insanın da daha büyük ekosistemin yalnızca küçük bir parçası olduğunun) bilincine varılmaktadır. Ne ki insan eylemlerinin doğal dünya üzerinde önemli bir etkisi olduğu, dolayısıyla doğal kaynakların nasıl kullanılacağına ve yönetileceğine dair karar alınırken bu etkilerin de dikkate alınmasının önemli olduğu anlaşılmaktadır. Birbirine bağlılığa ve sürece odaklanan ilişkisel felsefe, doğal dünyayı ve içindeki yerimizi daha iyi anlamamıza, nasıl yaşamamız ve ziyadesiyle yaşamamamız gerektiğine dair gerçekleri saptamamıza yardımcı olmaktadır.

Evren sürekli etkileşim halindeki “bireysel” varlıklardan veya “gerçek olaylardan” oluşmaktadır. Süreç felsefesinde her şey, ekolojik sistemlerin dinamik doğasıyla rezonansa giren bir akış ve değişim halindedir. Olaylar, varlıklar, nesnelere, süreçler; hepsi ilişkisellik halinde vuku bulmaktadır ve aynı zamanda kendilerine has niteliklere sahiptirler. Ne ki nitelikler de statik değil değişime açıktır. Anlam tekil atomlar düzeyinden ziyade atomlar arası etkileşimlerden belirmektedir.

Whitehead’in organizma felsefesinde değer insan-öznenin tekelinde değildir. Sürecin akışında etki eden ve tepki veren, kendi ekosisteminde öz anlamına ve deneyimine sahip her varlık değerlidir. Bu sebeple gerçekliği öznel idealist bir noktadan da görmez. Şöyle yazar; “Organizma felsefesi, Kant’ın felsefesinin tersine çevrilmesidir. (...)

Kant'a göre dünya öznenen ortaya çıkmıştır, organizma felsefesine göre ise özne dünyadan ortaya çıkmıştır." (Whitehead, 2021:163). Özneliği doğanın dışına yerleştiren modern insan-merkezciliği de reddeder. Bu sebeple pan-öznel bir doğa anlayışı olduğu da söylenebilir, ki öznelik ile deneyimsellik oldukça iç içedir. Elbette deneyimsellik ile zihinsellikte farklılıklar vardır. Bir varlığın psiko-fiziksel olaylar ve bağlantısallığındaki komplekslik düzeyi, onun zihniyet ve deneyim düzeyiyle paraleldir. Öte yandan hayatta kalmak için çevreyi kendine uyarlama doğaldır. Ancak ne farklılıklar ya da düzeyler bir yaşamsal değer hiyerarşisi yaratır, ne de çevreyi uyarlama ekosistemi kendi yapay çıkarların adına sistematik biçimde tekipleştirme ve yok etme manasına gelebilir.

Etik sorumluluğu sadece rasyonel canlılara yönlendiren Kantçı felsefenin, doğada atomos'u (birey) yani bir bakıma kendi tanrısallığını arayan ilişkisiz metodun, tecrit ve değişmezlikle donatılmış kaba materyalist epistemolojinin veya ontolojik değer hiyerarşisi kurgulayan yaklaşımların aksine, Whitehead -neredeyse- yatay ontolojik bir yaklaşım geliştirmiştir. İnsan-merkezci olmayan, çoğulcu bir öznelik anlayışıdır. Ancak bu yatay ontoloji tüm doğa unsurlarını belirsiz bir öznelik dizgesinde eşitleme konforuna da düşmemektedir. Kendine 'has'lık burada devreye girmektedir. Varoluşun her unsurunda olduğu gibi, insanda da kendine has nitelikler vardır.

İnsana (ilişkisel doğasıyla birlikte) kendine has nitelikleri anımsatılmazsa, alabileceği ve alması gereken hiçbir sorumluluğu omuzlayamaz. Radikal düzeyde yatay olan belirsiz ontolojiler farkın ve kendine haslığın değerini göz ardı edebildiği gibi, pratikte kolektif sorumluluğa atılması gereken özne-insanı sadece bireysel bir geri çekilmeye ve sinizme davet edebilmektedir. Böylece -niyetleri bu olmasa bile- dolaylı yoldan sistemle yan yana gelebilmektedirler; keza anti-ilişkisel sistem insanın sadece ilişki ve algı biçimlerini değil kendine has niteliklerini, akıl yürütme süreçlerini, özgürlük, öznelik, yaratıcılık potansiyellerini saptırmakta ya da ortadan kaldırmaktadır.

Yaşamın ekolojik ağına örülmüş olarak, kendimize ve bu hassas ağa ne kadar zarar verdiğimizizi fark etmek zorundayız. Paralel olarak fark edilmesi gereken, ekolojik hasarın ekonomi-politik kodlardan kaynaklı olduğudur. Bu zarar ve farkındalık insanın iradesinden azade olmadığına .

göre, mücadele ve fayda çabası da azade değildir Negatif-öznelik sebebiyle pozitif-öznelik potansiyeli ortadan kaldırılamaz. İlişkisel-süreç felsefesinde olduğu gibi, her varlık aynı anda hem nesne hem öznedir. Her zaman bir spektrum, bir yakınsama-uzaksama halleri söz konusudur. İçerikleri bağlama göre değişir, bağlamı da ilişki biçimleri belirler. Kapitalizm (ve gericilik) ilişki biçimlerini tepeden koyduğu statik bağlamla belirleme gücüne sahiptir, bu sebepten öznelik negatif belirebilmektedir. Ancak (evvela kendi aramızda) geliştireceğimiz devrimci ve özgürlükçü ilişki biçimleri bu statik bağlama kısa devre yaptırılabilir, hatta onu değiştirebilir gücüne sahiptir.

Whitehead'in felsefesinde verilenin-mevcutun yaratıcı biçimde dönüştürülmesiyle daha büyük bir değere ulaşılma fikri vardır. Mevcudu eleştirme ve aşma yeteneğimize yorabiliriz. Whitehead değişimden söz ettiği gibi sürekliliği de onaylar. Keza yeni eskinin içinden çıkmaktadır, sürecin nedenselliğidir ancak determinist değildir. Yeni uğruna eski değerleri topyekûn reddetmek (postmodern) tehlikeli ve doğanın sürecine aykırıdır, sosyal mücadele açınsansa tarihselliği yitirmeye yol açar ve bu da yeninin potansiyellerini belirsizleştirir. Doğanın sürecinde bazen süreklilik bazense değişim önemlidir. 21.yy'da bizim için önemli olan artık değişimdir.

Whitehead'in felsefesi özne-nesne (veya gözlemci-gözlenen) ikiliğine ve kategorileştirmeye dayalı metodu reddettiği gibi, bu ikilikle kurgulanmış dil yapılanması ve söz dağarcığını da sorgular. Sorgulanan bu olgu "kutuda bilim yapmak"la iç içedir. Doğanın temel nitelikleri olan süreç, akış ve ilişkiselliği dondurarak, evrenin bir parçasının tüm niteliklerini açıklamaya ve hakikate ulaşmaya çalışmak nafildir. Buna kısaca "kutuda bilim yapmak" denmektedir. Bu dil ve yaklaşım biçimi hemen her bilim alanına sirayet etmiştir.

Gerçekliğin ve ilerlemenin garantörü gibi kendisini öne sürse de, ne trajiktir ki medeniyet ne giderek gerçeklerle yaşamaya başlamış ne de "gerçek" bir ilerleme kaydedebilmiştir. Bu anaakım kodların kapitalizmle olan doğrudan bağlantısı neredeyse görünmezdir, ancak ilk günden beri kapitalist kültür ve çürüme için birer katalizör ve rasyonalize etme aracı olmuşlardır. Dilimiz ve perspektifimiz yaşam sanatımızı, yani doğayla ve toplumla olan ilişkimizi (rekabetçilik gibi) şekillendirmektedir. Bunun değişmesi şarttır, ilişkiselsel felsefe değişim için önemli bir unsurdur.

Whitehead şöyle yazar; “Materyalist felsefe maddenin verili niceliğini ve çevrenin ondan türeyen verili doğasını vurguladı. Bu sebeple insanlığın toplumsal vicdanı üzerinde son derece talihsiz bir etki yarattı; çünkü neredeyse müstesna olan dikkatleri, sabit bir çevredeki varoluş mücadelesinin boyutuna yöneltti. [Burada] çevre, büyük oranda sabittir ve bu ölçüde de orada varoluş mücadelesi vardır.” (Whitehead, 2018 :262)

Kendimizi ve dünyayı izole atomlar gibi düşünmeyi bırakmak zorundayız. Dünyaya baktığımız ve katıldığımız kavram setleri ile söz dağarcığımızın değişmesi şarttır, ziyadesiyle ilişki ve süreç perspektifine şans vermemiz gerekmektedir. İlişkisel felsefe bize, anlamın tekil atomlar düzeyinden ziyade atomlar arası etkileşimlerden belirdiğini öğretmektedir.

Gerçeklik birbirine bağlı, ilişkisel ve dinamikdir, bu sebepten “ayrışma, değişmeyen nitelikler, kendi kendine yeten varlık/birey” gibi setlerle düşünmek tehlikelidir. Tek cümleyle açmamız gerekirse: Dünyayı anlamlandırma yeteneğimiz bozguna uğradığından, hayatta kalmamız tehlikededir. Whitehead’in yaklaşımı bütüncülüğün ve bireyciliğin, modernizmin ve postmodernizmin ötesine geçmektedir. Ne evrensel reçeteler sunulmakta ne de mikroya kapanılmaktadır. Bütün ile parça aynı anda gözetilmekte, bağlantılı ve ortak ekosistemlerde değerlendirilmektedir. Aynı şekilde, farklılık adına ortaklık ve birlik süreçleri ikinci plana atılmamaktadır. Farklılığın aşırı biçimde öne çıkarıldığı yerde yalnızca ortaklık ve birlik bozguna uğramaz, ‘fark’ın ta kendisi ya ortadan kaybolur ya da değerini yitirir.

Piyasa etiğiyle şekillendirilen insan tüketimci ve neoliberal kültürde giderek atomize hale gelmiş, toplumsal ve tarihsel bilinci ile deneyiminden koparılmıştır. Yaşamın rekabete, mülkiyete, paraya, statüye, CV performansına, duygulanımsal ilişkilere, sanal etkileşimlere evrildiği yerde ilişkisel bir ahlakın belirebilmesi imkansızdır. Piyasa etiği ilişkisel ahlaka galebe çalmakta ve onun gündelik potansiyellerini kendi kodlarına bağlamaktadır. İnsanın ontolojik veçesini de bastırmakta, öznel potansiyellerini saptırmakta, kendisine ve diğerlerine karşı yabancılaştırmaktadır. İnsan mekanik bir homo-economicus bağlamına hapsedilmiştir. Tüm bunlar ve korkunç boyutlara ulaşan mülkiyet eşitsizliği (ve arzusu), ilişkisel felsefenin ahlakının tam karşısında yer almaktadır.

Gerçeklik bağlantısal, ilişkisel, dinamik, yaratıcı ve deneyimseldir. Ancak “kendi kendine yeten atomik varlık” a ve her harici unsuru ikincil veya önemsiz hale getirmeye eğilimli fetişist paradigmamız, dünyayı anlamlandırma ve yaşam sanatına katılma yetimizi zayıflatmakta, indirgemekte ve çarpıtmaktadır. Negatif kodlarla yazılmış bir algoritmada, kendi kendini örgütlenme sadece negatif biçimlerde belirebilmektedir. Yayılımcı, tüketici, tekeli, sermaye-merkezci, neoliberal, azınlığın çıkarından başkasını düşünmeyen kapitalizm ve onun yarattığı kültür, dünyadaki gerçek varlıkların hayatta kalma olasılığını tehlikeye sokmuştur.

İnsanın kendine, insana ve doğaya yabancılaşması çok faktörlü ve derin bir krizdir, hatta ontolojik bir kriz; dolayısıyla gerçek ve zenginleşmeye açık bir yaşam sanatı inşası için ilişkisel felsefenin diline, hissiyatına, karakterine, perspektifine, ahlakına ve uyarlanımsallığına ihtiyaç vardır. Ne kadar hayati olsa da mesele yalnızca ekonomik ve yönetsel farklılık değildir. Kapitalizm, sömürgecilik ve gericilik biçimleri çoklu zehirlerdir. Bize düşen, devrimci ve özgürlükçü ilişkiselliği kurmak adına belirsiz bir zaferi beklemek değil, yoldayken bunu hayata geçirmektir. Çoklu zehirlerin karşısına antikörlerin çokluk’uyla çıkmak, devrimci ve ekolojik bir kongresans için aramızda ilişkisel birlik kurmak zorundayız; beraber büyüme, çeşitliliğin birlikte yeni bir birliğe doğru gelişmesi: “Çok bir olur ve bir tarafından arttırılır.” (Whitehead, 2021:66).

“Sorun nasıl büyük insanlar yaratılacağı sorunu değil, nasıl büyük toplumlar yaratılacağı sorunudur” (Whitehead ,1994:138).

Kaynakça

- Whitehead, A. N. (1994). Aşkın'a Ölümsüzlük. (A. Güçlü, Çev.) Ankara: Ark Yayınevi.
- Whitehead, A. N. (2018). Bilim ve Modern Dünya. (S. Çalıcı, Çev.) İstanbul: Öteki Yayınları.
- Whitehead, A. N. (2021). Süreç ve Gerçeklik. (K. Çelik, Çev.) İstanbul: Fol Yayınları.





Sosyalist Siyaset ve Ekoloji dosyasına başlarken...

Polen Ekoloji Kolektifi olarak politik-ideolojik görüşlerimiz, pratiğimiz, örgütlenme ve varoluş tarzımız kökenlerini farklı ideolojik yönelimleriyle politik ekolojik akımlarından çok, Türkiye ve Kürdistan'ın devrimci, sosyalist geleneğinden alıyor. Marksizm-leninizmin teorik birikimi, diyalektik materyalist yöntemi, devrimci ideolojik yön göstericiliğiyle Kolektif olarak bizim kapitalizmin tarihsel gelişimini doğayla ilişkisi bağlamında anlamamızda ve sınıf mücadelesinin başlıca zemini olarak ele almamızda gereken araçları sağlıyor.

Coğrafyamızdaki yaklaşık 120 yıllık ciddi devrimci, sosyalist birikim, ekolojik çöküş koşullarının coğrafyadaki toplumsal mücadeleler için belirleyici etkenlerden biri olmasıyla aklını, gövdesini ekoloji mücadelesine de yöneltti. Uzun mücadele yıllarının teorik tutukluğunu, savunmacı pozisyonu aşmak için son yıllarda hızlı adımlar attı. Elbette bu gelişim devrim ve sosyalizm iddialı parti ve örgütlerin her biri için eşitsiz bir süreç olarak devam ediyor.

Ülkedeki neoliberal talana karşı işçi sınıfı ve ezilenlerin, başta Kürt halkı olmak üzere coğrafyadaki tüm ezilen halkların suyunu, toprağını, havasını, yerelden bölgesel ve gezegensel boyutuna bir bütün olarak doğayı savunma mücadelesinde sosyalistler, dünyadaki ekoloji hareketi açısından da özgün bir karakter taşıyor. Bu toplumsal mücadelenin öznesi olarak örgütlenen ekolojist kitleleri örgütlü ve öncü tarzda politik bir mücadele dinamiğine dönüştürerek doğayla uyumlu bir toplum yaratmanın ancak kapitalizmi ortadan kaldıracak devrimci bir mücadeleden geçtiğini ve bugün için buna uygun antifaşist bir hattın gerektiğini öne çıkarıyorlar.

Sosyalist hareket bugün için faşizmin azgın saldırıları karşısında kitle gücü açısından zayıflamış olsa da ideolojik ve politik hattaki irade ve ısrar coğrafyanın nesnel devrimci koşullarıyla her an bütünleşecek ve ileriye atılacak potansiyeli barındırıyor.



Bu sayımızın dosyasında tam da sosyalist hareketten yapılarla bu konuları konuştuk. Okudukça ekoloji mücadelesine yaklaşımlar, öncelikler, ayırım ve ortaklaşım noktaları daha da net bir şekilde gözler önüne serilecektir. Konuyu daha fazla tartışma ve derinleşme ihtiyacı açıkça görülüyor. Cevaplardan sosyalistlerin mevcut ekoloji hareketinin eksikliği gediğiyle tüm deneyimini yakından incelediği, içinde yer aldığı, hareketi devrimci gelişimleri için bir zemin olarak gördüğü ortaya çıkıyor. Ancak hareket içindeki diğer akımlarla ideolojik mücadeledeki yetersizlik, buna bağlı olarak ekoloji mücadelesinin sınıfsal analizinin güncellenememesi (küçük burjuva, aydın kesimlerle sınırlı görme), alana örgütlenme havuzu olarak araçsal yaklaşım, sosyalizm deneyimlerinin kapsamlı ele alınmamasından ve mali-ekonomik sömürge bir ülkenin yapısal ekonomik sorunlarından kaynaklı kapitalist kalkınmaya karşı kimi yetersiz eleştiriler de aynı görünümün bir diğer parçası.

Dosyayı hazırlarken, ESP, EMEP, SYKP, SOL PARTİ, TİP, TÖP, Devrimci Parti, Devrimci Proleterya Sitesi, Halkevleri, Kaldıraç Dergisi, Alınteri Gazetesi, Devrimci Hareket Partisi, Mücadele Birliği, Devrimci Duruş, Komün, Kôz, SEP, DİP, UİDDER, UMUTSEN, SODAP, DBP, Partizan, Sosyalist Meclisler Federasyonu (SMF), TKP ve TKH'ne ulaştık. Bu sayımızda Alınteri Gazetesi, Devrimci Proleterya Sitesi, ESP, Mücadele Birliği, SYKP ve Umutsen'in katkılarını okuyacağız. Yoğun mücadele gündemi içinde cevapları dergimizin bu sayısına yetişmeyen parti ve örgütlerin katkılarını ise önümüzdeki günlerde sitemizden yayınlayacağız.

Umuyoruz dosya, her daim politik gündemlerin basıncı altındaki geniş kitleleri örgütlenmeye yönlendirirken devrim ve sosyalizm yolunda birlikte yol yürüyecek başta ekoloji örgütleri olmak üzere tüm devrimci demokratik mücadele güçlerini mevcut ve yeni ortaya çıkacak birleşik mücadele örgütlerinde, zeminlerinde daha fazla yan yana getirmeye hizmet eder. İyi okumalar...



ALİNERİ GAZETESİ

Selçuk Ulu

1. Türkiye'deki çevre/ekoloji hareketinin temel ve acil sorunlarını nasıl tanımlıyorsunuz? Bugüne kadar neler eksik yapıldı? Neleri düzeltmeyi ve/ya geliştirmeyi planlıyorsunuz? Ekoloji mücadelesinde Parti'nin rolünü nasıl tanımlıyorsunuz?

Sosyalist hareket, kadın sorununda olduğu gibi çevre/ekoloji mücadelesi konusunda da uzun yıllar kayıtsız kaldı. Daha doğrusu bu sorunların çözümünü devrim sonrasına erteleyen, çevre/ekoloji mücadelesinin emek hareketiyle ilişkisini, sorunun güncelliğini/yakıcılığını ıskalayarak zaaflı bir yaklaşımla hareket etti. Biz de bu zaaftan azade değiliz. Bugün bu konularda bıraktığımız boşlukları kapatıp, gecikmişliğimizi telafi etme ısrar ve çabası içindeyiz.

Sosyalist hareketin bu zaaflı tutumunun çevre ve ekoloji mücadelesine olumsuz etkileri olmuştur. Çünkü çevre sorunları, kapitalist sistemin doğasından kaynaklanan ve sınıf mücadelesi ile iç içe geçmiş bir dizi sorunu içermektedir. Doğal kaynakların vahşice sömürülmesi, doğanın yıkımı, iklim değişikliği gibi sorunlar, tüm insanlığın ve onun bir parçası olan işçi sınıfının yaşam koşullarını derinden etkilemektedir. İnsan eliyle gerçekleştirilen doğa yıkımının ve iklim krizinin sonuçları giderek daha fazla geri döndürülemez bir karakter kazanmıştır. Bu nedenle, sosyalist hareketin çevre ve ekoloji mücadelesinde çok daha aktif ve etkili bir rol oynaması gerekmektedir.

Türkiye'deki çevre/ekoloji hareketinin temel sorunlarının başında sorunun sistem odaklı değil konu odaklı, bu anlamda parçayla sınırlı algılamının ötesine hala geçememiş olması geliyor. Sadece çevre ve iklim sorunlarıyla odaklanan bir yaklaşımla hareket etmek kendi içinde yeni kırımları beraberinde getiriyor. Batı bölgelerinde doğanın yıkımına gösterilen tepkilerin, Kürt illerindeki yıkımlar karşısında gösterilmemesini buna örnek verebiliriz. Parçayla sınırlı yaklaşım, sermaye ve iktidarın kâr odaklı politikalarının doğaya ve çevreye verdiği zararı frenleyip engellemekte yetersiz kalmaktan kurtulamaz. Çevre sorunları, kapitalizmin doğası gereği ekonomik büyüme ve kâr hırsıyla çatışır. Bu nedenle, çevre/ekoloji mücadelesi, sadece çevresel sorunların yüzeyini kazımakla kalmamalı, aynı zamanda kapitalizmin temel yapısal sorunlarına karşı çıkmalıdır. Diğer yandan bu onun işçi sınıfı ve emek hareketiyle buluşması, içerdenleşmesi sorununun da anahtarıdır.

Bu alandaki eksikliklerden biri de çevre mücadelesinin bölünmüş ve parçalanmış olmasıdır. Bu parçalanmışlık farklı ekolojik/çevresel sorunlarla ilgilenen gruplar arasında koordinasyon eksikliği ve işbirliği zorluğu yaratıyor. Ayrıca, uzun bir süre çevre/ekoloji hareketi genellikle şehir merkezlerine odaklanmış ve kırsal bölgelerdeki ekolojik sorunlara yeterince dikkat göstermemiştir.

Türkiye'deki çevre/ekoloji hareketinin daha etkili olabilmesi için başta şunlara yönelinmelidir:

Çevre/ekoloji mücadelesi, emperyalist kapitalizme karşı sınıf mücadelesinin ayrılmaz bir parçası olarak ele alınmalıdır. Emperyalist kapitalizmin, sermayenin doğaya verdiği zarar bir bütün olarak insanlığın geleceğini de karartacak boyutlar kazandı. Bu nedenle sorun emek sermaye uzlaşmaz çelişkisi temelinde ele alınıp savaşımlar bu yaklaşım ekseninde yürütülmek zorundadır.

Türkiye'de kapitalizmin talan ettiği büyük bir kırsal nüfus var ve bu bölgelerdeki ekolojik sorunlar sıklıkla göz ardı ediliyor. Çevre hareketi, kırsal bölgelerdeki çiftçiler, köylüler ve yerel halkla işbirliği yaparak bu sorunlara daha fazla dikkat göstermelidir.

Öte yandan Marksist bir perspektiften, toplumsal bilinçlendirme çok önemlidir. İnsanlar, kapitalizmin doğaya ve topluma verdiği zararları, yıkımı anladıklarında bir bütün olarak kapitalist sistemi sorgulamaya yönelecektir. Dolayısıyla bu bilinç, çevre/ekoloji mücadelesinin doğru bir eksende yürütülmesi için işlevsel bir yönelim kazandıracaktır.

Bizim kendi adımıza çıkardığımız derslerden biri de şudur: Kapitalizme karşı devrim mücadelesini örgütlenme iddiasını taşıyan parti, bu mücadelenin çevre/ekoloji düzleminde de kendisini sadece 'destek' gücü olarak gören sınırlı ve eğreti bir teğellenme ilişkisiyle yetinmemeli, bu mücadelenin öznesi olarak hareket etmeyi esas almalıdır. Parti ekoloji hareketine sistem karşıtı temelde yön kazandırma misyonunu oynamalıdır. Fakat bu öncülük iddiası mücadelenin bu cephesinin özgünlüğünü ve özerkliğini göz ardı eden bir emir kumanda ve tabiyet ilişkisi şeklinde anlaşılmalıdır.

Parti, çevresel sorunların sınıf temelli bir çerçevede ele alınması için çaba sarf etmelidir. Çevre/ekoloji mücadelesine bu temelde ideolojik/politik bir perspektif kazandırma çabasına girmeli, çevresel/ekolojik politikaların belirlenmesinde etkili bir rol oynamalıdır.

2. En son Akbelen Direnişi'nde de yaşadığımız gibi, ekoloji mücadelesi ile emekçilerin çıkarları sürekli karşı karşıya getiriliyor. Sermayenin çıkarlarını korumayı esas olan sendikalar da bunu ekoloji mücadelesine karşı bir araç olarak kullanıyor. Diğer taraftan sınıf mücadelesi ile ekoloji mücadelesinin ortaklığını kurmak için işçi sınıfına "adil geçiş/dönüşüm", "iklim dostu işler" öneriliyor. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Her şeyden önce emeğin kurtuluş mücadelesiyle iklim ve çevre krizine karşı mücadeleyi birbirinin karşısına çıkaran anlayış ile her iki cephede de mücadele etmek gerekir. Çevre/ekoloji mücadelesi ile işçi ve emekçilerin çıkarları birbirlerinin karşıtı değildir, dolayısıyla birbirini öteleyen manipülatif yaklaşım ve propagandaların etkilerinin kırılması için daha etkili bir uğraş verilmelidir. Bu ikisi arasında birbirini besleyen özdeş bir mücadele hattı için kafa yorulmalı, bu doğrultuda pratik adımlar atılmalıdır.

Marksist-Leninist perspektif, emek sermaye çelişkisi ekseninde sınıf mücadelesini esas alırken, çevre/ekoloji mücadelesini bunun temel bileşenlerinden biri olarak görür. Burjuvazinin çıkarları ile işçi sınıfının çıkarları arasında uzlaşmaz bir çatışma vardır. Burjuvazi, sınırsız bir sömürüyle kâr elde etmek ve kendini büyütme için emeği insafsızca sömürmenin yanı sıra doğal kaynakları talan etmek durumundadır. Bu, doğal çevreye, biyoçeşitliliğe zarar veren ve önü alınamayan iklim değişikliğine neden olur. Bu endüstriyel süreç giderek evrenin çöküşünü hızlandıran bir boyut kazanmıştır. Aynı zamanda, işçi sınıfı bu endüstrilerde çalışanlar olarak, bu süreçlerin zararlı etkilerini en fazla hissedip aynı zamanda yaşayanlardır. İşçiler, iş güvenliği, sağlık koşulları ve bir bütün olarak yaşamsal ihtiyaçları açısından bu yıkım ve talandan birebir etkilenirler.

Dolayısıyla işçi sınıfının ve ekoloji mücadelesinin arasında bir karşıtlık söz konusu değildir. Akbelen'de olduğu gibi çatışma eğilimini körükleyip, emekçileri karşı karşıya getiren kapitalist barbarlık anlayışıdır, burjuvazinin klasik böl-yönet taktiğidir. Öyleki bu barbarlık burjuva anlamda bir tarım politikası gütmekten bile yoksun olarak, tarım alanlarını maden sahalarıyla yıkıma uğratarak, buradaki köylüleri işçileştirerek emekçiler arasında bir düşmanlaşma gütmektedir. Bunu tersine çevirmek mümkündür fakat bu "adil geçiş/dönüşüm" ve "iklim dostu işler" gibi kavramsal çerçevelerle ifade edilen liberal burjuva yaklaşımlarla mümkün değil.

Bu yaklaşımlar, ekoloji mücadelesini işçi sınıfının çıkarlarıyla uyumlu hale getirmek şurada dursun kapitalizme karşı savaşımları zayıflatan bir rol oynamaktadır. Bunlar öz olarak 'düzeltmiş kapitalizm' peşinde koşmaktadır. Bu nedenle, işçi sınıfı ve ekoloji hareketinin birlikte çalışarak güçlerini birleştirmesinin ve politik olarak etkin bir şekilde örgütlenmesinin önünü açmak için "emeğin ve doğanın korunması" doğrultusundaki taleplerle anti-kapitalist bir eksenin inşa edilmesine yoğunlaşılmalıdır.

3. Kapitalist politik ekonomi, yeniden üretim işini emek-dışı-değersiz etkinlik olarak görüyor. Yeniden üretim emeği ve onun ekolojik potansiyeli sizin için ne ifade ediyor, sınıf mücadelesinin neresinde duruyor?

Yeniden üretim emeği, bir toplumun iş gücünün devamlılığını sağlayan temel işlerin yapılmasını içerir. Ev işleri, bakım işleri, gıda üretimi ve benzeri faaliyetler, bu kapsamda değerlendirilir. Burjuva kapitalist ekonomi, bu emeği değersiz olarak kabul eder, çünkü ona göre bu faaliyet mal ve hizmet üretimi ile doğrudan ilgili değildir.

Soruda sizin de altını çizdiğiniz gibi, kapitalist toplumda, yeniden üretim işini emek-dışı-değersiz bir etkinlik olarak görmekte ve bu, sistemin temel bir paradigması haline gelmiştir. Ancak yeniden üretim emeği ve onun ekolojik potansiyeli, sınıf mücadelesi açısından derinlemesine bir öneme sahiptir.

Yeniden üretim emeği, aile içinde ve toplumsal düzeyde gerçekleştirilir ve genellikle kadınların omuzundadır. Bu emek, insanların yaşamını sürdürebilmeleri için gerekli olan temel hizmetleri ve bakımı içerir. Ancak bu emek, genellikle hiç ücret almadan yada çok düşük ücretle yapılır ve her durumda hak ettiği karşılığı bulmaz. Bu durum cinsiyet eşitsizliğini ve ekonomik eşitsizliği derinleştirir.

Yeniden üretim emeği, ekolojik potansiyele de sahiptir. Doğa ile uyumlu bir şekilde yapıldığında bu emek çevresel sürdürülebilirliği destekler. Örneğin, ev bahçeciliği ve organik tarım, gıda üretiminin ekolojik karakterde sürdürülmesini sağlar. Aynı zamanda, bakım işleri doğal kaynakların korunmasına ve toplumun ekolojik dengeyi sürdürebilmesine yardımcı olur.

Geleneksel sosyalist ve komünist hareketler genellikle işçi sınıfının ekonomik ve politik taleplerine odaklanırken, yeniden üretim emeği ve ekolojik potansiyeli yeteri kadar önemsememişlerdir. Oysa bunlar sınıf mücadelesinin daha geniş bir perspektiften ele alınmasının gerekliliğidir. Yeniden üretim emeği, ekonomik sınırların ötesine geçerek toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve çevre/ekoloji yıkımı gibi konularla da iç içe geçmektedir.

Yeniden üretim emeği ve ekolojik potansiyeli de dikkate alarak, daha kapsamlı bir toplumsal dönüşümün ancak kapitalizme karşı savaşım

mümkün olduğu gerçekliği üzerinden atlamayan bir sınıf savaşımı yaklaşımına ihtiyaç var. Bu, yeniden üretim işlerinin ekonomik olarak değerli kabul edilmesi, cinsiyet eşitsizliğinin azaltılması ve ekolojik sürdürülebilirliğin sağlanması için savaşımı da zorunlu kılar.

4. Birkaç yıl önce Greta Thunberg'in "Cuma grevleri" ile başlayan ve gençlerin büyük katılımına sahne olan Batı merkezli iklim hareketi hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu hareketin Türkiye gibi ülkelerde -Batı'daki kadar- kitlesel karşılık bulamamasının nedeni sizce nedir? Diğer taraftan bu hareketlere hâkim olan "önce iklimi kurtaralım, sonra sistemi değiştiririz" anlayışı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Greta Thunberg'in Cuma grevleri ile başlayan ve gençlerin büyük katılımına sahne olan iklim hareketi, son yılların en dikkat çekici sosyal hareketlerinden biri haline geldi. Bu hareket, iklim değişikliği ile mücadele konusunda farkındalık yaratmayı amaçlayan ve gençlerin sesini dünya sahnesine taşıyan bir hareket olarak öne çıkıyor. Bu yönüyle sorunu popülerleştirdi, sıradan insanların bile görüş alanına soktu ama her popüler çıkış gibi sorunun nedenlerini ve hedeflerini daraltıp çerçevesini sınırlandırıcı olumsuz bir işlevi de oldu.

İklim hareketinin Batı merkezli olması birkaç temel nedene dayanmaktadır. İlk olarak, Batı ülkeleri endüstrileşme süreçlerini uzun yıllar önce tamamlamış ve fosil yakıtlara dayalı enerji üretimine büyük ölçüde bağımlı hale gelmiştir. Bu nedenle, bu ülkelerde iklim değişikliği sorununu ele almak daha acil bir mesele haline gelmiştir. İkincisi, Batı ülkeleri sömürge ve yarı sömürge olan ülkelere göre genellikle bir tık daha yüksek yaşam standartlarına sahiptir ve bu, iklim değişikliğinin etkilerini hisseden orta sınıflarda geleceğe dair büyük bir endişe yaratmaktadır.

Ayrıca Batı ülkeleri sivil toplum kuruluşları, bilim insanları ve genç aktivistler gibi çeşitli paydaşları bünyesinde barındırma ve bu harekete destek sağlama konusunda daha fazla kaynak ve altyapıya sahiptir. Bu nedenle Greta Thunberg gibi genç aktivistlerin bu ülkelere çıkması ve harekete liderlik etmesi sürpriz değildir.

Türkiye gibi bağımlı kapitalist ülkelerde iklim hareketinin Batı'daki kadar kitlesel bir karşılık bulamamasının temel nedeni sınıf mücadelesinin tarihsel gelişim seyrindeki farklılıklarla birlikte oluşan toplumsal bilinç düzeyidir. Diğer yandan bu

ülkelerdeki emekçiler daha fazla temel ihtiyaçlarını karşılama mücadelesi içinde oldukları için, iklim değişikliği sorunu görüş alanlarına girmekte geri planda kalabiliyor.

İklim hareketlerinin birçoğu, “Önce iklimi kurtaralım, sonra sistemi değiştiririz” anlayışını benimsemektedir. Bu yaklaşım, mevcut ekonomik ve politik sistemin iklim değişikliğinin temel nedeni olduğunu kabul eder, ancak öncelikli olarak iklimi korumaya odaklanır. Fakat bu eksik bir yaklaşımdır. Sistemi değiştirme/devirme savaşımının olmadığı, tüm alanlardaki mücadelelerin bunun bir parçası haline getirilmediği yerde onun neden olduğu yıkımların sınırlandırılması çok olanaklı değildir. Fakat bunun tersi olan “Önce sistemi değiştirilim, sonra iklimi kurtarırız” yaklaşımı da doğru olmadığı gibi erteleyicidir. Ezilen cins ve kimlik mücadelelerinde olduğu gibi çevre/ekoloji sorunu da devrim sonrasına ertelenecek bir mesele değildir. İşçi sınıfı öncülüğünde örgütlenen sınıf savaşımı, bu alanları savaşımın bir parçası, bu dinamikleri devrimin temel ittifak güçleri arasında görmesi zorunludur.

5. Egemenlerin Paris iklim anlaşması, “Yeşil yeni düzen”, “yeşil mutabakat” programlarına karşı solun, sosyalistlerin “iklim krizinin acil çözüm programı” ne olmalıdır?

Her şeyden önce şunu görmeliyiz: Burjuvazinin sözünü ettiği atraksiyonları, çevre ve iklim hareketinin yarattığı basınç yanında doğanın tahribatı ve iklim krizinin çıplak gözle dahi görülür hale gelip yaşanıyor olmasından kaynaklanacak yığınsal tepkilerin önünü kesmeyi amaçlıyor. Show amaçlı bu programların gündeme gelmesinde sistemin yaşadığı çok yönlü ve katmanlı krizden çıkış arayışlarının da payı var. Bu programların manipülatif etkisine kapılarak bu sınırlar içerisinde hareket etmenin dışına çıkmak zorunludur.

Kapitalizm, doğa üzerindeki yıkıcı etkilerini sürdürürken, aynı zamanda kendi sürdürülemez doğasını maskeleyerek için yeşil programlar demagojisini kullanmaktadır. Bu programlar, temelde sadece kapitalizmin işleyişini yeniden düzenleme, yeni sömürü ve birikim modellerine alan açma amacını taşımaktadır. Dolayısıyla sosyalistlerin ve solun iklim kriziyle mücadelede izlemesi gereken yol, bu ikiyüzlü programların kuyruğuna takılmak onların belirlediği sınırlar içerisinde oyalanma tuzağına düşmeden kendi bağımsız hattında yürümek zorundadır.

Sosyalistler ve sol, iklim krizini ele alırken onun kapitalizmin doğa üzerindeki tahripkâr etkilerinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı gerçekliğini unutmamalıdır. Sosyalistler, sürdürülebilir bir geleceğin inşası için ekonominin planlı bir şekilde yönetilmesini savunurken kaynakların dengeli kullanımı yanında tüketim çılgınlığına son vermeyi, kalkınmacı bir sanayileşme politikasından uzak durmayı, temel toplumsal ihtiyaçların eşit ve adil bir şekilde karşılanmasını esas alırken doğanın dengelerini gözetmeyi de başa yazar.

İklim politikaları, toplumsal adaleti ve eşitliği merkeze koymalıdır. Zayıf ve savunmasız grupların çıkarlarını korumak, iklim değişikliğiyle mücadelede temel bir unsurdur. İklim krizi, yeşil işlerin yaratılması ve sürdürülebilir enerji kaynaklarına geçiş fırsatlarını sunar. Sosyalistler, bu fırsatları değerlendirerek işçi sınıfına ve topluma fayda sağlayacak yeşil istihdam programları geliştirmelidir.

Sonuç olarak, iklim krizi, sadece çevresel bir sorun değil, aynı zamanda ekonomik ve toplumsal bir sorundur ve bu nedenle kapsamlı bir yaklaşım gerektirir.

6. Başka alanlarda olduğu gibi, ekolojik yıkım ve mücadele alanında da Doğu ile Batı arasında Aykut Çoban'ın deyimiyle “ayrımçı çevrecilik” yapıldığı eleştirisi çok sık dile getiriliyor. Kazdağları ya da Akbelen'deki orman kıymına gösterilen duyarlılık ve tepki Dersim ya da Cudi'deki orman yakma/kırma durumlarında gösterilmediği Kürt ekoloji hareketi tarafından da eleştiri konusu yapılıyor. Siz durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye'de, Kazdağları, Akbelen gibi batı bölgelerindeki orman tahribatına gösterilen hassasiyetin, Kürt illerinde orman yakma ve kıymına karşı gösterilmediği yönündeki eleştiriler tümüyle doğru ve haklıdır.

Şovenizmden kaynaklanan bu yaklaşım çevreci hareketin doğası açısından da kendisiyle çelişen bir özelliğe sahip. Doğanın korunması bütünsel olmak zorundadır. Biyolojik çeşitliliğin rengi, dili, Kürd'ü, Türk'ü olmaz. Bu evrensel bir meseledir. Çevre/ekoloji hareketi, doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir bir geleceğin inşası amacıyla büyüyen bir küresel harekettir. Bu hareket, temel olarak doğanın ve insanların haklarını savunurken, sosyal ve ekonomik haklar mücadelesini de göz önünde bulundurmalıdır. Ancak başka birçok alanda olduğu gibi bu alandaki mücadele de çoğu zaman toplumsal kutuplaşma ve şovenizmin etkisi altında kalıyor.

Ege ve Karadeniz'de çevreci, Kürdistan'daki orman yakmalara ve ağaç kıyımına onay veren bir pozisyonda olmak kabul edilemez şovenist bir yaklaşımdır. Bu kafa karışıklığının aşılması için doğanın ve halkların kardeşliğinin hak eşitliği mücadelesiyle iç içe geçmesi zorunludur.

Akbelen'den Cudi'ye bir kardeşlik köprüsü kurmak, ezilen ulusun, ayrımcılığa uğrayan doğanın haklarının daha gür haykırılmasını zorunlu kılar. Halkların ve doğanın kardeşliği ve eşitliği mücadelesi şovenizmin etkisinin sınırlandırılmasında da bir kaldıraç rolü oynar.

8. Sosyalist mücadele içerisinde hayvan özgürlüğünü nasıl konumlandırıyorsunuz? İnsan dışı hayvanların kapitalist sistem içerisinde tabi olduğu sömürü ve tahakküm ilişkilerinin sona erdirilmesi için mücadeleyi, ekoloji ve toplumsal mücadelenin gündemi haline getirmek için neler yapılmalı?

Bütün mesele insanların hayvanlardan daha üstün canlılar olduğu ön kabulünden kaynaklanıyor. Hayvanlar insanlar kadar yaşama hakkına sahip eşdeğer canlılar olarak görülüyor. Hayvanlar nesneleştiriliyor. Sistemin biçimlendirdiği insan ve onun egoizmi, hükmetme arzusu doğayı kendi ihtiyaçları doğrultusunda iliği kemiği sömürülecek bir alan olarak görüyor.

Sosyalist mücadele daha geniş bir perspektife doğru açılmalı ve hayvan özgürlüğü gibi konuları da gündemine almalıdır. Emperyalist kapitalist dünyada, hayvanlar da sistemin acımasız tahakkümünün kurbanlarıdır. Bu nedenle, hayvan özgürlüğü mücadelesi ekolojik ve toplumsal mücadelenin ayrılmaz bir parçası olmalıdır.

Endüstriyel çiftlikler, denizlerde aşırı avlanma, orman tahribatı, hayvan ticareti/pet shoplar keza şiddete dayalı yöntemlerle eğitilen hayvanların gösteri yaptığı ticari işletmeler kapitalizmin doğaya ve hayvanlara yönelik tahakkümünün acımasız sonuçlarıdır.

Sosyalistlerin adalet anlayışı, sadece insanlar arasındaki eşitsizlikleri değil, aynı zamanda insanlar ve diğer canlılar arasındaki eşitsizlikleri de içermelidir. Hayvanlar da duyguları, ihtiyaçları ve hakları olan varlıklardır. Bu nedenle, sosyalist mücadele, hayvanların sömürüsüne son vermek ve haklarını korumak amacıyla genişlemelidir.

Hayvan özgürlüğü mücadelesi, ekolojik ve toplumsal mücadelenin ayrılmaz bir parçası haline getirilmelidir. Endüstriyel çiftliklerin sınırlandırılıp

denetlenmesi, avcılığın yasaklanması ve hayvanların yaşam alanlarının korunması konularında etkin bir politika yürütülmelidir.

9. AKP iktidarı ve ortaklarının Türkiye Yüzyılı programını ekoloji bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz? Önümüzdeki dönem açısından ekolojik yıkım ve mücadele açısından nasıl bir gelişim öngörüyorsunuz?

Türkiye, son yıllarda gözü dönmüş bir yıkım ve talana sahne olmaktadır. Aslında bu doğa yıkımı insanın vicdanını isyan ettirecek boyutta aç gözlü kar hırsına kurban edilmektedir. Tekil olarak şu ya da bu projeye değil, burjuvazinin doğanın yağması ve ucuz iş gücüne dayalı büyüme politikasına ve kriz içindeki sistemin bütününe karşı çıkılmalıdır.

İktidar ve ortakları tarafından yürütülen politikalar, ekoloji ve doğal kaynakların yağmalanmasını içermektedir. Hidroelektrik santraller, maden işletmeleri ve inşaat projeleri, su kaynaklarının tükenmesine, ormanların yok olmasına ve biyoçeşitliliğin kaybına neden olmuştur.

AKP Hükümeti döneminde burjuva hukuku açısidan bile çevre denetimleri zayıflatılmış, kıyım ve yapılaşma izinleri daha kolay verilir hale gelmiş ve çevresel etki değerlendirmeleri sıkça yok sayılmıştır. Bu, endüstriyel faaliyetlerin çevresel etkilerinin göz ardı edilmesine ve doğanın tahrip edilmesine yol açmıştır.

Enerji üretiminde kömür ve fosil yakıtlara olan bağımlılık artmıştır. Bu; hava kirliliği, su kirliliği ve sera gazı emisyonları gibi çevresel sorunları derinleştirmiştir. Temiz enerji kaynaklarına yatırım yerine, fosil yakıtların desteklenmesi, ekolojik sürdürülebilirliğe ciddi düzeyde zarar vermekte Tarım alanlarının betonlaşması, su kaynaklarının kirletilmesi ve erozyonun artması gibi sorunlar gelecekte gıda güvenliği ve su kaynaklarının tehlikeye girmesi sürecini hızlandıran bir rol oynuyor.

Önümüzdeki dönem açısından bu alanda kendi cephemizden bıraktığımız boşlukları kapatmanın ısrarı içinde olacağız. Çevre/ekoloji sorununun kapitalizmle bağının gölgelenmesine meydan vermeden emek hareketiyle bu mücadelenin ilişkisini güçlendirmeye odaklanacağız.

Mevcut çevre/ekoloji hareketleri de bu ekseninde bir yönelimi büyütürse bunun yarattığı sinerji, mücadelede sıçramalı bir gelişimin önünü açacaktır.



DEVİRİMCİ PROLETERYA SİTESİ

Fuat Yücel Filizler

1.. Türkiye'deki çevre/ekoloji hareketinin temel ve acil sorunlarını nasıl tanımlıyorsunuz? Bugüne kadar neler eksik yapıldı? Neleri düzeltmeyi ve/ya geliştirmeyi planlıyorsunuz? Ekoloji mücadelesinde Parti'nin rolünü nasıl tanımlıyorsunuz?

Türkiye, kapitalizmin dünya çapında süregiden eko-kırım ve eko-yıkım dalgasında, artık bariz biçimde öne çıkan kapitalist ülkelerden biri. Eko-yıkım; eko-sistemin, insan-dışı canlı yaşamın, toprağın, suların, denizlerin, ormanların, havanın her gün biraz daha mahvolmasının ötesinde, işçilerin ve kent ve kır yoksullarının genişçe bir kesiminin sırtının giderek dayanmaya başladığı "hayatta kalabilme" sınırı açısından da kritik bir etken haline gelmiş durumda.

"Türkiye'deki ekoloji hareketinin temel ve acil sorunları" sorusunun bana ilk çağrıştırdığı, "bir şey acilse geç kalınmış demektir" sözü. Çünkü ekoloji konusunda devrimci teori, program, stratejik ve taktik politikalar, örgütlenme, kadrolaşma, pratik ve sınıfsal donanım, birikim, dayanakların hepsi acil, ve biz bunların her birinde ancak son yıllardan itibaren aksak total belli adımlar atmaya çalışıyoruz.

Türkiye ekoloji hareketinde ana akımı oluşturan orta sınıf yaşam tarzı çevreciliği, liberal sol yeşilcilik, pastoralizm, anarko ütopyizm, küçülmecilik, ekolojik-demokratik komünalizm gibi eğilimleri bir yana bırakırsak, temel sorunlardan

birini devrimci ve komünist dinamiklerin ekoloji sorununa halen yeterli ilgi ve sistematik yönelim göstermemesi oluşturuyor.

Bu ilgisizlik ve boşluğun bir yanını, geleneksel sosyalizm anlayışının toplumsal cinsiyet/yeniden üretim ve ekoloji gibi kritik sorunları kapsam dışı bırakmış olmasının etkilerinin, özellikle geleneksel sol siyasetlerde etkisini sürdürmesi oluşturuyor.

Bir diğer yanını, neoliberal kapitalist dönüşüm, Sovyetlerin çöküşü ve derinleşen tasfiyecilik sürecinde, çevreciliğin "elveda proleterya, elveda Marksizm-Leninizm, elveda devrim-sosyalizm"çiliğin bir aracı haline getirilmeye çalışılmasına karşı tepki, çevreciliğe ve ekolojizme karşı bu nedenle mesafeli duruş oluşturuyor. Kuşkusuz Rudolph Bahro, Andre Groz, Murray Bookchin, Michael Löwy (ki bunlara Laclau ve Mouffe gibi pek çokları eklenebilir) ve benzeri anlayışlara karşı devrimci tutum almak önemli ve gerekliydi, ki zaten bu türden bir çevrecilik/ekolojizm anlayışına meyledenler Marksizm, işçi sınıfı, devrimcilik ve sosyalizmle olan son bağlantılarını da kopartmış oldular. Ancak bu türden bir çevreciliği reddetmek adına bir bütün olarak ekoloji sorun ve mücadelesinden geri duruş yanlıştı. Kaldı ki bu gibi Marksizm dışı ve hatta karşıtı çevre/ekoloji akımlarının etkisini kıracak asıl yıkıcı ve kurucu eleştiri, Marksist, devrimci sosyalist bir işçi sınıfı ekolojisi teorisini ve pratiğini geliştirmek olabilirdi.

Bir başka yanını, Türkiye sol hareketinin ya kent merkezlerine sıkışmış (nesnel olarak işçileşen ama bilinç olarak küçük burjuva/ara sınıf eğilimindeki) beyaz yakalı kesimler içinde eriyerek bir tür orta sınıf ya da beyaz yakalı yaşam tarzı çevreciliği/ çevreci aktiviziminden öteye gidememesi ya da az çok mavi yakalı işçiler, taşeron işçiler, yoksul kesimler içinde eriyerek, bu kesimlerin iş-ekmek sorunu karşısında çevre/ekoloji sorunlarına kayıtsızlık görünümünü yeniden üretmesi oluşturuyor. Her iki durumda da sol, bulunduğu mevcut kendiliğinden bilinç kabının şeklini alıyor, bağımsız devrimci bir ekoloji mücadelesi geliştiremiyor. Beyaz yakalı yaşam tarzı çevreciliğine/çevreci aktivizimine bir devrimci sınıf aşısı yapmaktan imtina ettiği gibi, mavi yakalılara da sınıfsal temelden bir ekoloji bilinci taşımaktan da imtina ediyor.

Bir diğer nokta da şu: Türkiye’de solun büyük bölümü büyük kent merkezlerine sıkışıp kalmış durumda. Doğa/ekoloji sorununu da, ağaçların ve ormanların, suların, kuşların, çiçek böceklerin olduğu; pastoral-nostaljik ve ütöpik bir gözlükle baktığı kırlara ilişkin, yani mekansal olarak da kendisine dışsal olarak görüyor. Daha vahimi, ekoloji hareketinin de büyük bölümü, ekolojiyi salt kırların/ormanların korunmasıyla sınırlı bir çerçevede algılıyor. Kuşkusuz kırlar, ormanlar, sular, denizler ekoloji mücadelesinin önemli bir ayağı, ancak artık nüfusun yüzde 85’inin kentlerde yaşadığı ve kent ile kırmın da derinlemesine iç içe geçtiği koşullarda, ekoloji mücadelesini fabrikalarda, işyerlerinde, kentsel mekan ve mahallelerde de örgütleyebilmeliyiz. Hatta “emekoloji” kavramından esinle, biraz da sivrilterek şöyle söyleyeyim, doğanın korunması üretim sürecindeki mücadeleden başlar, kırların-ormanların korunması kentlerdeki sınıfsal-ekolojik mücadeleden başlar. Dilovası’ndaki kanser patlamasına karşı mücadele, Aliğa Gemisöküm’de mücadele, Antep OSB’de işçilerin parmaklarının/kollarının doğranmasına karşı mücadele, zehirli gıdalara karşı mücadele, kentlerin beton mezarlaşmasına karşı mücadele, biri bitmeden diğeri başlayan salgın hastalıklara karşı mücadele, asbeste karşı mücadele vd. işçi mücadeleleri ve işçi-halk sağlığı mücadeleleri olduğu kadar ekoloji mücadelesi değil mi?

Önemli bir nokta da solun Marksist bilimsel-devrimci teoriden yoksunluğudur. Devrimci teorinin en önemli işlevlerinden biri, kapitalist sistem içindeki uzlaşmaz çelişkilerin tarihsel gelişim süreç ve doğrultusunu analiz etmek, açıklamaktır. Buna göre yığınak yapılmasını, konumlanılmasını sağlamaktır.

Kapitalist üretim tarzının doğayla olan yalnızca dışsal değil içsel karşıtlığının tarihsel gelişim sürecinin, yumurta kapağı gelmeden analizi ve açıklaması da bunlardan biri olmalıydı.

Herşeye karşın, Türkiye solunda ekolojiye karşı olan bu ilgisizlik ve yetersizliğin artık tarihsel ve ekolojik bir iç sınıra dayanmaya başladığını düşünüyorum. Çünkü eko-kırım ve eko-yıkımlar artık sıklaşan ve yaygınlaşan yerel olgular olmaktan çıktı, büyük kent kitlelerinin her günkü gündelik yaşamını da etkilemeye, büyüyen gelecek kaygısında da rol oynamaya başladı: En az 150 bin kişinin öldüğü Pandemi, kanser patlaması, kuraklık, yazın 45-50 dereceye vuran hava sıcaklıkları, büyük kentlerde susuzluk tehlikesi, mûsilaj, gıda güvensizliği ve krizi, büyüyen vahşi orman yangınları, birçok sanayi, santral, maden bölgesi ve kentinde kanserojen ve sayısız hastalığa yol açan toprak, su ve hava kirliliği bunlar arasında. Ekoloji sorun ve çelişkisindeki bu sınıfsal genişleme ve derinleşme, ortalama kendiliğinden işçi bilincindeki iş-ekmek sorunu ile doğa-ekoloji sorunu arasındaki bağdaşmazlığın aşılabilir hale gelmesinin zeminini oluşturuyor. Gerçi sol kendiliğinden kitle hareketlenmeleri olmadıkça yine yönelmeyebilir, örneğin işçi sınıfı hareketinin bir dönemki ağır gerilemesi ve durgunluğu sınıftan kopuş/kaçışın nedenlerinden biri olmuştu, ama ekolojide giderek sıklaşan ve yerel ve parça parça da olsa yaygınlaşan direniş hareketleri de var. Bu noktadan sonra söylenebilecek tek şey, en temel olan toplumsal sınıf ve ona içerili hale gelmesi gereken toplumsal yeniden üretim ve ekoloji halkalarının organik bir bütün olduğu, bunların birindeki eksikliğin zaten zayıf olan diğer halkaları daha da sığlaştıracığı ve devrimciliğini, sosyalistliğini sorgulatır hale geleceğidir.

Temel bir sorun da burada zaten; işçi, kadın, ekoloji faaliyet ve mücadelelerinin ayrı kanallardan akması, ilki ile son ikisi arasında derin bir yabancılaşmanın yaşanması, kazai olarak bir araya geldiklerinde bile, bunun üretim süreci ekseninden değil, dışsal ve eklektik bir “kesişimsellik” ile olabilmesi. Bu, az çok her 3 halkaya birden yönelmeye çalışan siyasetlere de işçi, kadın ve ekoloji faaliyet ve örgütlenmeleri, birbirinden yalıtık “alan çalışmaları” olarak yürütme biçiminde yansıyor. İşçi, özellikle mavi yakalı işçi çalışmalarında yeniden üretim ve ekoloji gündemleştirilmiyor; ekoloji çalışmaları ise işçi sınıfı temel ve ekseninden değil, (işçileşmiş oldukları halde işçi bilincine sahip olmayan) modern kentli küçük burjuvazi ve beyaz yakalılar ve kırlarda küçük özel mülkiyet üzerinden yürütülüyor.

Bu sorunun işçi sınıfı boyutuna geleceğim. Ekoloji boyutu ise Türkiye'ye özgü değil. Dünya çapında tanınmış ve az çok Marksist olma iddiasındaki ekoloji teori ve akımları bile, ekoloji sorun ve mücadelesini kapitalist üretim sürecindeki uzlaşmaz çelişkiler temel ve ekseninden ele almıyor ve açık veya örtük biçimde işçi sınıfını, özellikle de mavi yakalı işçileri, ekoloji mücadelesinde kapsam dışı bırakıyor. Ekolojik Marksizm ya da Marksist Ekoloji kuram ve tartışmalarında öne çıkan James O'Connor, Jason Moore ve hatta John Bellamy Foster'ın kuram ve anlayışları bile, ne yazık ki bu sorundan azade değil. Örneğin Foster'ın Marx üzerinden geliştirdiği metabolik yarılma teorisi, sermaye birikiminin nasıl ekolojik kriz ve yıkıma yol açtığını net olarak göstermekle birlikte, Marx'ın ekolojisini Marx'ın devrimci tarihsel bilimsel ve üretim süreci temelinden sınıf ve emek-sermaye savaşımı analizlerinin dışına, Epikür gibi ilk felsefi yazılarına veya Liebig gibi doğa bilimleri üzerine defterlerine kaydırıyor.

Bu temel noktadaki boşluğumuz şöyle tuhaf bir asimetriye de yol açıyor: Ekolojik sol, çevre/ekoloji politikalarının sınıf politikasından tamamen farklı bir şey olduğunu düşünürken, sağcı, milliyetçi-muhafazakar, faşist ideolojiler iklim ve çevre/ekoloji politikalarına ve mücadelelerine karşı adeta işçi sınıfını/emeği savunmuş gibi görünen söylem ve saldırılar üretiyor: Ekolojik mücadele ve önlemlerin işsizlik, yoksulluk ve hayat pahalılığını artırdığı, ekonomik rekabeti, ulusal ve yerel kalkınmayı engellediği, vb. Bunların son derece dezenformatif ve demagojik söylemler olduğu açık, ama toplumun çoğunluğunu ve en büyük devrimci potansiyeli oluşturan işçi sınıfını bu söylemlerle başbaşa bırakıp, ekoloji mücadelesini orta sınıflara, eklektik ara sınıf bilinçli beyaz yakalara, kırsal yerel küçük özel mülkiyete sıkıştırdığımızda, her ekoloji direnişine 3-0 yenik başlamış oluyoruz.

Bugün için, zaten feminizm ve ekolojizm gibi konulara doğal ama küçük burjuva eklektik bir eğilim taşıyan beyaz yakalı emekçiler ve geriye kalmış kent ve kır küçük burjuvazisi içerisinde ekolojik fikir ve mücadeleleri yaygınlaştırmak daha kolay görünebilir. Türkiye'de ekoloji mücadelesinin en temel sorunlarından birinin yığınsallaşma olduğu düşünüldüğünde, bu kesimler içinden güç toplama, bir ekolojik kitle hareketi yaratmaya çalışma da görece daha kolay ve hızlı olabilir. Ancak bunun bir zemini olsa ve başarılabilir olsa bile işçi sınıfının öncülüğünü ideolojik öncülüğe indirgeyip gövdesini bir yana bırakan yaklaşımlarda olduğu gibi, ekoloji mücadelesini de küçük özel statüleri ve küçük özel mülkiyeti koruma veya geri getirme eğiliminin ağır bastığı, küçük burjuva demokratik, eklektik, ütopyik,

anarşizan bir zemine doğru kaydırma riski son derece yüksektir.

Kuşkusuz böyle bir risk var diye beyaz yakalı emekçileri, üniversite-lise öğrencilerini bir yana bırakmayacağız. Her konuda olduğu gibi ekolojide de Marksist devrimcilik aşısı yapılmış eğitilmiş emekçilere, kafa emekçilerine, gençlere yakıcı ihtiyacımız var. Ancak bunun için, zaten genişçe bir bölümü nesnel olarak işçileşmiş veya yıkıcı işçileşme sürecinde olan bu kesimlerin, öncelikle kendi gerçek sınıfsal konumlarını kavramaları, kendi yeti, ihtiyaç, çıkar, ilişki ve mücadelelerini, işçi sınıfınıninkiler ile bütünleştirmeyi öğrenmeleri gerekiyor. Başka deyişle, bu kesimlerin yatkın oldukları ekolojik fikir ve mücadele eğitiminin, pek yatkın olmadıkları sınıf mücadelesi ve örgütlenmesi eğitimiyle bütünleştirilmesi gerekiyor. Yoksa günümüz Türkiye solunun büyük bölümünde olduğu gibi, kendi çalıştığı işyerinde bile örgütlenme ve mücadeleden kaçınıp, sonra bu işçiler bunca sefaletle karşı neden grev ve direniş yapmıyor diye işçi sınıfına inançsızlaşıp, orada burada kendiliğinden gelişen ekoloji direnişleri çevresinde dışsal ve etkisiz aktivizm yapmanın ötesine geçemeyiz.

“Despotik ve kölece çalışma koşulları altındaki, yakıcı iş ve ekme derdindeki işçiler kendi sağlıklarını bile düşünemiyor ve iş ve ekmeğe feda ediyor, doğayı/ekolojiyi nasıl düşünsün” diye mi soruyoruz? Oysa gerçek bir Marksist ekoloji mücadelesi, tam da buradan, üretim/işyeri tabanındaki işçi sağlığı ve güvenliği mücadelesinden, tüm yönlü uzlaşmaz (ki günümüzde sermaye işçilerin en basit talepleriyle bile uzlaşamaz bir güç ve kırılabilirlik noktasında) emek-sermaye karşıtlığından başlar işte!

İş, işsizlik, ücret, gıda, borç, kira, çocukların eğitimi diye sıkışıp kalmış işçilere kadın ve ekoloji sorunlarını anlatmak zor görünebilir. Zaten kadın ve doğa sorunlarını sınıf mücadelesinden bambaşka ve hatta işçi sınıfına karşıt bir şey olarak gören ana akım feminizm ve ekolojizmin, böyle bir derdi yoktur. Ki örneğin ana akım bir küçülmeci ekolojist ortalama bir işçiye bunu anlatmaya kalkışsa, o işçi onu sopayla kovalar ve bunda pek haksız olmaz. Üretim (ve yeniden üretim) temel ve ekseninden gerçek ve daha gelişkin bir Marksist ekoloji (ki bu açıdan da teorik-programatik-ideolojik-siyasal olarak da almamız gereken epey bir yol var) açısından ise bu o kadar zor olmayacaktır. Belki başlangıçta yine işçiler tarafından sopayla kovalanacak olsak da - Bolşevikler de emperyalist savaşa ve şovenizme karşı enternasyonalizm propagandası yaparken

başlangıçta işçiler tarafından sopayla kovalanmışlardı! - bunun proleter devrimci pratik yol ve yöntemlerini bulacağız. Çünkü işçiler ne kadar sert bir kabukla kuşatılmış görünürlerse görünsünler aptal değiller. Birçok ekonomik, toplumsal, siyasal sorun gibi doğa yıkımının (kendileri için de) geldiği tehditkarlığı az çok biliyor veya en azından seziyorlar. Çünkü kadın ve ekoloji (ve Kürt) mücadelelerini de sınıf temel ve öncülüğünden geliştirmek, yalnızca bu mücadelelerin de başarı koşulunu oluşturmakla kalmıyor, işçi sınıfının da sosyalist devrimci siyasallaşmasının, proleter devrimci demokrasi mücadelesinin de temel bir koşulunu oluşturuyor.

Komünist devrimci bir partinin öncelikli ve asıl rolü, bugünkü durumu ve iç ve dış zaaf ve engelleri ne olursa olsun, nicel ve nitel, yıkıcı ve kurucu potansiyeli son derece gelişmiş proletaryayı, sermaye diktatörlüğünü yıkıp yepyeni bir toplum ve dünya kurmak olan tarihsel-özne misyonuna örgütlemek ve önderlik etmektir. Bugün ekolojik yıkımın geldiği ve her geçen yıl, ay, gün daha da kabuslaşan noktanın gösterdiği tek şey, sermaye diktatörlüğü yıkılmadan ve üretimin, emeğin, yeniden üretimin, bilginin geldiği toplumsallaşma düzeyine uygun ve doğayla uyumlu komünist bir topluma doğru ilerlenmeden, insan kadar doğanın da kurtulamayacağı ve yeniden ve yeni bir temelden canlandırılmayacağıdır. Böyle bir parti, öncelikle kendi içine ve dışına doğru şu eski pozitivist işbölümü kompartmancılığını yıkmalı, daha gelişkin bir devrimci sınıf, yani toplumsallaşmış proletarya temel ve ekseninden, ekoloji dahil, tüm yönlü mücadeleleri, ayrımları içinde birbirine içerili, birbirini birbirinin içinden besleyen bir bütün haline getirebilmelidir.

“Üretim ve Mücadele Yetilerinin Toplumsallaşması, Sınıf ve Sol” (sendika.org, 18 Temmuz 2023) yazısında da belirttiğim gibi, karşı karşıya olduğumuz eşik, mevcut siyasi-örgütsel oluşumların tedrici geliştirilmesiyle, ya da “her şeyimiz tamam, bir ekolojimiz eksik, onu da işçi, gençlik, kadın, kültür-sanat alanları gibi bir alan haline getirir, meseleyi hallederiz” diye aşılacak gibi görünmüyor. Teorik, programatik, ideolojik, siyasal, örgütsel, kadrosal, pratik, sınıfsal her bir halkasının iç tutarlığa ve netliğe sahip birbirine içerili dinamik bütün olarak daha gelişkin bir temelden yükseltilmesi gerekiyor. Burada Marksist ekolojinin de - tıpkı Marksist toplumsal yeniden üretim gibi-kendi yağıyla kavrulan herhangi bir “alan” değil, tümünün içerili olduğu ve tümüne içerili olan, Partinin temel ve kurucu bir organik bileşeni olarak yeniden ele alınması gerekiyor.

Ben kendi adıma, “mevcut konjonktürde”, Marksist ekoloji ve emekoloji iddia ve eğilimlerine sahip olan, doğa/ekoloji konusunda dünya çapındaki Marksist eğilimli teorik-siyasal birikim, çalışma tartışma ve mücadeleleri Türkiye’ye taşımaya çalışan, kurucu bilimsel-eleştirel teoriyi ihmal etmeyen ve önem veren, son dönem Türkiye’de öne çıkan bir çok çevre/ekoloji mücadele ve direnişine müdahil olarak katkıda bulunmaya çalışan, ekoloji araştırmaları, eğitimi, mücadelesi konusunda belli kurumlaşmalar geliştirmeye ve düzenli yayınlar çıkarmaya çalışan, genç kuşaklara ulaşmaya ve yeni kadrolar yetiştirmeye çalışan ve hepsinden belli sonuçlar çıkartarak, yeni adımlar atmaya çalışan Polen Ekoloji Kolektifine, onun da azade olmadığı yukarıda belirtmeye çalıştığım eleştiriler çerçevesinde, destek vermek gerektiğini düşünüyor ve bu açıdan özellikle teorik-siyasal planda elimden gelen katkıları yapmayı umuyorum.

2. En son Akbelen Direnişi’nde de yaşadığımız gibi, ekoloji mücadelesi ile emekçilerin çıkarları sürekli karşı karşıya getiriliyor. Sermayenin çıkarlarını korumayı esas olan sendikalar da bunu ekoloji mücadelesine karşı bir araç olarak kullanıyor. Diğer taraftan sınıf mücadelesi ile ekoloji mücadelesinin ortaklığını kurmak için işçi sınıfına “adil geçiş/dönüşüm”, “iklim dostu işler” öneriliyor. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Akbelen’de kapitalist güçlerin, kapitalist devlet ve yerel iktidarın, gerici sendikaların, termik santral ve maden işçilerini direnen köylülerin ve çevrecilerin karşısına çıkarma şovu, yukarıda belirttiğim, çevre mücadelelerinin karşısına gerici-demogojik işçi popülizmiyle çıkmanın tipik bir örneğidir. Etkisiz olduğu söylenemez, ama Akbelen mücadelesi özgülünde bunu çok da abartmamak lazım. Çünkü Akbelen ve civarındaki (Muğla çapında) santraller ve madenlerde çalışan işçi sayısı 8 bin işçiyi bulurken, oraya çıkarabildikleri işçi ve ailelerinin sayısı, o da büyük olasılıkla açık-örtük tehdit ve vaatlerle, yüz kişiyi bile bulmuyordu. Oradaki işçiler ile köylülerin büyük bölümü birbirinin köylüsü, civar köylüsü, akrabası, hısmı, yakını, tanıdığı, komşusu olduğundan, çoğu işçinin orada direnen köylülerinin, köylü kadınların, anaların karşısına çıkmak istemediğini de tahmin etmek zor değil. Nitekim Tes-İş de termik santrallerde özelleştirmeden sonra doğru dürüst üyesi bile kalmamış bir sendika, çoğu işçi biz burada cehennemde yaşarken sen kılını kıpırdatmadın, patronun ve taşeronlaştırmanın hizmetkarlığını yaptın, şimdi hangi yüzle gelip bize kendi köylümüze karşı “eylem” yaptırmaya kalkışıyorsun demiş, en azından bunu içinden geçirmiştir. Dahası

yine YK Enerji'ye bağlı (Akbelen'e yakın) Kemerköy santralinde çalışan 500 işçi 3 aydır ücretleri ödenmediği için, Eylül ayı başlarında (yani Akbelen direnişinin hemen yanibaşında) santral giriş çıkışlarını kapatarak direniş yaptılar. Kaldı ki bölgedeki santral ve madenlerin özelleştirilmesine karşı epey yankı yaratan işçi direniş ve eylemlerinde yöre köylülerinin tamamına yakını işçilere destek vermişler ve çok sayıda dayanışma eylem ve yürüyüşü yapmışlardı. Çoğu işçi kendisi grev-direniş yapmış olduğunda dayanışmacılarını asla unutmaz ve salt bunun hatrına bile olsa o köylü direnişinin karşısında yer almaz.

Bununla birlikte Akbelen-İkizdere'de asıl sorun kapitalist-gerici düzen güçlerinin ve sendikalarının (Akbelen'de sopanın yanı sıra geniş kitlelere dönük) hangi gerici popülist atraksiyon, manipulasyon ve şovları yaptığından çok bizim ne yapmamış olduğumuzdur. Yörede daha önce çevre direnişleri deneyimi vardı, Akbelen'de de 3-4 yıldır direniş nöbeti tutuluyordu. Yani kapitalist düzen güçlerinin eninde sonunda Akbelen-İkizdere'nin üzerine çökmeye çalışacağı biliniyordu. Köylüler her koşulda direnişe hazırды ama o direniş nöbetine katılanlar arasında olanlar dahil bir tek çevreci, ekoloji eylemcisi ya da en genel anlamda çevre/ekoloji hareketi diyelim, oradaki santral ve maden işçileriyle konuşmayı, onları da bu direnişe katılmaya ikna etmeyi, örgütlemeyi düşünmedi. İşçilere ısrarla gidilmeli ve bağ kurulmalıydı; işçilerin direnişe katılması ve aktif destek vermesi sağlanamasa bile, bu, direniş öncesi ve sırasında, işçilerin madenler ve termik santrallerinde korkunç çalışma koşulları ve sağlık sorunları, ücret gaspları, kapitalist güçlerin kirli ilişkileri vb gibi bir çok kritik bilginin edinilmesini sağlar, işçi sınıfı ve kitlelere dönük, düzeninkine karşı etkili karşı ajitasyon-propaganda gücünü artırırđı.

Yani tam da yukarıda vurguladığım gibi, çevre/ekoloji hareketi, işçileri en baştan bu ekoloji mücadelesi kapsamı dışında gördü, dışladı, kendi eliyle emek ve doğa düşmanlarının manipulasyon ve demagojilerine ikram etti. Dolayısıyla Akbelen mücadelesinden çıkartacağımız temel derslerden biri, ekoloji mücadelesini işçi sınıfı mücadelesiyle birleştirme ufkundan yoksunluğumuzdur. İkincisi, buna zaman ve olanak varken, bu bölgede hangi sınıf ve kesimler var, bunlar arasındaki ilişki ve çelişkiler nelerdir, işçiler ile köylüler veya diyelim ki mavi yakalı işçiler ile beyaz yakalı çevreciler arasındaki çelişkileri nasıl aşabiliriz, bu direnişe işçileri katmak veya en azından destek olmasını sağlamak, bir emek-sermaye çelişkisi eksenini kazandırmak için neler yapabiliriz, gibi bir haritalandırma; yığınak; konumlanıştan

yoksunluktur. Bunları yapmazsak, sınıf düşmanı bizim silahlarımızla bizi böler, bizi zayıf karnımızdan (ücretli emek/küçük özel mülkiyet, mavi yaka/beyaz çevrecilik çelişkileri üzerinden) vurur. Bölgedeki hem işçilerin, hem köylülerin, hem de çevrecilerin önemli direniş deneyimlerinin olduğu ve sürdüğü, direniş nöbetinin de 3-4 yıl sürdüğü halde, yine hazırlıksız, içerden ittifaksız yakalanırız.

Bunlara, Akbelen'e küçük çaplı bir yığınak yapmaya çalışan çevre/ekoloji hareketinin, oraya oldukça yakın bir noktadaki Agrobay seracılık işçilerinin direnişine (ki hem düzenin "5'li çete" kadar gözde bir sermaye grubu olan Bayburt Holding'e ait bir işletme olması, hem de son dönemlerin kapitalist tarım-seracılık alanındaki ilk sendikal örgütlenme mücadelesi olmasıyla, direnişteki kadın işçilerin kararlılığıyla da önemli bir direniştir) neden destek vermediği, bir direniş ziyareti bile yapmadığı, sorusunu ekliyorum. Holdingci kapitalist endüstriyel pestisitçi tarım/seracılığın ve bu işçi direnişinin ekolojiyle bir ilgisi olmamasından mı? Tabii ki hayır, çevre/ekoloji hareketinin sınıf mücadelesi ile ekoloji mücadelesini birbirinden bambaşka, hatta karşıt şeyler gibi görmesinden, işçi direnişlerine tenezzül etmemesinden. Ama bugün işçi grev ve direnişlerine destek vermeyen bir çevre/ekoloji hareketi işçilerin ilgi ve sahiplenme konusu olamaz, yarın da o işçilerin o çevre/ekoloji mücadelelerine destek ve dayanışmasını kazanamaz.

Kapitalizmin "yeşil dönüşüm" programı, göz boyamanın ötesinde sermayeye yeni birikim ve dolayısıyla sömürü ve yıkım kanallarının açılmasından ibarettir. Her türlü sermaye dönüşüm programında olduğu gibi, eski istihdamın bir kısmını yok eder, yeni bir dizi istihdam alanı açar.

Ama her koşulda işsizliği artırma eğilimi gösterir, yarattığı yeni işlerden çoğu da eskilerden daha düşük ücretli, daha güvencesiz, daha despotik, daha sağlıksız çalışma koşullarına dayalı olur. "Adil geçiş/dönüşüm" ve "iklim dostu işler" eğer küçülmeci ekolojizmin, işçi sınıfı için (Marx'ın da vurgulamış olduğu gibi) en büyük kabusu olan daralma/küçülmeciliğe karşı rızasını almak için düşündüğü şeylerse, günümüz kapitalizminde sınıfsal güç dengelerinde büyük çaplı bir değişim ve devrim tehditi olmadan, işçi sınıfı için "adil geçiş/dönüşümü" kapitalizmden beklemek ham hayaldir. Ve kapitalizmde, onun mezar kazıcılığı dışında, herhangi bir "iklim dostu iş" olduğunu ve olabileceğini de sanmıyorum.

Öyle ya hangi iş/işyeri/tesisin “iklim dostu” olup olmadığına hangi sınıf neye göre karar verecek? Örneğin geri dönüşüm ve atıklardan enerji üretme gibi görece yeni kapitalist sektörler, burjuvazi tarafından “çevre/iklim dostu” diye etiketleniyor, kentli modern orta sınıflar tarafından “çevre sorununda büyük gelişme” diye alkışlanıyor; ama bu gibi sözde “çevre/iklim dostu” işler, buralarda çalışan işçilerin iş yükünü ve işçi sağlığı üzerindeki yıkıcı etkileri misliyle artırmakla kalmıyor, bu gibi tesisler tabii ki yoksul işçi mahallelerinin yakınına kurulduğundan işçi aileleri ve çocukları üzerindeki kanserojen etkenlerde de patlama yaratıyor. Örneğin elektrikli otomobiller burjuvazi tarafından “çevre/iklim dostu, yeşil dönüşüm” diye etiketleniyor, kentli modern orta sınıfların yaşam tarzı çevreciliği tarafından “büyük ilerleme” diye alkışlanıp kapışılıyor, ama elektrikli otomobil fabrikalarında çalışan işçi ve mühendislerin iş yükünü artırmanın ötesinde, elektrik yükü ve şokları, kimyasallarla sağlık ve güvenliği üzerinde daha yıkıcı etkilerde bulunuyor, akü ve benzeri zehirli ve kimyasal atıkları da katlayarak eko-kırım başka bir yandan sürdürüyor.

Kuşkusuz fosil yakıt, termik santral, gemi söküm, siyanürlü altın gibi en korkunç eko-kırım alanlarının kapatılarak bu alanlarda çalışan işçilerin daha iyi ücret, sosyal ve sağlıksal koşullarla başka alanlarda istihdam edilmesi bir mücadele talebi olmalıdır; ama başta fosil yakıtlar olmak üzere bu dev çaplı eko-kırım alanları yerinde durur ve daha da büyürken, “iklim dostu işler” bir göz boyama olduğuyula kalır.

3. Kapitalist politik ekonomi, yeniden üretim işini emek-dışı-değersiz etkinlik olarak görüyor. Yeniden üretim emeği ve onun ekolojik potansiyeli sizin için ne ifade ediyor, sınıf mücadelesinin neresinde duruyor?

Kapitalizmde kadının hane/aile içi yeniden üretim emeğinin “değersiz” olması; kapitalist emek-değer yasası bağlamında bir emek gücü değerinin olmaması, ücretsiz emek olması, değer, değişim değeri, artı-değer üretmemesi anlamına gelir. Hane/aile içi, gebelik, bebek/çocuk bakımı, temizlik, bulaşık, yemek gibi yeniden üretim etkinlikleri, başkalarına satılmak için yapılmaz. Bu, hane/aile içi yeniden üretim emeğinin emek-dışı olduğu anlamına kesinlikle gelmez, emek-değer yasası dışında olduğu, ücretsiz emek olduğu anlamına gelir. Değişim değeri yoktur, kullanım değeri vardır. Bununla birlikte, hane/aile içi yeniden üretim emeğinin kendisinin (emek-değer yasası bağlamında) bir değeri olmadığı ve kapitalist değer/artı-değer üretmediği halde, üretim

sürecindeki ücretli emeğin hane içi yeniden üretimini gerçekleştirerek, yani üretimdeki artı-değer üretiminin zorunlu koşulu olarak, sermaye birikiminin sürdürülebilirliği çerçevesinde çok kritik bir rolü vardır. Marx'ın Kapital'in 1. Cildinin “Basit Yeniden Üretim” bölümünde, kapitalist üretim sürecindeki emeğin, artı-değer üretiminin, sermaye birikiminin zorunlu koşulu olarak yeniden üretim emeğinin bu niteliklerini ortaya koymuş olmuş olması, Marksizme karşı eleştirileri ne olursa olsun, günümüz sol feminist hareketlerine de (Marksist feminizm, toplumsal yeniden üretim feminizmi, otonom Marksist ekolojik feminizm, sosyalist feminizm) çok temel çıkış noktaları sağlamıştır:

“Sermayenin kendisini genişletmesi için sermaye ile durmadan kaynaşmak zorunda kalan ve sermayeden kopup ayrılması olanaksız bulunan, sermayeye köleliği, yalnızca kendisini sattığı bireysel kapitalistlerin başka başka olmalarıyla gözlerden saklanan bu emek-gücü kitlesinin yeniden üretimi, aslında sermayenin kendisinin yeniden-üretiminin kökü ve esasıdır. Bu yüzden sermaye birikimi, proletaryanın çoğalması demektir.” (Marx, Kapital Cilt 1)

Marx Kapital'de insanın ve emekgücünün kendisinin üretiminin ve yeniden üretiminin doğrudan kapitalist üretim ilişkileri içinde yapılamayacağını vurgular. Bu kapitalist üretim tarzının kendi işleyiş biçim ve mantığıyla bağdaşmaz. Çünkü bu durumda işçi kendi meta-emek gücüne sahip “serbest” emekçi olmaktan çıkar; işçinin yalnızca emekgücü meta olmakla kalmaz kendisi metaya, dolayısıyla klasik köleye dönüşür. Böylece emekgücü ile emek arasındaki ayrımın kalkmasıyla artı-değer üretimi de olanaksız hale gelir.

Kapitalizmde insanların ve çalışma kapasitelerinin kapitalist fabrika ve çiftliklerde üretilerek başka kapitalistlere satılamamasının nedeni budur. Hane/aile içi yeniden üretim emeğinin ücretlendirilemez olmasının da nedeni budur. Kapitalist işçiyi kendi emekgücünün sahibi olarak tanımak zorundadır. Bu yüzden de emekgücünün kendisinin üretildiği ve yeniden üretildiği özgül bir kuruma, yani aileye, ve her ne kadar görünmezleştirmeye ve önemsizleştirmeye çalışırsa çalışsın kadının hane/aile içi ücretsiz yeniden üretim emeğine mecburdur. Bu da kapitalizmde kadının özgül (emekgücü) üretim ve yeniden üretim emeğinin tahakküm altına alınması ve artı-değer üretiminin gereklerine göre dizayn edilmesinin en temel saikidir. Kapitalizmin uzlaşmaz iç çelişkileri çerçevesinde, bir yandan

aile kurumun çözülmesine doğru giderek güçlenen bir tarihsel eğilim gösterirken, diğer yandan aileyi ve kadının evcil ve cinsel köleliğini paslı prangalar ve şiddetle ayakta tutmaya çalışmasının nedeni de budur.

Günümüz kapitalizminin sağlık, sosyal güvenlik, emeklilik, bakım, kreş gibi her türlü emek/toplumsal yeniden üretim fonunu yağmalayıp sermayeye çevirirken, (çocuk bakımının ve ev işlerinin yanı sıra) sayısal ve oransal olarak büyük artış yaşanan yaşlı, sakat, kronik hasta, işsiz bakımını da ailenin ve dolayısıyla kadının hane/aile içi bakım ve yeniden üretim emeğinin üstüne yıkması, bakım, yeniden üretim, toplumsal cinsiyet krizini alabildiğine derinleştiriyor. Günümüzde dünya çapında ve Türkiye'de kadın hareketlerinin büyük çaplı yığınsallaşma, radikalleşme, yükseliş ve canlılığının önemli tarihsel dinamiklerinden biri de budur.

Toplumsal Yeniden Üretim feminizmi, Marx ve Engels'in tarihsel-diyalektik maddeciliğinin, aşamacı olmayan, özdeş olmayan, birbirinden bağımsız da olmayan 3 öncülünden (üretim araçlarının üretimi, ihtiyaçların üretimi ve insanların kendilerinin üretimi ve yeniden üretimi) yola çıkarak, "üretim araçlarının ve ürünlerin üretimi ile insanların/çalışma kapasitelerinin kendisinin üretimi ve yeniden üretimini", aralarındaki farklılık ve çelişkileri ihmal etmeden birleştirip bütünleştirmeye çalışıyor. Bunu yaparken kadının ev emeği ile ücretli üretim emeğini ne özdeşleştiriyor (doğru olarak kadının hane/aile içi emeğinin değer üretmediğini saptar) ne de birbirinden bağımsız hale getiriyor (kapitalizm ile ataerkilliği "iki ayrı sistem" gibi gören sosyalist feminizm gibi yaklaşımlara karşı çıkar). Toplumsal yeniden üretim kavramlaştırması çerçevesinde, toplumsal yeniden üretimin temelini, üretim ve yeniden üretimi birlikte, hem içsel birlik ve hem de farklılıkları içinde ele alarak genişletir. Bunu yaparken, yeniden üretim emek ve süreçlerini de kadının ev içi emeğiyle de sınırlı tutmaz, gıda güvenliği, sağlık, eğitim, sosyal bakım/hizmet, emeklilik kurumlarına doğru genişletir. Bu, sağlık, eğitim, bakım gibi kurum ve alanları basitçe "hizmet" diye üretimden ayrı tasnif eden burjuva iktisadından kopuşla, yeniden üretim alanları olarak yeniden tanımlayarak, üretim ve yeniden üretim alanlarındaki sınıf mücadelelerini birleştirme olanağını yaratır. Gıda, sağlık, eğitim, bakım, emeklilik sosyal bağlamları ve kurumları dolayındaki mücadeleleri de sınıf mücadelesi kapsamında ele alarak, sınıf mücadelesinin de dar işyeri, ücret ve çalışma koşulları ile sınırlı görülen sosyal temelini, hane, sağlık, eğitim, bakım, emeklilik gibi toplumsal yeniden üretim alanlarına

doğru genişletir. Aynı şekilde toplumsal yeniden üretim alanındaki mücadeleleri, hane/aile içi emekle sınırlı tutmayarak, üretim alanına doğru genişletir.

Toplumsal yeniden üretim feminizmini, halen birçok çözülmemiş sorun, eklektizm, eksik ve tartışmalı yönleri olsa da hem Marx'ın teorisindeki tam geliştirilmemiş yeniden üretim halkasını, yine Marx ve Engels'in tarihsel-diyalektik maddeci belirleme ve yaklaşımlarından yola çıkarak, ilerletmeye hem de çoğu sol feminist teori ve akımda süregiden mutlak hane merkezliği, tek yanlılık veya düalizmi aşmaya dönük yeni açılımlar gerçekleştirme yolunda bir adım olarak görüyorum.

Tüm bunlara, Türkiye gibi dünyanın bir çok ülkesindeki kadın hareketleri halen ağırlıklı olarak orta, alt orta sınıf ve beyaz yakalı emekçi kadınlar ağırlıklıyken, Şili'de 2016'dan itibaren yükselen işçi ve öğrenci hareketleriyle yakın etkileşim halinde, burjuva ve orta sınıf feminizminden net bir kopuş gerçekleştirerek yüzünü işçi kadınlara dönen; kadın emekçilerin özgül talep, ihtiyaç ve özlemlerini işçi sınıfı içine, işçi sınıfının bir dizi talebini kadın hareketi içine taşıyarak yığınsallaşan; 2019 8 Mart'ında Santiago'da çoğunluğu işçi, kent ve kır yoksulu, öğrenci ve yoksul yerli kadınlardan oluşan tam 2 milyon kişiyle 2 günlük kadın emeği grevi yapan; Şili'de 2019 Ekim büyük isyanının da işçi, öğrenci, yerli hareketleriyle birlikte en temel dinamiklerinden biri olan 8 M Kadın Hareketinin dünya çapındaki yankılarını ekleyelim. Türkiye'de de feminist hareket içinden 'kadinsci.org' gibi dinamiklerin boy vermeye başlamasını umut verici buluyorum.

Bu teorik ve pratik notların "Yeniden üretim emeği ve onun ekolojik potansiyeli sizin için ne ifade ediyor, sınıf mücadelesinin neresinde duruyor" derin sorusuna, belli bir giriş oluşturabileceğini umuyorum. Yeniden üretim emeğinin sınıf ve ekoloji mücadeleleri potansiyellerine ve bu üçü arasındaki bağlantılara gelince, kısaca şöyle formüle edebiliriz:

1- Türkiye'de son dönemlerdeki erkek ve kadın işçilerin çalıştığı fabrika ve işyerlerindeki fiili işçi grev ve direnişlerin bir çoğunda kadın işçilerin öne çıkması ve öncüleşmesi belirgindir. 2- Kent ve kırlardaki çitlemelere karşı direnişlerde, çevre ve ekoloji direniş ve hareketlerinde de kadınların öne çıkması belirgindir. 3- Yeniden üretim emeğinin karakteristikleri onu çevre, ekoloji, doğa sorunlarına daha duyarlı ve yatkın, bu konulardaki mücadelelerde daha kararlı ve direşken hale getirmektedir.

Bu üç saptamayı birleştirdiğimizde, işçi kadınların, ama yalnızca beyaz yakalı değil mavi yakalı kadın işçilerin de ekoloji mücadelesini işçi sınıfına, sınıf mücadelesini de ekoloji mücadelesi içine taşıyacak; ikisi arasında güçlü bir bağlantı halkası olarak ilki temelinde ikisini birleştirebilecek bir kilit halka olma potansiyelini görürüz. Aynı şekilde işçi kadınlar, işçi sınıfı, kadın, ekoloji hareketleri arasındaki etkileşimin ileriye doğru artırılmasında kilit bir rol oynayabilirler. Bu açıdan, komünist devrimci dinamiklerin, devrimci sınıf temel ve ekseninden, toplumsallaşmış sınıf bilinci, toplumsal cinsiyet/yeniden üretim bilinci ve ekoloji bilincini kaynaştıracak örgütlenme, kadrolaşma çalışmaları ve pratik mücadelelerinde işçi kadınları öncelikle gözetmesi gerekiyor.

Kadın çalışmalarında bizim öncelikli bir hedefimizi, kadın hareketindeki işçi-emekçi kadın dinamiklerinin geliştirilmesi, genişletilmesi ve güçlendirilmesi ve ana akım burjuva ve orta sınıf feminizminden kopuşunun derinleştirilmesi ve hızlandırılması oluşturuyor. Şili’de kadın hareketinin proleterleşme eğilimi sürecinde önemli bir etken, yalnızca kırların ve beyaz yakalıların değil, ev kadınlarının da hızlı biçimde proleterleşmesiyle 20 yıl gibi bir sürede kadınların işçi sınıfının yarısından fazlasını oluşturur hale gelmesiydi. Türkiye kadınların ücretli emeğe katılımında dünyanın en gerisinde yer almakla birlikte, son dönemki yoksullaşma süreçlerinde ev kadınların ücretli çalışmaya başlaması da büyük bir hız kazandı. Çevremizdeki mavi ve beyaz yakalı erkek işçilerin “ev kadını” olan eşlerinin önemli bir bölümünün de ücretli işçi olarak çalışmaya veya iş aramaya başladıklarını görüyoruz. Türkiye’de proleterleşme denilince yalnızca kırlardaki mülksüzleşme anlaşılıyor, oysa beyaz yakalılar da ve sistemin en büyük yedek işgücü rezervi olan ev kadınları da daha dolaysız ve son derece hızlı biçimde proleterleşiyor. Buna uygun politikalar üretebilmemiz gerekiyor.

Orta sınıf feminizminden kopuş derken, Türkiye’de sol feminist akımlar içinde teorik-ideolojik olarak görece baskın olan, orta sınıf feminizmi ile Marksizm arasında orta yolcu eklektik bir akım olan “iki sistemli” sosyalist feminizmin Marksist eleştirisi de önemli bir görev olarak önümüzde duruyor. Kendi adıma Marksizm ile sol feminist akımlar arasındaki yüksek gerilimli, hem birbirinden öğrenen hem de çelişen ilişkiler ve tartışmalar üzerine, Marksist ve proleterleşen bir kadın dinamiğinin geliştirilmesine mütavazı bir katkı olmasını hedeflediğim bir kitap çalışması önümüzdeki yıl sonuna kadar olan çalışma programımda yer alıyor.

4. Birkaç yıl önce Greta Thunberg’in “Cuma grevleri” ile başlayan ve gençlerin büyük katılımına sahne olan Batı merkezli iklim hareketi hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu hareketin Türkiye gibi ülkelerde –Batı’daki kadar– kitlesel karşılık bulamamasının nedeni sizce nedir? Diğer taraftan bu hareketlere hâkim olan “önce iklimi kurtaralım, sonra sistemi değiştiririz” anlayışı hakkında ne düşünüyorsunuz? / 5. Egemenlerin Paris iklim anlaşması, “Yeşil yeni düzen”, “yeşil mutabakat” programlarına karşı solun, sosyalistlerin “iklim krizinin acil çözüm programı” ne olmalıdır?

Greta’nın İsveç Parlamentosu önünde 2018 yılında tek başına başlattığı “gelecek için her cuma okul grevi” eylemi, önce medyanın ilgi odağı oldu, ardından Batı ülkelerinde milyonlarca okul çağındaki çocuk, yenyetme ve gence yayılarak, muazzam yığınsal (ama barışçıl) iklim/ekoloji krizi protestolarına dönüştü. Tek bir kişinin başlattığı bir oturma grevi ve protestosu biçiminin bir noktasından sonra milyonlarca öğrenciye yayılması, her şeyden önce, bunun güçlü bir tarihsel birikim zemini olduğunu gösterir. Greta’nın eyleminin tek halkası iklim sorunu olmakla birlikte, ben, bunun 2009-2013 kriz döneminden itibaren, Şili ve Arjantin’den ABD ve Kanada’ya, Fransa ve İspanya’dan Yunanistan ve İskandinav ülkelerine kadar pek çok ülkede neoliberalizme karşı gerçekleşen üniversiteli ve liseli eylem dalgalarının, bu kez akacak kanalı Greta’nın inatçı eylemi ve iklim/ekolojide bulan bir devamı olduğunu düşünüyorum.

İkincisi bu öğrenci eylemlerinin Batı ülkelerinde böylesine kabarıp yaygınlaşmasında, emperyalist kapitalist mali oligarşinin neoliberal ve neomuhafazakar-faşizan iki kesimi arasındaki güç mücadelelerinin de önemli bir etkisi olduğunu düşünüyorum. Greta’yı ve Cuma eylemlerini sermayenin organize ettiğini filan asla ve kat’a ileri sürmüyorum. Yalnızca, küresel mali oligarşinin liberal/neoliberal kesimlerinin, hem bu eylemleri sistem içine çekip kontrol altına almak, hem (başta Trump olmak üzere) neomuhafazakar kesimleri yıpratıp geriletmek, hem de onların bilim/iklim krizi inkarcılığına karşı bir tür “kabul ederek reddetmek” ve iklim krizini de yeni bir kar-piyasa alanına çevirmek gibi daha ince ve iki yüzlü bir politikaya geçiş yapılmasını sağlamak için el altından hayırhah biçimde desteklediklerini ve önünü açtıklarını ileri sürüyorum.

Greta’nın eylem ve duruşundaki samimiyet ve iradesine tüm kalbimle inanıyorum, ama bir çok Batı ülkesindeki Cuma eylemlerinde, okul yönetimlerinin ve hatta bazı ülkelerde eğitim

bakanlıkları ve hükümetlerin bir noktadan sonra Cuma günleri dersleri iptal ederek eylemlerin daha da meşrulaşım yığınsallaşımının önünü açmalarının ve Greta'nın İsveç Parlamentosu önündeki tek başına yaptığı eylemlerinden Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda ve ABD senato/kongresinde ağırlanarak konuşmalar yapmasının sağlanmasına kadar giden yolun başka bir açıklaması yoktur. Emperyalist kapitalist sistemin neoliberal klikleri, iklim krizi/ekolojik yıkım kaba inkarcılığını daha fazla sürdürmenin daha büyük ve militan patlamalara yol açabileceğini yüzyıllık yönetme tecrübesiyle görerek, hem bu kaynayan kazanı kontrol altına alarak sistem içine ve barışçıl biçimlere çekerek evcilleştirmek hem de iklim/ekoloji konusunda daha ince ama daha etkin bir stratejik politikaya geçebilmek için, bu eylemlerden de "fırsat" yaratmaya çalışmıştır. Greta'nın tüm öfkeli antikapitalist çıkışlarına, (68 döneminde Beatles'ın İngiltere kraliçesine yaptığı gibi) BM delegeleri ve ABD senatör ve vekillerini azarlamalarına karşın, bugün geldiği noktada uçağa binmeme, et yememe, vakıf kurma ve aslında kapitalist "yeşil dönüşüm"e bu kez kendisinin hayırhah bir destek vermesi anlamına gelen "önce iklimi kurtaralım sonra sistemi değiştiririz" ütopyizmi sınırlarına çekilmiş olması da bunun başka bir göstergesidir.

Türkiye'de neden böyle şeyler olmuyor diye soruyorsunuz. Aslında oluyor. Parktaki ağaçlarının sökülmesine karşı ısrarlı direnişten tetiklenen Gezi'nin de en temel dinamiklerinden ikisini gençler ve kadınlar oluşturuyordu. Ancak bu, Türkiye'de dolaysızca iklim/ekoloji mücadelesi neden bu çapta gençlik ve kitle eylemleri hareketi haline gelmiyor, sorusuysa: Birincisi, Batı ülkelerinde kapitalist modern büyük sanayileşmeyle birlikte çevre/ekoloji hareketlerinin başlangıç ve birikimi çok daha

eskilere gidiyor ve (genellikle sistem içi olsa da) daha güçlü ve köklü. İkincisi Batı ülkelerinin çoğunda tarihsel sınıf mücadelesi deneyimleri de kazanımları da Türkiye gibi ülkelere göre, çok daha köklü ve ileri. (Ki buna, sınıf mücadeleleri kadar kadın ve ekoloji hareketlerinde Türkiye'ye göre daha ileri, hatta yer yer dünya çapında öncü konumunda olan Güney Amerika'yı da katabiliriz.) Batı ülkelerinde de ahı gitmiş vahı kalmış burjuva demokrasisini bir yana bırakacak olsak dahi, tarihsel sınıfsal, toplumsal, siyasal mücadele deneyimlerinin ve kazanımlarının yankıları, örneğin (pozitivist de olsa) bilime olan inanç, bir tür "yurttaşlık sorumluluğu", ezilen cins, ırk, ekoloji gibi konularda daha yüksek farkındalık ve duyarlılık gibi pek çok konuda (çoğunlukla sistem içi kalsa da) kendini göstermeye devam ediyor.

Türkiye'de ise rejim biçimlerinin etkilerini bir yana bırakacak olsak bile, hem tarihsel sınıf mücadeleleri (bir dizi büyük grev ve direniş dönemine karşın) Batı (ve Doğu) ülkelerine göre daha sınırlı; hem çevre/ekoloji hareketi henüz halen güçlü bir birikim ve daha yaygın bir farkındalık oluşturabilmiş değil; hem de Türkiye'de devrimci ve sosyalist hareket dahil (her bir siyasetin kendi idealize ettiği resmi tarihi dışında) tarih bilinci, tarihsel araştırma ve analizleri, oldukça zayıf ve kurumsallaşabilmiş değil. Örneğin Türkiye'deki tarihsel sınıf mücadelelerinin ve daha yakın tarihli ekoloji mücadelelerinin incelenmesi, dönemleştirilmesi, tarih bilimsel, eleştirel, özeleştiril sonuçlar çıkarılması konusunda bile çok az (ve çoğu bilimsel denemeyecek) yapıt var ve bunlar ve bunlara olan ilgi, kadın ve Kürt hareketlerinin kendi mücadele tarihlerine olan ilgisi, araştırması, tartışması, bilgisi ile karşılaştırıldığında neredeyse solda sıfır kalıyor.

Ancak Türkiye'de henüz bu çapta çevre/ekoloji/iklim/doğa hareketlerinin



(ki Batı'da "cuma eylemleri"nden çok daha radikal, militan ekoloji hareketleri de var) olmaması, bundan sonra olmayacağı anlamına gelmiyor. Bana göre bunun tarihsel zemini Türkiye'de daha yeni yeni oluşmaya başlıyor. Buna hazırlanmak ve bunu hazırlamak/hızlandırmak için ekoloji hareketi içindeki ileri dinamiklerin, bir yandan işçi hareketi içindeki ileri dinamiklerle etkileşimini artırırken, diğer yandan genç kuşaklara ulaşmanın ve sınıf bilinciyle birleşik bir ekolojik mücadele bilincini yaygınlaştırmanın daha etkin yol, yöntem ve araçlarını yaratabilmesi gerekiyor.

6. Başka alanlarda olduğu gibi, ekolojik yıkım ve mücadele alanında da Doğu ile Batı arasında Aykut Çoban'ın deyimiyle "ayrımçı çevrecilik" yapıldığı eleştirisi çok sık dile getiriliyor. Kazdağları ya da Akbelen'deki orman kıyımına gösterilen duyarlılık ve tepki Dersim ya da Cudi'deki orman yakma/kırma durumlarında gösterilmediği Kürt ekoloji hareketi tarafından da eleştiri konusu yapılıyor. Siz durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Türkiye'de devlet ve rejim biçiminde sopa öne çıkmakla birlikte, sermaye diktatörlüğünde, emekçilerin ekonomik köleleştirilmesi, baskı ve zorbalık, hegemonik ideolojik-kültürel mekanizmalar bir bütün. Yalnızca tek bir örnek yeterli olacaktır: Türkiye'nin en büyük platform sermayesi tekeli Trendyol, takipçi sayısı 10 binin üzerinde olan 20 bin sosyal medya influencerına artırdıkları satışlarından komisyon vererek kendi marka ve ürünlerinin tanıtımını ve reklamını yaptırıyor. Ve influencerların özellikle de ergenlerin ve gençlerin duygu ve düşünce dünyasındaki etkisi de biliniyor. Sistem sopayı ve gerici-faşist ideolojileri, meta fetişizmi, medya ve sosyal medya, demokrat ve ilerici kılıflı vakıf ve STK'lar, sosyal yardımlar, mücadele eden hareketler içinden adam satın almalar, fonlamalar ile birleştirerek kitlelere içinden nüfuz ediyor. Dolayısıyla "yeşil dönüşüm", "dijital dönüşüm" gibi program ve politikaların, göz boyamanın ötesinde, sermaye verimlilik ve hızını artırma, emek ve doğa yıkımını artırmadan başka bir şey olmadığını biz bilsek bile, bunların ana akım ekoloji hareketleri üzerinden de yaygınlaştırıldığını, etkisini görmek, küçümsememek gerekiyor. Bunların somut ve ikna kapasitesi yüksek teşhir ve eleştirilerini, ve giderek de pratik eylemlerini teşhirlerini sistematikleştirmek gerekiyor. Örneğin filanca "yeşilci" holdingin ekokırımını, iştiraki olan maden sahasındaki fabrikasındaki emek ve doğa kısıcılığı üzerinden teşhir etmek gibi.

İklim krizinin tüm değil ama başlıca etkenleri; fosil yakıt üretimi ve üretimin ve yaşamın her alanında fosil yakıtlara bağımlılık, yıkıcı orman kesim ve

tahribatının hızlanması, tarımsal alanların yüzde 70'ini kaplayan ve ağırlıklı olarak üst ve orta sınıflara dönük aşırı hayvancılık ve et üretimi. (Sonuncusunu, Türkiye kapitalizmi emperyalist kapitalist işbölümü çerçevesinde, hayvancılıktan çok sebze-meyve üretiminde uzmanlaştığı için şimdilik bir yana bırakabiliriz. Ancak kapitalist endüstri gibi kapitalist endüstriyel tarım ve pestisitlerin de önemli bir etken olduğunu unutmamak gerekiyor.)

Dolayısıyla acil bir iklim mücadelesi programının ilk maddeleri şunlar olmalıdır:

- Her türlü fosil yakıt üretimine, kullanımına ve bağımlılığın olabileceği en hızlı biçimde son verilmesi. Sanayide, ulaşımda, konutlarda yenilenebilir enerji kaynaklarının geçişin olabileceği en hızlı biçimde gerçekleştirilmesi.
- Özel araç üretim ve kullanımına son verilmesi ve sınırlandırılması, en gelişkin ve elektrikli kitle ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi. Kendi elektrik ve suyunu üreten ve arıtan üretim ve konut sistemlerinin geliştirilmesi. Savaş zırhlı araçları, jetleri, helikopterlerinin olağanüstü artan sivil hava trafiğinden bile daha çok kirli emisyon yaydığı bilgisiyle, bunların da durdurulması.
- Ormanların hangi gerekçeyle (sanayi ve maden alanı açmak, turizm, rant, kereste endüstrisi, orman yangınları vd) olursa olsun kesilmesi ve tahrip edilmesine son verilmesi. Ormanların en sıkı toplumsal ve yasal koruma altına alınması, orman yangınlarına karşı en gelişkin tedbirlerin alınması. Olabilecek en geniş arazilerde (kentsel alanların içi de dahil olmak üzere) yeniden ormanlaştırma ve eko-sistemlerin geliştirilmesi. Kentsel alanların en az yüzde 30-40'ının orman ve korular dahil yeşil alanların oluşturulmasına dair toplumsal ve yasal önlemler. Kereste endüstrisinin sınırlandırılması ve başka malzemelerle ikame edilmesi. (Orman ve ağaç kesimleri, hem ağaçların havadaki karbonu tutmasını engellemesi, hem de ağaçların tutmuş oldukları karbonun toptan havaya salınmasına yol açtığı için iki katlı bir iklim kırma yol açıyor.)

Burada yalnızca en acil iklim mücadelesi talep, hedef ve önlemlerinden bahsettiğimizi, stratejik iklim-ekoloji kapsamının burada ele alınamayacak kadar boyutlu olduğunu belirtelim. Kuşkusuz burada yer verdiğimiz en acil önlemler bile, ancak toplumsal katılımlı ve bilimsel bir planlama ve kitle seferberlikleri ile gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla en

acil önlemlerin bütünsel kapsamı bile, bunların kapitalizm koşullarında gerçekleştirilemeyecek bir devrim sorunu olduğunu gösterir. Diğer taraftan sermayenin geniş kesimlerinin şu koftirik “yeşil dönüşüm” programlarına bile maliyetlerini artıracığı ve merkezi-tekelci tahakkümü artıracığı korkusuyla yanaşmazken, “neoliberal” kapitalizm koşullarında bu programlar için bile devlet müdahalesi, teşvikleri ve yönlendirmesinin gerekmesi, planlamanın nasıl bir tarihsel zorunluluk olduğuna da işaret ediyor. Bu acil önlem ve değişimlerin yaşamsallığı üzerinden devrim-sosyalizm, sosyalist planlama propagandası-ajitasyonu ile birlikte, bu çerçevedeki sınıf-ekoloji mücadelelerin gücü ve yığınsallaşması, militanlaşması ölçüsünde, kapitalizm koşullarında yenilenebilir enerji kaynaklarına geçişin hızlandırılması, raylı kitle taşımacılığı sistemlerinin genişletilmesi, ormanların korunması gibi kısmi kazanımlar da elde edilebilir.

İklim sorununun da işçi sınıfından azade olmadığını, en ağır biçimde işçileri etkilediği gibi, yeni proleterleşme dalgalarını da (kuraklık, don, şiddetli hava olayları vd) hızlandırıyor. İklim mücadelesinin de asli öznesi işçi sınıfıdır. Bu yüzden iklim mücadelesi konusunda da her türlü mücadele talep ve hedefi işçi sınıfına taşınabilmeli, acil planda da en azından desteğini kazanmayı gözetmelidir. Bu açıdan örneğin yenilenebilir enerjiye geçiş istemi, işçi konutları için ucuz enerji; raylı kitle taşımacılığının genişletilmesi, işçiler için ucuz/parasız, sağlıklı, güvenli, hızlı kitle ulaşımı; ormanların korunması, kentlerde işçi aileleri ve çocukları için parasız park, bahçe, yeşil şalan, oyun alanı, tam kapsamlı işçi sağlığı ve güvenliği, yeterli ücretli, sosyal haklı, sendikali işler, gibi taleplerle birleştirilmelidir.

7. Sosyalist mücadele içerisinde hayvan özgürlüğünü nasıl konumlandırıyorsunuz? İnsan dışı hayvanların kapitalist sistem içerisinde tabi olduğu sömürü ve tahakküm ilişkilerinin sona erdirilmesi için mücadeleyi, ekoloji ve toplumsal mücadelenin gündemi haline getirmek için neler yapılmalı?

Bu soru aklıma Gezi-Hevsel Bahçeleri direnişleri arasında zayıf da olsa kurulabilen dayanışma köprüsünü getirdi. 2014'te Amed'te Valilik tarihi Hevsel Bahçelerini çitlemeye kalkışınca Kürt gençler, aynı zamanda Gezi'nin de esiniyle Hevsel'i işgal edip soluklu bir direnişle Valiliğe geri adım attırken Gezi'ye de dayanışma mesajları vermişler; o kesitte Gezi büyük ölçüde sokaktan çekilmiş olsa da geriye kalan bir dizi Gezi forumu, Hevsel için dayanışma etkinlikleri ve eylemleri yapmıştı.

Hemen ardından aklıma bir de Kürt sinemacısı Aydın Orak'ın Sabırsızlık Zamanı (2021) filmi geldi. Film, Amed Sur'da bir Kürt inşaat işçisi babanın iki çocuğunun, yoksul Kürt mahallesinin hemen yanında yapılan lüks ve yüksek güvenli üst-orta sınıf sitelerinin havuzuna girme özlem ve mücadelelerini anlatır.

Ancak ne yazık ki Aykut hocanın tespiti doğru. Özellikle de Türkiye'nin batısındaki büyük kentlerdeki beyaz orta sınıf yaşam tarzı çevreciliği Kürdistan'a bir sömürge, Kürt halkına parya gözüyle bakıyor; Kürdistan'da çok net bir siyasal mühendislik kapsamı da taşıyan eko-kıyım saldırılarına sevinmese bile umursamıyor. Türkiye'deki beyaz orta sınıfların Kürt antipatisi, aynı zamanda ekoloji hareketindeki ileri dinamiklerin neden orta sınıf yaşam tarzı çevreliğinden daha net bir kopuş gerçekleştirmesi ve buna karşı mücadele etmesi gerektiğinin açık bir göstergesini daha oluşturuyor. Oysa Kürt hareketi ve halkı, ekolojiyi (kanımca ciddi ideolojik-siyasal sorunlar taşıyan biçimde de olsa) ve ekoloji mücadelesini, Türkiye'de geniş çaplı gündemleştiren ve siyasallaştıran oldu, bu açıdan da Kürt halkına olan borcumuzu görmemiz ve dayanışmayı yükseltmemiz gerekiyor.

Diğer taraftan artık Türkiye'de de en basit işçi, kadın, lgbti, ekoloji direnişinde karşımızda daha yoğun ve sert polis, jandarma, komando, JÖH, PÖH baskı ve saldırılarını bulurken, kirli savaş bölgelerinde ekoloji mücadele ve kitlesel direnişlerini de ve Türkiye cephesinden dayanışmayı da zorlaştırıyor. Daha ileri bir bilinç ve kararlılıkla ekoloji hareketindeki bu buzu da kırmamız gerekiyor.

Bu soruya düşeceğim bir not olarak şuna da değinmek istiyorum: Türkiye metropolünde bulunan milyonlarca Kürt emekçi, kadın, gencin önemlice bir bölümü Türkiye ortalamasına göre daha ileri bir ekolojik duyarlılık ve farkındalık taşıyor. Hem Kürdistan'daki ekolojik direniş ve mücadelelerle dayanışma, hem Kürt-Türk, kadın-erkek, mavi-beyaz yakalı işçiler olarak daha birleşik bir emek eksenli ekolojik öncü dinamiği geliştirmek, hem de Kürt emekçi ve genç kesimlerini Marksist fikirlere yakınlaştırmak için bu zeminin de gözetilmesi ve değerlendirilmesi gerekiyor. Ancak kuşkusuz bunun, ezilen ulus sorun ve mücadelesinde, asıl ve öncelikli görevimiz olan Türkiye işçi sınıfı içindeki milliyetçi-şoven eğilim ve etkilerle mücadele etmek, Kürdistan ve Türkiye, Kürt ve Türk işçilerinin, kent ve kır yoksullarının proleter devrimci-demokratik birliğini örgütlemek göreviyle birlikte düşünülmesi gerekiyor.

8. AKP iktidarı ve ortaklarının Türkiye Yüzyılı programını ekoloji bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz? Önümüzdeki dönem açısından ekolojik yıkım ve mücadele açısından nasıl bir gelişim öngörüyorsunuz?

Bu soruya önceki bölümlerde yeterince yanıt vermeye çalıştığımı düşünüyorum. Yalnızca şunları ekleyebilirim: “Türkiye Yüzyılı Programı” (ki böyle giderse yüzyıla kalmadan insanlık ve ekoloji açısından ortada ne bir Türkiye ne de yeryüzünün kalacağı bir tür disütopik Mad Max dünyasına dönmemiz hiç de küçük bir olasılık değil) yalnızca ve basitçe AKP'nin programı değil, seçimlerden sonra çok daha belirginleştiği gibi aslen sermayenin, aynı zamanda devlet iktidarı içinde ağırlığı artan TÜSİAD'ın, AB'nin, ABD'nin, Çin'in vb programıdır. Bunu artık her türlü mücadelenin, yalnız işçi sınıfı mücadelelerinin değil, kadın, Kürt, gençlik, ekoloji her türlü mücadelenin, sermayeye karşı, sermaye diktatörlüğüne karşı ve onu yıkmak için bir mücadele olması veya bu amaca bağlanması gerektiğini, bunun bir tarihsel zorunluluk bilinci olması gerektiğini vurgulamak için söylüyorum: Sermaye diktatörlüğünü yıkmak zorundayız, “yoksa dünya mahvolur”.

Ancak ajitasyon-propagandamızı, politikalarımızı yalnızca bu “mahvoluş” tehdit ve korkusu üzerinden kuramayız. Çünkü geniş kitleler de “gün geçmiyor ki” zincirleme felaketleriyle, büyüyen gelecek kaygısı ve korkusuyla, ülkenin ve dünyanın nasıl bir uçuruma doğru gittiğini az çok seziyorlar. Ve zaten kitlelere az buçuk inandırıcı bir “her şey güzel olacak” vaadi sunma olanağı pek kalmayan sistem, artık politika ve manipülasyonunu da artan ölçüde kitlelerin bu gelecek korkusu ve kabusu üzerinden yapıyor. Yani kitleler içinde yaygınlaşan “hiç olmazsa”cılığa oynuyor: “Tepedekiler veya patron her şeyin ağzına sı...yor ama hiç olmazsa bize iş, ekmek veriyor” ya da daha da gerisi, “hiç olmazsa ücretimizi zamanında alabiliyor, borçlarımızı ödemeye devam edebiliyoruz” vb gibi. (Ama bunun işçi sınıfına inançsız nihilistlerin söylediği gibi bokun içinde pirinç tanesi bulup yemeğe şükretmeye kadar gideceğini kimse sanmasın!)

Dolayısıyla sistem, mahvoluş politika ve propagandasını, şu ultra göreci ve gotik politika tarzına absorbe edebiliyor ve hatta bazan kendi lehine bile çevirebiliyor. Öyleyse yıkıcı olduğu kadar kurucu, enerjik, somut, canlı, stratejik olduğu kadar güncel ve günlük yaşam ve çalışmanın içinden, her konu, sorun ve dinamik ile içinden ilişkilenebilecek, her mücadele gündemi içinden kendini hissettirebilecek, bir devrimci komünizm progandası-ajitasyonuna ihtiyacımız var. Ve yalnızca “söylem” ve “yazı” olarak değil,

bunu her politikamıza, kitlelerle her ilişkimize içselleştirmeye ihtiyacımız var. Efendim işçiler yakıcı iş-ekmek derdindeyken, şurada insanlar enkaz altında ve çadırlarda yaşarken, burada ormanlar yok edilirken sosyalizmin sırası mı, diyorsunuz? Gerçek ve gelişkin bir devrimci sosyalizm, iş-ekmek kadar, güvenli evler kadar, ormanların korunması kadar acil ve yakıcı bir sınıf ihtiyacı ve tutkusu haline gelmeden, kazanamayız..

Türkiye’de şu an büyük kentlerden Anadolu’nun en ücra organize sanayi bölgelerine kadar, işçiler içinde ve ilişkide olanlara kendini hissettirmeye başlayan bir huzursuzluk var. Bu henüz “kaynaşma” denilebilecek düzeyde değil, “karıncalanma” ya da daha doğrusu “mayalanma” denilebilecek bir süreç ki Temmuz-Ağustos’ta belirgin olarak artmaya başlayan fiili işçi grev ve direnişlerinde de kendisini gösteriyor. Bu işçilerin AKP’ye oy verenlerinin bir kesimi açısından düzen siyasetini ve seçimleri de sorgulamayı içeriyor. Bu önümüzdeki aylarda, asgari ücret belirlemesine doğru veya sonrasında bir fiili grevler dalgasına veya patlamaya dönüşür mü kestirmek zor ama işçi hareketlenmelerinde bir artışın olduğu ve devam edeceği kesin gibi. Önümüzdeki aylarda başlayacak burjuva yerel seçim anaforuna kesinlikle kapılmadan, asıl bu işçi hareketlenmelerine yönelmek, daha fazlasına da hazır olmak gerekiyor. Bu açıdan ekoloji hareketi içindeki ileri dinamiklere işçi sınıfıyla etkileşimi artırmak için ilk elde önerim, işçi sınıfıyla bağ kurmak için ilk elde yapılabilecek en basit şeyi yapmak, işçi grev ve direnişleriyle dayanışma ziyaret ve etkinlikleri düzenlemek, grev ve direnişteki fabrika ve işyerlerinin yol açtığı ve işçilerinin maruz kaldığı ekolojik sorunları da önceden inceleyerek, işçilere “emekoloji”yi (yani üretim-emek-yaşam sürecindeki işçi sağlığı ve güvenliği yıkımı ile doğa yıkımı arasındaki, emek krizi ile eko-kriz arasındaki bağ, sınıf mücadelesi ile çevre/ekoloji mücadelesi arasındaki bağ ve dayanışmayı) anlatmak...

Ekolojik mücadelenin yığınsallaşmasına henüz biraz daha zaman var görünüyor, ama bunun tarihsel-toplumsal zemininin de artık kitlelerin günlük yaşamı içinden oluşmaya başladığını söylüyorum. Karadeniz’deki Yeşil Yol’dan Sur’da Şırnak’ta zorla kentsel dönüşümlere, İliç ve Fırat’taki siyanür felaketinden Kaz Dağları’na, Dersim’de yakılan ormanlardan Akbelen’e ekoyıkımlar ve ülke çapında gündemleşen direnişler bir birikim oluşturuyor. Bunun yarım, öbür gün, ne zaman bir dalgaya dönüşebileceğini bilemeyiz, ama tüm sorulara cevaplarda açıklamaya çalıştığım mücadele ve konumlanmış saikleri çerçevesinde, buna hazırlanmamız ve bunu hazırlamamız gerekiyor.



EZİLENLERİN SOSYALİST PARTİSİ

Özlem Gümüştaş & Şahin Tümüklü

1. Türkiye'deki çevre/ekoloji hareketinin temel ve acil sorunlarını nasıl tanımlıyorsunuz? Bugüne kadar neler eksik yapıldı? Neleri düzeltmeyi ve/ya geliştirmeyi planlıyorsunuz? Ekoloji mücadelesinde Parti'nin rolünü nasıl tanımlıyorsunuz?

Sermayenin yeniden üretimi ve kâr güdüsüyle emek ve doğa sömürsünü katmerlendiren, doğayı ve tüm canlıların yaşam koşullarını ortadan kaldıran, mali ve ekonomik sömürge ülkelerde yürüttüğü eko-kırmıncı savaş, işgal politikalarıyla ekolojik çöküşün sorumlusu olan emperyalist-kapitalist sisteme karşı mücadele programı ve pratik politika hattından yoksunluk çevre/ekoloji hareketinin en temel sorunudur.

Ekoloji mücadelesinin antikapitalist, antiemperyalist mücadele programından yoksunluğu onun en temel sorunu iken, ekoloji mücadelesini 'siyasetler üstü' görme anlayışı onun zaafi ve sınırdır. Burjuva siyasetin son derece stratejik ekolojik yıkım siyaseti olmasına karşın, çevre/ekoloji hareketlerinin 'proje karşıtlığı' dışında bir ekolojik bir siyaseti yok. "Projeye karşı değiliz, yıkıma karşıyız" gibi yaklaşımlar hâkim. Hareket yıkım projelerinin peşinden sürükleniyor. Burada biriken mücadele enerjisi, dinamiği de çoğunlukla mahkeme süreçlerinde eriyip gidiyor. 'Siyaset, partiler üstü'lük, tekil sorun odaklı yaklaşım ekoloji mücadelesini proje karşıtlığına, ağaç korumaya daraltmış durumda.

Oysa ihtiyaç olan, bir bütün yaşamın, ekonominin, tarımın, kentleşmenin, siyasetin ekolojik bakış açısıyla sıfırdan kurulması. Bu da antikapitalist, antiemperyalist bir mücadele programı ve bu temelde bir politik hat ile yaratılabilir.

Öte yandan ekoloji mücadelesini sınıf mücadelesinin parçası yapacak pratiğe ihtiyaç var. Bu da sokağı etkin bir biçimde kullanılmasıyla olabilir. 'Ekolojik mücadele ama hangi araçlarla' sorusu etrafında somut bir analize odaklanmalıyız ve bu pratiği geliştirecek bir hattımız olmalı. Salt protestoculuk dar bir bakış açıdır.

Ekosistem mücadelesinin en acil görevlerini yapabilmek için örgüte ihtiyaç var. Şu anda ekoloji örgütlerinden Polen, MEH ve birkaç benzeri dışında güçlü bir örgütlülüğün bahsetmek zor. Kooperatifçilik, komüncülük vb. şeklinde dar örgütlenmeler, kendine yetme sınırında durduğu bir yapılanma var. Ayrışmaya ve sonrasında ittifaklar ve birleşik mücadeleye ihtiyaç var. Ekoloji mücadelesinde odak olacak, çözümü mücadele kesitletiyle, dinamikleriyle örgütleyecek, yerel ve gezici müdahale gücüne sahip, işçi sınıfı ile emekçi köylülüğün pratik birliğinin etkin olduğu, üniversite, odalar, hukukçular ve gençliğin olduğu bir örgüt/mücadele yapısı düşünmek, yaratmak şart. İşin öznesinin inşası örgütsel somutlukla mümkündür ya da tersi.

Ekoloji mücadelesi doğrudan sınıf mücadelesinin bir sahası, politik özgürlük mücadelesinin bir alanıdır. Bu mücadelede partilerin, doğrudan politik öznelerin varlığı olmazsa olmazdır. Biz de Partimizin ekoloji mücadelesindeki rolünü hem pratik-politik hem de ideolojik olarak koyuyor, tanımlıyoruz. Ekoloji mücadelesini örgütlü mücadeleye mesafe koymanın aracına, siyaset üstü bir pozisyona dönüştüren yaklaşımlar karşısında özgün araç ve biçimlerle ekoloji mücadelesinin içinde olmayı hedefliyoruz. Burjuva çözüm programlarının karşısında işçi sınıfı, emekçi köylülük ve ezilenlerin ortak mücadele birliğinin yaratılmasına odaklı bir ekoloji siyaseti üretimine ve bunun muhakkak sokakta, fiili meşru mücadele içinde kurulmasına yöneliyoruz. Antiemperyalist, antikapitalist, antifaşist bir ekoloji mücadelesi niteliğinden söz ediyorsak bunun başka yolu da yok.

2. En son Akbelen Direnişi'nde de yaşadığımız gibi, ekoloji mücadelesi ile emekçilerin çıkarları sürekli karşı karşıya getiriliyor. Sermayenin çıkarlarını korumayı esas olan sendikalar da bunu ekoloji mücadelesine karşı bir araç olarak kullanıyor. Diğer taraftan sınıf mücadelesi ile ekoloji mücadelesinin ortaklığını kurmak için işçi sınıfına "adil geçiş/dönüşüm", "iklim dostu işler" öneriliyor. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Başta İkizköy halkı olmak üzere, onlarla birlikte doğa ve yaşam savunucularının yürütmüş olduğu mücadele sermaye-devlet-halk çelişmesini en açık biçimde gösteren örneklerden biridir. Sermayenin toplumsal yarar, ekolojik denge vb. gözetmeksizin mevcut "kaynakları" ("doğal kaynaklar", "insan kaynakları" yani işgücü vb.) yağma ve talana açması onun genel eğilimi. Mali ekonomik sömürge olan Türkiye'de sermaye birikimi, ucuz emek ve ham maddeye dayalı bir gelişimle ilerliyor. Bu anlamda Türkiye'de, iklim krizine karşı fosil yakıtlardan çıkış politikaları üreten, adil geçiş/dönüşüm önerileri ile sahte çözümler pazarlayan ileri kapitalist ülkelerin aksine yoğunlaşmış düzeyde bir emek sömürsü, mali bağımlılık ve toprağın, havanın, suyun alabildiğine talan edilmesine dayalı bir emek ve ekoloji mücadelesi izleniyor.

Madenler, HES, JES, RES'ler önemli üretim sahaları olarak işçi sınıfının belli bir gövdesini taşıyor. Bu işçilerin yaşadığı yerlerde, emekçi köylülüğün doğasına, canlısına sahip çıkma kavgasını görüyoruz. Sınıf mücadelesi ile ekoloji mücadelesi emeğine, doğasına, canlısına sahip çıkma mücadelesinde karşı karşıya getirilen iki dinamik oluyor.

Bu çatışmanın temelinde, doğayı ucuz hammadde kaynağı ve karını maksime edecek yağma, talan sahası gören burjuvazi ve onun işçileri boyunduruk altına alan, onu yaşamı ile ekmeği, doğası ile geliri arasına sıkıştıran burjuva toplumsal düzen durur. Bu nedenle sınıf bilinci ile ekolojik bilinç ayrılmaz. Mevcut çatışma, egemenlerin baskı ve zorla ayrıştırmaya çalıştığı bir durumdur. Halihazırda sosyalistlerin işçi sınıfı içindeki örgütlülüğün zayıflığı, Türkiye'nin mali sömürge olma gereğiyle birleşince ortaya böyle kendi gerçeğine yabancı ve hatta düşman pratikler çıkıyor. Bir de bunu teşvik eden işbirlikçi, burjuva sendikalar ve reformist sendikal anlayış eklenince bu doğa yağması ve emek sömürsünü katmerlendiriyor.

Güney Amerika ve coğrafyamızdaki deneyimlere odaklanarak, enerji/maden işçisi ile aynı bölgenin emekçi köylülüğünün örgütlenmesi, bu alandaki örgütlenmesi, sınıfsal temelde yan yana getirilmesi hayati bir meseledir. Devlet bunu engellemek, burjuva sömürü düzeninin meşruiyeti ve sürdürülebilirliği için adil dönüşüm, iklim dostu işler ile sınıfsal özü örten, işçiyi, emekçi köylüyü yabancılaştıran bir plan/programa bağlı pratiğe girişiyor. Buradan hareketle sosyalistler bu ayrıştırmaya karşı mücadele, örgütlenme ve bilinçlenmeyi hedef alan bir program ve pratiğe yönelmeli. Yapılması gereken; ekolojik yıkıma ve emek sömürsüne karşı eşzamanlı, birleşik mücadele yürütmektir.

3. Kapitalist politik ekonomi, yeniden üretim işini emek-dışı-değersiz etkinlik olarak görüyor. Yeniden üretim emeği ve onun ekolojik potansiyeli sizin için ne ifade ediyor, sınıf mücadelesinin neresinde duruyor?

Son yıllarda "yeniden üretim emeği", "bakım emeği" ve bu alanlardaki kadınların emeğinin görünmezliği konusunda oldukça gelişkin bir literatür oluştu. Kapitalizmde, "yeniden üretim", en geniş anlamda toplumsal üretim sürecinin vaz geçilmez bir aşaması olarak, üretim ilişkilerinin en temel ögesi olan "işgücü"nü yani işçinin ve onunla birlikte ailesinin üretimi olarak vazifelendirilmiştir. Fakat bu emek "değersiz" görülmüştür. Nitekim hakim erkek egemen sistem ile de ortaklık kurularak kadının bir kez daha egemenlik altına alınması ve sömürülmesi durumu yaratılmıştır. Diğer taraftan buradaki "ev içi emek-çilik" kapitalizm eleştirilerinde de yeterince öne çıkmamıştı. Kadın hareketinin güçlenmesi ve bu alandaki teorik çabaların artması ile birlikte kadınların toplumsal üretimin bu evresindeki emeğinin hayati rolü iyice ortaya çıkmıştır.

Yeniden üretim” süreci, aslında beslenme, barınma ve bunların hangi ekolojik koşullar altında gerçekleştiği ile doğrudan ilişkilidir. Yani sadece “ev işleri” değil, evin hangi mahallede olduğu, o mahallenin (söylemeye gerek yok, işçi mahallesi) sanayiinin neden olduğu kirlenmeden ne kadar etkilendiği (Dilovası örneği hemen aklımıza gelen örnek) de burada konuya dâhildir. Keza, beslenme sadece işçinin ertesi gün işe gidecek kadar karnının doyması değil, besin maddelerinin ne kadar “besleyici” olduğu, hangi koşullarda üretildiği, sofraya konan ekmeğin, yemeğin GDO’lu ya da ne kadar “zehirli” olduğu gibi sorunlar da burada tartışmaya dâhildir. Dolayısıyla “yeniden üretim” ve bu alanın öznesi olan kadınların yaşam mücadelesi sadece emek-değer bakımından değil, ekolojik bakımdan da ele alınması gerekir. Bu bakımdan Polen’in emekoloji tartışmalarını yakından takip etmeye, öğrenmeye ve politikaya tahvil etmeye çalıştığımızı da belirtmek isteriz.

4. Birkaç yıl önce Greta Thunberg’in “Cuma grevleri” ile başlayan ve gençlerin büyük katılımına sahne olan Batı merkezli iklim hareketi hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu hareketin Türkiye gibi ülkelerde -Batı’daki kadar- kitlesel karşılık bulamamasının nedeni sizce nedir? Diğer taraftan bu hareketlere hâkim olan “önce iklimi kurtaralım, sonra sistemi değiştiririz” anlayışı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Greta önemli bir ekolojik farkındalık yarattı ve bu alanda önemli bir pratiği de oldu. İklim hareketlerinde her ülkenin, her bölgenin kendi özgünlüğünün olduğu kuşku götürmez. Özellikle de kapitalizmin eşitsiz gelişimi düşünüldüğünde. Faşist rejimin baskıları altında, özgürlük ve eşitlikten yoksun, mücadele dinamiklerinin yıkıcı ve yıldırıcı saldırılara, bedellere maruz kaldığı bir ülke gerçeği içindeyiz. Politik özgürlük sorunu, halkların ve inançların eşitlik mücadelesi, cins kırımını gibi yıkıcı sorunların belirgin, temel olduğu bir coğrafya gerçeği var. Bu kadar yıkıcı sorun içerisinde ekoloji mücadelesi kıyıda, ‘dışarda’ kalan bir konu görünümündedir.

Türkiye’de son yıllarda bu alanda kimi hareketler, örgütlenme çabaları olsa da mücadelenin entelektüel bir anlayış ya da dar çevreci bir çaba olarak yansıdığını söyleyebiliriz. Bu nedenle de bu alanda kafa karışıklığı, ideolojik belirsizlikler, yön kayıpları çok belirgin. Küçük burjuva, ütölist, anarşist, düzeniçi-foncu eğilimlerin ağırlığı var. Bu genel olarak hareketin yönü anlamında tüm dünyada belirgin.

Bu hareketin devrimci yönü, yöntemi, hedeflerinin neler olacağı, araçları, örgütleri ve mücadele tarzının neler olacağı konusunda bir berraklıktan bahsedilemez. Bu karışıklıkta burjuvazinin ideolojik egemenlik tasarıları -Yeşil Yeni Düzen, yeşil mütabakat- da etkili oluyor. O nedenle güncel, yakıcı olan ile nihai olanın diyalektik bağı kopartılarak, sıraya sokularak ‘iklimi kurtaralım sonra sistemi değiştiririz’ deniliyor. İklimi kurtarmak için kapitalizme karşı mücadele etmenin zorunluluğunu bilince çıkarmak zorundayız. Ancak tersten de ekoloji sorunlarını devrim çözer düzlüğüne kapılıp, en yakıcı, güncel sorunlara sırt çevirmemeliyiz. Politik özgürlük mücadelesinin bir başlığı olarak, temiz bir çevrede yaşamak, fabrika atıklarının kirlenmediği, ormanların villalara açılmadığı bir doğal yaşamda ısrar etmek vb. talepler yükseltilmeli.

5. Egemenlerin Paris iklim anlaşması, “Yeşil yeni düzen”, “yeşil mutabakat” programlarına karşı solun, sosyalistlerin “iklim krizinin acil çözüm programı” ne olmalıdır?

“Yeşil Yeni Düzen” ve “yeşil mutabakat” gibi burjuva safesatlar, kapitalizmin kendi krizine çare olarak ürettiği sınıf ve doğa karşıtı ideolojik saldırılardır. Yanılsamadan başka bir şey değildir. Bunlar iklim krizinin çözümü için başta karbon oranlarının düşürülmesini hedeflese de başta ABD, Çin gibi emperyalist merkezler hala dünyanın en çok karbon üreten ülkeleri durumunda. Bu bile burjuva emperyalistlerin ikiyüzlülüğünün ifadesidir. Paris anlaşmasına karşı Glasgow iklim anlaşması kapitalist sistemin iklim krizindeki rolünü ortaya koyan bir anlaşmadır. Doğal olarak mücadele; tüm kapitalistlere, burjuvaziye, sömürü ve yağma üzerine kurulu toplumsal düzene karşı mücadeleye dayanır. Bu nedenle zorunlu olarak devrimci mücadeleyle kopmaz bağı vardır. Sosyalistlerin acil programı, nükleer, fosil yakıt sistemleri gibi tüm politikaları tümünden reddetmek ve bunun örgütlenmesini de doğrudan sınıf perspektifi ile sosyalist siyasetin görevi haline getirmektir.

6. Başka alanlarda olduğu gibi, ekolojik yıkım ve mücadele alanında da Doğu ile Batı arasında Aykut Çoban’ın deyimiyle “ayrımçı çevrecilik” yapıldığı eleştirisi çok sık dile getiriliyor. Kazdağları ya da Akbelen’deki orman kıyımına gösterilen duyarlılık ve tepki Dersim ya da Cudi’deki orman yakma/kıyım durumlarında gösterilmediği Kürt ekoloji hareketi tarafından da eleştiri konusu yapılıyor. Siz durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Öncelikle Türkiye’de de dikkate değer, kitlesel, istikrarlı bir ekoloji hareketi yaratabilmiş değiliz. Hala herkes kendi alanını korumakla meşgul. Yani Kürdistan’a gelmeden önce, Türkiye’de de birleşik bir ekoloji hareketi oluşmuş değil. Aynı durum Kürdistan için de geçerli. Orada da ağır doğa yıkımlarına karşı yerel, kendi dili ve araçlarıyla bir direniş örgütlenmiş değil. Dolayısıyla “birleşik mücadele” bazen her derde derman sihirli çözüm gibi sunulma riski taşıyor.

Sorudaki boyutuna gelirse, elbette Kürt sorunu karşısında emekçi sol hareketin pozisyonu ne ise ekolojik mücadelede Kürdistan’da yaşananlar karşısındaki tutumda odur. Burada batıda antişovenist mücadelenin geliştirilmesi hayattır.

“Ayrımcı çevrecilik” eleştirisi yerinde bir eleştiri. Bunda şovenizm ve sosyal şovenizm etkili oluyor. Kürdistan’daki orman yangınları, barajlar, çed’lerin doğrudan muhatabı faşist devlet olduğu için ona itiraz etmek, onun sömürgeciliğine, inkarcılığına karşı çıkmayı gerektiriyor. Bedellerini göze almayı da gerektiriyor. Bu bedel karşısında yalpalayan bir çevre/ekoloji hareketi var. Meselenin diğer yanı, hareketlerin iç dinamiğinin üretilemeyişi sorunu. Hasankeyf’te güçlü bir iç dinamik üretilemeyişi, maden, baraj sorunlarında Dersim, Sivas gibi kimi özgün örneklerde iç dinamik sorunu, ordaki mücadeleyi sürdürecektir, dışardakilerin bu mücadele ile bağını söyleyecek bir yapı oluşturamama sorunudur.

Oysa ki Akbelen ve Cudi’de yaşanan eş zamanlı kıyım, birleşik mücadele potansiyeline sahip. Devlet Cudi’de de Akbelen’de de aynı devlet. Her iki coğrafyayı da talana, yağmaya, yok saymaya odaklı kapitalist sistem ve onun ilerleyişinin garantörü faşist rejim altında yaşıyoruz. Parçalı olan tüm doğa ve yaşam alanı savunma mücadelelerinin antifaşist, antikapitalist temelde birleşebilmesi kazanım için temel önemdedir, aksi halde her hareket kendi sınırları içinde boğulmaya mahkum olacaktır.

7. Sosyalist mücadele içerisinde hayvan özgürlüğünü nasıl konumlandırıyorsunuz? İnsan dışı hayvanların kapitalist sistem içerisinde tabii olduğu sömürü ve tahakküm ilişkilerinin sona erdirilmesi için mücadeleyi, ekoloji ve toplumsal mücadelenin gündemi haline getirmek için neler yapılmalı?

Sosyalist mücadele içerisinde hayvan özgürlüğü henüz başlı başına teorisi ve politikası olan

dolayısıyla bir mücadele gündemi olarak öne çıkan bir başlık değil ne yazık ki. Bu anlamda ciddi bir kavrayış yoksunluğu içerisinde olduğumuzu söyleyebiliriz. Ekolojik mücadele içerisindeki etkileşimden kaynaklı henüz nüve halinde olan kimi duyarlılıklardan bahsedebiliriz sadece. Türçülük karşıtı olarak konumlanmaya çalışmak ve bu anlamdaki en asgari demokratik talepleri sahiplenmek gibi.

İnsanın, en genel anlamıyla insan dışı hayvanlar üzerindeki tahakküm ilişkisi olan türçülük önemli bir mücadele konusu aslında. Henüz zayıf olmakla birlikte türçülüğün reddi anlamında oluşan bilinç ve literatürün dışında kalmama çabası da bu anlamda sosyalist hareketin bütünü bakımından oldukça önemli. Bu anlamda bilinç yükselten, hayata bakış açısını değiştiren türlü tartışmalar yapmak mümkün.

Milliyetçilik, dincilik, cinsiyetçilik gibi türçülük de bir tahakküm ilişkisinin sonucudur. Bu eşitsiz ve hiyerarşik ilişkileri birbiriyle bağli içerisinde sorgulayan ideolojik, politik, kültürel ve bireysel her karşı çıkış sosyalist ve demokratik mücadele zemininin sürekliliği içerisinde içerilmelidir.

Hayvanların kapitalist sömürü ve tahakküm ilişkisini sona erdirmek için bugünden mücadele gündemi yapılabilecek pek çok konu var. İlk elden hayvanlarla kurulan her türden sahiplenme ilişkisini reddetmek, bencil zevkler uğruna onları doğalarından koparıp kafeslere hapsedilmeyi reddetmek, petshopların kapatılması için mücadele etmek, deri veya deri görünümlü mont, ayakkabı, pantolon kullanmamak, kürk üretimini ve kullanımını teşhir etmek, pornografik bir teşhircilikle çekilen hayvan videolarına karşı çıkmak gibi.

Kapitalizmin pek çok bakımdan teşhirini yaparken; insanı merkeze alıp, doğadaki diğer canlı varlıklarla eşit ve özgür bir ilişki kurmak yerine onları denetlemeyi ve sömürmeyi bu amaçlar doğrultusunda da araçsallaştırmayı ilke edinmesinin de teşhirini yapabilmeliyiz.

Vejetaryenlik ya da veganlığı türçülüğe karşı çıkmanın bir ön koşulu olarak görmeden, bunu bir beslenme biçiminden öte etik bir tutum olarak öne çıkarmak, ekolojik bir dünya için mücadele zeminini güçlendirebilir.

8. AKP iktidarı ve ortaklarının Türkiye Yüzyılı programını ekoloji bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz? Önümüzdeki dönem açısından ekolojik yıkım ve mücadele açısından nasıl bir gelişim öngörüyorsunuz?

Emperyalist kapitalist sistemin nasıl savaş, paylaşım, emek ve doğa talanı dışında çaresi yoksa, Türkiye'nin de yoktur. Hatta söz konusu emperyalist politikaların uygulanma alanlarından birisi, hatta en önemlilerinden birisidir Türkiye. İşçinin, emekçi köylünün ve ekoloji mücadelesi verenlerin karşısında artık herhangi bir madenci, Res'çi, hes'çi yok, burjuvazi ve onu kanatları altına alan, bu sınıfın yararına genel bağlayıcı yasalar çıkaran bizzat devlet gücü-zulmü var. AKP-MHP faşist iktidarının ekoloji politikalarının içeriği bundan ibarettir.

AKP-MHP faşist iktidarının ekoloji programında Kanal İstanbul, madencilik seferberliği, inşaat ve enerji projeleri var. Türkiye'nin Yüzyılı programlarında da doğal varlıkların zarara uğratılması, talana açılması, satılması, kiralanması, ticarileştirilmesi, metalaştırılması sürecektir. Doğa talanı iktidar için neredeyse tek kar alanı.

Talan, yağma planı sürdükçe ekoloji mücadelesi de var olacak, direniş odakları artacaktır. Akbelen direnişi bunun ilk adımı oldu. Ekoloji hareketinin bu direniş dinamiği, mevcut iktidarın rıza üretimine set olan karşı duruş potansiyeli ile var olmaktan öte belirleyici bir karakter kazanması ise sermaye ve iktidarın şiddetine karşı koyma gücüyle mümkündür. Şiddeti görmek, direnişin nasıl, hangi araç ve biçimlerle sürdürüleceğine karar vermek temel önemde. Tabi bu hedefe bağlı geniş bir toplumsal örgütlenme geliştirmek zorundayız.



MÜCADELE BİRLİĞİ

1. Türkiye'deki çevre/ekoloji hareketinin temel ve acil sorunlarını nasıl tanımlıyorsunuz? Bugüne kadar neler eksik yapıldı? Neleri düzeltmeyi ve/ya geliştirmeyi planlıyorsunuz? Ekoloji mücadelesinde Parti'nin rolünü nasıl tanımlıyorsunuz?

Kapitalizmin tüm dünya üzerindeki egemenliğinin insanlık için en yıkıcı sonuçlarından biri çevre felaketleridir. "Hep daha fazla üretim" düsturuyula işleyen sistem, tüketim ihtiyacına bakmaksızın sürekli üretmeye devam ediyor. Doğal kaynaklar sınırsızca ve geri dönülemez şekilde kirletiliyor; yapılaşmanın devam etmesi ya da madenciliğin başlayabilmesi adına bitki örtüsü yok ediliyor, hayvanlar ya restoranlar ya kıyafetler ya da kozmetik ürünler için sürekli öldürülüyor, iş olanakları büyük kentlerde yoğunlaşırken nüfus belli kentlerde yaşamaya zorlanıyor ve kent altyapıları yetersiz hale geliyor. Hep daha fazla üretim, zincirleme felakete neden olarak dünya üzerindeki yaşamı artık yok etme noktasına getiriyor.

Sosyalist bloğun dağılışının ardından dünya devrimci hareketlerinin geriye düşmesinin belki de en büyük sonuçlarından birini çevre mücadelesinde görüyoruz. Çevre felaketlerinin yarattığı yıkımlar katlanarak artarken, bu yıkımların temel nedeni olan kapitalist üretim ilişkileri hiç zarar görmeden devam ediyor ve üretim hiç durmuyor. Dünyadaki toplam su ve elektrik tüketiminin ezici bir çoğunluğundan büyük işletmeler sorumluyken, çevre örgütleri insanları evlerinde daha az su kullanmaya, gereksiz ışıklarını söndürmeye, çevreye duyarlı olmaya çağırıyor.

Atıkları büyük gemilerle az gelişmiş ülkelere yığarak, o ülkelerde çöplük alanları yaratanlar görmezden geliniyor ve çöpleri ayrıştırma çağrısında bulunuluyor. Hayvanları işkenceyle öldüren büyük gıda zincirlerine ya da kozmetik tekellerine dokunulmuyor ama herkese vegan olma çağrısı yapılıyor. Bunların hepsi sorunun temelinden kaçışken, çevre örgütlerinin devrimci mücadeleden uzak durmasının sonuçları olarak karşımıza çıkıyor.

Ekolojik mücadele eğer dünyanın büyük çevre felaketleriyle yok olmasını engellemek istiyorsa, sadece birkaç markayı, şirketi ya da sadece bazı devletleri hedef almak yerine bütün bir kapitalist sistemi düşman olarak görmeli ve herkesi sorunların asıl kaynağı konusunda bilinçlendirmeyi hedeflemeli. Ekolojik mücadele devrimci mücadeleyle paralel gitmeli, birbirinden güç almalıdır. Dünya genelinde devrimci hareketin gücü tek başına bu mücadelenin tüm sorumluluğunu almaya yetmeyebilir. Ama ekolojik mücadele birçok alanla devrimci mücadeleyle buluşabilir. Bunun olanaklarının hiç olmadığı kadar bugün mevcut olduğunu görüyoruz.

2. En son Akbelen Direnişi'nde de yaşadığımız gibi, ekoloji mücadelesi ile emekçilerin çıkarları sürekli karşı karşıya getiriliyor. Sermayenin çıkarlarını korumayı esas olan sendikalar da bunu ekoloji mücadelesine karşı bir araç olarak kullanıyor. Diğer taraftan sınıf mücadelesi ile ekoloji mücadelesinin ortaklığını kurmak için işçi sınıfına "adil geçiş/dönüşüm", "iklim dostu işler" öneriliyor. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Akbelen deneyimi aslında yukarıda söylediklerimizi doğrular nitelikteydi. Devrimci mücadelenin

genel olarak zayıflamasının sonuçlarından biri de sendikal mücadelenin ya küçük burjuva bir karaktere bürünmesini ya da toptan sermaye kontrolüne girmesini getirdi. Bugün emekçiler bağımsız sendikalarda bu nedenle örgütlenmeye eğilim gösteriyorlar. Ekolojik mücadelenin sınıfla buluşmasının araçlarını bulmak durumdayız. Bir yandan ekolojik temelde kurulan örgütlenmeler bir yerde çadır kurma ve nöbet tutma gibi pasif mücadele yöntemleri yerine daha aktif, daha hareketli, daha katılımcı ve sorunun kaynağını hedef alıcı yöntemler geliştirmeliyken diğer yandan da devrimciler sınıf hareketlerini ekolojik mücadeleyle buluşturmalı ve onların bu mücadelenin bir parçası olmalarını sağlamalıdır.

3. Kapitalist politik ekonomi, yeniden üretim işini emek-dışı-değersiz etkinlik olarak görüyor. Yeniden üretim emeği ve onun ekolojik potansiyeli sizin için ne ifade ediyor, sınıf mücadelesinin neresinde duruyor?

Toplumsal yeniden üretim, kapitalist üretim ilişkilerinin devamlılığının vazgeçilmez bir parçasıdır. Kapitalizm emekçilerin üretime devam etmesini zorlarken aynı zamanda emekçinin üretim alanının dışındaki yaşamında da belirleyici olarak onun yeniden üretmesi için gereken yaşamını belirler. Bir sonraki gün yeniden üretime katılabilecek hale gelmesi için gerekli ihtiyaçları belirleyen kapitalist ilişkinin kendisidir. Yeniden üretim süreci doğaldır insana dair her şeyi içerir. Kapitalizm bundan dolayı insanın çevre ve doğayla ilişkisini, kent yaşamını, sosyal ilişkilerinin hepsini belirleyen durumdadır. Ekolojik mücadele biraz da bundan dolayı emekçilerin hayatıyla paralel gitmelidir. Çünkü emekçilerin üretim ve yeniden üretim süreci çevreyi, doğayı ve kent yaşamını belirleyen pozisyondadır. Sınıf mücadelesinin ekolojik mücadeleyle iç içe geçmesi ihtiyacı da buradan doğar.

4. Birkaç yıl önce Greta Thunberg'in "Cuma grevleri" ile başlayan ve gençlerin büyük katılımına sahne olan Batı merkezli iklim hareketi hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu hareketin Türkiye gibi ülkelerde -Batı'daki kadar- kitlesel karşılık bulamamasının nedeni sizce nedir? Diğer taraftan bu hareketlere hâkim olan "önce iklimi kurtaralım, sonra sistemi değiştiririz" anlayışı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Sınıf mücadelesinin ekolojik mücadeleyle birlikte yürütmesi gerektiğini söylemiştik. Tam da buradan devam ederek sermayeye zarar vermeyen "masum" iklim hareketleri elbette sermayenin güçlü olduğu yerlerde büyür, büyümesine izin verilir, hatta kimi

sermaye grupları tarafından desteklenir. Tüm dünyayı kendi çöplüğü gibi kullanan hem emeğini hem kaynaklarını sömüren batı diye tabir ettiğimiz emperyalist merkezler, kendi ülkelerinde çıkabilecek ve kendilerini hedef alan bir hareketin gelişmesine izin vermezler. Eğer sorunun çevresinden dolaşan ve doğrudan iktidarlarını hedef almayan bir çevre hareketi gelişirse belli sınırlarda büyümesine göz yummaları doğaldır. Bizde olduğu gibi sermayenin en gerici bir diktatörlüğüne ihtiyaç duyulan ve sınıf mücadelesinin çok sert geçtiği ülkelerde sermayeye zarar verecek sınıf mücadelesiyle güçlü organik bağları olacak türden bir ekolojik mücadelenin gelişmesi elbette daha zordur. O nedenle biraz daha 'kolay' biçimlerde gelişir ekolojik hareketler bizde. Bu hareketler biraz devrimcileşmeye başladığında ise, sermaye kelimenin tam anlamıyla bütün gücüyle hareketin üzerine saldırır. Gezi ayaklanması bunun en açık örneği olmuştur.

Bu deneyimler sermayeye çok şey öğrettiği gibi, ekolojik hareketlerin başını çeken örgütlenmeler de bunlardan çok şey öğrendi. Ekolojik mücadele her ileri atılımda karşılaşacağı saldırının şiddetini de dikkate almak zorunda. Ama ekolojik mücadelenin bu saldırıları göğüslemeden de bir kazanım elde etmesinin neredeyse imkânsız olduğunu deneyimlerle görüyoruz.

5. Egemenlerin Paris iklim anlaşması, "Yeşil yeni düzen", "yeşil mutabakat" programlarına karşı solun, sosyalistlerin "iklim krizinin acil çözüm programı" ne olmalıdır?

İklim krizinin bugün ulaştığı düzeye bakıldığında şunu çok rahat söyleyebiliriz. Dünya şu an Rosa Luxemburg'un dediği "ya sosyalizm ya barbarlık" noktasına gelmiş bulunuyor. Bunu hatta şöyle de düzeltebiliriz; ya sosyalizm ya dünyanın sonu. Dünya geri dönülemez noktayı aşmak üzere. İnsanlık sürekli ve sürekli, sahip olamayacağı ve sadece ufak bir azınlığın tüketmek için gücü olduğu bir üretim sürecinin içinde, makine dişlilerinin arasında ezilmeye devam ediyor. İhtiyaçtan fazlasını üretiyor ama ürettiğinin küçük bir kısmına dahi erişimi yok. İnsanın insanca yaşayabilmesi, bu bolluk içinde açlık çekmemesi, doğayla uyumlu bir yaşama sahip olması hiç olmadığı kadar gerçek ve mümkün bir taleptir bugün. Ne insanlığın ne de dünyanın sorunların çevresinde dolaşmak için zamanı kalmadı. En acil ve ertelenemez görevimiz bugün insana, hayvana, doğaya düşman olan bu kapitalist sistemi ve sermaye egemenliğini yerle bir etmektir.

6. Başka alanlarda olduğu gibi, ekolojik yıkım ve mücadele alanında da Doğu ile Batı arasında Aykut Çoban'ın deyimiyle “ayrımçı çevrecilik” yapıldığı eleştirisi çok sık dile getiriliyor. Kazdağları ya da Akbelen'deki orman kıyımına gösterilen duyarlılık ve tepki Dersim ya da Cudi'deki orman yakma/kıyma durumlarında gösterilmediği Kürt ekoloji hareketi tarafından da eleştiri konusu yapılıyor. Siz durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu tam da sermayenin ekoloji mücadelesini yönlendirmesine bir örnektir. Kazdağları'ndaki ya da Akbelen'deki felaketin sorumluları Cudi'deki yangınların da sorumlularıdır. Ancak yaşadığımız topraklarda Kürt halkına yönelik yürütülen her türlü imha, inkar, işgal saldırılarına ve Kürt halkının topraklarının, doğasının yok edilmesine ilerici, devrimci güçler dışında henüz yeteri kadar güçlü bir tepki gösterilemiyor. Çünkü iki halk arasına ekilen nefret tohumları ve koyu şovenizm propagandası ile Kürdistan coğrafyasının, nehirlerinin, ormanlarının “terörle mücadele” kisvesi altında yok edilmesi, henüz şovenizmin koyu zehrinden arınmamış Batı'da doğasını savunan ekoloji savunucularını tepkisiz bırakıyor. Ayrıca bu anlamda belli bir bilince ulaşmış olsa bile belli ekoloji çevreleri, bu saldırganlığa açıktan karşı koymak saldırıların hedefi olmaya yeterli olduğu için, genel anlamda Batı'daki yıkımlara ses çıkarıyor. Ekolojik mücadelenin devrimci mücadeleden kopmaması gerektiğini söylerken bunu işaret etmeye çalıştık. Saldırıları ortak, topyekûn ve yaşamı tehdit ediyor. Yaşamı savunan bizlerin de cevabı benzer nitelikte olmalıdır.

7. Sosyalist mücadele içerisinde hayvan özgürlüğünü nasıl konumlandırıyorsunuz? İnsan dışı hayvanların kapitalist sistem içerisinde tabi olduğu sömürü ve tahakküm ilişkilerinin sona erdirilmesi için mücadeleyi, ekoloji ve toplumsal mücadelenin gündemi haline getirmek için neler yapılmalı?

Hayvanların sömürüsü inanılmaz boyutlara ulaştı. Kozmetik sektörünün ve ilaç sanayinin gelişmesiyle birlikte neredeyse her marka-şirket, binlerce hayvanın topluca öldürülmesine ya da sakat bırakılmasına sebep oluyor. Bir yandan fast-food zincirlerinin kesimhaneleri artıyor, tüketilmeyen etler için hayvanlar kıyıma uğruyor. Aynı zamanda toplumsal çürümeyle birlikte gelen işkence haberleri artmaya devam ediyor. Sokak hayvanlarının uğradığı saldırı haberleri çoğalıyor. Tüm bu dönem içinde hayvan hakları için mücadele eden insanların çoğalması anlaşılır bir durumdur. Bu mücadeleyi de ekolojik mücadelenin bir parçası olarak değerlendirmek gerekir. Dünyanın kurutulmuşu aynı zamanda hayvanların da kurtuluşunu getirecektir. Sömürsüz bir dünya mücadelesi tüm canlılar için verilmelidir.

8. AKP iktidarı ve ortaklarının Türkiye Yüzyılı programını ekoloji bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz? Önümüzdeki dönem açısından ekolojik yıkım ve mücadele açısından nasıl bir gelişim öngörüyorsunuz?

Ekolojik yıkımın önümüzdeki dönemde artacağına kimsenin kuşkusu olmasın. Kalkınma yüzyılı dedikleri dönem tam da daha fazla imar, daha fazla sömürü, daha fazla yerinden etmeyi getirecektir. Bir de üstüne olası doğal felaketler için bir önlem alınmaması, aksine acil toplanma alanlarının giderek yok olması, altyapıların artık kentlerde yetersiz hale gelmesi vb. nedenlerle de yaşanılacak her türlü felaketin sonuçlarının kötüleşme ihtimallerini arttırıyorlar. Tüm bunlar düşünüldüğünde özellikle kentlerdeki yaşamın devam etmesinin artık ne kadar zor olduğu görülüyor. Sadece ekolojik mücadele yürütenler değil, ezilen, sömürülen her kesim için zaman doldu. Bugün yaşanılabilir bir dünya için harekete geçmezsek yarın çok geç olacak.



SOSYALİST YENİDEN KURULUŞ PARTİSİ EKOLOJİ MECLİSİ

1. Türkiye'deki çevre/ekoloji hareketinin temel ve acil sorunlarını nasıl tanımlıyorsunuz? Bugüne kadar neler eksik yapıldı? Neleri düzeltmeyi ve/ya geliştirmeyi planlıyorsunuz? Ekoloji mücadelesinde Parti'nin rolünü nasıl tanımlıyorsunuz?

Maden, enerji, inşaat merkezli “büyüme” politikasının saldırılarına paralel olarak yaşam alanı savunmaları yaygınlaşıyor. Deneyimlerinden ve birbirlerinden öğrenen, artık bir gelenek de oluşturan direnişler var. Ağırlaşan baskı ve yasaklar karşısında da gerilemeyen hareketler arasında yer alıyorlar. Çoğunlukla mülksüzleştirmeye direnen küçük çiftçiler, geçimlik tarım yapanlar etrafında yerel ittifaklarla gelişen bu direnişler hem kendi sınıf konumları hem de sınıfsal bir saldırıya karşı koymaları, sermaye döngüsünün ivmesini kırmaları bakımından nesnel olarak da sınıf mücadelesine katılıyorlar. Direnenler, kolluk başta olmak üzere devlet aygıtını karşılarında, ekoloji mücadelesinin kentsel dinamiklerini ve bunların arasında sosyalistleri de içlerinde ya da yanlarında buluyorlar.

Bütün bu politikleşme öğelerine karşın ekoloji mücadelelerinin en temel güncel sorununun politikleşme düzeyinin yetersizliği olduğu söylenebilir. Yerel savunmalar gibi yereller arasında kurulan bağların da tekil direniş başarıyla ya da başarısızlıkla sonuçlandıktan sonra yerini bir diğerine bırakarak odak olmaktan uzaklaştığını, siyasal rejim olarak örgütlenen saldırının tersine, direnişin bir üst düzeye yükselemediğini görüyoruz.

Bunu aşan, belki saldırı ölçeğinin de yardımıyla “sath-ı müdafaa”yı göze alma gereğinin fark edildiği, direnişin kent ve ülke düzeyinde tasarlandığı bir örnek olarak Kanal İstanbul'a karşı mücadele deneyimimizden çıkarılacak çok sonuç var. Aynı zamanda Kanal projesine karşı direnişin belki en yüksek anımı oluşturan 3. Havalimanı Direnişi de ekoloji mücadelesinin örgütlü işçi sınıfıyla bütünleşmesi açısından aşılmamış bir kazanımı temsil ediyor. Tamamlanması gereken en önemli eksiği bunların yardımıyla tarif edebiliriz: Ekoloji hareketinin hem yerel ölçeği ve tekil talebi aşarak toplumun bütünü içinde örgütlenme hem de toplumun çelişkileri içinde taraf seçme anlamında politikleşmesi, eşzamanlı olarak işçi sınıfı temelli siyasetin programıyla, örgütlenme biçimiyle mücadelenin ekolojikleşmesi. Büyük P ile partiden ne anladığımızı aramızda çok tartışabiliriz ama bugünün dünyasında Parti olmayı, bir sınıf kesitinin ya da bir mücadele düzleminin değil sınıfın devrimci örgütü olmayı hedefleyenlerin yolu alandan öğrenerek, dönüşerek, nesnel sınıfsallığın bilinçli politik ittifaklara ve ekolojinin sınıfın gündemine dönüşmesine katkıda bulunarak ekoloji mücadelelerinden geçmek zorunda.

2. En son Akbelen Direnişi'nde de yaşadığımız gibi, ekoloji mücadelesi ile emekçilerin çıkarları sürekli karşı karşıya getiriliyor. Sermayenin çıkarlarını korumayı esas olan sendikalar da bunu ekoloji mücadelesine karşı bir araç olarak kullanıyor. Diğer taraftan sınıf mücadelesi ile ekoloji mücadelesinin ortaklığını kurmak için işçi sınıfına “adil geçiş/dönüşüm”, “iklim dostu işler” öneriliyor. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Ne yazık ki sorun sermayenin çıkarlarını korumayı esas alan “sarı” sendikalardan ibaret değil. İşçi sınıfı bir siyasi programın -kendi tarihsel programının da- uygulama görevlilerinden değil yaşamını sürdürmek için işgücünü satmak zorunda olan gerçek insanlardan oluşuyor ve örgütsel olduğu kadar işgücünü satma koşulları da dâhil birçok açıdan ayrışmalar barındırıyor. Bunların gerçekliğini tanımak, ayrışmaları aşacak bir bilinç ve örgütlülüğü geliştirmenin önkoşulu. Sınıfın bütününe çıkarı olarak kavradığı ekoloji taleplerini günlük ekonomik çıkarları pahasına gündemine alan, elindeki ekonomik mücadele araçlarını ekoloji talepleri için de seferber eden, kısa erimde daha riskli bir mücadele yolunu seçerken özgül mücadelelerine de -belki bireyler olarak yararlanamayacakları- daha güçlü ittifaklar kazandıran öncü işçilerin varlığı umut verici. Ama yanıltıcı olmasın. Yürünecek uzun bir yol var.

Çok yakın geçmişte solun yeniden yükselişine, yerli halkların özyönetim, su ve toprak mücadeleleriyle iç içe geçen ekoloji hareketlerinin de yer aldığı sol ittifakların başarılarına tanık olduğumuz Latin Amerika deneyimleri de işimizin kolay olmadığını gösteriyor. Sandıkla ve burjuva devlet aygıtı yerinde dururken hükümet olma deneyimiyle sınanmanın başka boyutları yanında, ekolojinin koalisyon içi gerilim hatlarından birini oluşturduğunu da biliyoruz. Şili’de inşaat ve maden sendikası başkanının Dominga Projesi (Unesco koruması altındaki Humboldt Takım Adaları ve ana karada yapılacak madenler ve taşıma işleri için liman projesi) gerçekleşsin diye Boric’in evi önünde gösteri yaptığını gördük. Oradaki sendika Türkiye’nin “sorumlu” sendikacılığının, Türk-İş uzlaşmacılığının eşdeğeri sayılabilir. Ama olmasa ne fark ederdi? Arjantin’de de Jujuy’da yerli halkların tarım yapılan yerellerin madenlere devredilmesine yönelik yasal düzenlemeye karşı direnişi sürüyor. Jujuy’daki maden işçileri de yasaya karşı olduklarını açıkladı ama iş bırakmadı. Kendi talepleri için de eylemde olan öğretmen sendikaları direnişe destek verdi. İşkolları dolayısıyla doğrudan kendi işlerini tehlikede görmeyen işçilerin destek vermesi daha kolay. İnşaat ve madencilik işkolları söz konusu olduğunda, sendikaların tutumu bilinç düzeyine ve konjonktüre bağlı olarak değişiklik gösterse de ekoloji direnişlerine en iyi olasılıkla sembolik destek veriyorlar. Bu çelişkinin çözümünü işyeri ya da işkolu içinden aradığımız sürece “adil dönüşüm” işçilerin çoğunluğuna da gerçekçiliğin gereği gibi görünecek. Bu da işçi taleplerinin kapitalizmin sürdürülebilirliğinin hizmetine koşulması demek. Ekolojik meseleyi işçi sınıfının ekonominin/siyasetin bütünü üzerinden söz sahibi olma derecesinin yükseltilmesiyle birlikte düşünmek zorundayız.

3. Kapitalist politik ekonomi, yeniden üretim işini emek-dışı-değersiz etkinlik olarak görüyor. Yeniden üretim emeği ve onun ekolojik potansiyeli sizin için ne ifade ediyor, sınıf mücadelesinin neresinde duruyor?

Toplumsal yeniden üretim tartışması içimizde sürüyor. Bunun ekolojiyle ilişkilendirilmesi başlı başına bir tartışma boyutu.

4. Birkaç yıl önce Greta Thunberg’in “Cuma grevleri” ile başlayan ve gençlerin büyük katılımına sahne olan Batı merkezli iklim hareketi hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu hareketin Türkiye gibi ülkelerde -Batı’daki kadar- kitlesel karşılık bulamamasının nedeni sizce nedir? Diğer taraftan bu hareketlere hâkim olan “önce iklimi kurtaralım, sonra sistemi değiştiririz” anlayışı hakkında ne düşünüyorsunuz?

Ekoloji meselesinin yerel ölçeği, tekil saldırıya karşı savunma boyutunu aşan bir düzeyde formüle edilmesi daha ileri bir siyasallaşma göstergesi sayılmalı. Avrupa’daki eylemlere de buradaki eksikliğine de bu açıdan bakmayı ihmal edemeyiz. Ancak iklim grevlerinde siyasal potansiyel kadar muhalefeti soğurma eğiliminin de büyüklüğünü görmek zorundayız. Siyasal temsil krizinin, işçi sınıfı siyasetinin de krizde olmasının etkisiyle, yerleşik siyaset -ama yer yer bizatihi siyaset-protesto hedefine dönüşüyor. Temsili yapıların kapsamadığı talebin tek gündeme dönüştürülmesi, “sistemi değiştir!” sloganına rağmen çelişkilerin üstünü örtme, siyasetleştirme eğilimine kapı açıyor. Devrimci tınılı “Hemen, şimdi!” duygusuyla hemen uygulanabilir olanın öne çıkarılması, kitle seferberliğini sistem içi düzenlemeler için rıza üretme aracına dönüştürülmeye açık hale getiriyor. Ekolojik krizin iklim krizine, iklim krizinin fosil yakıt kullanımına indirgenmesi ve karbon piyasalarının, yeşil dönüşüm programlarının çözüm olarak kabul edilmesi/ettirilmesi gibi. Oysa sadece “teknik” düzeyde bakıldığında bile karbonsuzlaşmayla sınırlı bir dönüşümün lityum ve başka nadir elementler peşinde yeni bir doğa talanını tetiklediği aşikâr. Gene de bu kadar çok ve farklı insanı sokağa çıkaran bir hareketin farklı ve hemen kestirilemeyecek gelişme eğilimleri barındırmaması mümkün değil. Eylemci profilini bütünüyle çalışmaya mahkûm olmayanlara özgü bir iyilikseverlik/doğaseverlikle tanımlamak, tepkiyi evcilleştirmeyi hedefleyen imge üretimine teslim olmak olur.

Hareketin sınıf bileşimini medyadaki temsillerine kapılmadan anlamaya çalışmamız gerek. Sorun bütün zayıflıklarıyla bu protestoların varlığında

değil bunların içinde ya da dışında bütünsel bir antikapitalist ekolojik programın ete kemiğe büründürülemediği olmasında.

Yalnız Türkiye’de değil, ekoloji mücadelesinin yaşam alanı savunmaları temelinde geliştiği birçok yerde iklim odaklı muhalefet Avrupa’daki kadar öne çıkmıyor ya da tek başına değil farklı mücadelelerle eklenerek geliyor. Ormanı veya suyu savunduğunuzda, termik santrallere direndiğinizde aslında iklim mücadelesi de veriyorsunuz. Ama uluslararası sermayenin ve devletlerarası konferansların iklim politikaları, Türkiye’de geniş kitlelerin gündemine dönüşmüyor. Artık eskiden “Türkiye, Paris’i imzala!” talebi sokaklarda dillendirilmediği gibi Paris eleştirisi de COP kadar COP’un alternatifleri de “meraklıları” arasında konuşulan konular olarak kalıyor. Bu, Avrupa merkezli iklim hareketlerinin ideolojik yanlışlarına düşülmediği anlamına gelmiyor. Farklı temelerde gelişen ekoloji direnişlerinin eylemcileri arasında da örneğin fosil yakıt odaklı iklim söyleminin etkisini görmek mümkün. Avrupa’daki iklim eylemlerinin taşıyıcısı olan kitlelerin var oluşuyla kurduğu bağın benzeri burada görülmediği için, bunların eleştirisini yapacağımız zemini de dünya/Avrupa gündemini izleme kaygısı duyanların öncülük ettiği gösterilerden çok burada gelişen hareketlerde bulacağız.

5. Egemenlerin Paris iklim anlaşması, “Yeşil yeni düzen”, “yeşil mutabakat” programlarına karşı solun, sosyalistlerin “iklim krizinin acil çözüm programı” ne olmalıdır?

Kapitalizmin sürdürülebilirliği için neredeyse her 10-15 yılda bir liberallerin moda haline gelen söylemlere başvurduğunu biliyoruz, şimdilerde özellikle ABD ve Avrupa’da “Yeşil Yeni Anlaşma”cılar bu rolü üstleniyor. Doğayı koruma adına geliştirilen yeni/eski öneri, bir yandan yok olacak sektörlerle işçi sınıfını tehdit ediyor diğer yandan önerilen “yeşil” çözümler doğa talanının, iklim krizinin hız kesmeden süreceğini gösteriyor. Örneği otomotiv sektöründen bakarak verebiliriz. Avrupalı Yeşil Anlaşmacılar “projelerini” temellendirmeye çalışırken, ABD’de otomotiv sektöründe 3 firmada birden, binlerce işçinin katılımıyla greve başlayınca, mesele çok hızlı görünür oldu. İşçiler ve sendikaların yeni yönetimi, bir yandan gelirleri için mücadele ederken bir yandan da elektrikli otomobillerin yerlerini alacağını ve işsiz kalacaklarının, ayrıca başta Tesla olmak üzere bu sektöre sendikaların sokulmadığının bilincine vararak adım adım bu greve gittiler. Yeşil Anlaşmacılara sınırlı da olsa yakın durmaya çalışan Biden’ı da bu durum iyice köşeye sıkıştırdı.

Tüm bu nedenlerle, kapitalist sistem yıkılmadan gerçek çözümün olamayacağını biliyoruz, ama nasıl, ne yapmalı sorusuna halen kapsamlı bir yanıt verebilmiş değiliz. Bu nedenle, çözümün işyeri ya da işkolu ölçeğinde bulunamayacağını söyleyebiliriz; meseleyi işçi sınıfının ekonominin/siyasetin bütünü üzerinden söz sahibi olma derecesinin yükseltilmesiyle birlikte düşünmek zorundayız. Bu bizi toplumsal mülkiyet, demokratik ve ekolojik planlama tartışmasına getirir. Kapitalizm içi bölüşüm adaletsizliğini gidermekle sınırlı kalmayan, endüstriyalizm ve ulusal kalkınmacılık ufkunu reddederek insan – insan ve insan – doğa ilişkilerini dönüştürmeyi merkeze alan bir programa ihtiyacımız var. Bunun somut içeriği egemenlerin mutabakatı ve hegemonyasına karşı ezilenlerin ittifakından hareketle aranmalı; hangi enerji politikası tedbirinin öncelikle alınacağından çok bu ittifakın örülmesi için acil olarak atılması gereken adımlar üzerinde durulmalı.

6. Başka alanlarda olduğu gibi, ekolojik yıkım ve mücadele alanında da Doğu ile Batı arasında Aykut Çoban’ın deyimiyle “ayırımı çevrecilik” yapıldığı eleştirisi çok sık dile getiriliyor. Kazdağları ya da Akbelen’deki orman kıyımına gösterilen duyarlılık ve tepki Dersim ya da Cudi’deki orman yakma/kıyım durumlarında gösterilmediği Kürt ekoloji hareketi tarafından da eleştiri konusu yapıyor. Siz durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Ayrımcı çevrecilik bize özgü değil. Halkların yok edilmesine yönelik uygulamalar var. Latin Amerika’da sömürge halkların, Mapuçe, Aymara uluslarının ve onlarca yerli halkın yok edilmesine yönelik bilinçli bir faaliyet var. Yalnız oradakiler bizdeki kadar toplu değiller. Yüzyılların sömürgeciliği içinde nüfusları azalmış, birbirlerine karışmışlar. Ekoloji mücadelesinin, bir orman alanının savunulmasının, tarım alanından madenciliğin kovulmasının, halkların özyönetim ya da düpedüz var olma hakkının savunulmasıyla örtüştüğü örnekler var. Kentli kesimlerin şekillendirdiği ekoloji hareketlerinin bu dinamikleri ve birlikte hareket etmenin önemini her zaman anladığı söylenemez.

Bizde de Kürdistan böyle. Talan ekonomisi batıda ekolojik yıkımı göze alırken Kürdistan’da yıkımın amaçlandığını, güvenlik gerekçesiyle ormanlar yakıldığı, “güvenlik barajları” yapıldığı gibi başlı başına halkı yaşam ortamından yoksun bırakma amacıyla hareket edildiğini görüyoruz. Bu durum sömürgeciliğin bir ekoloji meselesi olarak önümüze gelmesi, antisömürgeci mücadelenin de kaçınılmaz olarak ekolojiyi gündem edinmesi

sonucunu doğuruyor. Buna Kürt Özgürlük Hareketi'nin dünya görüşündeki ekoloji vurgusunu da eklemek gerekir. Kuşkusuz bütün bunlara rağmen kendiliğinden uyumlu bir ittifak ortaya çıkmıyor. Ama hareketler birbirini tanıdıkça ve politik derinlik kazandıkça, geri düşeni her gün, her deneyim alanında Sisyphos emeğiyle yukarı taşıyarak yeniden kurulan bağlarla gerçekleşen bir bilinç dönüşümü de var.

7. Sosyalist mücadele içerisinde hayvan özgürlüğünü nasıl konumlandırıyorsunuz? İnsan dışı hayvanların kapitalist sistem içerisinde tabi olduğu sömürü ve tahakküm ilişkilerinin sona erdirilmesi için mücadeleyi, ekoloji ve toplumsal mücadelenin gündemi haline getirmek için neler yapılmalı?

İnsan dışı hayvanlarla ilgili duyarlılığın ve hayvanlar üzerindeki tahakkümün politik bir mesele olduğu farkındalığının sosyalist saflarda da geliştiği görülüyor. Ancak bu konuda parti olarak üyelerimizin gerisinde olduğumuz söylenebilir. Gitgide daha çok yoldaşımızın bireysel yaşamında, dilinde, düşünüşünde, davranışında gerçekleşen değişimi programımızla ve teorik müktesebatımızla bütünleştirmekte zorlanıyoruz. Ne yapmalı sorusunu yanıtlamak, duyarlık ve farkındalıktan program ve stratejiye geçmeyi gerektiriyor. Soranların çoğalması bu tartışma gündemini açmakta daha fazla gecikmememiz gerektiğini hatırlatıyor.

8. AKP iktidarı ve ortaklarının Türkiye Yüzyılı programını ekoloji bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz? Önümüzdeki dönem açısından ekolojik yıkım ve mücadele açısından nasıl bir gelişim öngörüyorsunuz?

Öngörmemiş değildik, bizi çok zor günler bekliyor. Seçim, Saray rejimi açısından aynı zamanda yıkım programı için referandumdu. Seçimi bu açıdan Saray'ı yenilgiye uğratma fırsatı olarak değerlendirirken bir Milet İttifakı yönetiminde karşılaşacaklarımızın farklı olmayacağını da görüyorduk. Dengelere göre kartlar yeniden dağıtılacaktı, eski zenginlerle yeni zenginlerin, 5'li Çete'yle TÜSİAD'cılarının dengeleri değişecek, ancak emeğin ve doğanın payına düşen değişmeyecekti. Bir farkla: Saray'ın kendini galip ilan edebileceği her sonuç yalnızca uyguladığı politikaların değil, aynı zamanda demokratik ya da hiç değilse hukuksal karşı koyma dayanaklarının -ne kadar kalmışsa- yok edilmesinin de onaylanması anlamına gelecekti. Öngördüğümüzü hızla görmeye başladık. Rejim hukuki, hukukiymiş gibi ve hukuksuz olanın bileşimini değiştirerek yerine oturuyor. Bildiğimiz mücadele araçlarının bir bölümünün daha işlevsiz kalacağı anlamına geliyor bu. Ama tarihi yasalara bakarak yazamayacağımız gibi geleceği de yönetenlerin tasarılarına bakarak okuyamayız. Bu kadar topyekûn bir saldırı yeni direniş odakları ve toplumsal muhalefet için yeni ittifak olanakları yaratmadan yürütülemez.



UMUT-SEN

1. Türkiye'deki çevre/ekoloji hareketinin temel ve acil sorunlarını nasıl tanımlıyorsunuz? Bugüne kadar neler eksik yapıldı? Neleri düzeltmeyi ve/ya geliştirmeyi planlıyorsunuz? Ekoloji mücadelesinde Parti'nin rolünü nasıl tanımlıyorsunuz?

Öncelikle, Türkiye'deki çevre/ekoloji hareketleri, Batı'daki burjuva demokrasilerinde ortaya çıkan çevre/ekoloji hareketlerinden çok farklı bir görünüme sahip değil. Aradaki küçük farklar ise özgül tarihsel koşullar, coğrafi unsurlar, ekosistem ve doğal kaynak yapısı gibi faktörlerden kaynaklanıyor. Bu kapsamda Türkiye'de bu hareketlerin iki temel sorunu var. Birincisi, bir "yeşil romantizm" tablosu çiziliyor. Yani, materyalizmi reddederek adeta "dini cemaatlerin" idealist tasavvurlarına benzer şekilde bir projeksiyon ortaya koyuluyor. Örneğin, sadece fosil yakıtların kullanımı yasaklansın, nükleer enerji yasaklansın gibi argümanlar odağında bir mücadele yürütülmesi mümkün değildir. Dolayısıyla bunlara karşın emekçilerin yaşamı ile doğayı esas alacak hangi alternatif yolların olabileceğini de tartışmak ve önermek gerekiyor. Bu bağlamda alternatif enerji kaynaklarından yenilenebilir enerji olarak tanımlanan jeotermal, rüzgâr enerjisi ve güneş enerjisi açısından da tartışmanın bu şekilde ele alınması gerekiyor. Yani bir şeyi toptan reddedip karşısına ciddi bir alternatif ortaya koyamadığımızda mücadele gerçeklikten koparak idealist bir "yeşil romantizme" saplanıyor. Genel olarak siyasette özel olarak ise çevre/ekoloji mücadelelerinde saf bir anti'ci tutum (anti-kapitalizm, anti-hümanizm, anti-türçülük vb.) aşılacak zorunda.

İkincisi, çevre/ekolojik hareketlerin emekçilerle organik bir bağ kurmaya dair somut ve güçlü herhangi bir çabasını gözlemleyemiyoruz. Bu kapsamda mücadelenin ana unsurları emekçiler (kırsalda köylü, çiftçi; kentte işçi) olmadığı süreç sistemi zorlayabilecek ve kayda değer kazanımlar elde edilebilecek bir durumun ortaya çıkması mümkün değil. Özellikle ikinci nokta bizim keşfettiğimiz bir olgu değil elbette ki. Hem çevre/ekoloji sorunlarının kaynağına hem de bunların nasıl aşılabileceğine ilişkin tartışmalarımızı ve ortaya çıkan düşüncelerimizi tarihe materyalist bir yolla bakarak geliştirmeyi esas alıyoruz ve bu bakış açısıyla öncelikle sorunun tarihsel oluşum koşullarını anlamaya gayret ediyoruz.

Umut-Sen ise bu sorunları aşmak için hem pratik hem de teorik çalışmalar yürütüyor. Bu bağlamda öncelikle, Umut-Sen Ekoloji Kolektifi'nin oluşturulması söz konusu oldu. Bu kolektifte birincisi, "yeşil romantizm" ya da "idealizm" bataklığına saplanmamak için söz konusu alternatiflerin neler olabileceği ve kapitalizmin ya da yeşil kapitalizmin araçlarına karşı nasıl mücadele edileceğine dair hem teorik düzeyde hem de Türkiye özelinde meydana gelen çevre/ekoloji temelli meseleler açısından araştırma, yazı ve yayın çalışmaları yapılıyor. İkincisi, mümkün olduğunca çevre/ekoloji mücadelelerinde organik ilişkiler kurabilmek için yerelle bağlantı kurulması yönünde çalışmalar yapıyoruz. Bu kapsamda emekçilerin itici güç olduğu çevre/ekoloji mücadeleleri yaratmayı hedefliyoruz.

Ekoloji mücadelesinde “Parti”nin rolünü ise emek-sermaye çelişmesini merkeze alan ve doğanın sömürüsüne karşı emekçilerin topyekûn bir mücadeleyi gerçekleştirmesini sağlayacak faktör olarak düşünebiliriz. “Ekoloji”nin ayrıksı bir alan gibi görünmesine müsaade etmemelidir. Bu kapsamda hangi alanda çalıştığı fark etmeksizin tüm emekçilerin kolektif bir mücadele hattında birleşerek ekoloji mücadelesinin emekçilerin sermaye karşı diğer alanlardaki mücadelesiyle bütünleştirilmesi gerekmektedir. Bu açıdan, tarihsel olarak sınıf mücadelesi yoluyla geliştirilmiş her aracın sınıfın iradesini ortaya koymasından dolayı kullanışlı olduğunu düşünüyoruz, tabii ki hangi aracın hangi düzeyde etkin kullanılabileceğinin tarihsel koşullar yoluyla belirlenmesi kaydıyla. Tarihe baktığımızda emekçilerin mücadelesinin hem çok boyutlu hem de çok çeşitli yollarla geliştirildiğini görüyoruz. Bu açıdan parti tartışmasını 1970’lerden itibaren ortaya çıkan ‘Yeşil’ partileri değil -ki bize göre bu partiler nihai olarak yeşil kapitalizm olgusuyla birlikte değerlendirilmeli- Marx’ın ortaya koyduğu bağlamda yani emekçilerin bir sınıf olarak hareket etmesine yarayacak anlamda yürütmekten yanayız. Bu açıdan Parti’nin ekoloji bağlamındaki görevi, emekçilerin mücadelenin merkezinde yer aldığı mücadele hatlarını örebilmektir.

2. En son Akbelen Direnişi’nde de yaşadığımız gibi, ekoloji mücadelesi ile emekçilerin çıkarları sürekli karşı karşıya getiriliyor. Sermayenin çıkarlarını korumayı esas olan sendikalar da bunu ekoloji mücadelesine karşı bir araç olarak kullanıyor. Diğer taraftan sınıf mücadelesi ile ekoloji mücadelesinin ortaklığını kurmak için işçi sınıfına “adil geçiş/dönüşüm”, “iklim dostu işler” öneriliyor. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Akbelen mücadelesinin özelinde baktığımızda, aradaki bu “çıkar farkının” sermaye lehine kurulabilmesinin bir sebebi de mücadele öznesinin tarifinde ortaya çıkan yanlış olarak ifade edilebilir. Akbelen’deki mücadelenin hedefi neydi? Kim yürütüyordu bu mücadeleyi? Topraklarını savunmak isteyen köylüler mi? Gezegeni korumak isteyen çevreciler mi? Termik lobisi karşısında mücadele eden yeşil enerjiciler mi? Bisikletçiler mi? Doğa dostları mı? Sosyalistler mi? Bunları bir araya getiren, bir arada durmaya teşvik eden, çekip çeviren özne kimdir? Peki, bu mücadele, o bölgede yaşayan insanların kendi yaşam alanlarını, köylerini, zeytinliklerini korumakla ilgili bir mücadele ise, aynı şekilde o bölgede yaşayıp maden, enerji, tarım, hizmet, turizm işletmelerinde çalışan, çalışmak zorunda kalan köylülerin hayatlarını sürdürmesiyle ilgili nasıl bir pozisyon

ifade etmek gerekir? Bizim açımızdan buradaki bütünlüğü görmeyen, buradaki işçileşme, mülksüzleşme dinamikleriyle buradaki mevcut işçilik dinamikleri arasında bağ kurmayan, o bağ dokumayan; kendi ideolojik öncülleri ve koşullanmalarıyla bölge gerçekliğine yaklaşan ve kendi hakikatlerini hayattaki hakikatler üzerine giydiren idealist yaklaşımların bu mücadeleyi örme, örgütleme gücü ve kapasitesi yoktur. Akbelen mücadelesine desteğe gelenler, oradaki ağaçları kesen orman işçilerini “sermayenin kölesi” olarak niteledikleri pankart asmışlardı. Buradaki ahlaki idealizm ekolojist/çevreci oluşumların bugün ruhuna işlemiş durumda, ekolojistler kendilerin ait örgütler kurarak bu farkı da derinleştiriyor maalesef.

Akbelen’den devam edelim, oradaki köylülerin üreten, emekçi karakterini okumadan bu mücadeleyi kurmanın, desteklemenin de ciddi bir zaafı var. Köylüler kendi köylerini, zeytinliklerini, tarımsal üretim kapasitelerini korumak için, mülksüzleştirmeye ve yerinden edilmeye karşı bir mücadele sürdürüyor. Bu mücadele 4 yılı aştı, 800 günü aşan fiili, 7/24 çadır nöbetine dönüştü. Dışarıdan desteğe giden her kesimin bu mücadelenin ana karakterini anlama ve orada bu süreci yürüten güçleri büyütme, destekleme, ihtiyaçları kavrayarak katkı sunma zorunluluğu vardır esasında. Ezilenlerin yaşamından ve mücadelelerinden öğrenmeye kendini açan bir anlayışa ve hareket tarzına aciliyetle ihtiyacımız var ve bu, mütevazı bir ilişki kurmayı, “kentli ve beyaz” alışkanlıkları geride bırakmayı gerektiriyor. Ancak o zaman 800 günü aşan mücadele pratiğini kavrayabilir, eksiklerine dair esas özneyi güçlendirecek bir ilişki geliştirilebiliriz. Ancak o zaman 800 gün görülebilir, köylülerin canla başla hem hayatlarını sürdürdükleri hem de Türkiye’nin en büyük şirketlerinden birine kafa tuttıkları hissedilebilir.

Kendi yaşam ve geçim araçlarını savunmak isteyen insanların örgütlenme süreçlerini hangi minvalde yapacağı, “sınıf ile ekoloji mücadelesi” arasında kurulması istenilen ilişkiye dair de ipucu veriyor, kaldı ki bu ikisi arasında tarihsel açıdan zorunlu bir ilinti var. Esas olan orada mücadele yürütecek araçları inşa ederken bunu mücadeleyi somutlayacak başlıklar etrafında ve mücadeleyi bölgede yaşayanların en geniş katılımını sağlayacak bir sınıfsal/toplumsal örgütlenme biçiminde yapabilmektir. Bu da bölgedeki en geniş toplumsal örgütlenme zeminini inşa edebilecek temellerin araştırılması ve örgütlenmesini gerektirir. Eğer ki bu temelleri sınıfsal bir bakış açısıyla inşa edebilirsek, o zaman ekoloji ile sınıf arasında

varsayılan yarığın derinleşmesine müsaade etmeden başka türlü kurulmasına vesile olabiliriz. Bunu yapabilmek için esasında kurulacak mücadele aracını sınıf çelişkisi karakterinde kurmak anlamlı olacaktır. Kırsalda tarım emekçilerinin, köylülerin karakterinde; kentlerde de kent emekçileri, işçiler karakterinde. Bu karakter mücadelenin emek ile ekoloji arasındaki uzlaşmaz görünen örgütsel farkları bertaraf etmeyi de mümkün kılar. Yani, Akbelen Ormanı'nı yok eden maden projesini destekleyen sarı sendikayı bölecek, parçalayacak bir emekçiler örgütü kurabilirsek, biz o zaman Milas'ın, Bodrum'un köylerinde kendi kaderini ortaklaşmaya çalışacak bir emekçiler örgütü kurabiliriz. Bu örgütlenme de kendi yaşam alanıyla ilgili kararları kendisi verecek düzeyde ve güçte olur; kimsenin oraya dokunmasına izin vermez. Adil geçişle işçilerin kaderi hakkında karar verecek dışarıdan/başka bir mekanizmaya dönüşmek yerine, ortak bir geleceği birlikte inşa edecek bir örgütlenme pratiğine ihtiyaç var.

3. Kapitalist politik ekonomi, yeniden üretim işini emek-dışı-değersiz etkinlik olarak görüyor. Yeniden üretim emeği ve onun ekolojik potansiyeli sizin için ne ifade ediyor, sınıf mücadelesinin neresinde duruyor?

Tüm toplumsal üretim tarzları gibi kapitalist üretim tarzı da varlığını sürdürmek için yeniden üretim sürecini gerçekleştirmek zorunda. Burada kritik olan nokta, sermayenin sadece fiili emeği değil tarihsel bir birikimi ifade ediyor olması ve hatta varlığını bu tarihsel birikime, zenginliğe borçlu olmasıdır. Marx bu tarihsel olguyu yalın biçimde betimlemiştir: “Üretici emek üretim araçlarını yeni bir ürünü oluşturan unsurlara dönüştürürken, bunların değerleriyle birlikte bir ruh kayması olur. Ruh, tükenmiş bedenden yeni oluşan bedene geçer. Ama bu ruh kayması sanki gerçek emeğin haberi olmadan gerçekleşir. İşçi, eski değerleri korumadan yeni emek katamaz ve dolayısıyla yeni değer yaratamaz; çünkü, emeği daima belli faydalı bir şekilde katmak zorundadır ve ürünleri yeni bir ürünün üretim araçları haline getirilmeden ve böylece değerlerini yeni bir ürüne aktarmadan, işçi emeğini faydalı bir şekilde katamaz. Demek oluyor ki, değer katarken aynı zamanda değeri koruması, faaliyet halindeki emek gücünün, canlı emeğin, doğal bir özelliğidir; öyle bir özellik ki, işçiye hiçbir şeye mal olmazken, kapitaliste çok şey kazandırır; mevcut sermayenin

değerinin korunmasını sağlar. İşler yolunda gittiği sürece, kapitalist, emeğin bu bağışını fark etmeyecek derecede, kendini para yapma gayretine kapılır” (Das Kapital). Dolayısıyla yeniden üretim süreci sermayenin özünün emek gücü ve doğa olduğu gerçeğini olumsuzlamak bir yana bu gerçeğin olumsuzlamasından başka bir şey değildir. Bu tarihsel gerçeklik, sınıf mücadelesi ile ekolojik mücadelenin nasıl iç içe geçtiğine, geçmek zorunda olduğuna da delalettir. Ama bildiğimiz üzere klasik politik ekonomide olduğu gibi çağdaş politik ekonomide de nedenler ve sonuçlar yer değiştirilerek saptamalar yapılır. Marx'ın gerçekliğin çarpıtılması olarak nitelendirdiği bu tersten okuma ise mücadelenin politik ekonomik boyutunun tamamlayıcısı olan ideolojik boyutunu duyuruyor.

4. Birkaç yıl önce Greta Thunberg'in “Cuma grevleri” ile başlayan ve gençlerin büyük katılımına sahne olan Batı merkezli iklim hareketi hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu hareketin Türkiye gibi ülkelerde -Batı'daki kadar- kitlesel karşılık bulamamasının nedeni sizce nedir? Diğer taraftan bu hareketlere hâkim olan “önce iklimi kurtaralım, sonra sistemi değiştiririz” anlayış hakkında ne düşünüyorsunuz?

Greta'nın eylemiyle başlayan ve yayılan iklim hareketi başlangıçta “gençlerin” öncü olduğu ve ses getiren eylemler olmuştu. Ancak kısa bir süre içerisinde Batı burjuvazisinin propaganda araçları olan liberal çevre hareketleri gençlerin mücadelesini soğurarak bu mücadeleyi “sistem içi” bir çerçeveye oturtular. Yani bu hareketler “sistem karşıtı” bir mücadeleye evrilme zeminini ve zamanını bulamadan burjuvazinin “ön alıcı” müdahalesine maruz kalarak etkinliğini yitirdiler.

Bu hareketin Türkiye'de Batı'daki kadar kitleselleşmemesinin nedenlerinden biri, Türkiye'de ekoloji ve çevre meselelerinin henüz yeterince karşılık bulamaması ve bu alandaki örgütlülüğün zayıf olması ya da geriden takip ediliyor olunmasıdır. Bizde de diğer ülkelerde olduğu gibi bu tarz eğilimler ağırlıklı olarak kentli orta sınıf diyebileceğimiz genç kesimde karşılık buluyor ama henüz bu yönde kitlesel bir hareket tarzı gelişmiş değil. Bunun nedenlerinden biri ise varolan eğilimlerin çok fazla Batı'daki çevre/ekoloji hareketlerinden ilham alarak gelişiyor olması (Bunun büyük ölçüde kadın hareketi için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz).

Son olarak “önce iklimi kurtaralım, sonra sistemi değiştiririz” söylemine dair herhangi bir yorum yapmaya gerek dahi yoktur. “İklimin” ve “doğanın” kurtuluşu kapitalizm var olduğu müddetçe imkânsızdır.

5. Egemenlerin Paris iklim anlaşması, “Yeşil yeni düzen”, “yeşil mutabakat” programlarına karşı solun, sosyalistlerin “iklim krizinin acil çözüm programı” ne olmalıdır?

Burjuvazinin “propaganda araçları” olarak “Yeşil yeni düzen” ve “yeşil mutabakat” gibi kavramlaştırmalara/programlara ihtiyaç duyması ve mücadele zeminlerini ayırıştırarak sistem karşıtı mücadeleyi zayıflatmaya çalışması kendi açısından rasyoneldir ya da nedenseldir. Benzer şekilde Paris İklim Anlaşması gibi burjuva hukuk düzenlemelerine ihtiyaç duyması da şaşırtıcı değildir. Buna karşın, sosyalistlerin çevre/iklim odağında “acil çözüm programı”na ihtiyacı yoktur. Doğayı ve iklimi ayırıştırarak buna dair “özel bir acil program” belirlemek doğru değildir. Sosyalistlerin “acil programı”, emeğin ve doğanın sömürsünü ortadan kaldıracak “ortak bir program/planlama” olmalıdır. Bu bağlamda emekçilerin esas özne olduğu bir düzlemde emek ve doğa sömürsüne karşı ortak bir mücadele zemini inşa edilmelidir. Çünkü emeğin ve doğanın sömürsü, kapitalizmin ortaya çıkışından beri ayrılmaz bir bütündür.

6. Başka alanlarda olduğu gibi, ekolojik yıkım ve mücadele alanında da Doğu ile Batı arasında Aykut Çoban’ın deyimiyle “ayrımçı çevrecilik” yapıldığı eleştirisi çok sık dile getiriliyor. Kazdağları ya da Akbelen’deki orman kıyımına gösterilen duyarlılık ve tepki Dersim ya da Cudi’deki orman yakma/kıyım durumlarında gösterilmediği Kürt ekoloji hareketi tarafından da eleştiri konusu yapılıyor. Siz durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Kürtlerin en temel hak mücadelelerinin dahi engellendiği bir ortamda ekoloji temelli meselelerin de çok farklı bir akıbetle karşılaşması elbette pek mümkün değil. Dolayısıyla bu sorunun ana nedenlerinden birisi devletin propaganda mekanizmasıdır. Türkiye’de Kürtlerin tüm hak arama mücadeleleri nitelik fark etmeksizin “terör” ile “kriminalize” edilerek meşruiyeti sorgulamaya açılıyor. Böylece temel çelişki olan emek-sermaye çelişkisi ve “ezilen ulus” olgusu gölgeleniyor. Bu da ezilenler arasında diğer alanlarda olduğu gibi ekoloji alanında ortak mücadele zeminlerinin kurulmasını engelliyor. Ancak bu engellemeler karşısında yapılması gereken ise, söz konusu “seçici duyarlılığı” aşacak bir mücadele inşa edebilmektir. Bu bakımdan Cudi ve Dersim ile

Akbelen ve Kazdağları arasında mücadelenin ortaklaşmasını sağlayacak çalışmalar yapılmalıdır. Bu kapsamda söz konusu yörelerde yaşayan yöre halklarının bütünleşmesini ve mücadele zeminini ortaklaştırmasını mümkün kılacak faaliyetler yürütülmelidir. Esas özne olan yöre halkları arasında kurulacak güçlü bağların yaygınlaştırılarak sermayeye karşı topyekûn bir mücadeleye evrilmesi için çaba gösterilmelidir.

7. Sosyalist mücadele içerisinde hayvan özgürlüğünü nasıl konumlandırıyorsunuz? İnsan dışı hayvanların kapitalist sistem içerisinde tabii olduğu sömürü ve tahakküm ilişkilerinin sona erdirilmesi için mücadeleyi, ekoloji ve toplumsal mücadelenin gündemi haline getirmek için neler yapılmalı?

Doğaya dair yaklaşımımızı ve ekolojik sorunları Marksist bir perspektiften hareketle ele almaya gayret ediyoruz. Kastımız Marx ve Engels’in ortaya koyduğu ve Lenin’in uygulayarak geliştirdiği Marksizm; ister klasik isterseniz de geleneksel Marksizm diyebilirsiniz buna. Bunca farklı Marksizm gelişmişken bizi bu perspektifte ısrarcı kılan ne? Öncelikle tarihselci ve materyalist bakış açısı. Tarihsel bir olguya materyalist -ki buna daha genel olarak nedensellik de diyebiliriz- bir yolla bakılmadığı sürece o olguyu nesnel olarak değerlendirebileceğimizi düşünmüyoruz, ki bunu bir tercih olarak değil tarihsel bir zorunluluk itibarıyla kabul ediyoruz. Dolayısıyla hayvanların sömürülmesini genel olarak doğa sömürsünden doğa sömürsünü de emeğin sömürsünden -yani en genel ifadeyle insanın insanı sömürmesinden- ayrı ele alamayacağımızı toplumların tarihinden yola çıkarak söylüyoruz. Ama kimi öncülleri ve öncelikleri göz ardı edemeyiz. Komünist Manifesto’da ortaya konan tarihsel çerçeve ve temel önermelerin geçerliliğini koruduğunu düşünüyoruz; zira bir toplumun temel karakteristiği sınıf mücadelesi tarafından tayin ediliyorsa biz de bu nesnel gerçekliği öncül olarak ve mücadeleyi bu tarihsel duruma göre belirlememiz gerektiği sonucunu çıkarırız. Tabii ki en genel anlamıyla emek-sermaye çelişkisi olarak formüle edilen bu yaklaşımın farklı birçok çelişkiyi içerdiğini unutmadan. Ama temel çelişkinin bu ikisi arasında tezahür ettiğini de göz ardı etmeden. Hatırlamakta fayda var; Marx emek için “nihai olarak doğal bir kuvvet” tanımlaması yapar. Marx ve Engels’in doğal ve toplumsal olmak üzere tarihi bağlaşıklık iki yönüyle ele almamız gerektiği saptaması bizim için aksiyomatik karakterdedir. Öyleyse ekolojik sorunların emeğin sömürsünden ya da ücretli emek ve özel mülkiyet olgusundan bağışık ele alınabileceğini kim iddia edebilir!

Özgürlük sorunuza gelirsek; özgürlüğü 'bir canlının doğasını gerçekleştirmek' olarak tanımlarsak bir insanın da insan dışındaki hayvanların da bunu yapabilmesinin onun koşullarıyla ilintili olduğunu söyleyebiliriz. Ne var ki burada bazı farklılıklar var. Söz gelimi bir kedinin ya da bir örümceğin doğasını gerçekleştirmesi ile insanın doğasını gerçekleştirmesi aynı yolla tanımlanamaz. Bu insanın doğada bir ayrıcalığa sahip olduğu yönünde yorumlanmasın ama insan diğer canlılardan farklı şekilde kendini aşacak biçimde doğasını gerçekleştirebilen bir canlı. Nasıl ki bir karganın uçması ya da bir balığın yüzmesi engellendiğinde onun doğasını gerçekleştirmesi söz konusu olamayacaksa insan da sahip olduğu doğal gücü farklı şekillerde kullanma ve farklı etkinlikler içinde gerçekleştirme olacağına sahip olmadıkça özgür olamayacaktır. İnsanın doğaya ve kendi dışındaki diğer canlılara yabancılaşmasını ise Marx'ın da ortaya koyduğu gibi en temelde toplumsal üretim tarzı ekseninde ele almak zorundayız. Bu açıdan ekolojik tartışmalarda sıkça karşımıza çıkan ve sorunun temel boyutuymuşçasına ele alınan insan merkezilik, türçülük gibi olguların gözden geçirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. En azından şu kadarını söyleyelim; kapitalist üretim ilişkileri insanmerkezilik ya da türçülük ekseninde değil kâr ekseninde belirlenir. Şayet öyle olsaydı ortaya çıkan ürün insan türü arasında bölüşüldü. Hayvan özgürlüğü meselesini de bu bağlamların zorunlu bir parçası olarak ele almak gerektiğini düşünüyoruz.

Burada kısaca şunu da ekleyelim; belirttiğiniz "sömürü ve tahakküm ilişkileri"nin (belki de "üretim, sömürü ve mülkiyet ilişkileri" demeliyiz) tarihsel doğasını anlamadan ortaya konacak ekoloji, kadın, göçmen, sınıf vb. her ne bağlamda olursa olsun, geliştirilecek kuramsal tartışma ya da mücadele tarzı toplumsal ya da ekolojik sorunların nedenlerinin anlaşılabilmesi nedeniyle kaçınılmaz biçimde bizi materyalist olmayan ve tarih dışı kuramlara, stratejilere ve hareketlere sevk edecektir. Görebildiğimiz kadarıyla bu temel eksiklik nedeniyle Türkiye'deki çevre hareketleri ya da ekoloji tartışmalarında önemli ölçüde liberal ve anarşist kuramlar ve hareketler hakimdir. Bununla ilgili daha ayrıntılı bir tartışmayı temel metnimizde ele almaya çalıştık: <https://umutsen.org/index.php/2022/04/sinifin-ve-emegin-ekolojisi/>

8. AKP iktidarı ve ortaklarının Türkiye Yüzyılı programını ekoloji bakımından nasıl değerlendiriyorsunuz? Önümüzdeki dönem açısından ekolojik yıkım ve mücadele açısından nasıl bir gelişim öngörüyorsunuz?

Şunu baştan söyleyelim; AKP iktidarının Türkiye Yüzyılı programı ile ana muhalefetin İzmir İktisat Kongresinin içeriği yeşil kapitalizme bakışı açısından neredeyse bire bir aynıdır. Bunun sebebi bu dönüşümün yerel değil küresel bir politikanın parçası olmasıdır.

Seçim döneminde gerek iktidarın gerek muhalefetin programlarına baktığımızda yeşil kapitalizmin önemli bir yer kapladığını görmüştük. Sanayi'de Yeşil Dönüşüm projesi ile özellikle Organize Sanayi Bölgelerinde Güneş Enerjisi kullanımına ciddi teşvikler yapıldığını biliyoruz. Aynı şekilde KOBİ'lere de "yeşil enerji" kullanımı için teşvikler var ve bankaların yeşil enerji kredileri oldukça yaygın. Mehmet Şimşek yeşil dönüşüm ve enerjide dışa bağımlılığın azalmasını orta vadeli programın öncelikli başlığı olarak ifade ediyor. Yakın zamanda Dünya Bankası ile Türkiye bu bağlamda 895,7 milyon avroluk kredi anlaşması imzaladı. İktidarın Türkiye'yi bir güneş enerjisi tarlasına çevirme stratejisi bu coğrafyayı bir OSB ve lojistik depo/ hat cehennemine çevirme stratejisinden bağımsız değil. Enerji ihtiyacı artıkça ve uluslararası ilişkiler dönüştükçe de bu bir zorunluluk haline geliyor. Türkiye aynı zamanda Afrika gibi coğrafyalara güneş paneli ihracatı da yapan bir pozisyon elde etmeye çalışıyor. Şirketlerin tamamlanmış projelerini incelediğimizde neredeysem tamamının OSB, fabrika, depo odaklı olduğunu görüyoruz. Burada devrimci siyaset açısından en kritik sorun yeşil dönüşüm konusunun çevre hareketine ve oradan da tüm siyasete sirayet etme biçimi. BM IPCC (BM Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli) gibi düzen içi bile denilemeyecek, doğrudan düzenin aygıtı olan kurumların programlarında ortaya çıkan "iklim adaleti" ya da "adil dönüşüm" gibi kavramlar sendikaların, siyasetlerin savunduğu ve hatta propagandasını yaptığı kavramlar oluyor. Burada kapitalizmin krizi değil de iklim krizi vurgusu ön plana çıktığında örneğin kömürden "yenilenebilir enerjiye" geçiş savunulur oluyor. Ancak bu propaganda metinlerinin hiçbirinde bu dönüşümün somut karşılığının ne olduğunu göremiyoruz. Örneğin güneş enerjisi panelleri ya

da rüzgar enerjisi tribünlerinin nasıl üretildiği, bu üretim için çıkarılması gereken lityum, kobalt, grafit, nikel, bakır ve alüminyum gibi maddelerin nasıl çıkarıldığı gündem edilmiyor. Ekoloji hareketi ağırlıklı olarak “kömürsüz” dünya savunusu üstlenirken dünya da “yenilenebilir enerji” üretimi için dev bir piyasa açılmış durumda. Acele kamulaştırma kararları ile halkın toprağına el koyularak yapılan güneş enerjisi tarlaları ve fotovoltaik panelleri üretmek için dağı taşı kazmaya devam eden şirketler bizler için ne kadar adil bir dönüşüm sağlayabilir? Bir yandan da Avrupa Birliği’nin 2026 Net Sıfır hedefine ulaşmak amacıyla korkunç bir hızla gerçekleştirilmek istenen bu dönüşümün maliyeti emekçilere kesilmektedir. Bu üretim nasıl gerçekleşiyor, işçiler ne koşullarda çalışıyor bu sorular cevaplanmaya muhtaçtır. Yeşil enerji piyasasının önünü açmak için çıkartılan Lisanssız Elektrik Üretimi Yönetmeliği sayesinde enerji giderek daha özelleşirken yatırımcılar bu dönüşüm için sadece OSB ya da fabrika çatılarının yetmediğinden yakınlarda daha çok arazi talep ediyor. Bu noktada ekoloji hareketinin tarihsel materyalist bir bakış açısı ve yöntemden kopuk şekilde birkaç slogan üzerinden yarattığı gündem yeşil kapitalizmin propagandasını besliyor. Kapitalizm kendi reklamını aktivistlere yaptırıyor neredeyse. Salt kömür karşıtlığı üzerinden kurulan siyaset örneğin maden işçileri açısından dışlayıcı olurken

alternatif olarak sunulan senaryolara dair somut bir tahlil de yapılmıyor. Ana muhalefet “güneş bedava” diyor örneğin, ama Güneş Enerjisi Santralleri ve yeşil dönüşüme dair hakiki bir araştırma ve analiz yaparsak hiç bedava görünmüyor. Bu dönüşümü daha fazla ve hızlı panel üretmek zorunda kalan işçiler de daha çok elektrik faturası ya da vergi ödemek zorunda kalacak emekçiler de hissedecektir. Bu esnada sermaye kendi enerji krizini çözmek ve dönüşen lojistik hatlar ve üretim merkezleri döneminde yeni enerji coğrafyasını kurmakla ilgileniyor. Kapitalizm var olduğu sürece büyük şirketlerin kurduğu devasa Güneş Enerjisi tarlaları elektrik kesintisi yüzünden hayatını kaybeden astımlı bir çocuğun gündemi olmayacak.

Çevre hareketinin sınıfsal muhtevasının eksikliği ve hatta neredeyse yokluğu “sayesinde” yeşil kapitalizm doğrudan sol siyaseti kendi propaganda aracına dönüştürmeyi başarmış görünüyor. Biz bu noktada düzenin önümüze saçtığı kavramlara temkinli bakmak, yeni teknolojileri katı bir karşıtlıkla değil ama tedbirli bir detaycılıkla araştırmak ve sermayenin cümlelerini kuran bir pozisyona düşmeden siyaset üretebilmeyi hedefliyoruz. Bu esnada enerji piyasasını adım adım takip etmek, sermayenin her adımından haberdar olmak ve ne yaparsak yeşil dönüşümün faturasını ödeyen ve ödemeye devam edecek olan işçi sınıfı ile yapmayı önemsiyoruz.





Climaximo Portekiz'den Mariana Rodriguez ile...

Söyleşi:

Burak Doğancıoğlu

Climaximo Portekiz'den Mariana Rodriguez'le, Glasgow Anlaşması (Glasgow Agreement) ve İklim Adaleti Hareketleri hakkında konuşacağız. Öncelikle, bizlere kendini tanıtabilir misin Mariana?

Herkese merhaba, davetiniz için teşekkür ederim. Ben Mariana Rodriguez, Climaximo Portekiz üyesiyim ve Portekiz'de yaşıyorum. 2019'dan beri de iklim adaleti hareketinde aktivist olarak yer alıyorum. Bundan önce, "By 2020 We Rise Up" isimli bir platformda koordinasyon rolündeydim. 2019'un sonları, 2020'nin başlarında; iklim adaleti hareketi özelinde uluslararası şekilde nasıl koordine olabileceğimizi düşünürken, Glasgow Anlaşması'na dahil oldum ve sürecin başından sonuna kadar şekillenmesinde görev aldım.

Glasgow Anlaşmasının amacı, inisiyatifli hükümet ve örgütlerden geri almak ve iklim adaleti hareketinde eylem ve işbirliği için alternatif bir araç yaratmaktır. Öncesinde, iklim adaleti hareketi daha çok Kyoto protokolü ve BM İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (UNFCCC) kapsamında Paris Anlaşması gibi daha güçlü uluslararası anlaşmalar için baskı oluşturmaya odaklıydı. Glasgow Anlaşması ise, 2020'de Glasgow'da yapılması planlanan COP-26'ya karşı, iklim adaleti hareketi için farklı bir girişimdi. COP-26'nın 2021'e ertelenmesi nedeniyle COP 26 esnasında imzalanamamış olsa da başlatılan bu girişim Glasgow Anlaşması olarak adlandırıldı. Biraz bu süreç hakkında konuşabilir miyiz? "Glasgow Anlaşması" öncesi süreç nasıl ilerliyordu ve Glasgow Anlaşması'a giden süreç nasıl gelişti?

Bu konuyu konuşmak için 2019'a dönmemiz gerekiyor. O dönemde küresel düzeyde birçok hareket vardı. Extinction Rebellion, Fridays for Future gibi hareketler de yeni ortaya çıkmıştı. Ayrıca daha önce mevcut olan, iklim ile ilgilenen, tabandaki birçok organizasyon kendilerini nasıl ifade edeceklerini anlamaya çalışıyordu. Bunların yanında, "Greenpeace" ve "350" gibi daha çok STK tarzında var olan büyük aktörler vardı. Yani o dönem, küresel çapta birçok platformun varlığından bahsedebiliriz. Fakat, bunlar arasında uluslararası koordinasyon veya uluslararası bir plana sahip olmak için herhangi bir alan veya araç yoktu. "Glasgow Anlaşması" tam olarak bu eksiklikten ortaya çıktı ve bu eksikliği doldurmak için bir yoldu. 2020'nin Şubat ayında bu konuyu, iklim adaleti hareketinin nasıl koordine olabileceğini ve yükseltilebileceğini konuşmak adına "By 2020 We Rise Up" toplantısında olduk.

Tarihi düşündüğümüzde, Covid-19 dönemine denk geldiğini anlayabilirsiniz ve hatta şunu hatırlıyorum, bununla ilgili bir toplantıdan dönerken ilk sokağa çıkma yasağı duyurulmuştu. Bu toplantılar aynı zamanda, dünyanın başka yerlerinde de gerçekleşiyordu. Mart'tan itibaren Glasgow Anlaşması'nda yer almak isteyen gruplarla çeşitli küresel toplantılar gerçekleştirdik ve Kasım ayında bir anlaşma sunduk. Kasım ayı, bildiğiniz gibi COP26'nın gerçekleşmesini beklediğimiz tarihti. Başlamadan önceki süreç bu şekilde gerçekleşti.

Bana göre, Glasgow Anlaşması'nın yapmaya çalıştığı ilgi çekici şeylerden biri, sadece siyasi bir anlaşma değil, aynı zamanda stratejik bir anlaşma olmasıydı. Yani iki şeyi tanımlıyordu. Bunlardan biri, kendi aramızda yapabileceğimiz siyasi anlaşmayı tanımlamaktı ve bu da iklim adaletinin tanımıydı. Üzerinde çalıştığımız siyasi çerçevenin ne anlama geldiği, iklim adaleti için mücadele etmenin ne olduğu konusunda çok fazla tartışma oldu. Birçok konu üzerinde kesin bir tanıma varmamız gerekiyordu ve bunlar hakkında çokça konuşup, düşündük. Bu bizim için önemli bir deneyimdi. Diğeri ise, birlikte bir stratejiye sahip olmakla ilgiliydi. Topluluklar ve kuruluşlar olarak, halihazırda devam eden sıcaklık artışını 1.5C derecenin altında kalacak şekilde neler yaparak durdurabileceğimiz ve sistemi dönüştürebileceğimizin planını oluşturduk.

Anlaşmanın kendisinde de bu tür bir anlayışa sahiptik. Anlaşmayı imzaladıktan sonra, grupların envanter çıkarması fikri ortaya çıktı. Burada, ülkelerde var olan farklı altyapıların ne olduğu, emisyon miktarları, ihtiyaç listeleri gibi bizi

ilgilendiren bilgiler vardı. Dönüşümün her ülkede nasıl gerçekleşeceğini hesaplamak doğrultusunda bu adımı planladık ki bölgesel ve küresel koordinasyon için bir alana sahip olabilelim. Bundan sonra, insanların örgütlü gücü için bir alan yaratırsınız, buna iklim gündemi denir. Yani bunun, sosyal forumları ortaya çıkardığını ya da yeşil yeni bir anlaşma olduğunu görebilirsiniz. İklim gündeminin ne olabileceğine bakmanın farklı yollarını düşünebilirsiniz. Ama temel olarak, kapatılması, sıfırlanması, dönüştürülmesi vb. gereken şeylerin neler olduğu ve bunu nasıl yapacağımız gibi bir liste olan envanteri toplamaktı. Koordinasyon için bölgesel ve küresel alanlar, buna dayanarak inşa edilebilirdi.

Buradaki fikir, yerel düzeyde inşa edilen bu planların sadece yerel düzeyde kalmayacağı, çünkü örneğin Portekiz'de alınan kararların Brezilya'daki insanların bu konuda ne söyleyeceklerine, Şili'deki ya da Uganda'daki insanların ne söyleyeceklerine de bağlı olduğuydu. Yani küresel etkileri ve küresel önceliklerin ne olduğunu anlamadan sadece "Yerel düzeyde ne yapacağız?" gibi bir yaklaşım olamazdı. İşte iklim gündemine sahip olma fikri aslında buydu; sadece yerel değil, bölgesel ve daha sonra da küresel.

Bir anlaşmayla devam eden bu sürece dair son olarak paylaşmak istediğim şey, anlaşmanın ana taktığının siyasi ve ekonomik işbirliği yapmamak olduğuydu. Yani sivil itaatsizliğe odaklanmıştık ama sadece bir fikir olarak sivil itaatsizliğe değil. Aynı zamanda bunu nasıl yapacağımıza dair tüm strateji planını belirledik ve sonra bu tür alanlarda genellikle sahip olduğumuz yapıya sahip olduk, değil mi? Bir meclis vardı, çalışma grupları vardı, parçası olunabilecek farklı organizasyon grupları vardı. Böyle başlayıp, tüm bu anlaşmayı siyasi anlaşma ve aynı zamanda stratejik anlaşmalar açısından şekillendirdik.

Bu anlattıklarına dayanarak, Glasgow Anlaşması'nın önceki eylemlere kıyasla hem siyasi hem de stratejik bir plana sahip olduğunu söyleyebiliriz. Yani temelde, Glasgow'un ana noktalarından biri bu. Farklı grup ve örgütlerin adını verdiniz. Glasgow Anlaşması'nın 210'dan fazla örgüt ve grubun katılımıyla gerçekleştiğini internet sitesinden de görebiliyoruz. Bu grupların sayısının bu kadar fazla olması ve organizasyonun büyüklüğü Glasgow Anlaşması'nı ne şekilde etkiledi?

İlginç değil mi? Fakat söylemeliyim ki grup sayısının fazlalığından çok farklı kültürlerden ve dünyanın her yerinden katılımın olması işleri

ilginçleştirdi. Çünkü, her kültürde, insanların çevreyi ne anlamda ele aldığı farklıdır, organizasyon kültürleri farklıdır, ne öğrendikleri farklıdır, nasıl öğrendikleri farklıdır. Mesela bir kültürde söz kesmek kaba bir eylemken farklı bir kültürde olmayabilir. Bu nokta üzerinden düşündüğümüzde, birbirimiz arasında nasıl güven oluşturup, iletişim kuracağımız bir soru işaretiydi. Küresel bir iş yapmak ilginç ve zorlayıcıdır. Aynı zamanda dil de bir başka zorlayıcı faktördü. Fakat söylemeliyim ki özellikle bizim deneyimimizde, daha önce de bahsettiğim gibi Covid-19 ve yasaklamalar kapasitemize, işleyişimize ve iletişimimize dair birçok zorluk yarattı. Şimdi geriye baktığımda, Covid'e rağmen çalışmalarımıza devam etmemiz önemliydi; fakat aslında küresel olarak hepimizin karşı karşıya olduğu Covid'i birleştirici ve mücadeleyi güçlendirici bir unsur olarak da değerlendirebilirdik. Netice, Covid iklim krizinden veya kapitalizmden bağımsız gerçekleşen bir şey değildi.

Covid başta olmak üzere birçok zorluktan bahsettin ve biliyoruz ki Glasgow Anlaşması artık devam eden bir yapı değil. Devam etmeme kararı alınmasında bu zorluklar mı etkili oldu yoksa başka bir sebep var mıydı?

Bu her zaman sorulan bir sorudur, değil mi? Birçok farklı organizasyondan insan, bunun Covid kaynaklı olduğunu söyleyebilir. Fakat ben Covid'in kendimizi harekete geçirmek ve ortak stratejiler oluşturmak için faydalanılacak bir araç olabileceğine inanıyordum.

Öte yandan, benim için hayal kırıklığı olan bir süreç var dünyada. Ben COP'un yapıldığı ilk sene doğdum. Bu gibi anlaşmalarda insanlar bir araya gelir, anlaşmalar yapılır, eve giderler ve bu anlaşmaları takip eden hiçbir aktivite olmaz. Ben bu döngünün "Glasgow Anlaşması" içinde de devam ettiğini farkettim. Birçok organizasyon bu anlaşmayı imzaladı ve biz bu anlaşmadaki gereklilikleri sorduğumuzda, "Biz zaten imzaladık, daha ne yapalım?" gibi sorular sormaya başladılar. Gerçekten ilginçti. Kendi hareketimiz içerisinde dahi buna alışmışız, uluslararası düzeyde çalışma yöntemimiz bir anlamda bir kağıt imzalamak; katıldığımız bir şeyin altına imza atmak, hepsi bu. Yani, birlikte yaptığımız ortak bir açıklama var ama bunun kendi kuruluşlarımızda bir etkisi yok! Stratejimiz nedir? Birlikte nasıl çalışacağız? Bu gibi konulara kaynak ayırmıyoruz, kuruluşların birçoğu bunu yapmıyor. Aslında, bizi en çok zorlayan sorun buydu.

Şunu söyleyebilirim ki “Glasgow Anlaşması” kendisini birdenbire kapatmadı. 2021’in başında bir küresel konferans yaptık ve durumumuza dair bazı değerlendirmeler yapıp, gelecek için kararlar aldık. Fakat bu kararlar hayata geçmedi. Bir şey artık çalışmamaya başladığında, onu sonlandırıp ondan bir şeyler öğrenmek ve sonra da yolumuza devam etmek genelde zor oluyor. Ama, organizasyonumuz özelinde konuşurken bile, bunu yapabilmemiz gerektiğini düşünüyoruz. Her şeyi değiştirmek için beş yılımız var, değil mi? Bu süreçten bir şeyler öğrenmeli ve sonra başka bir yere gidebilmeliyiz. Artık işlemiyor olsa da sırf konforlu olduğu için, aynı yerde kalmamalıyız. Gerçekten işe yarayacak bir şeyler yapmak için hareket etmeliyiz.

Öte yandan izin verirseniz, bu süreçte neler başardığımız hakkında da biraz konuşmak isterim. 56 farklı ülkeden, 210’dan fazla grupla beraber 1’i çevrimiçi olmakla beraber 3 küresel konferans düzenledik. Aynı zamanda Avrupa’da, Afrika’da ve Latin Amerika’da birçok bölgesel düzeyde toplantılarımız oldu. Daha önce bahsettiğimiz plan ve stratejileri hazırladık. 20 ülke için dönüşüm planlarımız hazır. Birçok petrol çıkarma projesi hakkında raporlar hazırlayıp sunduk. Birçok eylem düzenledik ve Esteban isimli bir aktivistimize bu eylemlerden biri nedeniyle dava açıldı. Glasgow Anlaşması’ndan bağımsız olarak, “This is Our Story” isimli bir girişime başladık ve acil durumlarda birlik olup hızlıca aksiyon alabilmek için 2022’den beri çalışıyoruz. Bunlar o dönemde gerçekleştirdiğimiz önemli ve olumlu şeylerdi. Ardından iklim adaleti hareketi, Covid tarafından sekteye uğradı ya da kendisinin Covid tarafından sekteye uğramasına izin verdi. Bence başta bahsettiğim alan ve araçlara, gelecekte sahip olmak çok önemli ve bunu sağlamalıyız.



Söylediğin gibi, geçmişini değerlendirirken hatalarımızı ve eksikliklerimizi konuşmanın yanında, başardıklarımızı da görüp benimsememiz önemli. Geleceği göz önünde bulundurduğumuzda - tabii ki bu soruya kesin bir cevap vermek zor, çünkü mekan ve zamanı hesaba kattığımızda birçok değişken ve farklılıklar ortaya çıkabiliyor- iklim adaleti hareketleri için neler önerebilirsin?

Bu, senin de dediğin gibi epey kapsamlı bir soru. Ben, bu soruyu uluslararası anlamda koordinasyon sağlamaya çalışan girişimler için cevaplayacağım. Bu tip girişimler için 4 önemli konudan söz edebilirim. Birincisi; kuruluşların isteklilik ve siyasi girişkenliğinin nasıl dengeleneceğini anlamamız gerekiyor. Glasgow için belirlediğimiz hırs ve siyasi girişkenliğin, grupların beklentisine göre çok daha fazla olduğunu söyleyebilirim. Ayrıca, devam eden bir süreçte nasıl bir ritim tutturacağınız da bu konuyla bağlantılı olarak çok önemlidir. Kuruluşlara bağlı kalıp, yavaşlama ya da hızlanma seçeneklerini nasıl uygulayacağınızı ve bu seçeneklerin ne ifade ettiğini bilmeniz gerekir. Ancak, her şeyi değiştirmek için 5 yılımız varsa, kuruluşların sahip oldukları hırsların ve girişkenliğin çok daha fazla olması gerektiğine inanıyorum. Tabii ki 5 sene içerisinde her şeyi değiştirmek mümkün gözükmez; fakat bu yönde planlar yapıp, adımlar atılması gerektiğini söyleyebilirim. İkinci husus ise, daha çok hesap verebilirlik ve dürüstlük ile ilgili. Bu biraz da benim burada söylediğim şey, ama bence bu sadece ne yapacağımızla ilgili bir hırs değil, bilirsiniz, sistem değişikliğini gerçekten nasıl yapacağımızla ilgili bir hırs. Sokakta iklim değişikliği konusunda sistem değişikliği deyip, sonra da bunu yapma azminden yoksun olamayız. Bu tabii ki organizasyon düzeyinde olan bir dürüstlük ve bence Glasgow anlaşmalarında bunu kaçırdık; bu yüzden hesap verebilirlik sürecine dair net bir değerlendirmede bulunamadık. Bence bu, gelecekte kesinlikle üzerinde çaba sarf etmemiz gereken ve bizi kendi aramızda bu dürüstlük konuşmalarını yapmamıza teşvik edecek dürtü olmalı. Üçüncü olarak ise, kaynak yönetiminden bahsedebilirim. Sistemi dönüştürmek ve değiştirmek istiyoruz, değil mi? Bunun için birçok kaynağa ihtiyaç duyabiliriz. Eğer uluslararası bir organizasyonda yer alıyorsanız, ihtiyaçların konuşulması ve sizin de kendi kaynağınızdan, bu iş için kaynak ayırmanız gerekir. Bu sizin grubunuzdan farklı bir mesele değildir ve bunun sorumluluklarını düşünmeniz gerekir. Son olarak, çevrimiçi görüşmelerin yanında yüzyüze konuşmaların önemine değinmek isterim. Glasgow Anlaşması’nda bunu yapamadık ve bence çevrimiçi görüşmelerde güven kazanmak epey zorlayıcı bir süreç. Bunlardan çıkarım yaparak, yola devam etmemiz gerektiğini düşünüyorum.

Mesela, Pakistan'daki Earth Social Conference'ı (Yeryüzü Sosyal Konferansı'nı) planlarken çevrimiçi görüşmelerin yanında yüzyüze buluşmalar ve toplantılar da düzenliyoruz ki ortak bir zeminde güven kazanalım.

Bunların önemli öneriler olduğunu söylemeliyim, umarım ki ileride iklim adaleti hareketi bu söylediklerini göz önünde bulundurup, bir güven çerçevesinde daha koordine hareket edebilir. Sizin bakış açınızdan, uluslararası STK'lara ve toplumsal hareketlere yöneltilen, şeffaflıkları, hesap verebilirlikleri ve yerel meselelere potansiyel müdahalelerine ilişkin endişeler nelerdir?

Glasgow'daki anlaşmalarda da gördüğüm ve öğrendiğim şu ki, genellikle iki şey söz konusudur; ya çaba sarfedip uluslararası çalışmalar yapan kuruluşlarımız vardır, ancak sistem değişikliği ve aciliyeti konusunda o kadar da ciddi değillerdir ya da aslında bu terimler üzerinde düşünüyorlardı, ancak uluslararası çalışmalar yapmak istemezler ve uluslararası çalışmalar yapmazlar. Bu da ilginç bir durum, yani kiminle konuştuğunuza bağlı ama bence şu anda birçok STK'nın ve birçok kuruluşun olan biteni meşrulaştırması gibi bir sorunumuz var. COP'u meşrulaştırıyorlar, petrol şirketlerini meşrulaştırıyorlar, hatta artık yeşil badanacılık yapan birçok STK'dan bahsedebiliriz. 28 senenin sonunda COP'tan hala bir şeyler umuyoruz çünkü bu gerçekleşmezse sonumuzun kötü olacağını biliyoruz. Fakat cesur olup anlamamız gereken tek sonuç şu ki kapitalizmin içinde bir çıkış yolu yoktur. STK'larda bu konuyu inkar eden ya da bu konuda çok karamsar olan pek çok insan tanıyorum, çünkü bu uğurda birçok yılı harcadılar fakat COP'un başlangıcından bugüne kadar emisyonların iki katına çıktığını görüyorlar. Glasgow Anlaşması toplantıları sırasında yaptığımız konuşma buydu ve biz sadece şunu söylüyorduk, "Bunu çözmeyecekler.". Bunu, bizim yapmamız gerekiyor. Öte yandan, tabandan gelenler ve taban düzeyindeki pek çok grup bunu anlayabiliyor ve çok esnekler, değişikliklere kolayca adapte olabiliyorlar. İklim kaosu üzerinde çalışabilmek için buna ihtiyacımız var, ancak uluslararası koordinasyona da sahip olmamız gerekiyor. Sahip olduğumuz karmaşıklık seviyesiyle beraber sorun küresel ölçekte olduğu için, birlikte koordineli bir şekilde çalışmazsak

bunu çözmemiz imkansız. Bu yüzden şunu söylemeliyim ki, sizin gibi harika işler yapan pek çok toplumsal hareketler de var, ancak hala aciliyet düzeyini anlamıyorlar, sistem değişikliği düzeyini anlayabiliyorlar fakat tüm bunları yapmak için beş yılımız olduğunu anlamıyorlar. Sistem değişikliği yapmamız gerekiyor ve bir aciliyet var. Bu iki şeyi birlikte ele almak gerçekten zor, ancak ikisini birlikte ele alabilmemiz; stratejiler oluşturabilmemiz ve şu anda sahip olduğumuz bu zorluğa cevap verebilecek, kendimizi koordine etmemize, çevremizdeki gerçekliğe dayanarak sonraki adımları anlayacak kadar çevik olmamıza izin veren bir alana sahip olmamız gerekiyor.

Senin de söylediğin gibi günümüzde her düzeyde, birçok kurum ve STK hala Shell ve Total gibi şirketlerle lobicilik yapıp, iklim değişikliği üzerine politikalar sunmayı kendine hak görüyor. Durumun aciliyeti ve bunu kökten bir değişimle yapmamız gerektiği de kesin. Ekleme istediğin başka şeyler var mı?

Daha çok bir aktivist ya da uluslararası çalışmalar yapmaktan anlayan biri olarak, sanırım Glasgow Anlaşması'ndan öğrendiğim bir şey var ki o da cesur olmamız ve azimli olmamız gerektiği. Demek istediğim, önerilerde bulunmak, fikirler getirmek ve bunları gerçekten yapmak ve elinizden gelenin en iyisini yapmak ve sonra ne olduğunu görmek. Eğer yapabilirsek, bunun çok büyük bir etkisi olabilir. Bu yaz bir iklim kampındaydım ve gerçekten ulaşılabilir bir plan yapabiliyorsanız ve plan gerçekleşirse, sahip olduğunuz etki nedir üzerine düşünüyorduk. Yaptığınız planın gerçekleşme olasılığı %5 gibi bir şey olabilir, her şey olabilir; ama eğer bunu gerçekleştirirseniz, o zaman yarattığınız etki aslında iklim değişikliğini durdurabilir. Glasgow Anlaşması'ndan çıkardığım en büyük derslerden biri buydu ve umarım bu cesarete sahip olacak, stratejik düşünecek ve birbirimize destek olmazsak, birbirimizle koordine olmazsak ve birbirimizle konuşamazsak bununla mücadele edemeyeceğimizi anlayacak bir harekete sahip olabiliriz.



Degrowth¹ Sosyalizmi Kemer Sıkmak mı Demektir?

Richard Seymour

Çeviri: Müge Ertürk

Sosyalizm, kapitalizmin ürünü olan şeylerden payımıza daha fazla düşmesini değil niteliksel olarak daha iyi bir yaşamı vurgular.

Buna “Kemer Sıkma” Denmez

Şu sıralar muz ([debate about bananas](#)) üzerine bir Rorschach tartışması almış başını gidiyor ki konu sık sık muzdan uzaklaşıyor.

Mesele, 'küresel Kuzey'deki işçi sınıfı tüketicilerinin ekososyalist bir sistemde belirli metalara kapitalist sistemde olduğundan daha az sahip olabileceği iddiasıdır. Kapitalist sistemde, üretilmesi ve dünyanın öbür ucuna taşınması rasyonel gibi görünen bir şey ekososyalizmde o kadar da rasyonel olmayabilir. Aslına bakarsanız bu iddiayı savunanlar muzdan daha iyi örnekler bulabilirdi. Muzun karbon ayak izi çok da büyük değildir, ayrıca azaltılabilir. Öte yandan Brezilya yağmur ormanlarının harabelerinde et endüstrisi için yetiştirilen hayvanlar ya da Endonezya'daki monokültür plantasyonlarda üretilen palmye yağı bu iddia için daha güçlü örnekler olabilirdi.

Bu tartışmaya en iyi cevap, Arun Gupta'nın Dissent dergisinde yer alan yazısıdır (is [Arun Gupta's Dissent column](#)).

Bu yazı, mevcut kalitesiz gıdaların daha fazlası ya da daha azı arasında seçim yapmaktan daha iyisini yapabileceğimizi öne sürmektedir. Sosyalizmin işçilere kapitalizmin halihazırda sunduklarından daha fazlasını sunmaktan ibaret olduğunu düşünmek gerçekten de zavallı bir Prometheanizmdir. Bu düşünce, kıtlık ve bolluğun arzuya ilişkin olduğu sorusunu es geçer. Ancak işçilerin herhangi bir şeyden daha azına sahip olması gerektiği önerisi, belirli bir tür sosyalist grup için son derece tetikleyici olabiliyor. 'Daha az' tabiri, Pavlov'un zilinın aç bir köpeğe yaptığı etkiye benzer bir etkiyle, 'kemer sıkma' kelimesinin canhıraş, tekrar tekrar telaffuzuna neden olmuştur. Breakthrough Enstitüsü'nden Leigh Phillips tarafından başlatıldığı düşünülen bu tartışma, yöntemi itibariyle gittikçe kötü yerlere gidiyor.

Kemer sıkma politikaları, özellikle de "daha az" ile kastedilenin uçak yolculuğu ya da sığır eti gibi belirli ürünlerin daha az tüketilmesi olduğu durumlarda, basitçe "daha az politikası" olarak özetlenemez. Demokratik olarak planlanmış bir ekonomide, şu ya da bu üründen daha azıyla yetinmenin mantıklı olacağı konusunda kolektif

¹ Degrowth Türkçe'ye küçülme olarak çevrilmektedir. Fakat direkt bu anlama gelmediği için yazı içinde degrowth olarak kullanılacaktır.

olarak hemfikirsek, buna kemer sıkma denmez. Kemer sıkmayı bu şekilde okumak, ona sınıf analizinden arındırılmış, tuhaf bir şekilde depolitize edilmiş bir yorum katmak demektir.

Kısaca ifade etmek gerekirse, kemer sıkmanın amacı, kapitalist krizin bedelini işçilere ödetmek, sistemi bu krizin yarattığı demokratik meydan okumalardan yalıtıp ve bu yollarla sermaye birikiminin daha karlı bir temelde devam etmesini sağlamaktır. Bu anlamda büyük ölçüde 'büyümeden' yanadır. Aynı zamanda anti-demokratiktir. Kemer sıkma, genellikle bir kamu borcu krizinin yol açtığı acil durum mantığıyla başlar ve normal demokratik prosedürleri geçersiz kılar.

Kemer sıkma neredeyse her zaman ulusal medyada tartışma alanının geçici olarak kapatılmasını, mali kesintileri denetlemek için özel 'bağımsız' aygıtların oluşturulmasını ve hesap vermeyen uluslararası finans kuruluşlarına özel yetki verilmesini içerir. Devlet harcamalarında, haklarda ve yetkilerde daha önceki gevşekliklere yönelik şiddetli bir ahlaki söylem yöneltilirken, izin verilen tek tartışma devletin bu karışıklıklardan nasıl etkin bir şekilde kurtarılacağıdır.

Demokratik olarak planlanmış bir ekonomide 'büyüme'yi kısıtlamanın, yanlış yönlendirilmiş olsa bile, bazı yanlış gerekçelere dayansa bile, hiçbir şekilde kapitalist bir kemer sıkma rejimiyle aynı kefiye konamayacağını söylemeye gerek var mı?

Kaynak:

<https://climateandcapitalism.com/2023/09/12/would-degrowth-socialism-mean-forced-austerity/>

O halde neden bu ideoloji sürekli gündeme geliyor?

Mevcut kapitalist devletin reforme edilmiş ve genişletilmiş bir versiyonu tarafından yönetilmeyen, dolayısıyla bu tür kısıtlamaların 'dayatılması' gereken planlı bir ekonomiyi hayal etmenin içsel zorluğu yüzünden mi?

Kapitalist dünya pazarının halihazırda ortaya çıkardığı arzuları artırmayan ve tahrik etmeyen bir ütopya arzusunu hayal etmenin zorluğu yüzünden mi?

'Marx'ın söylediklerinin' sosyalizmin sermayenin büyük üretici güçlerini serbest bırakmak olarak yanıltıcı bir şekilde okunan doktriner yorumu yüzünden mi?

İnsanların akıllara tam yatmayan bir degrowth sosyalizmi için oyuncaklarından vazgeçmeye hazır olmadıklarına dair bir kuşku yüzünden mi?

Nedeni ne olursa olsun, büyüme'yi savunanlar da degrowth savunucuları gibi niceliksel düşünceye takılmış, her şeyin net ürün miktarının genişlemesine ya da daralmasına bağlı olduğu fikrine saplanıp kalmışlardır, sanki aradığımız değişim temelde niteliksel bir değişim değilmiş gibi. Sanki mesele herkesin yaşam kalitesini temelden iyileştirmek değil de daha fazla 'şey' biriktirmekmiş gibi. Ve bu bakış açısına göre, işçilerin çoğunluğunun yaşam koşullarının ciddi bir şekilde iyileşmesi bile, bazı şeylerin 'azalması' anlamına geliyorsa, 'kamera obskura' ile bakılıp 'kemer sıkma' gibi görünebilir.





Gençlik Ekoloji Hareketinin Neresinde?

Beyda Ceylan

Gelecek, hassas ekolojik dengelerin doğal ve sosyal olayları felakete dönüştürecek kadar bozulduğu bir zamanda giderek savaşın ve yıkımın hâkim olacağı bir yer olarak görünüyor. Gelecek ile bu kadar özdeşleştirilen gençliğin ise bu gidişatta sözü ve eylemiyle belirleyici olması gereken bir özne olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Genel olarak kendi yaşam alanıyla sınırlı, belli bir yaşın üstündeki kişilerden oluşan; doğa aşkı gibi romantik motifleri çağrıştıran ve pek de siyasi görülmeyen durum, gençliğin harekette yeterince yer almamasıyla da birleşiyor. Geçtiğimiz yaz, kendini Akbelen’de ve Dikmece’de somut şekilde ortaya koyduğu gibi, hareketlenme potansiyeli yükselen ekoloji hareketi, hızlı mobilize olabilme karakteri bakımından gençlik aşısına ihtiyaç duyuyor. “Ne cüretle” başlıklı konuşmasıyla çıkış yapan Greta ve sokakta, okul bahçesinde, müzelerde eylemsellik gösteren milyonlarca genç iklim aktivisti ekoloji mücadelesinin gençlik potansiyelini gösteriyor. Bu potansiyel egemenlerin de dikkatini çekmiş olacak ki büyük bir ilgi ile denetlenip, “destekleniyor” ve “yönlendiriliyorlar”. Daha önce bazılarının BP gibi şirketler tarafından fonlandıkları açığa çıkmıştı. Bununla birlikte egemenlerden iklim adaleti talep eden konuları, 30 yıldır iklim zirveleri ve antlaşmalarıyla karbondan çıkış sözleri verilmesine karşın neticenin fosil yakıt şirketlerinin yatırım hacminin artışı olduğu bir zamanda, tartışmamız gereken bir konudur.

Eğitimde neoliberalleşmeyle birlikte özgücüne güveni azalan gençliğin yine de talep eden değil hesap soran ve mümkün olan başka bir ekolojik dünyayı işaret eden güç olma potansiyeline hala sahip olduğunu iddia edebiliriz.

Gençliğin üretimle olan ilişkisi doğrudan değil dolaylıdır. Toplumsal olarak ondan beklenen bir eğitim sürecinde olması ve hayatı öğrenmesi, kendini ve potansiyelini keşfetmesidir. Radikal ve muhalif olma özellikleri, geçimini genellikle ailesi sayesinde sağlaması, kaybedecek daha az şeye sahip olması ve iktidar ile ideolojik karşıtıktıkta daha az tereddüde düşmesinden gelir. Sosyal ve mekânsal olarak bilgiyi arama ve yayma amacıyla olan kurumların ya da ortamların içerisinde. Boş zaman ona kendini geliştirebileceği, var olan sosyal normları eleştirebileceği ve bunları yıkmak için harekete geçebileceği kolektif ve dayanışmacı ortamlarda bulunma imkânı verir. 68 hareketlerinde olduğu gibi topluma karşı yol gösteren aydın konumuna, bu ayrıcalıklara sahip olmasıyla gelebilir. Neoliberalleşmenin getirdiği belki de tarihin en büyük proleterleşme dalgası, öğrenci gençliğin elinden bu “ayrıcalıkların” çoğunu alsa da değişime toplumun diğer katmanlarından daha açık olduğunu söyleyebiliriz. Eğitimin içinin boşaltılması ile metalaştırılması ve okurken geçim kaygısıyla cebelleşmesi, özgüvenini düşürmüş ve öğrenci hareketinin kendini bir güç olarak ortaya koyamaz ve kazanım sağlayamaz duruma gelmesinde etkili olmuştur.

Buna rağmen, bugün sol, hala dinamizmini, yaratıcılığını ve militanlığını kendi içindeki genç kadrolardan alıyor. Bu ise gençliğe, ekolojik krizin daha da karartacağı geleceğine sahip çıkmak için ekolojiyi solun ana gündemlerinden biri yapma imkânı veriyor.

Bunu içinde bulunduğu kurumu, yani üniversiteyi dönüştürerek, bununla yetinmeyip yerelerde de mücadelelere dahil olarak ve bunun diğer mücadelelerle bağına kurarak yapabilir.

Öncelikle, üniversiteyi dönüştürme meselesine değinebiliriz. Üniversiteler bilimsel bilgiyi arama-üretme ve yayma misyonuna sahip kurumlardır. Tarihsel olarak egemen ideolojiler tarafından kendilerini meşrulaştırma ve yeniden üretme aracı olarak kullanılmış olsalar da burjuvazi siyasi egemenliği ele geçirdiği ilk dönemlerde üniversitenin ilerici bir çizgide olmasına aracılık etmiştir. Fakat kapitalizmin varoluşsal krizine çözüm olarak sunulan neoliberalizm, eğitimi metalaştırmış, bilimin işlevinin piyasanın ihtiyacına göre şekillendirildiği bir duruma gelmesine yol açmıştır. Ekolojik modernleşmeci anlayış, teknoloji geliştikçe kapitalizmin dizginleneceğini savunur, asıl sorun kapitalizm değil “vahşi kapitalizm”dir. Teknolojinin gelişmesi verimliliğe ve demeteryalizasyona yol verecektir. Yani üretim için doğadan daha az madde çekilecek ve ekolojik tahribatın boyutu azalacaktır. Gerçekte olan ise bilimin akılcılıktan ve toplumdaki uzaklaştırılmasıyla birlikte teknolojinin, ekolojik yıkımı derinleştirmeye yaramasıdır. Teknoloji egemen ideolojiden azade ve objektif değildir, gelişmesi ancak doğaya yabancılaşmamış bir ideolojinin hâkim olmasıyla topluma fayda sağlayabilir.

Yönetiminin giderek öğrencilerden ve akademisyenlerden koparıldığı üniversitelerde üretilen bilimsel bilginin hâkim ideolojinin tekeline gireceğini söylemek şaşırıcı olmaz. Hakikati bulmak ve yaymak, çıkarı hakikatle ters düşenlerin engelleriyle karşılaşacaktır. Mesela mevcut kâr odaklı üretim sistemi ve bunun gerektirdiği enerji ihtiyacının yarattığı ekolojik yıkım, yalnızca fosil yakıtların sebep olduğu bir durummuş gibi gösterilebilecektir. Ekolojik yıkımın asıl faili olan sermaye, bundan en çok kimin etkilendiği ve ne yapılması gerektiği konularını sürekli muğlaklaştırarak ve hakikatin üzerini örtmeye çalışacaktır.

Ekolojik demokratik üniversite, bir “inovasyon ve gelişim ekosistemi” değil, insan ve insan olmayan diğer bileşenlerin eşitlik ve adalet temelinde örgütlendiği ve bilimsel bilgiyi doğayla uyum içinde yaşayan bir toplum hedefi için ürettiği yerdir. Öğrencilerin, akademisyenlerin ve işçilerin yönetime demokratik katılımı tahakkümcü ilişkilerin üniversite içerisinde yeniden üretilmemesi ve özgür düşüncenin

geliştirilebilmesi için önemlidir. Üniversitenin tüm bileşenlerinin yönetime demokratik katılımı herhangi bir bileşenin zararına karar alınmasının önünde engeldir. Bu aynı zamanda, ekolojik tahribatı derinleştiren bir bilginin üretilmemesi de demektir. Demokratik üniversite mücadelesinin parasız ve nitelikli barınma, ulaşım ve beslenme hakkı talebi, piyasacı mantığın üniversiteden uzaklaştırdığı öğrenci kesimlerini -ki bunlar en yoksul olanlardır- bilgi üretim süreçlerine dahil etme anlamı taşıması ekolojik krizin en çok etkilediği kesimlere söz hakkı tanır. Gençlik demokratik üniversite mücadelesini yükseltmelidir, fakat bu yeterli değildir. Geleceğin toplumunu oluşturacak kesimin, toplumun var olan sorunlarıyla mücadele ettiği alanlarda da olması gerekir. Kendini toplumdaki ayrıştırmayan gençlik, topluma yarar sağlayan bilgiyi üretebilir.

Şimdiki zaman görüneni anlaşılmasız kılmaya, hakikati bulanıklaştırmaya devam ederken ilkelerinden uzaklaştırılmış gençlik, tutkuyla sarılacağı bir ideolojiye her zamankinden daha çok ihtiyaç duyuyor. Yaratıcı eylemleriyle ses getiren ve milyonlarca genci mobilize eden genç iklim hareketi ise bu muğlaklığı artırıyor olabilir. Fosil yakıtlardan acil çıkış talep etmek, bu adil bir geçiş olsun dense de bundan kimin zarar görebileceği ve yöntemin nasıl olacağı konularında muğlaktır. Kuzey ülkelerinin enerji ihtiyaçlarını radikal bir şekilde azaltmadan yenilenebilir enerjiye geçmesi, güneyde yeni ekokırımlara ve sömürgeleştirmeye sebebiyet verecektir. Yeşil yeni düzen politikalarının problemi, adaletin yeşil sermayenin oluşturacağı yeni istihdam alanlarıyla sağlanacağını öne sürmesidir. Kuzey ülkelerinin tarihsel sorumluluklarını kabul etmesi, bunun gerektirdiği tazminatı güneye vermesidir. Gerçek iklim adaleti, bu boyutta enerjiye ihtiyaç duyan kapitalizmin restore edilmesiyle değil yıkılmasıyla sağlanabilir.

Ekolojik krize asıl çözüm, birleşmiş üreticilerin toplumsal ihtiyaçlarını odağına alan rasyonel ve doğayla uyum içinde örgütlendiği ekolojik sosyalist bir toplumdur. Bu toplumun kendiliğinden gerçekleşmeyeceği aşikâr. Marx, kapitalizmi yıkacak asıl güç olarak işçi sınıfını işaret ederken aynı zamanda bunun gerçekleşmesi için siyasal eylemin öneminden bahsediyordu. O halde, bugünün perspektifinden oldukça karanlık görünen bir geleceğin gençliğine, bu gidişatı tersine çevirebilecek olan ekososyalist harekette önemli bir siyasal eylem sorumluluğu düştüğünü söylersek kim karşı çıkabilir?

Canlı Dostlarımızı Ne Zaman Hatırlıyoruz?

Tuğçe Ceylan

Yeryüzünü birlikte paylaştığımız, aynı havayı soluduğumuz, aynı suyu içtiğimiz canlı dostlarımızı ne zaman hatırlıyoruz?

4 Ekim'e Hayvanları Koruma Günü deniliyor. O gün boyunca hayvanları korumaktan bahsedilip, hayvan sevgisiyle ilgili görseller paylaşılacak sonra da gün bitecek, bu gündem unutulacak mı? Hayvanlara olan sevgimizi tek bir güne mi sığdırıyoruz, diğer günler peki?

Her gün sokakta gördüğümüz, başını okşayıp sevdiğimiz, mama ve su verdiğimiz, bazen fotoğrafını çektiğimiz canlı dostlarımızı ne zaman hatırlıyoruz?

Kedileri, köpekleri ve kuşları işkenceye, zulme uğradıklarında, katledildiklerinde hatırlıyoruz; 4 Ekim'de hatırlıyoruz; orman yangınlarında hatırlıyoruz... Sosyal medyada tepkimizi gösterip görevlerimizi tamamladığımızı varsayıyoruz. Onlar için yeterince ayağa kalkmıyoruz, bir yerde buluşup eylem yapmıyoruz; sosyal medya üzerinden "Hayvanları Koruma Yasası" diyerek birkaç gün tepkimizi gösterip, sonrasında ise duyarsızlaşıp birkaç gün evvel tepki gösterdiğimiz konuyu unutuyoruz.



Öte yandan, kedi, köpek, kuş dostlarımızın haklarını savunurken, çoğu kez yeryüzünü paylaştığımız diğer dostlarımızın haklarını ihmal ediyor; yaşadıkları zulüm ve işkenceleri görmezden geliyoruz. Oysa hayvanat bahçesi adı altında aslanların, yunusların, maymunların hapsedilmesine; yarış, spor, eğlence diyerek atların yarıştırmalarına, boğaların ve develerin güreştirilmesine de en yüksek sesle karşı çıkmalıyız.

Bayram denilerek katledilen onca koyun, koç ve ineğin; 'av turizmi' adı altında canı ihaleye çıkarılan geyiklerin, yaban keçilerinin, ceylanların, domuzların; üzerlerinde deney yapılarak işkenceye maruz bırakılan farelerin, tavşanların, maymunların da haklarını savunmalıyız.

Yeryüzünde tüm canlılar eşittir. Nasıl ki köpeklerin ve kedilerin katledilmesine karşı ses çıkarıyorsak, diğer türlerin de üzerlerindeki sömürüyü sonlandırmak için var gücümüzle mücadele etmeliyiz.

Hayvanat bahçelerinin kapatılması, köpek dövüşlerinin, boğa, deve güreşlerinin son bulması, hayvan deneylerinin yasaklanması, petshopların kapatılması için daha güçlü bir örgütlülükle harekete geçmeliyiz. Hayvanların seyirlik bir meta olarak görülmesine, onların özgürlüklerini gasp ederek buna eğlence aktivitesi denmesine; yeryüzünü paylaştığımız diğer canlıların pazarlanmasına 'mal' olarak alınıp satılmasına karşı mücadele etmeliyiz.

İnsan dışı hayvanlar da hissedebilen, duyguları olan canlılardır. Nasıl görece daha yakın bağ kurduğumuz kediler, köpekler, kuşları seviyor ve onlara yapılan zulmü kabul edilemez buluyorsak, diğer dostlarımız için de aynı duruşu sergilemeliyiz.

Hayvanların metalaştırılarak sömürülmesine, onlara zulmedilmesine karşı mücadele aynı zamanda kapitalizme karşı mücadele demektir.

Yeryüzündeki canlıların eşit, sömürsüz, dostça yaşaması için sadece bir gün değil her gün mücadele günü olmalıdır.

Tüm türlere özgürlük!

Bir Boru Hattı Nasıl Patlatılır? Filmi Üzerine Kısa Bir Değerlendirme

Ayşe Altun

Bu film adından da anlaşılacağı üzere Andreas Malm'ın Bir Boru Hattı Nasıl Patlatılır -Yanmakta Olan Bir Dünyada Mücadele Etmeyi Öğrenmek- (2022) adlı kitabından esinlenerek çekilmiştir. Kısaca konusunu özetlemek gerekirse; bir grup çevre/ekoloji aktivistinin bir araya gelerek yaşadıkları bölgeden geçen ve geçtiği bu yerleri kirleten boru hattı şirketine karşı bir eylem yapmaktır. Amaçları petrol endüstrisinin sebep olduğu yıkımı gündeme getirmek, buna karşı bir hareketin oluşumunu sağlamaktır. Filmin hikayesini kurgulama şekli ve anlatış tarzı da konuyla paralel olarak ayrı bir dinamizm sağlamıştır. Adım adım planlanan ve uygulanan bu eylemin gerçekleşmesi için zamana karşı da bir yarış söz konusudur. Dolayısıyla film ilerledikçe özellikle sonuna doğru filmin temposu artarken izleyicinin merakı ve gerilimi de artmaktadır.

Filmin açılış sahnesinde ya da ilk sahnelerinden birinde karakterimiz Xochitl, SUV tipi bir aracın yanına yaklaşır ve tekerleklerini bıçakla keserek patlatır. Arabanın camına bir yazı koyar. Yazının başlığında "mahkemeler/yasalar sizi durdurmazsa biz durduruz" şeklinde bir ifade yazar. Bu yazıyı daha sonra, filmin sonlarına doğru başka eylemcilerin yatları patlamak için yaptıkları eylemlerde de kullandıklarını görürüz. Tekrar filmin başlangıcına dönersek açılış sahnesinde bir arabaya "zarar" veren karakterimizin daha sonra annesini kaybettiğini öğreniriz. Kaybının ardından sonraki sahnelerde öğreneceğimiz üzere Xochitl, ekolojik/çevreci bir çalışma grubunda yer almaktadır. Xochitl, yapılan çalışmaları yetersiz bulur ve gerçek eylemler yapmaktan bahseder, sabotaj gibi. Ve film böylelikle diğer karakterlerin de katılımıyla oluşan grubun organize olarak, boru hattını nasıl patlatabilecekleri üzerine yaptıkları planın işleyişini adım adım takip ederek ilerler. Grupta herkes iş bölümü gereği kendi kısmına düşen şeyleri yapmaktadır. Kimileri patlatıcıları/bombaları hazırlarken kimisi de bu bombaların yerleştirileceği lokasyonlar için keşif yaparak gömülecek çukurları kazmaktadır.

Gruba dahil olanların bir kısmı bir şekilde petrol ya da fosil yakıtlardan dolayı mağduriyetler yaşamış kişilerdir. Örneğin, filmdeki karakterlerden Dwayne ve Michael yerinden edilen insanlar arasında yer almaktadır.

Bu sebeple arazilerini, evlerini/yaşadıkları yerleri kaybetmişlerdir. Yerinden edilmiş insanlar, ekolojik tahribatın en sık karşılaşılan sonuçlarından biridir. Özellikle fosil yakıtlar ve madencilik faaliyetleri uzun yıllardır orada yaşayan, geçimlerini oradan sağlayan, doğayla çevreyle bir bağ kuran ve ortak bir bellek bir kültür üreten insanların oradan koparılmasına neden olmaktadır. Tahribat yaratan bu faaliyetlerin doğanın parçası olan insana bu yönde etkileri mevcutken, diğer yandan yok edilen alanlarda birçok eko-sistem yok olmaktadır. Bitkiler, ağaçlar, hayvanlar, yaban hayatı gibi doğanın diğer unsurları/varlıkları da yok edilmektedir.

Filmde en önemli şeylerden biri temsilin yaygın olandan farklı bir şekilde kullanılmasıdır. Filmin akışı içinde sırasıyla boru hattını patlatmak için bir araya gelen insanların hikayelerini de izleriz. Geriye dönüşlerle yönetmen karakterlerin hikayelerini aktarır ve bu sayede izleyici de aslında hem karakterleri daha yakından tanıyarak özdeşleşme duygusuna yaklaşırken, insanların da neden bir boru hattını patlatmak istediklerini empati yapılabilecek bir noktaya getirmektedir. Filmde sabotaj fikrini ortaya atan ve bir noktada insanları örgütleyen karakter Xochitl'dir. Filmin başında annesini kaybettiğini öğrenmiştik. Yapılan konuşmalardan annesini bir sıcak hava dalgası sebebiyle kaybettiğini öğreniriz. Bunu öğrendiğimiz sahnede karakterlerin arka planında petrol rafinerisine ait olduğunu anladığımız bir alanı görürüz. Bu konuşmalar Xochitl'in evinin bahçesinde yapılmaktadır. Yani ekolojik bir yıkımın doğrudan merkezinde yer almaktadırlar. Filmdeki bir diğer karakter Xochitl'in çocukluk arkadaşı Theo'dur.

Filmin özellikle sonuna doğru Theo'nun ölümcül bir hastalığı olduğunu nadir görülen bir kan kanserine yakalandığını öğreniriz ki bunun sebebi de yine petrol ya da fosil yakıtların çıkarıldığı/işlendiği yerin yaşam yerlerinde faaliyet göstermelerinden kaynaklandığını doktorun konuşmalarıyla duyarız. Bu iki temsil daha doğrusu iki ölüm şekli sinemada alışkın olunmayan bir temsil biçimidir. Günümüzde -elbette eskiden de ekolojik yıkıma yol açan sebeplerden ölümler vardı- son yıllarla beraber yaşanan ekolojik tahribat birçok aşırı hava olaylarına sebep olarak insanların ve insan olmayanların ölümlerine sebep olmaktadır. Ekolojik tahribatlardan dolayı yaşanan olaylar arasında; seller, aşırı sıcaklar, şiddetli fırtınalar gibi şeyler olmakla beraber yine çeşitli madencilik faaliyetlerinden dolayı birçok insan hem bunu havadan soluyarak hem kullandıkları suları zehirlenerek ya da farklı şekillerde temaslarda bulunarak uzun vadede ölüme neden olan acı verici hastalıklarla uğraşmaktadırlar. Bunları belgesel sinemada sıklıkla görmemize rağmen kurmaca sinemada görmek pek mümkün değildir. Dolayısıyla artık kanıksanmış olan ya da yaygın bir kabul görmüş olan bu şekilde ölümlerin de sinema alanında karşılığını bulmuş olması gerekir ancak belirtildiği üzere bu temsil biçimi sinemada görülmemektedir. Elbette birçok alanda olduğu gibi sinemada, ana akım filmlerde görünür olma ya da görünmez olma hali tamamen sermaye ile ilgilidir.

Ryan ve Kellner'a göre;

“Kapitalizmin, güçlünün güçsüzü yuttuğu bir cangıl gibi mi, yoksa özgürlükçü bir ütopya olarak mı kavranacağını (hissedilip yaşanacağını) bu temsiller belirler. Bu yüzden, kültürel temsillerin üretimi üzerinde söz sahibi olmak toplumsal iktidarın muhafazası açısından kritik önem taşıdığı gibi, toplumsal dönüşümler amaçlayan ilerici hareketler için de vazgeçilmez bir kaynak oluşturur (2010, s. 37).”



Bu noktada alıntıdaki toplumsal dönüşümler amaçlayanlar arasında çevre/ekoloji hareketlerini ve aktivistlerini dahil edebiliriz. Kapitalizm nasıl temsil edilirse edilsin hiçbir şey onun doğanın ve insanın sömürülmesindeki rolünü değiştiremez. Bu film ile farklı temsil biçimlerini izlemiş olmak, karşı bir okuma alanı açmakta. Alışkın olunmayan bir temsil biçimi ile izleyici açısından başka türlü bir mücadele yönteminin sorgulanması ya da insanların yaşadıkları mağduriyetlerin ve kayıpların gösteriliyor olmasıyla, yaşananların ve yaşayanların görünürlük kazanması açısından da önemlidir. Milyonlarca insan dünyanın çok farklı yerlerinde sömürü düzeninin bir şekilde kurbanı haline gelirken, bunun sinemada bu film özelinde olağanlaştırılmadan; karakterlerin edilgenleştirilmeden birer politik özne olarak aktarılması önemlidir.

Bu filmin bir diğer özelliği felaket filmleri olarak da nitelendirilen ve birtakım doğa olaylarından dolayı yaşanan büyük yıkımları, felaketleri konu edinen filmlerden farklı olarak ekolojik bir sorunu gerçekçi bir şekilde ele almasıdır. Genelde ekolojik bir sorunu ele alan ya da çevresel bir felaketin yaşandığı ana akım filmlerde en önemli unsur erkek kahramandır. Kahraman ortaya çıkar, sorunları çözüme kavuşturur ve çeşitli mücadelelerin sonunda dünyayı kurtarmış olarak, doğayı tekrar alt etmiş olarak ve seyirciyi de rahatlamış olarak hayatına devam eder. Böylelikle insanlar etrafında yaşanan şeylere karşı da kayıtsızlık içinde kalmaya devam edebilir. Nasıl olsa bir kahraman ortaya çıkacaktır. “Kültürel temsiller yalnızca psikolojik duruşları şekillendirmekle kalmaz, toplumsal gerçekliğin nasıl inşa edileceğine ilişkin olarak da, yani, toplumsal yaşamın ve toplumsal kurumların şekillendirilmesinde hangi figür ve sınırların baskın çıkacağı konusunda da çok önemli bir rol oynar (Ryan ve Kellner, 2010, s. 37)”.



Çok uzun yıllardır sinema ve kültürel çalışmalar alanında temsiller farklı şekillerde çalışılarak gündelik yaşama olan etkileri, toplumsal yaşamı nasıl biçimlendirilmek üzere kullanıldığı vs. ortaya koyulmuştur. Dolayısıyla sinemada konusu her ne olursa olsun bireyselliğin ön planda olduğu olay örgüsüne sahip filmleri ya da kahramanlık hikayelerini sıklıkla izliyor olmamız elbette bir toplumsal yeniden üretim sürecinin bir parçası olarak yorumlanabilir. Bu noktada Bir Boru Hattı Nasıl Patlatılır bireyselliğin karşısında yer almaktadır. Bu film başta birlik veya örgütlenme sağlanmadan bir mücadelenin verilemeyeceğini göstermektedir. Bu yüzden birçok yönden olduğu gibi bu yönüyle de film önemlidir. Herhangi bir eylem ya da sabotaj fikri için ki en üst başlık olarak da doğanın, çevrenin, insan ve insan olmayanların adil bir şekilde sömürsüz bir yaşam sürebilmesi için örgütlenmenin şart olduğunu film birçok yerde göstermektedir. Örneğin bu insanlar bir araya gelmeden önce Michael ve Dwayne karakterleri, kendi bireysel çaba ve eylemleri ile mücadele verirler. Michael kendi yaşam alanına gelen orada çalışan insanlarla kavga ederek, huzursuzluk çıkararak onlarla mücadele edip göndermeye çalışır. Dwayne ise elinde silahıyla, arazisinden bir boru hattının geçmemesi için yolu kapatarak bir mücadele vermektedir. Diğer yandan Shawn karakteri gibi ekolojik mücadelelerin bir parçası olmak isteyip tek başına hisseden ya da içinde yer aldığı oluşumların yetersizliğini hissedenler için film bir arada olmanın önemini hatırlatır. Dolayısıyla tek başına itici bir güç haline gelemeyen bu insanlar ancak örgütlenerek potansiyel bir güç olmaktadır. Farklı yerlerden birbirini bulan filmdeki karakterler ortak bir amaç uğruna birlikte hareket edebilecekleri bir alan ya da eylem biçimi yaratmış olurlar.

Filmde eylemi planlarken bir yandan da bu eylemin olası etkileri üzerinde durulur ve birtakım tartışmalar yürütülür. Genel olarak ekoloji/çevre hareketlerinde eylemlerin nasıl olması gerektiği üzerine sürekli olarak bir fikir üretimi söz konusudur. Nitekim Andreas Malm tarafından yazılan Bir Boru Hattı Nasıl Patlatılır (2022) kitabında yazar tarafından eylemler yoğun bir şekilde tartışılmaktadır. Bunların en yaygın olanı

eylemlerin nasıl yapılacağı yani pasif bir tutumla, şiddet içermeyen eylemler mi; yoksa sabotaj, trafiği durdurma, SUV tarzı araçların lastiklerini kesmek, özel jetlerin kalkışlarını engellemek gibi daha birçok eylemde bulunmak mı, şeklinde tartışmalar sürekli yapılmaktadır. Filmde de anlaşılacağı üzere “ses” getiren eylemler, sabotajlar yapılmalı fikri daha ağır basmaktadır. Diğer pasif eylemlerle kökten bir değişimin sağlanabileceği ne kitapta ne de filmde olanaklı görülmemektedir.

Bu noktada biraz eylemler üzerinde durmak gerekirse, ekolojik hareketler için konunun ne kadar önemli olduğunu göstermek, acil çözüm yollarının uygulanmaya konması gibi konuları gündeme getirmek ya da sürekli gündemde tutmak ve hem insanların hem de karar vericilerin dikkatini çekmek açısından eylemler mücadelenin en önemli ayaklarından birini oluşturmaktadır.

Bu noktada eylemleri yapan aktivistlerin varlığı ve mücadelesi önemli bir işlev görmektedir. Son dönemlerde yaptıkları eylemlerle farklı gruplar, ekolojik tahribata dair bir gündem oluşturmakta ve sürekli olarak sosyal medyada ya da haber bültenlerinde yer tutmaktadır. Almanya’da ortaya çıkan ekoloji/çevre aktivistlerinden oluşan ve bu hareketin önde gelen gruplarından biri de Ende Gelände. Malm, tarafından grup şöyle ifade edilmektedir (2022, s. 29):

“Bu aktivistler, toz toprak demeden çukurların içine dalıyor, devasa ekskavatörlere, yükselen pash gemiler gibi yavaşça toprakta ilerleyen kepçelerin üstüne tırmanıyor ya da ocaklara kömür taşıyan trenlere karşı demiryolu rayların uzanarak bedenlerini siper ediyorlardı. Böylelikle, üretimi günlerce durduruyorlar ve bir binayı ele geçirdiklerinde işlenecek yakıtları kullanılamaz hale getiriyorlardı. Avrupa’daki iklim mücadelesinin tartışmasız en ileri aşaması haline gelen Ende Gelände, kitlesini genişleterek, her geçen yıl daha da büyüyordu.”

Alıntıdan da anlaşılacağı üzere yapılan eylemler yapısal olarak “zarar” veren eylemlerdir. Eylemler noktasında Extinction Rebellion (Yokoluş İsyanı), Just Stop Oil (Sadece Petrolü Durdurun),



Letzte Generation (Son Kuşak) gibi aktivistlerden oluşan gruplar son zamanlarda yaptıkları eylemlerle gündeme gelmektedirler. Farklı müzelerde çok bilinen sanat eserlerine çorba, püre fırlatmaları ya da kendilerini yapıştırmaları, trafiği işgal etmek/durdurmak gibi eylemlerle bir anda gündemde yer tutmaya başlamışlardır. Çevre/ekoloji aktivistlerinin bu eylemleri de tartışmaları beraberinde getirmiştir. Radikal olarak tanımlanan bu eylemler kimi zaman “saldırı, vandallık” olarak nitelense de iklim değişimi, fosil yakıtların kullanımı gibi ekolojik sorunlara dikkat çekmesi sebebiyle önemlidir. Sanat eserlerine yapılan bu eylemleri birçok insan ya da medya dili bir saldırı olarak görse de aktivistlerin iklim değişikliğine, ekolojik tahribata dikkat çekmeleri açısından ses getirdiklerini söyleyebiliriz. Bu tip eylemler, müzelerin ve sanat eserlerinin (kutsallaştırılmış mabetler olarak) yerlerinin sarsılması açısından ve hiçbir sanatın/sanat eserinin tüm türler adına gezegende yaşamın sürdürülebilmesinden daha değerli olmadığını göstermek açısından da önemlidir. Nitekim resimlere olan bu eylemler hatta diğer eylem biçimleri de tarihsel olarak daha eskiye dayanmaktadır. Birçok eylemin fikir noktasında öncüsü ya da öncülerinden biri Süfrajeter diyebiliriz. İngiltere’de yaşayan kadınların oy hakkını elde edebilmek için şiddet içeren ya da şiddet içermeyen sayısız eylem yapmışlardır. Süfrajeterler, “ülke çapında villaları, çay köşklerini, kayıkhaneleri, otelleri, samanlıkları, kiliseleri, postaneleri, su kemerlerini, tiyatroları ve liberal bir dizi başka hedefi ateşe veriyor ya da havaya uçuruyordu (Malm, 2022, s. 53)”.

Hatta günümüzde örneklerini gördüğümüz müzelere, sanat eserlerine, resimlere karşı yapılan eylemler 20. yüzyılda başlarında Süfrajeterler tarafından gerçekleştirilmiştir. O dönemde hareketlerinin sesini duyurmak ve hapiste olan Emmeline Pankhurst’e destek olmak adına, Diego Velazquez’in The National Gallery’de sergilenen Rokeby Venüs adlı resmini keserek parçalamışlardır (<https://argonotlar.com/2022de-iklim-protestolari-ve-sanat-dunyasi/>).

Tekrar filme dönersek burada da filmdeki karakterler arasında yapılan konuşmalarda yapısal bir hasar verirsek diye endişelerini dile getiren arkadaşına karşı Xochitl, zaten amaçlarının yapısal hasar vermek olduğunu ifade eder. Kimsenin zarar görmeyeceği şekilde bir planlama ile boru hattını havaya uçurmak. Filmin sonunda Xochitl karakterinin sosyal medyada yayınlanan bir videosunu izleriz. Videonun başında eğer bunu izliyorsanız planlarının gerçekleştiğini ve boru hattını patlatmayı başardıklarını söyler. Ardından şöyle devam eder:

“Eğer bunu izliyorsanız kitlesel ölümden kar edenler bilsin ki, mülkleri yerle bir edilecek. Adımıza leke sürüp, bunun şiddet olduğunu söyleyecekler. Ya da Vandalizm. Ama bu yaptığımız meşrudur. Bu bir meşru müdafaa eylemidir!”





#Karaburun2023
kongrekaraburun.org

Karaburun Bilim Kongresi'ndeydik

Bu yıl on yedincisi düzenlenen Karaburun Bilim Kongresi 7-10 Eylül 2023 tarihlerinde gerçekleştirildi. Üç yıllık aranın ardından tekrar "kendi evi"nde, Karaburun'da düzenlenen kongrenin bu yılki başlığı, 6 Şubat depremleri nedeniyle "Kapitalizm ve Yıkım" olarak belirlenmişti.

Polen Ekoloji Kolektifi (PEK) olarak, biz de kendi sunumumuzu yaptığımız bir oturumla kongrede yer aldık. 9 Eylül Cumartesi günü, 13.30- 16.00 saatleri arasında sunduğumuz oturumu, Polen Ekoloji Enstitüsü Danışma Kurulu üyesi Doç. Yelda Erçandırılı yönetti. "Felaketler Çağında Emek, Gıda Güvenliği ve Hayvan Özgürlüğünü Yeniden Düşünmek" başlıklı oturum Yelda Erçandırılı'nın açılış konuşmasıyla başladı.

"Felaketler Çağında Marx ve Engels'in İzini Sürmek: Monizme Karşı Diyalektik Materyalizmin Savunusu" başlıklı sunumuna geçen Erçandırılı, Polen olarak ekolojiye bakışımızdan söz etti. Marksist çalışmalar yaptığımızı ve bu doğrultuda bilgi ürettiğimizi belirterek "felaketler çağı" kavramından Marksistlerin ne anlaması gerektiği üzerine konuştu. Üretirken yöntemimizin tartışılmaz bir biçimde diyalektik-tarihsel materyalizm olduğunu vurgulayan Erçandırılı, kartezyanizme değindi.

"Soruna iki noktadan bakıyoruz; sınıf mücadelesi, sınıf mücadelesi ve kapitalizm arasındaki ilişkisellik" diyen Erçandırılı şunları söyledi: "Soruna böyle bakmayan ana-akım çalışmalara sert eleştiri oklarını yöneltmek bir zorunluluktur. Gitgide daha da yapılı hale geliyor bu eleştiriler. Çünkü ana-akım, kapitalistlerin ürettiği bilgidir. Dolayısıyla, sistemi yeniden üretmeyi amaçlar. Eğer felaketler çağında birçok sorunun üstesinden gelmek istiyorsak önce kuramsal olarak nerede durduğumuzu doğru belirlemeliyiz. Çünkü kuramsal olarak Marksizmi, Marx ve Engels'i yanlış yorumlamanın da siyasi bir sonucu var. Sorulara doğru cevap vermek, çözüm açısından belirleyicidir."

Kuramsal çerçeveye dair sunumun ardından PEK/Em(ek)oloji Çalışma Grubundan Nazlıcan Demir söz aldı. "Emeğin Ekolojik Yıkımı ve Mücadele" başlıklı sunumunu Aliğa Gemi Söküm Deneyimi üzerinden anlattı. Gemi söküm tersanelerinin koşulları, içerdiği riskler, örgütlenmenin ve direnme kararının koşullara etkisi anlatıldı. Son zamanlarda yaşanan pek çok fiili direnişte zaman zaman gösterilen geri tavırlar nedeniyle tartışılan "Özne kim?" sorusu bu sunumda da öne çıktı. Yine, savaş suçlusu emperyalist çöp Sao Paulo gemisinin limana sokulmaması için yürütülen direniş süreciyle ilgili konuşma ve tartışmalar da oldukça canlı geçti.

Gıda Egemenliği Çalışma Grubundan Umut Şener "Felaketler Çağı ve Endüstriyel Tarım Uygulamaları: Gıda Egemenliği İçin Agro-Ekolojinin Savunusu" konulu sunumuyla oturumu sürdürdü. Çoklu kriz ve emperyalizmin, emperyal dönemdeki yönetim biçimi olan faşizmle birlikte gıda alanında yarattığı kriz ve terörünü anlattı. Tohumdan gıdaya kadar sürecin her aşamasında entegre bir sınıf savaşının varlığına işaret eden Şener, gıda egemenliği için agro-ekoloji bakış açısının bugün en uygulanabilir alternatif olduğunu; pratik açısından, aynı anda üretim ve tüketimin planlandığı yaşam kooperatiflerinin bu bakış açısının hayattaki karşılığı olacağını ve deprem bölgesi için önerilerinin de bu olduğunu belirtti.

Sahadan anlatımlarla ilerleyen oturumda daha sonra Mansur Karaca sunumunu yaptı. PEK/Hayvan Özgürlüğü Çalışma Grubunda yer alan Karaca "Hayvan Özgürlüğü Kapsamında Afet Alanlarında Arama Kurtarma Faaliyeti: Şubat Depremleri Deneyimi" üzerine deneyimlerini aktardı. Kapitalizmin türcü bakış açısına ve bunun sahaya yansıdığına değinen Karaca, gıda ve sağlık tekellerinin hayvanları metalaştırma politikalarını teşhir etti. Afet bölgelerinde sivil-gönüllü ağlar üzerinden ve dayanışmanın ifadesi olarak hayata geçirilen arama-kurtarma çalışmalarında yaşanan engel ve aksaklıkları anlattı.

Hayvan özgürlüğü konusundaki düşünce üretiminin kısırlıklarına ve bu konudaki çalışmaların azlığına vurgu yaparak herkesi konu üzerine düşünmeye çağırdı. Karaca'nın sunumu ilgiyle dinlendi. Aynı zamanda bu sunum, Karaburun'daki en özel ve orijinal konu başlıklarından biriydi.

Son olarak Hukuk ve ÇED Çalışma Grubundan Av. S.Elis Yıldızlı "Yıkım Süreçlerinde (Modern/Kapitalist) Hukukun Araçsallaştırılması ve Şubat Depremleri" başlıklı sunumunu yaptı. Av. Yıldızlı gelinen aşamada hukukun hak arama mücadelesinde araç olarak kullanılmasının koşullarının giderek ortadan kalktığını belirtti. 6 Şubat depremleri sonrasında yıkıma dair OHAL, KHK vb yasal süreçlerin kapitalist hukuktaki yerini ve karşılığını açıkladı. Güncel örnekler üzerinden verilen mücadelenin hayatın her alanında hak temelli bir yaklaşımla ele alınması gerektiğini belirtti.

Sunumlardan sonra, soru-cevap ve dinleyicilerin katkı görüşlerini belirttiği bölümde de oldukça canlı ve somut örnekler konuşuldu.

Dört gün süren, çocuktan sanata çeşitli başlıklarda sunumların yapıldığı kongre, toplam on sekiz oturumla ve çalışma grupları, atölyeler, film gösterimleri ve sergi ile gerçekleştirildi.

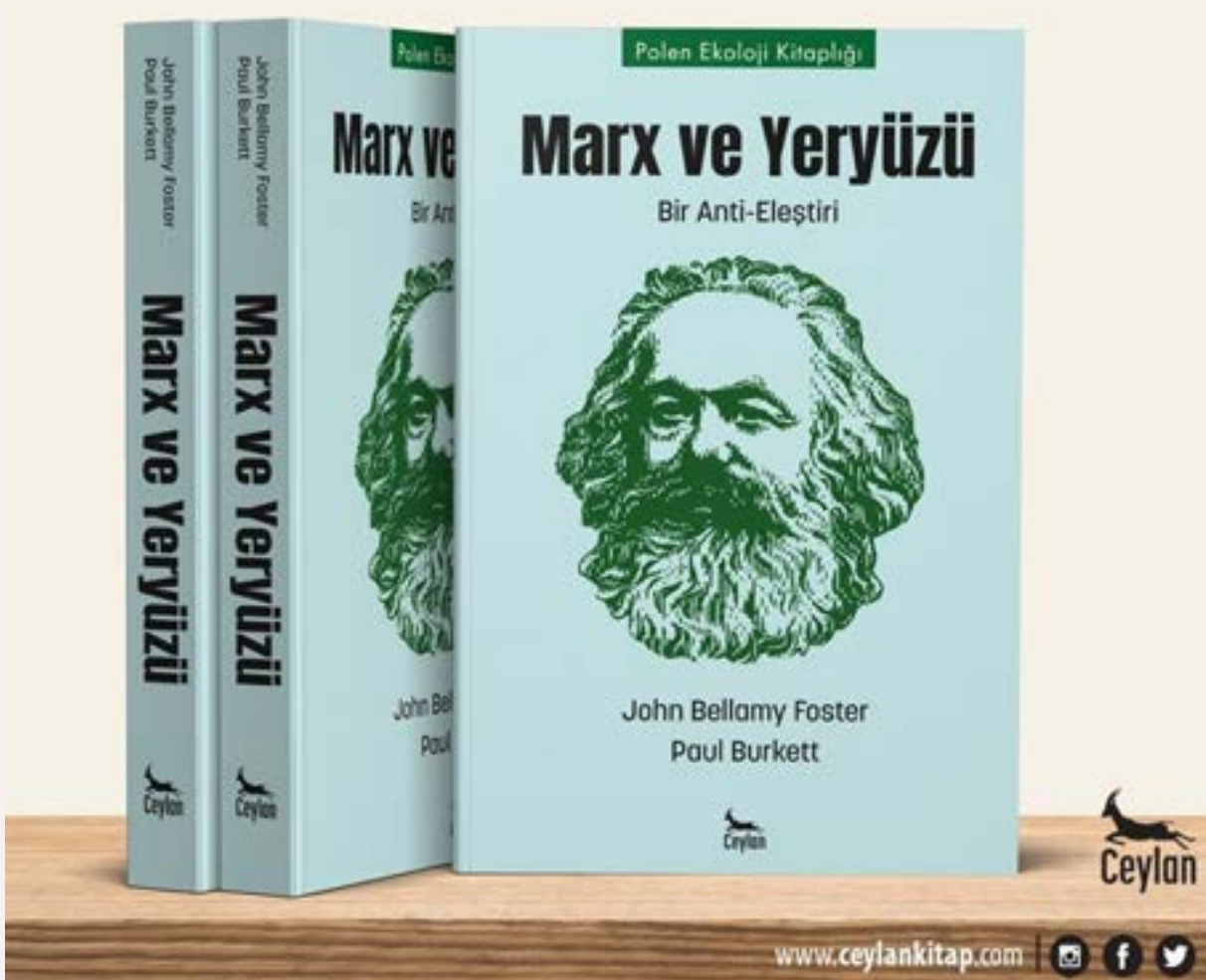


POLEN EKOLOJİ KİTAPLIĞI-4

Marx ve Yeryüzü Bir Anti-Eleştiri

John Bellamy Foster
Paul Burkett

“Bir anti-eleştiri olan John Bellamy Foster ve Paul Burkett’in bu çalışması, oldukça geniş ve ayrıntılı bir araştırmanın ürünüdür. Marx ve Yeryüzü, klasik Marksist mirasın büyük bir bölümünü terk etmek isteyen ekososyalistlerin tersine, anti-eleştirin genel karakterini üstlenerek, tarihsel-materyalist bir ekoloji tanımlama amacındadır. Bunun yanında, Marx’a yöneltilen suçlamalara olumsuz yanıt verme ihtiyacını yansıtırken, Marksizmin kendisinin materyalist ve diyalektik yönteminden doğan, klasik Marksizmdeki ekolojik tandanslı kapitalizm eleştirisinde anlatılmamış derinlikleri de ortaya çıkarmıştır.”



Yakında Çıkıyor...

Çernobil

Emin Altan

